

národní
úložiště
šedé
literatury

Active ageing jako výzva pro kulturu v ČR (II.)

NIPOS - Útvar koncepcí a metodiky
2022

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-521880>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 28.04.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

Active ageing jako výzva pro kulturu v ČR

(II.)

Sborník příspěvků
z konference

Active Ageing jako výzva pro kulturu v ČR (II.)
Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic (II.)

Conference Proceedings

Praha, 5. – 6. 10. 2022

Issued by The National Information and Consulting Centre for Culture (NIPOS) in 2022

Fügnerovo náměstí 1866/5, 120 21 Praha 2

Editors: Department for Strategy and Methodology in Culture

Translation: Kateřina Báňová

Layout and typesetting: Martin Krupa

Printed by: Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.

Print run 130

First edition

This publication was co-funded by the Ministry of Culture of the Czech Republic.
Not for resale; to be distributed only in its entirety, for information and promotion purposes.

© Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Praha 2022

www.nipos.cz

ISBN 978-80-7068-378-1

Active ageing jako výzva pro kulturu v ČR

(II.)

Úvodem

Podpora aktivního stárnutí

- 8 **Michal Šerák:** Stárnoucí společnost jako výzva pro kulturu
- 11 **Miriam Haller:** Ne/Rozlišování generací. Generační rozdíly v mezigeneračních kulturních projektech
- 14 **Iva Matějková:** Účast seniorské populace na kulturních službách a její podpora Ministerstvem kultury
- 17 **Jana Řeháková Fučíková, Emilie Jašová:** Aktivity MPSV v oblasti aktivního stárnutí a podpory seniorů

Metodika podpory mezigeneračního dialogu

- 22 **Robert Bargel:** Metodika na podporu mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů
- 26 **Radim Perlin:** Existují v českých regionech stejné podmínky pro rozvoj kulturního prostředí?

Samospráva

- 32 **Gundula Iblher:** Kreativní stárnutí – kulturní angažovanost místo sociální izolace
- 35 **Martin Karas:** Pardubice – „Kultura pro všechny“
- 38 **Jana Vidímová:** Aktivní stáří pro všechny
- 39 **Hana Rabenhauptová:** Staré chválíme, ale své době žijeme

Nevládní neziskové organizace

- 44 **Tomáš Martinek:** Hurá na výlet! Zábavou to nekončí!
- 46 **Jiří Hrabě:** Stoletý život s Elpidou
- 48 **Jaroslav Lorman:** Komunitní centrum ŽIVOTa 90
- 49 **Joke Quaghebeur:** Osvědčené postupy – příklady úspěšného seniorského divadla
- 53 **Helena Kubů:** Integrace lidí v důchodovém věku, možnosti aktivit, seniorské divadlo

Spolupráce obcí a institucí

- 56 **Anne Gallacher:** Kreativní stárnutí – skotská zkušenost
- 59 **Jiří Stárek:** Akademie umění a kultury pro seniory na ZUŠ Hostivař
- 60 **Sabina Matoulková:** Česko-polský projekt Aktivní senior
- 63 **Kateřina Jirglová:** Mezigeneračně s Mezi námi

Příklady z kulturních institucí

- 66 **Virginia Tandy:** Kreativní stárnutí v Anglii
- 70 **Monika Mikulášková:** Muzea jako přirozený partner v active ageing projektech (na příkladu Muzea Brněnska)
- 72 **Dagmar Kučerová:** Třetí věk za školou
- 75 **Dominika Bartošová, Alžběta Kvapilová:** Divadlo na cucky – Studio SEN a Dramatický kurz SENior

Závěry z konference

Životopisy řečníků

Active Ageing Czech Republic (II.)

October 6, 2022

Úvodem

Ve dnech 5.–6. října 2022 se v Kongresovém centru Vavruška v Praze uskutečnila mezinárodní konference s názvem Active ageing jako výzva pro kulturu v ČR (II.). Cílem konference bylo představit problematiku aktivního stárnutí z několika zorných úhlů a zdůraznit roli kultury jako významného faktoru v procesu aktivního stárnutí. Pořadatelem bylo Národní informační a poradenské středisko pro kulturu.

Konference reagovala na skutečnost, že senioři tvoří zhruba 20 % populace a tento podíl se bude stále zvyšovat. Tato demografická proměna zásadně ovlivní všechny sféry života, kulturu nevyjímaje. Pokusili jsme se odpovědět na otázku, jak by na tuto skutečnost měla reagovat veřejná správa a neziskový sektor a co každý z nás osobně může v této oblasti udělat? Jak stárnout aktivně a tím předcházet negativním vlivům, které stárnutí provází?

Ve dvou dnech a šesti tematických blocích (Podpora aktivního stárnutí, Metodika podpory mezigeneračního dialogu, Samospráva, Nevládní neziskové organizace, Spolupráce obcí a institucí, Příklady z kulturních institucí) jsme představili celé spektrum projektů a přístupů a to jak z ČR, tak ze zahraničí, a to z Velké Británie, Německa a Belgie.

Součástí konference bylo i představení metodiky na téma Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni. Účastníkům konference byly rovněž prezentovány příklady dobré praxe, které vyzdvihly přínos veřejné správy, neziskového sektoru a kulturních institucí pro aktivní stárnutí.

Doufáme, že konference přispěla k vzájemnému sdílení poznatků v dané oblasti a přinesla nové zkušenosti a kontakty.

Akce se konala pod záštitou Ministerstva kultury.

Podpora aktivního stárnutí

Michal Šerák: Stárnoucí společnost jako výzva pro kulturu

Stárnutí populace

Stále diskutovanějším problémem současné společnosti je demografická proměna, projevující se především postupným stárnutím. Na dynamiku tohoto dlouhodobého procesu působí primárně tři synergické efekty: narůstající délka dožití, dlouhodobě nízká porodnost a přesun silných ročníků populace do starších věkových kategorií. Dostupné statistiky tak poukazují na neustálý nárůst zastoupení seniorů ve společnosti, v níž v současné době představují cca jednu pětinu populace (ČSÚ, 2022). Tento trend lze navíc v různé míře identifikovat ve většině zemí vyspělého světa. Charakteristický je pro něj tzv. regresivní typ věkové struktury jako důsledek dynamického rozvoje medicíny a kontinuálního zvyšování kvality života, přičemž tyto faktory ve svém důsledku vedly k postupnému prodlužování délky lidského života na jedné straně a nezadržitelně klesající porodnosti na straně druhé.

Tento kontinuální nárůst počtu obyvatel ve starším a seniorském věku postavil do centra společenské diskuze otázku jejich plnohodnotné integrace do společenských procesů a udržení co nejvyšší míry jejich aktivity až do pozdního věku. Ačkoli je pozornost dlouhodobě věnována především socio-ekonomickým tématům (stabilita důchodového systému, udržení stárnoucí pracovní síly na trhu práce aj.), postupem času začaly být rozvíjeny i další roviny této multidimenzionální problematiky. Odborná debata se tak stále častěji orientuje např. na otázky vzdělávání, dobrovolnictví, politické participace aj. Jako jedno z posledních se objevil i téma kultury.

Koncept aktivního stárnutí

Lze konstatovat, že kultura se prozatím ocitá na okraji politického mainstreamu a kultura jako platforma pro sblížení generací je zatím poměrně málo frekventovaným cílem působení institucí veřejné správy. Přesto je však možné registrovat určitou proměnu této perspektivy a na expertní i politické úrovni je kultura stále častěji vnímána optikou jejího potenciálu k naplnění výchozích idejí konceptu aktivního stárnutí.

Jeho rozvoj a postupnou integraci do struktury (nejen) politik stárnutí většiny vyspělých zemí světa lze registrovat nejpozději od počátku 90. let (a na expertní úrovni již mnohem dříve). Mezi hlavní deklarované principy patří požadavek výraznějšího využívání potenciálu starších jedinců, snaha plně je integrovat do života společnosti, a zároveň jim zajistit důstojné životní podmínky. Jak konstatuje Evropské komise, očekávanou demografickou proměnu lze úspěšně zvládnout prostřednictvím pozitivního přístupu zaměřeného na potenciál starších věkových skupin (Evropská komise, 1999).

I dikce mezinárodních dokumentů poukazuje na nutnost redefinice pohledu na proces stárnutí a postavení starších dospělých a seniorů ve společnosti. Prostřednictvím aktivit mezinárodních organizací (především WHO, OSN apod.) se integrální součástí národních politik stávají koncepty tematizující možné dopady stárnutí na různé oblasti společenské reality a navrhuující nástroje umožňující marginalizaci potenciálních negativních dopadů (MPSV, 2014). Jde především o koncepty aktivního nebo zdravého stárnutí.

Komplexní uchopení všech významných kontextů podpory pozitivního rozvoje stárnoucí společnosti je typické především pro strategie vycházející z prostředí výše zmíněných mezinárodních organizací. Za všechny lze jmenovat např. Principles for Older People (OSN, 1991), Towards a Europe of All Ages (Evropská komise, 1999), Active Ageing: A Policy Framework (WHO, 2002), The Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health (WHO, 2016) nebo prozatím nejaktuálnější Green paper on ageing (Evropská komise, 2022).

Aktivní stárnutí je v rámci těchto dokumentů charakterizováno jako: „...proces optimalizace podmínek a příležitostí pro zachování zdraví, aktivního zapojení a životních jistot s cílem zvyšovat kvalitu života lidí během jejich stárnutí.“ (WHO, 2002, s. 12). Jeho cílem nemá být pouze prodloužení pracovní aktivity, ale především kombinace prvků produktivního stárnutí se silným důrazem na kvalitu

života a psychickou a fyzickou pohodu (Evropská komise, 1999). Jak je v mnoha kontextech poukazováno, může to být mimo jiné aktivní participace na kulturních a dalších společenských událostech, která představuje esenciální aspekt úspěšného a aktivního stárnutí, a rovněž hraje roli faktoru napomáhajícího rozvoji jak na úrovni individuální (např. rozvoj kognitivních a fyzických funkcí, redukce sociální exkluze a izolace, rozvíjení sociálních kontaktů, prohloubení samostatnosti a vlastní důstojnosti, posílení identity, umožnění reflexe společenských změn aj.), tak i celospolečenské (redukce projevů ageismu a stereotypizace, iniciace mezigenerační komunikace, rozvoj silver economy apod.).

Politika stárnutí České republiky a její charakter

Ačkoli se v žádném případě nejedná o nové téma a první odborné diskuze nad různými aspekty integrace seniorské populace do života společnosti lze situovat již do 70. let 20. století, akcelerující proměna sociální reality, dynamický vývoj nových technologií, a v neposlední řadě i narůstající heterogenita seniorů generuje stále nové otázky a výzvy pro oblast výzkumu i praxe. Oblastí, které se výše uvedená tvrzení dotýkají velmi výrazně, je i kultura, a v širším pohledu celá komplexní problematika participace starších dospělých a seniorů na širokém spektru společenských aktivit. Ačkoli je na politické úrovni věnována stále výraznější pozornost východiskům aktivního (úspěšného, zdravého) stárnutí, tento trend bohužel nerezonuje v podobě výraznějšího zaměření politické podpory na oblast kulturních nebo edukačních aktivit seniorů. Senioři navíc nebývají prezentováni jako dynamická skupina, která by byla chápána jako nedílná součást společnosti podílející se na jejím fungování.

Jak již bylo konstatováno, potenciální rizika stárnutí společnosti byly na expertní i politické úrovni registrovány nejpозději v posledních desetiletích 20. století. s nástupem nového milénia se pak tato tematika ocitá v centru pozornosti, mimo jiné i v důsledku výrazné medializace. Směřování politiky stárnutí bývá obvykle spojováno se dvěma základními požadavky: integrovat starší osoby do ekonomického a sociálního rozvoje a vytvořit věkově inkluzivní společnost (MPSV, 2014). Politické cíle a priority jsou pak konkretizovány v řadě strategických dokumentů a studií. Ty však obvykle nereflektují plnou realitu stárnoucí populace a jejich zaměření je možné označit jako výrazně fragmentarizované a výběrové. Otázka mezigeneračního sdílení a dialogu nebo podpora kulturních aktivit je v nich sice prezentována, převážně však na latentní úrovni, bez výraznější konkretizace.

Dosavadní dynamická, nesystematická, a často i improvizovaná podoba formulování a implementace politiky stárnutí neumožnila vytvoření koherentního segmentu v rámci veřejných politik. Dostupné strategické dokumenty rozpracovávající vize a cíle politiky stárnutí mají proto často pouze deklarativní charakter. Jejich redukováné obsahové zaměření navíc obvykle nereflektuje celou realitu stárnoucí společnosti. Typické je zacílení na úzký okruh vybraných socio-ekonomických a medicínských témat, přičemž oblast kultury v převážné míře zcela absentuje.

Problematika stárnutí je navíc obecně chápána primárně jako sociální, případně ekonomické téma, nikoli kulturní nebo edukační. I z toho důvodu lze v uvedených dokumentech identifikovat převahu obsahů spojených oblastmi působnosti ministerstev spravujících segmenty sociální problematiky a zaměstnanosti, případně zdravotnictví. Potenciální změně stávající situace navíc brání i kompetenční přesahy státní správy. Řadu problémů způsobuje i skutečnost, že významná část kulturních aktivit spojených se seniorskou populací se odehrává na úrovni nestátních neziskových organizací, mimo oblast působení veřejné politiky.

Pro celou sféru je proto charakteristická především dlouhodobá absence systémové podpory i vhodných legislativních nebo finančních nástrojů. Ze strany odborné veřejnosti je rovněž upozorňováno na přetrvávající homogenizaci a stereotypizaci seniorské populace. Stárnutí je vysoce individualizovaný proces, a senioři jako celek tak tvoří homogenní a jednoduše typizovanou skupinu. Jakkoliv tak bylo za posledních několik desetiletí v oblasti realizace politiky stárnutí dosaženo nezpochybnitelného pokroku, výrazným deficitem většiny strategií a aktivit nadále zůstává neschopnost individualizovaně reagovat a dostatečně reflektovat skutečná specifika a potřeby cílových skupin starších dospělých a seniorů (Šerák, Vidovičová, Wija, 2019, s. 63). Určitý problém představuje i skutečnost, že vedle organizací a aktivit a priori zaměřených na cílovou skupinu seniorské populace je majoritní sféra kulturních aktivit zaměřena na společnost jako celek, ačkoli právě starší dospělí a senioři tvoří často většinou klientelu.

Kultura jako téma veřejných politik

Významnou roli v rámci myšlenek aktivního stárnutí hraje oblast kultury, představující integrální součást společenské identity. Mnohé studie poukazují na skutečnosti, že to jsou právě starší dospělí a senioři, kteří hrají zásadní roli v procesu jejího zachování a transmise

prostřednictvím mezigeneračního učení (Newman, Hatton-Yeo, 2008, s. 38). Aktivní i pasivní participace na kulturním životě (společnosti, komunity, obce) tak hraje roli osobnostně aktivizačního faktoru, plní však také roli veřejné platformy pro setkávání lidí různých generací a mezigenerační učení. Kultura je proto oceňována jako efektivní a přirozený nástroj pozitivně ovlivňující kvalitu života jedince a působící synergicky v rovině individuální, skupinové i společenské. Zásadní je i role kultury jako platformy umožňující sblížení generací a posilování mezigenerační solidarity. Explicitně je pozitivní vliv kultury a umění na duševní, tělesnou a sociální pohodu starších osob deklarován v dokumentu Long Live Arts Manifesto (Long Live Arts, 2016).

V České republice je však v rozporu s deklarovanou společenskou významností a mnohokrát prokázaným dopadem na kvalitu života seniorů věnována oblasti kultury, jako jednomu z nástrojů realizace politiky stárnutí, ze strany státu minimální pozornost. Naprostá většina dostupných strategií a konkrétních opatření tento aspekt společenské reality opomíjí, případně marginalizuje. Tento přístup je možné vysledovat ve všech v minulosti zveřejněných národních strategiích. Jde o následující dokumenty: Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013–2017, Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007, i aktuální Strategický rámeček přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025.

Při porovnání obsahu, cílů a priorit výše uvedených dokumentů lze rovněž jednoznačně zaznamenat výraznou marginalizaci reality populace v tzv. třetím věku. Ačkoli se strategie na mnoha místech deklarativně hlásí k ideálům konceptu aktivního stárnutí, činí tak vysoce výběrovým způsobem. V porovnání s díkci mezinárodních dokumentů se rovněž zaměřují na podstatně užší okruh témat. Primární je orientace na vybrané problémy ekonomického, sociálního nebo zdravotního charakteru, naopak zřetelná je rezignace na komplexní a systematické uchopení celého kontextu.

Je to přitom participace na kulturním životě (společnosti, komunity nebo obce), která může představovat významný aspekt aktivizace jedince a ve svém důsledku napomáhat udržení kvality jeho života. Kultura rovněž plní funkci veřejné platformy pro setkávání lidí různých generací. Může tak posilovat mezigenerační komunikaci, např. v podobě sdílení kulturního obsahu a předávání hodnot, případně zlepšování existujících a vytváření nových sociálních vztahů a vzájemného poznávání příslušníků různých generací. Na základě

mnoha studií pak bylo prokázáno, že jsou to právě starší dospělí a senioři, kteří mají esenciální roli v rozvoji komunity (Newman, Hatton-Yeo, 2008, s. 38).

Na druhou stranu je nutné registrovat vitální rozvoj celého segmentu, i bez odpovídající politické podpory. Tento progres je podmíněn nejen vývojem praxe a kontinuálním nárůstem kvantity i kvality poskytovaných služeb, ale rovněž proměnou cílové skupiny. Postupnou transformaci tak lze identifikovat jak na straně poptávky (projevuje se tu především měnící se motivace účastníků, zvyšující se funkční gramotnost, lepší finanční situace, vyšší očekávání), tak i na straně nabídky (zde hraje roli obecný kvantitativní nárůst, diverzifikace obsahu a forem, postupná profesionalizace, dostupnost nástrojů finanční podpory apod.). Přesto však lze konstatovat, že skutečná expanze této oblasti kultury je teprve před námi.

Závěr

Kultura a její projevy jsou nedílnou a integrální součástí společenské identity. Je mnohokrát potvrzeno, že starší dospělí a senioři hrají zásadní roli v procesu jejího zachování a transmise, primárně prostřednictvím mezigeneračního učení. Výraznější podpora participace seniorů na kulturních aktivitách tak představuje benefit, z kterého může mít prospěch společnost jako celek. Nezbytným předpokladem je, aby se problematika kultury stala integrální součástí všech dlouhodobých politických strategií sledujících realitu stárnoucí společnosti v České republice.

Literatura

- BARGEL, Robert, Renata KOCIANOVÁ (eds.) a kol. Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni: Metodika NAKI II. Praha: NIPOS a FF UK, 2021. Dostupné z: <https://naki2.nipos.cz/data/metodika.pdf>
- ČSÚ. Věková struktura k 31. 12. 2021. Praha: Český statistický úřad, 2022. Dostupné z: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>
- EVROPSKÁ KOMISE. Green paper on ageing. Publications Office of the European Union, 2022. Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2775/785789>
- EVROPSKÁ KOMISE. Towards a Europe of All Ages – Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity. [online] Brusel, 1999. (cit. 2016-09-17). Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/com221_en.pdf
- KOPECKÝ, Martin a Michal ŠERÁK. Adult education and learning policy in the Czech Republic after 1993: Discontinuous and paradoxical development between vocationalism and Europeanization. In: Marcella MILANA, Tom NESBIT, eds.

Global Perspectives on Adult Education and Learning Policy. Palgrave Macmillan. 2015, s. 29–43. ISBN 978-1-137-38824-7.

ICL-Brazil. Active Ageing: A Policy Framework in Response to the Longevity Revolution. [online] Rio de Janeiro: International Longevity Centre Brazil, 2015. (cit. 2016-09-17). ISBN 978-85-69483-00-7. Dostupné z: http://ilcbrazil.org/wp-content/uploads/2016/02/Active-Ageing-A-Policy-Framework-ILC-Brazil_web.pdf

LONG LIVE ARTS. Long Live Arts manifesto: feel the arts. UK: The Baring Foundation, 2016. Dostupné z: <https://www.artshealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/2016-Long-Live-Arts-manifesto-feel-the-arts.pdf>

MPSV. Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025. Praha: MPSV, 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Strategicky_ramec_pripravy_na_starnuti_spolecnosti_2021-2025.pdf/99bc6a48-abcfe555-c291-1005da36d02e

MPSV. Manuál přípravy na stáří pro občany. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí a Centrum pro sociální a ekonomické strategie FSV UK, 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/CESES_manual_pripravy_na_stari.pdf/ddd7ba32-9885-d038-ef87-9c41034ca9e6

MPSV. Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf

NEWMAN, Sally a Allan HATTON-YEO. Intergenerational Learning and the Contributions of Older People [online]. Ageing Horizons, 2008, No. 8, 31–39.

Dostupné z: <http://riolis.ipleiria.pt/files/2011/03/Intergenerational-Learning-and-the-Contributions-of-Older-People.pdf>

ŠERÁK, Michal a Łukasz TOMCZYK, eds. Preparation to ageing and old age. Kraków, Praha: Pedagogical University of Cracow, 2019. Czech-Polish-Slovak studies in andragogy and social gerontology part X. ISBN 978-83-953737-2-5. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/337389448_PREPARATION_TO_AGEING_AND_OLD_AGE

ŠERÁK, Michal, Lucie VIDOVIČOVÁ a Petr WIJA. Komparativní analýza přístupu veřejné správy ve vybraných státech EU k participaci seniorů na veřejném rozhodování. Praha: Institut pro sociální politiku a výzkum, z.s., 2019. [online]. Dostupné z: https://socialnipolitika.eu/wpcontent/uploads/2019/08/Analy%CC%81za_participace_web.pdf

WHO. Active ageing: a policy framework. [online] Geneva: WHO, 2002. [cit. 2016-09-12]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/67215/1/WHO_NMH_NPH_o2.8.pdf.

Miriam Haller: Ne/Rozlišování generací. Generační rozdíly v mezigeneračních kulturních projektech

Pochopení, že věkové a generační rozdíly nejsou dány pouze biologií, ale že jde o sociální rozdíly, jako je pohlaví nebo třída, které všichni společně „tvoříme“, se teprve postupně prosazuje. V explorativní studii jsem zkoumala praktiky přístupu Un/Doing Generations, v češtině překládaném jako Rozlišování a nerozlišování generací, v projektech mezigeneračního kulturního učení (srov. Haller 2022). Tyto kulturní projekty získaly finanční prostředky od Centra pro kreativní stárnutí a inkluzivní umění (kubia) v Severním Porýní-Vestfálsku (Německo). Data pro tuto empirickou analýzu byla získána ze tří skupinových diskusí s účastníky a vedoucími projektů, z protokolů o pozorování skupinových setkání a představení, z videozáznamů představení a webových stránek projektů a také z projektových listů ze žádosti o financování.

Financování kulturního vzdělávání ve stáří v Severním Porýní-Vestfálsku

Tři zkoumané projekty byly v roce 2021 financovány z Fondu pro kulturní vzdělávání ve stáří, který poskytuje Centrum pro kreativní stárnutí a inkluzivní umění (kubia). V reakci na demografické změny přišlo ministerstvo kultury německé spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko v roce 2008 s iniciativou zavést novou strategii, v jejímž

rámcí bylo zřízeno centrum kúbia, Centrum pro kreativní stárnutí a inkluzivní umění (srov. Fricke 2016). Kúbia je profesní fórum a servisní platforma pro umělce, poskytovatele umění, pečovatele a pracovníky kulturních institucí a místních úřadů. Centrum poskytuje finanční prostředky, informace, školení, možnosti navazování kontaktů, poradenství a výzkum ve všech oblastech týkajících se kulturních a uměleckých aktivit a celoživotního vzdělávání. Naším cílem je zvyšovat povědomí o důležité úloze kulturní participace v každém věku prostřednictvím rozvoje inovativních modelů a koncepcí určujících trendy. Zaměřujeme se na profesionalizaci vzdělávacích postupů souvisejících s uměním pro starší dospělé a osoby se zdravotním postižením. V neposlední řadě podporujeme mezigenerační dialog prostřednictvím umění. Fond pro kulturní vzdělávání ve stáří proto podporuje nejen kulturní vzdělávání v pozdějším věku, ale také mezigenerační kulturní vzdělávání.

Jak rozlišujeme generace?

V současné době jsou předmětem mezigeneračních diskusí nejen demografické změny, ale i další významné procesy společenské transformace – především změna klimatu. Nejnověji rozdělují generace opatření související s pandemií. Je tak třeba vést mezigenerační dialog v umění a kulturním vzdělávání a jejich prostřednictvím. Abych se dozvěděla více o generačních rozdílech v mezigeneračních uměleckých projektech, zaměřila jsem se ve své explorativní studii na následující výzkumné otázky: Jak se v těchto projektech projevují generační rozdíly? Ale také jak zpochybňují nebo kritizují generační rozdíly? Hrají v rámci praxe Nerozlišování generací nějakou roli ambivalence vůči stereotypním věkovým a generačním atributům?

Kulturní gerontologie popisuje sociální praktiky, jimiž se věkové skupiny od sebe navzájem odlišují, jako praktiky Rozlišování věku: Jsou to praktiky vytváření věkových rozdílů, „které nejsou přirozené nebo biologické, ale které, jakmile jsou konstruovány, jsou považovány za reálně existující skutečnosti“ (Schröter 2021, s. 31). Naproti tomu koncept Nerozlišování věku (srov. Haller 2020 / 2010) odkazuje na praktiky, které kriticky přehodnocují, podkopávají a dekonstruují věkové rozdíly a s nimi spojené obrazy věku. Analogicky pojem Rozlišování generací odkazuje na sociální praktiky, které od sebe generace odlišují, zatímco praktiky Nerozlišování generací tyto rozdíly stírají, nebo ironicky podkopávají stereotypní obrazy generací (srov. Haller 2022).

Výzkum stárnutí a mezigeneračních vztahů popisuje různé praktiky, jak od sebe generace odlišujeme (srov. Lüscher et al. 2017).

1. Generace se často polarizují na věkové skupiny – na „staré“ a „mladé“.
2. Genealogicko-familiární pojetí generací rozlišuje podle jejich rodinných rolí, jako jsou prarodiče, rodiče, děti nebo vnuci.
3. Generace se také rozlišují podle sociálně-historické generační příslušnosti, například generace baby boomu na jedné straně a na druhé straně generace Fridays for the Future.
4. Kromě toho jsou generace charakteristické svými mediálními kompetencemi. Rozlišujeme například „digitální domorodce“ od „stříbrných surfařů“.
5. Pedagogické chápání generací zase předpokládá rozdělení rolí ve vztahu vyučování a učení, podle něhož se tradičně mladší generace učí od starších, ale dnes – zejména v kontextu neformálního učení – se starší generace stále více učí od mladších generací. Koncepty mezigeneračního učení se rozlišují na „učit se společně“, „učit se jeden od druhého“ nebo „učit se jeden o druhém“ (Franz et al. 2009).

Všechny praktiky konceptu Rozlišování generací jsou v kontrastu se sociokulturními praktikami konceptu Nerozlišování generací, které kritizují stereotypní přisuzování generací a věků, dekonstruují a relativizují generační rozdíly.

Rozlišování generací v projektu „Děda a já“: Mezigenerační filmový projekt

Projekt „Děda a já“ v režii Petera Küstermanna je strukturován praktikami „Rozlišování generací“ ve smyslu genealogicko-familiárního chápání generací. Skupina mladých uprchlíků ze Sýrie, kteří ve válce přišli o vlastní dědečka, si „adoptovala“ skupinu seniorů, aby vytvořila film o historii hřbitova „Johanniskirchhof“ v jejich městě Minden.

Koncept projektu rozděluje účastníky do dvou skupin vyznačením věkového rozdílu, který odlišuje seniory od juniorů. Tato praxe Rozlišování věku s sebou nese polarizující generační konstrukci u starších účastníků na jedné straně a u mladších na straně druhé. Projekt je navíc formován genealogicko-rodinnými generačními rozdíly: To je vyjádřeno již v názvu projektu „Děda a já“. Takové praktiky konceptu „Rozlišování generací“ lze nalézt v mnoha projektech mezi-generačního učení: Vyznačují se genealogicko-rodinným chápáním generací, které se přenáší do mimorodinných generačních vztahů, takže vzniká sociální příbuzenství (srov. Franz et al. 2009). V „Děda a já“ byl

vztah mezi generacemi navázán hned na začátku projektu prostřednictvím symbolického aktu „adopce“. Oproti konvencím si ale ty starší „adoptovali“ ti mladší. Tento performativní počín v Nerozlišování generací obrátil s jiskrou v očích konvenční představu o rodinných generačních vztazích vzhůru nohama.

Ve skupinové diskusi vyjádřili někteří účastníci projektu svou ambivalenci vůči dualistickým rozdílům mezi starými a mladými lidmi. Pětapadesátiletý účastník se vnímá jako „starší účastník“, ale spíše jako příslušník střední generace. Cítí se méně jako dědeček, ale více v roli strýce. Další účastník se identifikuje jako příslušník generace 1968, ale striktně odmítá být osloven jako starý člověk. Další účastník, který byl dítětem za 2. světové války, se považuje za příslušníka válečné generace, a proto se cítí spjat se syrskou mládeží a jejími válečnými zkušenostmi. I když přísné rozlišování mezi starými a mladými, které utvářelo koncept projektu, v průběhu skupinové diskuse zmizí ve prospěch rozmanitějšího chápání generací, praxe Rozlišování generací v režimu sociálního příbuzenství je potvrzena na všech stranách: Účastníci tohoto kulturního projektu se vnímají určitým způsobem jako rodina.

Rozlišování generací v projektu „2186-Nemesis“: Mezigenerační projekt tanečního divadla

„2186-Nemesis“ je název projektu tanečního divadla o změně klimatu a mezigenerační odpovědnosti. Taneční divadlo „Meine Zeit ein Raubtier“ sídlí v Solingenu a režirují ho Markus Grolle (choreografie/režie), Renate Kemperdick (tanec) a Stephan Haeger (světelný design/dokumentace). Starší členové souboru jsou v představení postaveni vedle sebe se dvěma mladými účinkujícími, působícími jako jakýsi Adam a Eva, kteří se v roce 2186 musejí vypořádat s troskami země zničené předchozími generacemi.

Koncept projektu rozděluje dvě generace od sebe podle jejich kalendářního věku: Od dvou mladších se odlišují členové souboru ve věku 55 a více let. Toto věkové rozlišení je pak přetvořeno společensko-historickým generačním rozdílem: Koncept projektu odkazuje na generaci Fridays for Future a její hněv vůči předchozím generacím, které jim zanechají zdevastované prostředí.

Tento projekt kritické praxe Nerozlišování generací vedl během kurzu k dekonstrukci těchto polarizujících generačních rozdílů. Ve skupinové diskusi se ukázalo, že mladší a starší účastníci i iniciátoři projektu vykazují ambivalenci ohledně polarizace mladé versus

staré generace: Říká se, že mnoho starších lidí protestovalo za ochranu životního prostředí, když byli mladí. Nyní vidí taneční projekt jako vhodný způsob, jak protestovat dál. Iniciátoři vidí cíl svého projektu v kritickém gestu rozvolňování generačních hranic – jinými slovy v praktikách Nerozlišování generací. Jsou přesvědčeni, že společnou prací na „vědomí těla“ v tanečních projektech je možné, že věkové a generační hranice padají.

Ne/Rozlišování generací v projektu „The Remote Body“. Mezigenerační taneční vystoupení „Silke Z. – Die Metabolisten“

Taneční performance projekt „The Remote Body“ kolínské choreografky Silke Z. a jejího mezigeneračního profesionálního tanečního souboru „Die Metabolisten“ odrážel jak praktiky Rozlišování generací a Rozlišování věku, tak praktiky Nerozlišování generací. Cílem projektu bylo prozkoumat dopady pandemických distančních nařízení na mezigenerační vztahy, a to tanečními prostředky. Proto profesionální taneční soubor spolupracoval s amatérskými tanečníky různého věku. Během těchto tanečních laboratoří se tancem zkoumala konstrukce generačních rozdílů. Soubor „Die Metabolisten“ přenesl výsledky této práce s různými věkovými skupinami na jeviště. V celém projektu se praxe mezigeneračního odstupů souvisejícího s pandemií odrážela ve všech jeho ambivalencích. Současné postupy konstruování a dekonstrukce rozdílů mezi generacemi a věky byly na jevišti esteticky hmatatelné a kriticky reflektované. Publikum bylo také povzbuzeno k zamyšlení nad tím, co děláme, když se neustále rozlišujeme a druhou skupinu označujeme jako starou a křehkou nebo mladou a aktivní.

Nebojte se mezigeneračních ambivalencí

Průzkumná studie ukazuje, že mezigenerační kulturní učení se může otevřít pro mezigenerační dialog podporující společné učení, jeden od druhého a o sobě navzájem (srov. Fricke 2013/2012), ale také umožní účastníkům získat vhled do praxe generačních rozdílů a kritickou reflexi generačních stereotypů prostřednictvím umění. Ve třech projektech vstupují do hry různé praktiky Rozlišování a Nerozlišování generací, někdy i současně. Analýza ukazuje, jak mohou být propojeny, a že „mezigenerační ambivalence“ (srov. Lüscher et al. 2017) může konečně pomoci zpochybnit stereotypní vzorce rolí a generační obrazy. Proto je důležité, aby vyučující umělci neváhali řešit ambivalence, ale spíše je kreativně rozvíjeli a pomáhali jim dát estetický výraz.

Umění může ukázat, jak se sociální generační rozdíly dělají nebo ruší, nebo jak to lze dělat jinak.

Literatura

- JULIA FRANZ, NORBERT FRIETERS, ANNETTE SCHEUNPFLUG, MARKUS TOLKSDORF A EVA-MARIA ANTZ (2009): *Generationen lernen gemeinsam. Theorie und Praxis intergenerationaler Bildung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.
- FRICKE, ALMUTH (2016): *Kulturní geragogika. Nová disciplína pro kulturní vzdělávání seniorů v Německu*. In: *Aktivní stárnutí. Kultura jako příležitost pro aktivní stárnutí v ČR*, Praha, s. 165-171, <https://eshop.nipos.cz/obchod/sbornik-z-konference-active-ageing-jako-vyzva-pro-kulturu-v-cr/>
- ALMUTH FRICKE (2013/2012): *Kulturelle Bildung im Dialog zwischen Jung und Alt*. In: *Wissensplattform Kulturelle Bildung Online*. <https://www.kubi-online.de/index.php/artikel/kulturelle-bildung-dialog-zwischen-jung-alt>
- MIRIAM HALLER (2020/2010): *Undoing Age. Die Performativität des alternden Körpers im autobiographischen Text*. In: *Wissensplattform Kulturelle Bildung Online*. www.kubi-online.de/artikel/undoing-age-performativitaet-des-altern-den-koerpers-autobiographischen-text.
- MIRIAM HALLER (2022): *Altersdiversität und andere Vielfältigkeiten. „Undoing Differences“ v Projekten intergenerationaler Kultureller Bildung*. In: *Gero Research Journal* 7, s. 16-26. <https://www.gero.lu/de/produit/geroresearch-journal-herunterladen>
- KURT LÜSCHER a kol. (2017): *Generace, mezigenerační vztahy, generační politika. Vícejazyčné kompendium*. http://www.generationen-kompendium.de/downloads/Luescher_Kompendium_englisch_10-10-2017.pdf
- KLAUS R. SCHROETER (2021): *Doing Age im Fokus von Agency, Corporality und Embodiment. Eine Heuristik zur sozialen Konstruktion des Alter(n)s*. V: FRANZ KOLLAND, VERA GALLISTL A VIKTORIA PARISOT (Hrsg.): *Kulturgerontologie. Konstellationen, Relationen, Distinktionen*. Wiesbaden: Springer VS, s. 25-57.
- kubia – Centrum pro kreativní stárnutí a inkluzivní umění: www.kubia.nrw

Iva Matějková: Účast seniorské populace na kulturních službách a její podpora Ministerstvem kultury

Nejprve mi dovoluji, abych poděkovala organizátorům za možnost informovat účastníky této konference o programech a dalších činnostech Ministerstva kultury, které samo realizuje nebo podporuje s cílem napomoci seniorům aktivně se zapojovat do všech oblastí kulturního života v České republice.

Na začátek je třeba zmínit, že Ministerstvo kultury stále více bere zřetel na dostupnost a přístupnost poskytování kulturních služeb směrem k seniorům, osobám se zdravotními postihy i dalším skupinám obyvatel. Tato skutečnost se odrazila v aktuálním strategickém dokumentu „*Státní kulturní politika na léta 2021–2025+*“, schválená usnesením vlády č. 843 ze dne 27. září 2021.

Uvědomujeme si, že zapojení seniorů do kulturního života hraje významnou roli v jejich aktivním začlenění do společnosti, což je jedním z důvodů podpory aktivit, které nabízejí hodnotné využití volného času seniorů a zároveň jsou zdrojem jejich seberealizace a sociálních kontaktů. Nejedná se přitom pouze o poskytování kulturních služeb a podporu kulturních aktivit, ale také o využití bohatých životních zkušeností seniorů jako zaměstnanců nebo dobrovolníků v činnosti Ministerstva kultury i jeho příspěvkových organizací.

Navzdory tomu, že ekonomická situace kulturních zařízení není v současné době příliš příznivá, poskytují příspěvkové organizace Ministerstva kultury už dlouhodobě různé slevy a zvýhodněné

vstupné pro seniory a další skupiny obyvatel. Přehled slev je uveden na webových stránkách jednotlivých zařízení a památkových objektů a současně je zveřejněn na webu Ministerstva kultury.¹ Tento přehled je dvakrát ročně aktualizován.

Pokud jde o další kulturní zařízení, jejichž zřizovatelem není Ministerstvo kultury, poskytování slev ze vstupného závisí vždy na konkrétním zřizovateli a Ministerstvo kultury tyto slevy nemá možnost nijak ovlivnit, ale ze zkušenosti vím, že většina muzeí, galerií a dalších kulturních zařízení takové slevy poskytuje.

Než se zmíním o konkrétních aktivitách muzeí, galerií, knihoven a dalších kulturních zařízení, ráda bych představila samostatný dotační titul Podpora kulturních aktivit osob se zdravotním postižením a seniorů, který Ministerstvo kultury každoročně vyhlašuje. V tomto programu jsou podporovány kulturní akce, jimiž zdravotně postižení lidé a senioři prezentují své umělecké aktivity pro sebe a pro veřejnost. K podporovaným projektům patří projekty realizované sociálními centry, spolky, domovy pro seniory, knihovny, ale i dalšími právníky a fyzickými osobami. Obsahem dotovaných projektů jsou různé formy arteterapie, výtvarné činnosti, keramika, divadelní a literární tvorba nebo hudební činnosti, kurzy paměti, přednášky, ale i univerzity třetího věku. Přehled akcí pro zdravotně postižené i seniory, které jsou podporovány Ministerstvem kultury, je zveřejňován pod názvem Kalendárium akcí ZPO na webových stránkách ministerstva a na webových stránkách NIPOS a je měsíčně aktualizován. V letošním roce bylo v tomto programu rozděleno celkem 8 200 740 Kč (pro 104 projekty).

V tomto příspěvku není čas vyjmenovat všechny aktivity, které příspěvkové organizace Ministerstva kultury pořádají, ale průřezově vyjmenuji alespoň některé. Mezi akcemi, které se staly již neodmyslitelnou součástí činnosti muzeí, jsou komentované prohlídky pro předem objednané skupiny seniorů, přednášky, workshopy, vycházky a další akce. Národní památkový ústav i některé knihovny realizují univerzity třetího věku.

Pokud jde o fyzickou přístupnost objektů, i tady došlo k velkému posunu kupředu. Příspěvkové organizace Ministerstva kultury dělají dle svých možností taková opatření a úpravy, aby umožnily přístup lidem se sníženou schopností pohybu, i lidem na vozíku. Ne všude to však architektonické podmínky dovolí. Přístupnost objektů, stejně

jako přehledy všech akcí, je možné také zjistit na webových stránkách daných institucí.

Převážná většina muzeí, zřizovaná Ministerstvem kultury, zpřístupňuje sbírkové předměty, které spravuje, online formou na svých webových stránkách nebo prostřednictvím portálu eSbírkový. Počet sbírkových předmětů, které si lze na dálku prohlédnout z pohodlí domova, se stále navyšuje s jejich postupnou digitalizací.

Muzea a galerie se stávají postupně prostorem mezigeneračního setkávání. Zmínila bych alespoň některé zajímavé aktivity. Národní muzeum pro letošní rok připravilo projekt „*Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata*“ s Centrem celoživotního vzdělávání. Program mezigeneračního učení seznamuje seniory a jejich vnoučata v dětském věku s činnostmi a výstupy jednotlivých složek Národního muzea. Projektu se účastní celkem 40 dvojic tvořených prarodičem a vnoučetem.

Mezigenerační programy pořádá také Národní galerie v Praze, kde je možné navštěvovat mezigenerační workshopy. Stejně tak i Moravská galerie v Brně (MGB) pořádá mezigenerační dílny „*Rodinná odpoledne*“, která usilují o prohloubení mezigeneračního dialogu mezi dětmi, rodiči a prarodiči. Tento typ dílen se odehrává ve všech budovách MGB, včetně Muzea Josefa Hoffmanna v Brtnici.

Husitské muzeum v Táboře v rámci akce „*Babička a děda s vnoučky do muzea*“ připravilo speciální pracovní listy, které spolu prarodiče a vnoučata během návštěvy vyplňují.

Z akcí zacílených na seniory bych chtěla uvést například Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, které již několik let spolupracuje s Kulturně aktivizačním centrem pro seniory v Praze 9 formou popularizačních přednášek kurátorů na vybraná témata. Od roku 2021 realizuje Náprstkovo Muzeum projekt „*Do muzea? Třeba hned!*“. V rámci tohoto projektu nabízí muzeum čtyři zpracovaná témata (Rusalka, Karel IV., král český a císař římský, Sametová revoluce 1989, Fenomén Masaryk) v podobě panelových výstav k zapůjčení zdarma do domovů pro seniory. Podoba výstav (barevnost, velikost písma, rozložení obrazů a textu) je přizpůsobena preferencím klientů těchto zařízení. Od června 2021 do konce roku bylo realizováno přes 50 výstav v domovech seniorů po celé České republice. Tento projekt byl domovy seniorů velmi kladně hodnocen

1 <https://www.mkcr.cz/slevy-ze-vstupneho-na-kulturni-akce-a-do-kulturnich-objektu-178.html>

a vytrhl alespoň na chvíli pracovníky a obyvatele domovů z běžného dění kolem koronavirové pandemie.

Slezské zemské muzeum nabízí seniorům komentované prohlídky ve všech svých výstavních areálech. Dále jim nabízí edukační programy či speciální akce ve třech areálech (Historická výstavní budova, Památník Petra Bezruče a Národní památník II. světové války). Programy v Památníku Petra Bezruče nabízejí biblioterapii a přednášky pro seniory. Cílem těchto aktivit je podpora a rozvíjení čtenářské gramotnosti u seniorů, rozvoj komunikativních dovedností, podpora sociálních kontaktů a umožnění zážitku z četby. Prostřednictvím uvedených aktivit je seniorům zpříjemňován pobyt v Denním stacionáři a v Charitním domově. Programy jsou nabízeny těmto zařízeními jako alternativní řešení pro seniory, kteří ze zdravotních důvodů nemohou do Památníku Petra Bezruče. Senioři se scházejí ve společenské místnosti, anebo v případě příznivého počasí na zahradě.

V Moravské galerii Brno se velké oblibě u seniorského publika těší pravidelný cyklus večerů umění, hudby a slova „*VOX IMAGINIS*“ a celoroční základní „*Kurz dějin umění*“, sestávající z přednášek vhodných k získání celkového přehledu o uměleckých epochách, směrech a osobnostech. Seniorům, pro které je fyzická přítomnost na přednáškách z různých důvodů problematická, jsou poskytovány přednášky tohoto kurzu i v online podobě. Pro rok 2022 byl připraven pro seniorské publikum také rozšiřující modul přednášek zaměřený na design a dějiny módy a odívání.

Národní muzeum v přírodě cíleně vytváří kulturní programy zaměřené na seniory. V Muzeu v přírodě Vysočina se jedná o programy „*Rodokmen aneb Zpět ke kořenům*“ nebo program „*Avatar aneb proč chránit nehmotné dědictví?*“, ve Valašském muzeu v přírodě pak o program „*Jsme stále mladí!*“.

Nutno také zmínit, že muzea pořádají zajímavé akce pro seniory také na Den seniorů. Jednou z nich je komentovaná prohlídka spojená s ukázkou historických lidových dovedností s tvořivou dílnou v nové expozici Tradiční lidová kultura na Moravě v zrcadle času v Moravském zemském muzeu.

Kromě pořádání akcí pro seniory je třeba vyzdvihnout, že senioři hrají důležitou roli také v oblasti zaměstnanosti nebo dobrovolnické činnosti. Senioři jsou zaměstnáváni v hlavním pracovním poměru nebo na dohody, zapojují se formou externí krátkodobé i dlouhodobé

spolupráce a na svých pozicích předávají své bohaté životní zkušenosti. V muzeích a galeriích pracují senioři zejména jako lektori, kurátoři, dokumentátoři, badatelé, účetní, pokladní, technicko-hospodářští pracovníci a na dalších pozicích. Velké uplatnění nacházejí senioři také v mnoha profesích v Národním divadle a též na různých pozicích v knihovnách.

A právě také knihovny hrají důležitou úlohu ve vztahu k seniorské populaci. Ministerstvo kultury zřizuje Národní knihovnu v Praze, Moravskou zemskou knihovnu a Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana. Kromě běžných činností pořádají knihovny i další akce a postupem času se staly multimediálními i metodickými centry, která se zabývají také přednáškovou činností a pro seniory pořádají kurzy trénování paměti, ale i exkurze, školení a konference.

Z časových důvodů nebylo možné vyjmenovat všechny akce pro seniory, které rozšiřují a obohacují běžnou činnost muzeí a knihoven. Ale věřím, že z těch několika málo uvedených příkladů je znát, že zájem o seniorskou populaci není v rezortu kultury upozaděný, ale je jedním ze základních trendů kulturních institucí, které Ministerstvo kultury zřizuje.

Jana Řeháková Fučíková, Emilie Jašová: Aktivity MPSV v oblasti aktivního stárnutí a podpory seniorů

1) Stáří a příprava na ně:

Problematika zabezpečení kvalitního života ve stáří se týká každého z nás. Každý z nás by se měl na stáří připravit, nebát se o něm přemýšlet a diskutovat s blízkými, kteří již v této etapě života jsou.

Senioři jsou skupinou s věkovým rozptylem až 30 let, neboť střední délka dožití se postupně zvyšuje. Naší povinností je tak vytvářet vhodné společenské klima a příležitosti pro všechny seniory, pro ty aktivní, aby měli možnosti své aktivity dále rozvíjet, i pro ty, kteří potřebují naši pomoc, aby jim byla vždy poskytnuta s respektem ta nejlepší péče.

Vyjednávat o stárnutí tak nelze. Na stáří se můžeme připravit, přijmout ho, nebo odmítat, ale nikdy mu neutečeme. Vzhledem ke stárnutí společnosti je, ale zásadní naši společnost i její fungování tomuto trendu přizpůsobit.

Dle predikcí bude v ČR třetina obyvatel seniorského věku, je tedy důležité, abychom s tím počítali a přizpůsobili tomu nejen důchodový systém, zdravotní a sociální péči nebo trh práce, ale i naše myšlení a vnímání seniorů ve společnosti.

2) Pojem aktivní stárnutí a definice aktivního seniora:

- Aktivní stárnutí je koncept představený WHO (2002), který maximálně rozvíjí příležitosti pro zdraví, participaci a ochranu a zvyšuje kvalitu života v procesu stárnutí. Tři pilíře aktivního stáří: zdraví, participace (účast na společenském/kulturním dění v místní lokalitě), bezpečí.

Aktivní senior:

1. dbá o své zdraví (sport, výlety, procházky, zahrádka, houbaření, trénink paměti, učení se novým věcem),
  2. udržuje sociální kontakty (zaměstnání, rodina, přátelé, kurzy, spolky, vzdělávání, dobrovolnictví, zájem o aktivní účast na aktivitách v obci),
  3. podmínkou pro aktivní stárnutí je pocit bezpečí (vnější podmínky, které musí společnost zajistit – rovný přístup k seniorům, přístup ke zdravotní péči, bezbariérovost, dostatečné materiální zajištění).
- Ekonomická komise OSN pro Evropu (UNECE, 2020) ve Směrnících pro mainstreaming stárnutí (Guidelines for Mainstreaming Ageing) definuje mainstreaming stárnutí jako strategii, proces a vícerozměrné úsilí o integraci problémů stárnutí do všech oblastí politiky a všech politických úrovní.
  - Rada Evropské unie (2021) v Zelené knize o stárnutí – Podpora mezigenerační solidarity a odpovědnosti hovoří o zdravém a aktivním stárnutí, které spočívá v podpoře zdravého životního stylu v průběhu celého života a zahrnuje spotřební a stravovací návyky a úroveň fyzické a společenské aktivity. Zdravé a aktivní stárnutí má pozitivní dopad na trh práce, míru zaměstnanosti a naše systémy sociální ochrany, a tím i na růst hospodářské produktivity.

3) Podpora aktivního života seniorů MPSV:

Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021 – 2025

- Byl schválen vládou 13. září 2021.
- Na základě rozsáhlé socioekonomické a demografické analýzy bylo formulováno „Desatero přípravy na stárnutí společnosti“, které bude rozpracováno v akčním plánu.

Mezi priority, kterými je třeba se v souvislosti s aktivním stárnutím společnosti v ČR zabývat, patří:

- Dostupnější a kvalitní sociální a zdravotní služby (např. opatření na podporu kvalitních a dostupných služeb s důrazem na setrvaní v domácím prostředí).
- Dostupnější a bezbariérové bydlení pro seniory (např. opatření příprava nového dotačního titulu na bezbariérové úpravy bytu).
- Bezpečný život seniorů, boj proti diskriminaci, násilí a tzv. šmejdům, zvýšení ochrany spotřebitele (např. podpora služeb prevence kriminality).
- Celoživotní učení, trh práce a aktivní stárnutí (např. opatření podpora a rozvoj celoživotního vzdělávání, aktivního stáří a flexibilních forem práce).
- Bezbariérový veřejný prostor (např. opatření bezbariérová veřejná doprava).

Projekt Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň

Cílem projektu bylo:

- Rozvoj politiky stárnutí v krajích
- Přenos informací z regionální na centrální úroveň a opačně → spolupráce s NNO a regionálními seniorskými organizacemi
- Metodická podpora při tvorbě regionálních strategií politiky stárnutí
- Vytvoření kontaktního místa pro místní a krajskou samosprávu a seniory
- Zpracování odborných analýz → podklady pro tvorbu koncepcí v jednotlivých krajích
- Spolupráce při přípravě STRAPSu
- Osvěta, publicita, mainstreaming → informační kampaně pro odbornou i širokou veřejnost
- Podpora proseniorských aktivit v kraji – například volnočasových aktivit

Výstupy projektu:

- STRAPS
- Metodika pro tvorbu regionálních strategií politiky stárnutí
- Krajské akční plány pro podporu přípravy na stárnutí (příp. jeho aktualizace)
- Mezinárodní konference (2017–Stárnutí a veřejný prostor, 2018–Finanční dopady stárnutí populace a udržitelnost, 2019–Senioři a lidská práva, 2022–Stárnutí je výzva!)
- Seniorská obálka (údaje o zdrav. stavu, které usnadní práci IZS):

- o. Velká – do plastové obálky na lednici nebo vnitřní stranu domovních dveří
- o. Mini – do peněženky
- Sborník příkladů dobré praxe – přehled proseniorských aktivit dle krajů
- Kulaté stoly (6 KS / kraj / rok) → mezigenerační spolupráce, výživa ve stáří, propuštění z VTOS, bariéry pro zdravotně znevýhodněné seniory, age management, diskriminace a násilí na seniorech, zdravé stárnutí apod.
- Soutěž Společnost zaměstnávání 55+ (ve spolupráci s Jihočeským paktem zaměstnanosti)
- Anketa důchodové reformy
- Časopis Zpravodaj a Povzbuzení
- Projekty: Děti malují seniorům, Jerusalema challenge, Senioři 2020 – životní příběh
- Analýzy a studie např.:
  - Participace seniorů na veřejném rozhodování
  - Mezigenerační a komunitní centra v zemích EU
  - Životní postoje a preference seniorů
  - Segment služeb pro domácnosti seniorů
  - Zdravé stárnutí
  - Veřejné politiky v EU v oblasti přípravy na stárnutí
  - Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň
  - Implementace politiky aktivního stárnutí v obcích Moravskoslezského kraje

Rada vlády pro seniory a stárnutí populace

- Je stálým poradním orgánem vlády pro otázky týkající se seniorů a stárnutí populace.
- Usiluje o vytvoření podmínek pro zdravé, aktivní a důstojné stárnutí a stáří v České republice a aktivní zapojení starších osob do rozvoje společnosti.
- Na 45. zasedání byla na programu jednání mj. diskuze některých opatření „Desatera přípravy společnosti na stárnutí“ (aktivní stárnutí), zástupkyně. Na 46. zasedání Elpidy požádala o podporu jimi navrhovaného zřízení mezinárodní Linky seniorů (Evropské harmonizované číslo).
- Na 46. zasedání bylo odsouhlaseno vytvoření Pracovní skupiny pro seniory a stárnutí populace Rady ze zástupců jednotlivých resortů a expertů z řad externích spolupracovníků. Mezi „tematické okruhy“ k diskusi v rámci Pracovní skupiny Rady bude patřit např.:
  - Podpora realizace opatření Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 při tvorbě Akčního plánu;

- Definice výzkumných potřeb;
- Podpora osvětové činnosti v oblasti stárnutí společnosti.

VÚA: Podpora veřejně účelných aktivit proseniorských a seniorských organizací

- Podpora projektů neziskového sektoru zaměřených zejména na provoz dobrovolnické sítě a dobrovolnictví seniorů či dobrovolnictví cílené na seniory, zajištění sportovních aktivit seniorů nebo činnosti zaměřené na zlepšení životního stylu a prevenci sociálních či zdravotních komplikací, činnosti zaměřené na duševní zdraví seniorů, zajištění vzdělávacích aktivit seniorů, podpora advokacie a hájení práv neformálních pečujících s důrazem na péči o seniory, činnosti zaměřené na podporu mezigenerační spolupráce, osvětová činnost zaměřená na seniory, poradenství a advokační pomoc seniorům, činnosti zaměřené na podporu neformální péče.
- Podpora projektů zaměřených na mezigenerační spolupráci a solidaritu – alokace v letech 2020 až 2021: 2020 – 18 mil. Kč; 2021– 2 kola, 1. kolo 14 mil. Kč a 2. kolo 10 mil. Kč.
- V roce 2022 činila dotace v dotačním řízení na podporu veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností 18 milionů Kč.
- Mezi podpořenými tématy byla např.:
  - Prevence sociálního vyloučení seniorů žijících dosud v přirozeném prostředí, kdy senior není pasivním příjemcem, ale má možnost nabídnout své zkušenosti, schopnosti a čas někomu jinému (docházka seniorů – dobrovolníků do mateřských a základních škol v podobě čtecích babiček a dědečků);
  - Posilování mezigeneračního rozměru projektu zdravého stárnutí vycházkami a výlety realizovanými ve spolupráci VOŠ cestovního ruchu, kdy studenti a studentky se podílejí na přípravě a realizaci zdravotních vycházek a výletů;
  - Odborné konzultace, které pomáhají rodinným pečujícím zvládat pečovatelskou roli. Praktické informace pomohou pečujícím porozumět situaci seniora s poruchou paměti, pečovat o něj, komunikovat s ním a co nejlépe jej podporovat;
  - Podpora a další rozvoj poradenského portálu, který oslovuje seniory a jejich blízké – sendvičovou generací. Nabízí přehled nejčastějších dotazů, informací, rad a také možnost položit online dotaz pro seniory i jejich blízké;
  - Podpora mezigeneračních setkávání s canisterapeutickými týmy, které jsou zaměřené na posílení mezigeneračních vazeb seniorů se svými vnoučaty.

4) Aktuální témata zvýrazněna pandemií covid-19, vč. vize pro budoucnost:

- Přínos digitálních technologií jako komunikačního, informačního a vzdělávacího prostředku.
- Digitální vzdělávání seniorů jako nástroj proti sociální izolaci, pasivity ve stáří.
- Podpora proseniorských aktivit, mezigenerační solidarity i ocenění přínosu seniorů pro naši společnost (předávání zkušeností mladším pracovníkům) jako nástroj v boji proti osamělosti seniorů a prostředek inkluze do společnosti.
- Příprava na stárnutí vytvářením podmínek pro osobní aktivitu ve stáří, občanskou angažovanost a rozvoj kvalitních mezilidských a rodinných vztahů.
- Celospolečenská diskuze otázky stárnutí s vědomím, že podobu života ve stáří může do značné míry každý ovlivnit již v mládí.

pro úspěšnou participaci seniorů na kultuře a
jako ovlivňují kulturní potenciál v místě:

participace seniorů
na veřejném životě obce
vize

kulturního přenosu hodnot (IGIA)

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU

Národní informační
a poradenské středisko
pro kulturu
stav: příspěvková organizace

The Na
and Co
for Cul

Metodika podpory mezigeneračního dialogu

Robert Bargel: Metodika na podporu mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů

Tento příspěvek má za cíl představit certifikovanou metodiku určenou k podpoře kulturní participace seniorů a mezigeneračního dialogu prostřednictvím kultury. Metodika je hlavním výsledkem výzkumného projektu Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni, který byl podpořen Programem na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II, č. DG18P02OVV043). Řešiteli projektu byly Národní informační a poradenské středisko pro kulturu a Katedra andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Metodika ve formátu pdf je ke stažení na stránkách výzkumného projektu: <http://naki2.nipos.cz>

Metodika je určena v prvé řadě představitelům místní, popř. krajské samosprávy. Většinou jsou to právě oni, kteří svou prací, zájmem a aktivitou mohou kulturní život v daných místech nejvíce ovlivnit. Nejedná se jen o nejvyšší představitele obcí a měst, ale rovněž o zaměstnance úřadů, kteří se ve své pracovní náplni problematiku kultury či životu seniorů věnují (např. referenti kulturních či sociálních odborů). Často to jsou i zaměstnanci městských kulturních středisek, kteří se o celkový kulturní a společenský život a participaci občanů na něm starají. Tito všichni mohou metodiku při své práci využít. Kromě zástupců obecní a krajské samosprávy však může metodika sloužit také představitelům státní správy, zaměstnancům odborů Ministerstva kultury ČR, případně dalším rezortům a jejich

odborným a poradním týmům, a to zejm. její teoretická a analytická část.

Metodiku mohou využít i členové různých spolků, zapsaných ústavů, obecně prospěšných společností a dalších nevládních neziskových organizací, kteří svou činností přispívají ke zvyšování kvality života (nejen) seniorů a k rozšíření nabídky kulturního a společenského vyžití v daném místě. Uvedené praktické příklady mohou i oni využít pro své další aktivity. Zároveň mohou získat inspiraci, jak zlepšit vzájemnou spolupráci se samosprávou, jak by mohla vypadat jejich komunikace a jak je možné usnadnit získávání různých druhů podpory.

Text může být přínosný i pro občany, kteří chtějí zlepšit kulturní a společenský život v místě, kde žijí, a vůbec pro všechny, koho daná problematika zajímá. Mohou zjistit, že se v oblasti kultury či zkvalitňování života seniorů chtějí angažovat více (např. v rámci nějakého spolku) a že určité typy a aktivity mohou být uplatněny i u nich v obci, kam je mohou (s ohledem na místní kontext) přenést. Využitelná je pro ně i část metodiky věnující se komunikaci mezi občany a samosprávou, která je může podnítit k tomu, aby se více zajímali o veřejné dění a podíleli se na komunitním plánování života v jejich obci, a zapojovali se tak do rozhodování.

Text metodiky se opírá jednak o kvantitativní analýzu vstupních předpokladů (identifikace kulturního potenciálu a rizik regionů Česka a sociologický výzkum mezigeneračních negativních jevů a mezigeneračních dopadů místních a regionálních kulturních aktivit), a dále o kvalitativní analýzu bariér, možností a technik stimulace mezigeneračního dialogu v oblasti kultury (rozhovory se zástupci samosprávy a účastníky a organizátory kulturního života).

Metodika je rozdělena na tři základní, relativně samostatné části. Řazeny jsou od obecných teoretických a sociodemografických východisek (část A) přes analýzu českého prostředí z hlediska kulturní participace seniorů, mezigeneračního dialogu a potenciálu a rizik v oblasti kultury (část B) až po návrhy konkrétních doporučení (část C), včetně příkladů dobré praxe, a kapitoly obsahující sofistikovanou metodiku hodnocení mezigeneračního kulturního přenosu hodnot. Vzhledem k jejímu praktickému využití zde blíže představíme právě část C. Ta se dělí do následujících kapitol, představujících zároveň klíčové faktory, jež jsou základem pro úspěšnou participaci seniorů na kultuře a mezigenerační dialog a které zásadně ovlivňují kulturní potenciál v místě:

Obec a její nástroje podpory kultury a participace seniorů

- Komunikace s občany, participace na veřejném životě obce
- Strategické dokumenty, koncepce a vize
- Veřejná podpora
- Aktivní zástupci obce

Kulturní potenciál

- Kulturní infrastruktura
- Tradice
- Kulturní aktivity

Aktivní občané v obci

- Aktivní jedinci a spolky
- Dobrovolnictví

Jak s metodikou pracovat / jak ji číst:

- Jako souvislý text. Části metodiky jsou řazeny jako logický celek, pokud čtenáře zajímá, co všechno lze pro podporu mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů dělat, je užitečné projít si ji celou.
- Jako soubor jednotlivých, do jisté míry samostatně použitelných kapitol, kde si čtenář může najít konkrétní problematiku, která ho zajímá.
- Jako bohatý zásobník příkladů dobré praxe. Příklady dobré praxe jsou barevně zvýrazněny, a čtenář si tak mezi nimi může najít ty, které jsou pro něj vhodné, a inspirovat se jimi.

Následující text shrnuje rámcově, a tedy poněkud obecně základní body či vybrané hlavní teze jednotlivých kapitol části C. Při jeho čtení je tak třeba mít na zřeteli, že význam metodiky spočívá především v široké škále a mnohosti konkrétních doporučení a tipů a také v rozmanitosti příkladů dobré praxe z vybraných obcí a měst.

Komunikace s občany, participace na veřejném životě obce

Kvalitně zajištěná komunikace mezi samosprávou a občany je důležitá nejen pro kulturní participaci občanů a mezigenerační dialog, ale také pro celkovou spokojenost obyvatel s životem v obci. Zvyšuje informovanost občanů, posiluje jejich vztah k místu, kde žijí, a zvyšuje jejich podíl na fungování obce a na rozhodování o veřejných věcech, a to i v případě seniorů v rámci oblasti kulturního a společenského života. Komunikace by měla být obousměrná.

- Využijte platformy ke sdílení informací, např. kulaté stoly se zástupci různých zájmových skupin a spolků, workshopy, rady seniorů atd.
- Získávejte zpětnou vazbu prostřednictvím anket, anketních listků, dotazníků, výzkumných rozhovorů, skupinových rozhovorů, neformálních setkání či korespondencí.

Strategické dokumenty, koncepce a vize

Vizím a strategickému a komunitnímu plánování musí předcházet znalost místa, obyvatel a jejich potřeb. O oblasti kultury a kulturní politiky nelze přemýšlet izolovaně, je třeba ji vnímat v kontextu ostatních oblastí, tj. např. sociální, zdravotní či vzdělávací.

- Vytvořte strategický dokument zaměřený na rozvoj obce v oblasti kultury (u menších obcí alespoň samostatnou kapitolu v rámci hlavního strategického dokumentu).
- Soustřeďte se v něm na kulturní participaci seniorů.
- Dejte prioritu vícegeneračním kulturním akcím a aktivitám.
- Pravidla veřejné podpory kultury nastavte s ohledem na seniory a mezigenerační dialog.
- Kromě dlouhodobé koncepce mějte i krátkodobější plány (akční plány, kulturní kalendáře..).

Veřejná podpora

Na základě dobré znalosti místa je možné správně nastavit a zacílit podporu, a tím výrazně stimulovat rozvoj kulturní participace seniorů a mezigeneračního dialogu.

- Vytvořte samostatný dotační titul na podporu participace seniorů a mezigeneračního dialogu v oblasti kultury.
- Spolupracujte a sdílejte informace s jednotlivými dotčenými odbory městského úřadu v rámci provázanosti tématu (sociální oblast, kulturní oblast, oblast komunitního rozvoje apod.).
- Maximálně využijte nepřímé (nefinanční) podpory různých aktivit.
- V případě podpory přímé (finanční) maximálně zjednodušte administrativu.
- Zapojte místní aktéry (jedince či spolky) i do rozhodovacího procesu.
- Přemýšlejte dlouhodobě o typech „výzev“, které by nejlépe vyšly vstříc potřebám a přáním místních kulturních aktérů.

Aktivní zástupci obce

Neexistuje univerzální návod na zajištění místního rozvoje, ten musí definovat právě místní formální i neformální lidé. Jsou schopni okolo sebe soustředit sociální, kulturní a společenské aktivity a zapojovat do řešení místních témat další obyvatele. Důležité je však nezapomínat na souběžnou institucionalizaci zavedených opatření a postupů, aby přetrvala působení lídra.

Klíčové kompetence zástupců samosprávy pro rozvoj kulturní participace seniorů a mezigeneračního dialogu:

- Schopnost jasně formulovat svou vizi
- Znalost prostředí (infrastruktura, tradice, spolky, socio-ekonomické rozvrstvení)
- Schopnost identifikovat v komunitě lídry jako přirozené iniciátory kulturních procesů a jejich podpory
- Schopnost komunikovat s veřejností
- Schopnost získat prostředky z dalších veřejných zdrojů
- Schopnost efektivního spravování přímo zřízovaných institucí
- Schopnost nastavit spolupráci všech subjektů, které v procesu přenosu a kulturní participace seniorů působí, tj. vytvoření motivujícího, a nikoliv konkurenčního prostředí

Kulturní infrastruktura

Kulturní infrastruktura je jedním ze základních pilířů kulturního potenciálu obce. Bez ní není možné zajišťovat kulturní aktivity, a umožňovat tak kulturní participaci seniorů a mezigenerační dialog.

Co dělat, když je kulturní infrastruktura nedostatečná:

- Hleďte jiné prostory (zasedací místnost nebo volné prostory na OÚ, školy...).
- Využijte základní umělecké školy jako příklad dalšího prostoru určeného ke vzdělávání seniorů a mezigeneračnímu dialogu.
- Využijte kapacit zařízení pro seniory ve vaší obci ke konání kulturních a vzdělávacích akcí.
- Využijte veřejný prostor.
- Při výstavbě nové kulturní infrastruktury zapojte místní aktéry a odbornou veřejnost do plánování a diskuze. Spolupracujte s místními aktéry, odbornou i širokou veřejností.
- Vytvořte místo pro setkávání obyvatel (např. obecní kavárnu).

Mějte na zřeteli standardy dostupnosti kulturní infrastruktury:

- Standard fyzické dostupnosti – např. bezbariérový přístup do budovy a k budově
- Standard územní dostupnosti – dobrá dostupnost místa, senior taxi
- Standard časové dostupnosti – pro seniory vhodný termín a hodina akce
- Standard ekonomické dostupnosti – zvýhodněné vstupné
- Standard obsahové dostupnosti – programovou nabídku přizpůsobte složení cílové skupiny dle jejich zájmu, věku apod.

Tradice

Kulturní aktivity, včetně tradic, jsou nedílnou součástí kulturního potenciálu místa.

- Podporujte místní tradice a lidi, kteří se jim věnují.
- Připomínejte, oživte, využijte historii a tradici, specifikum místa.
- Využijte oslavy tradičních a všem srozumitelných svátků (např. Vánoce, masopust ad.) – zapojte obec do přípravy.
- Budujte místní komunitu prostřednictvím akcí – dny dětí, dny rodiny, noci kostelů, říjnový Mezinárodní den seniorů, významné dny z historie obce, připomenutí významných místních rodáků apod.
- Založte nové tradice, spojené např. s gastronomií, péčí o životní prostředí (sázení stromu), historické (průvody ad.).
- Při pátrání po minulosti obce využijte místní seniory. Jsou často živou kronikou obce a mají k místu silný vztah.

Kulturní aktivity

- Zmapujte a analyzujte kulturní aktivity ve své obci. Úspěšný mezigenerační dialog musí vycházet z důvěrné znalosti terénu obce: Jaká je věková struktura obyvatel, jejich životní styl, kulturní potřeby a očekávání?
- Podnikněte potřebné kroky k tomu, aby obec fungovala jako společenství, v němž mají své místo všechny generace, tj. jako obec přátelská vůči svým obyvatelům.
- Maximálně podpořte aktivní participaci občanů na místní kultuře, tj. maximálně zapojte místní aktivní jedince, spolky a instituce do přípravy a realizace kulturních akcí. Podporujte nové počiny v kultuře.
- Senioři mají obrovský potenciál. Dejte jim prostor, aby jej mohli využít. Je třeba identifikovat, zviditelnit a využít tyto znalosti a dovednosti.

Akce pro aktivní kulturní participaci seniorů

Podporujte jednogeneační akce určené pouze seniorům:

- Pokud ve vaší obci nefunguje seniorský spolek, pokuste se jej vyhledat či dopomoci jeho založení.
- Při organizaci akcí se zeptejte sami sebe, co vy byste rádi dělali za několik (desítek) let ve volném čase.
- Angažujte pro zpětnou vazbu a komunikaci ze strany seniorů bývalé zaměstnance obce seniorského věku.
- Mezigenerační (rodinné) akce výrazně přispívají k mezigeneračnímu dialogu (akce kulturní i akce ne výlučně umělecké – gastronomie či péče o obec a její okolí, např. komunitní zahrada).
- Podpořte umělecké aktivity v zařízeních pro seniory – arteterapie, divadlo, literární tvorba aj.
- Motivujte seniory, ať se sami podílejí na přípravě a organizaci akcí.
- Spolupracujte s jinými subjekty ve vaší obci i okolními obcemi (výlety pro seniory).

Aktivní jedinci a spolky

Významnými aktéry v životě obce jsou vedle samosprávy a jí zřízených organizací také neziskové organizace. Spolkový život významně přispívá k rozvoji místní komunity a může napomáhat začleňování skupin občanů ohrožených sociálním vyloučením, vč. seniorů.

- Podporujte pestrost spolkové činnosti. Identifikujte klíčové spolky či další NNO z hlediska jejich obecné prospěšnosti – dle dopadu jejich činnosti z hlediska poskytování veřejných kulturních služeb.
- Nezapomínejte na neformální dobrovolná uskupení (např. organizující sousedské slavnosti či dětské dny). Ne každá činnost vyžaduje právní formu nebo ne každý má potřebu sdružovat se oficiálně. Tyto iniciativy mají význam v budování komunity, podněcují další podobné iniciativy a mohou být podhoubím pro rozvoj spolkové činnosti, což je obzvláště důležité tam, kde se jí doposud příliš nedaří.
- Spolupracujte více se zástupci podnikatelského sektoru.

Dobrovolnictví v kultuře jako významný faktor mezigeneračního přenosu

Dobrovolnictví je nejlepší způsob, jak budovat dobré vztahy mezi generacemi, obyvateli obce a též pocit sounáležitosti s místem, kde

žijeme. Senioři patří k těm neaktivnějším a nejvěrnějším dobrovolníkům, obzvláště v oblasti kultury a umění.

- Podporujte dobrovolníky seniory i dobrovolnictví pro seniory (programy zaměřené na pomoc seniorům). Zapojení se do dobrovolnických aktivit přináší pocit seberealizace, senioři nemají pocit osamění, často po odchodu do důchodu nalézají nový smysl života.
- Podporujte mezigenerační dobrovolnické projekty, kdy se generace vzájemně obohacují zkušenostmi a zážitky, a dochází tak k přirozenému sdílení kulturních hodnot.
- Jděte sami příkladem (starosta/starostka coby aktivní dobrovolník). Buďte lidem, který podněcuje ostatní představitele obce a zaměstnance k dobrovolnickým aktivitám.
- Zapojte se do „firemního“ dobrovolnictví – obec zavede možnost pro své zaměstnance, aby trávili zpravidla jeden den v roce dobrovolnickými aktivitami.

Pokud jsou přítomny výše uvedené klíčové faktory, jsou vzájemně provázány a veřejnou správou podporovány, vznikají dobré podmínky pro úspěšný mezigenerační dialog a přenos kulturních hodnot. Proto je žádoucí podporovat všechny tyto faktory, vnímat je jako celek a pravidelně vyhodnocovat jejich plnění.

Radim Perlín: Existují v českých regionech stejné podmínky pro rozvoj kulturního prostředí?

Úvod

Kulturní prostředí je obecně vnímáno jako homogenní. Společnost v Česku je z důvodu vývoje v druhé polovině 20. století stále velmi homogenní, a to jak sociálně, tak i podle dalších charakteristik (národnost, sociálně ekonomické ukazatele). Proto by bylo možné předpokládat, že i kulturní potřeby a požadavky společnosti na kulturu budou v zásadě ve společnosti stejné. Jako obecně přijímaná je diferenciace v kulturní vybavenosti, kdy ve velkých městech existuje jednak větší počet kulturních zařízení a jednotlivá zařízení jsou častější nebo mají intenzivnější provoz. Všichni obecně přijímáme, že velké kamenné divadlo může být pouze ve velkém městě a že na vesnici, která má 1000 obyvatel, obvykle divadlo, kino nebo regionální muzeum nebudeme hledat a ani požadovat.

Přesto ale všichni vnímáme, že intenzita kulturních aktivit, setkání a nabídky kulturních pořadů je v rozdílných regionech Česka velmi odlišná. Na jedné straně existují regiony jižní a jihovýchodní Moravy, kde společenské, církevní nebo občanské svátky mají velmi významný kulturní přesah a kde existují velmi dobré podmínky pro rozvoj lokální kultury. Na druhé straně mohou existovat jiná venkovská území, kde intenzita práce občanských sdružení, spolků nebo jedinců, kteří zajišťují kulturní aktivity, je velmi malá, nebo dokonce žádná a kulturní aktivity se redukují pouze na tradiční plesy a bály, případně na pálení čarodějnic.

Příspěvek se pokouší na základě souboru statistických dat, které popisují sociálně demografickou strukturu společnosti, s využitím

statistických dat o vybavenosti obcí, dat z interní databáze NIPOS a míře společenské a kulturní aktivity a dalších vstupních dat, vymezit regiony v Česku, které mají dobré předpoklady pro rozvoj kulturních aktivit a regionů, jež mají zhoršené podmínky, nebo tam dokonce existují bariéry pro rozvoj společenského a aktivního kulturního života.

Data

Zdroje informací pro odborný obsah jsou jednak interní databáze řešitele projektu NIPOS, vybrané sociodemografické a infrastrukturní údaje evidované ČSÚ, seznam spolků z rejstříkových soudů poskytnutý Ministerstvem spravedlnosti, data o kinech z Unie filmových distributorů, které byly doplněny územními identifikátory. Soubor dat je primárně shromážděn do úrovně obcí, pro potřeby prezentace výsledků jsou data agregována do správních obvodů obcí s rozšířenou působností.

Zdroje dat jsou shromážděny v období před vypuknutím pandemie covid-19 a před hlubokou ekonomickou krizí vyvolanou válkou na Ukrajině. Výsledky tedy popisují období na konci relativně dlouhého období sociálně ekonomického růstu po ekonomické krizi 2009–2011.

Data popisují jednak sociálně ekonomické charakteristiky populace, které jsou podstatné pro aktivní nebo pasivní zapojení do kulturního života a hodnotí míru aktivity společenského a kulturního prostředí v mikroregionu. Dále data prostřednictvím dat o vybavenosti území zařízeními pro provozování kulturních aktivit hodnotí i předpoklady pro zajištění kulturního života v obci. Data tak představují jak hardware kulturního života (zařízení pro kulturní aktivity), tak i software, tedy schopnosti, ochotu a vůli populace v místě se zapojit do aktivní spoluúčasti na kulturním životě v obci nebo v mikroregionu.

Metodika

Výsledky jsou zobrazeny formou kartogramů, a případně kartodiagramů, pro obce a správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP) za celé území Česka.

Pro hodnocení potenciálu a hrozeb je nutné formulovat obecnější syntetické ukazatele, které umožní obecné vyhodnocení sledovaných proměnných a sledovaných kulturních zařízení. Vzhledem k nutnosti srovnávat a hodnotit velmi rozdílné zdroje dat s rozdílnou četností výskytu sledovaného jevu v území a jeho významnosti, byly

pro syntetické ukazatele výsledky transformovány do pěti základních kategorií, a to relativně podle vztahu k celostátnímu průměru. Kategorie byly zvoleny takto:

- Velmi dobré 1
- Dobré 2
- Průměrné 3
- Špatné 4
- Velmi špatné 5

Rozdělení je provedeno s ohledem na histogram četnosti do 5 zhruba stejných (z hlediska počtu sledovaných jevů) kategorií.

Jednotlivá zařízení a sledované ukazatele byly dále přepočteny na základní jednotky ORP a podle četnosti a podle intenzity vybavenosti byly podle kategorických hodnot 1–5 spočteny průměrné hodnoty za vybavenost a intenzitu aktivit v konkrétním ORP. Tento výsledek umožňuje syntetický pohled na konkrétní ORP, a tím i územní diferenciaci v rámci 205 jednotek v Česku.

Kulturní potenciál a kulturní rizika

Kulturní potenciál je definován jako hodnocení možností a příležitostí pro rozvoj kulturního prostředí. Potenciál je tvořen ukazateli, které se vztahují k obyvatelům jako aktivním aktérům potenciální participace seniorů a mezigeneračního dialogu, a to buď na straně občanů, nebo na straně nabídky aktivit. Potenciál v území představuje aktivní nabídku k zapojení jak seniorů, tak mladších generací do společenského života a k aktivnímu trávení volného času.

Kulturní potenciál tvoří předpoklady pro zajištění kulturní funkce daného místa. Předpoklady zajištění kulturní funkce v konkrétním území vytváří a zajišťují konkrétní obyvatelé a jejich aktivity, kulturní instituce, tradice, zvyky a historie.

Kulturní riziko je pro potřeby řešení projektu definováno jako nepřítomnost kulturní a sociální infrastruktury, tedy objektů a aktivit v nich konaných. Vymezení kulturních rizik představuje identifikaci stávajících hrozeb a budoucího ohrožení existujícího kulturního prostředí neexistencí nebo malou intenzitou kulturní infrastruktury, tedy nemožností realizovat kulturní aktivity v území.

Hodnocení rizik vybavení území je založeno na sledování přítomnosti kulturní a sociální infrastruktury, tedy objektů nebo existujících institucí, v rámci kterých může docházet k participaci seniorů, k

organizaci společenského a kulturního života nebo k dalším aktivitám. Nepřítomnost takového zařízení znemožňuje nebo znesnadňuje participaci seniorů, a to i přes dobrý potenciál, dobré, aktivní komunity a bohatý kulturní a společenský život v obci nebo v regionu.

Mapové vyjádření kulturního potenciálu a kulturních rizik je provedeno na základě metodiky podle ORP v kategorických ukazatelích na škále 1–5. Výsledkem této části hodnocení jsou pak dvě základní syntetické mapy území Česka podle jednotek ORP, a to syntetická mapa kulturního potenciálu a syntetická mapa kulturního rizika.

Kulturní potenciál (*viz mapa strana 96*) chápeme jako soubor obecných východisek, která mohou v budoucnosti posilovat kulturní rozvoj regionu a rovněž mezigenerační transfer sdílení lokální kultury. Jako příklad kulturního potenciálu území je možné uvést existenci tradice lokálních kulturních aktivit nebo infrastrukturu pro tyto aktivity.

Kulturní potenciál představuje zvýšenou nabídku jak zařízení, tak i aktivit (vysoká aktivní nabídka, např. vysoký počet představení kin), vysoký počet spolků a divadel pro obyvatele (včetně seniorů) a vytváří předpoklady pro úspěšnou mezigenerační výměnu a zapojení seniorů do společenského života.

Kulturní rizika (*viz mapa strana 97*) jsou definována jako omezení vyplývající z minulého a stávajícího stavu, která mohou ohrožovat budoucí rozvoj kulturních aktivit v oblasti. Mezi kulturní rizika patří jak vnější ohrožení provozu nebo institucionálního zajištění kulturního provozu (chybějící zařízení, omezení podpory, změna legislativy atp.) nebo vnitřní rizika, která vyplývají např. z věkového limitu nebo z dalších příčin, které se vytvářejí v rámci souboru nebo skupiny pořadatelů kulturních akcí. Patří sem např. vyčerpání aktivity pořadatelů nebo další lokální podmínky.

Kulturní rizika jsou existující omezení nebo hrozby dosavadního rozvoje lokální kultury. Jako příklad lze uvést zánik konkrétní kulturní aktivity v místě od lokálního periodika v malé venkovské obci až po ukončení činnosti divadelního souboru nebo omezení financování kulturních aktivit.

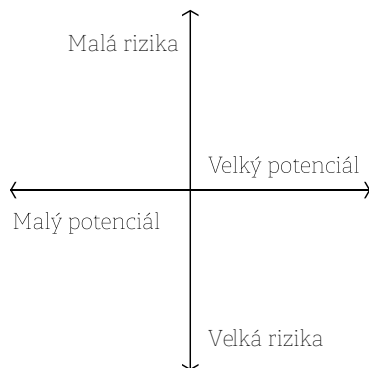
Riziko představuje nízká četnost registrovaných kulturních aktivit v regionu v konkrétních kulturních zařízeních, malý počet zařízení a aktivit.

Jedním z dílčích cílů projektu je vytvoření kulturní typologie regionů z hlediska jejich kulturního potenciálu a kulturního rizika, a umožnit tak decizním orgánům na úrovni státu i na regionální (krajské) úrovni lépe zohlednit potřeby konkrétních regionů při formování nástrojů na podporu kulturní participace a mezigenerační výměny v konkrétních aktivitách.

Vymezení typologických regionů vychází z analýzy kulturního potenciálu a kulturních rizik a do výsledné typologie se promítá i vnější prostředí, které formuje předpoklady pro zajištění a provozování kulturních aktivit. Vnější faktory vycházejí především z charakteru sídelní soustavy v Česku, tedy z výsledků analýzy sociálně geografického a demografického prostředí Česka. Jako klíčové ukazatele, které vytvářejí vnější prostředí pro potenciál nebo riziko kulturní participace seniorů, je možné stanovit sídelní strukturu znázorněnou velikostí obcí, počtem obcí a stupněm urbanizace, a doplňkově i podílem osob v seniorském věku, a to jak v současnosti (index stáří), tak i v budoucnosti (naděje dožití).

Tým řešitelů projektu vymezil z hlediska kulturního potenciálu a kulturních rizik čtyři hlavní typy území, které se navzájem významně odlišují a mají rozdílné strukturální vlastnosti jak z hlediska míry vybavenosti kulturní infrastrukturou, tak i z hlediska sledovaných kulturních aktivit a činností, která sledovaná kulturní zařízení zajišťují.

Hodnocení vychází z diferenciací území podle potenciálu a podle rizika vybavenosti území, přičemž v území mohou existovat všechny vzájemné kombinace obou typů hodnocení.

Syntetické hodnocení území je založeno na kombinaci hodnocení ORP podle sledovaných ukazatelů. Všechna ORP jsou rozdělena do kvantilů podle konkrétního ukazatele a pro syntetické ukazatele je využito zařazení ORP podle ukazatelů do kvantilů. Hodnoceno tedy je „průměrné“ postavení konkrétního ORP v jednotlivých sledovaných typech hodnocení podle kvantilů, a to zvláště podle hodnocení potenciálu a zvláště podle hodnocení rizika vždy na škále 1–5.

Vymezení typů je dále výrazně ovlivněno ukazateli, které hodnotí jak vybavenost území infrastrukturou, tak i míru aktivity, tedy přepočtený podíl kulturních aktivit v území. Mezi ukazatele, které výrazně potvrzují a dokumentují rozdělení ORP do jednotlivých typů, patří mimo jiné i ukazatele počet zařízení a spolků na obec, počet amatérských divadel na obec, počet spolků na obec nebo hustota pořádaných obcí nebo regionální diferenciací například sportovní vybavenosti. Některé další ukazatele mají z historických i kulturních důvodů zcela odlišný regionální vzorec. Jako srovnání může posloužit na jedné straně míra religiozity, která je v Česku výrazně vyšší na jih a východ od osy Sušice, Příbram, Kutná Hora, Litomyšl, Náchod, a dokonce v českých podmínkách velmi vysoká v regionech Vysočiny a jihovýchodní Moravy. Na druhé straně regionální vzorec rozmístění sakrálních staveb, které jsou využívány pro religiozní důvody, je z historických důvodů v území velmi rovnoměrný a nenesou významnou regionální informaci, kterou je možné využít pro tvorbu typologie území podle kulturního potenciálu. (viz mapa strana 98)

Popis typů

1. Metropolitní zázemí velkých měst

Metropolitní zázemí velkých měst je tvořeno ORP, které přiléhají k velkým regionálním centrům, a je velmi výrazně zasaženo intenzivní investiční činností v posledních dekádách v podobě suburbanizace. S tímto procesem je spojena na jedné straně vyšší intenzita kulturních aktivit. Dobré nebo nadstandardní vybavení kulturní infrastrukturou je možné také spojovat se změnami ve struktuře osídlení po roce 1990 a rozvíjející se suburbanizací. Výrazněji se suburbanizace promítla především do vyššího podílu sportovních zařízení a s větší velikostí obce také souvisí vyšší podíl existujících amatérských divadel na obec podle ORP, tyto hodnoty jsou také v tomto vymezeném typu výrazně vyšší. Podobně spolková činnost se výrazně intenzivněji promítá v zázemí velkých měst a podílí se na formulaci tohoto typu.

Vymezení tohoto typu je pochopitelně i potvrzeno výrazně odlišnými sociodemografickými charakteristikami takto vymezeného území, kam patří nízké hodnoty indexu stáří a vyšší úroveň vzdělanosti (index vzdělanosti nebo inverzně i malý podíl nejstarších seniorů nad 80 let v takto vymezeném území).

V tomto území je možné sledovat vysoký kulturní potenciál.

2. Severočeské sudetské a slezské pomezí

Na vzniku typu severočeské a slezské pomezí se podílely velmi výrazným posunem ve způsobu života i ekonomické změny spojené s tímto vysoce industrializovaným územím, které se po změně sociálně ekonomických podmínek z části zařadilo do strukturálně postiženého území s vyšší mírou nezaměstnanosti, ztrátou části aktivní populace a dalšími sociodemografickými problémy.

V době uplatňování státních plánů a dirigisticky řízené ekonomiky docházelo v tomto typu území k budování velkých kulturních zařízení, která ale většinou neměla a dosud nenašla dobré uplatnění pro konkrétní živé a žité místní potřeby.

Na vzniku typu se výrazně podílejí především ukazatele hustota pořádaných akcí, ale negativně i malá velikost pořádaných akcí. Částečně region formuje i vyšší úroveň kulturní vybavenosti, výrazněji se pak na vzniku tohoto typu podílí i vyšší podíl sportovních zařízení na obec podle ORP, ale i spolková a nezisková činnost v ORP.

Charakteristické znaky typu jsou velmi dobře vyvinuté především v regionech Karlovarsko, severočeské pánevní oblasti a částečně i Českolipska. V menší míře je tento typ vyvinut v části Podorličí, kde postupně přechází v typ 1 nebo typ 4. Výrazněji je pak region vytvořen opět v oblasti moravského Slezska nebo v oblasti Kralického Sněžníku a Jesenicka.

V tomto typu převažují ORP s potenciálem v oblasti existující infrastruktury.

3. Moravské venkovské prostředí

Odlišná sídelní struktura v regionech střední, jižní a jihovýchodní Moravy, východně od osy dálnice Brno – Olomouc – Ostrava, tvoří další typ území s rozdílným kulturním potenciálem. V těchto regionech jsou z historických důvodů velké obce, které vždy měly a mají

velký počet obyvatel (více než 1000, často i více než 2000) a ve velkých obcích se zachoval a rozvíjel tradiční spolkový, kulturní, ale i religiozní život a aktivity spojené s tradičními svátky, slavnostmi a obecně lidovou kulturou. Proto i toto území vykazuje vysoký kulturní potenciál, a to jak podle intenzity kulturních aktivit, tak také podle počtu a hustoty kulturní infrastruktury v jednotlivých obcích. Menší přirozená centra vždy byla nejen centrem dojížděky do zaměstnání, ale také byla zdrojem bohatých kulturních aktivit, slavností a svátků, které formovaly velmi vysoký kulturní potenciál celého regionu.

V tomto vymezeném typu jsou také velmi dobře vyvinuté etnografické nebo národopisné oblasti, které mají svoje tradiční kulturní a společenské aktivity a jasně definovanou vlastní identitu (Valaši, Dolňáci, Podluží, Haná).

Celý region je charakterizován vysokým potenciálem v oblasti lidských zdrojů.

4. České venkovské prostředí a Vysočina

Typologický region s odlišným kulturním prostředím je vymezen ve venkovské neurbanizované části Čech a kraje Vysočina, a tvoří ho tradiční české venkovské obce a města mimo velké regiony. Je tvořen jak územím s původním českým obyvatelstvem, tak i územím, kam po druhé světové válce byli odsunuti sudetští Němci. Vzhledem k charakteru sídelní soustavy se jedná o typ s malými obcemi a hustou sítí venkovských částí obcí, které mají velmi malý počet obyvatel. V jednotlivých sledovaných ORP převažuje spíše menší počet pořádaných akcí, ale jednotlivé akce mají vyšší podíl návštěvníků. Je zde také relativně nižší počet zařízení a spolků a menší kulturní a sportovní vybavenost.

Pro tento poměrně rozsáhlý typ je charakteristická především vyšší míra rizika kulturní participace a mezigeneračního sdílení z důvodů jak nedostatečné kulturní nebo další infrastruktury, tak i nedostatečných lidských zdrojů. Společenskými a kulturními centry jsou převážně středně velká okresní města, malá lokální kultura není v nejmenších venkovských obcích sledována. Je ale nutné upozornit, že výkazové a další statistické zdroje mohou jen obtížně zachytit i velmi drobné, a z vlastní zkušenosti i časté aktivity, které se i v nejmenších obcích konají a které nemají žádné formální ukotvení nebo jsou organizačně spojeny s jinými typy aktivit, spolků nebo činností.

Typ charakterizuje vyšší míry rizika pro kulturní participaci.

Vavruška

Vavruška

SeniorPoint PRESS
ČTVRTLETNÍ INFORMACE A ZÁBAVY PRO SENIORY
VYTVÁŘÍM KREATIVNÍ NADŠI A SENIORSKÝ
TEXT, FOTOGRAFIE, ILUSTRAČNÍ OBRÁZKY

PRÁZE ČESKÉ ÚSTŘEDÍ
PRO SENIORSKÉ
VZDĚLÁVÁNÍ
V TURECKU, SPANĚLSKU

CELOROČNÍ CYKLOVÝ
UMI SENIORY

PROZINERACI
ZEMĚ
Věstařka je představení, které vzniklo
v rámci projektu "Věstařka"

EVROPSKÁ
EVROPEJSKÁ
SLOŽENÉ SLUŽBY
PRO SENIORY
V TURECKU, SPANĚLSKU

SENIORPOINT V DIGITÁLNÍ
HOUDBY
SITOVANÁ, VYTVÁŘENÍ, MODERNÍ
INOVACE, INOVACE PRO TELEFONU
ROZVÍJÁNÍ PODMÍNKY A TRÉNINKY

Samospráva

Gundula Iblher: Kreativní stárnutí – kulturní angažovanost místo sociální izolace

Jmenuji se Gundula Iblher a pracuji pro Oddělení umění a kultury města Mnichov. Mám zde na starosti kulturní vzdělávání. Poslední dva a půl roku vedu projekt „Kreativní stárnutí – kulturní angažovanost místo sociální izolace“, který skončil letos v srpnu. Byl financován z programu Erasmus+ jako tzv. Strategické partnerství.

O co šlo?

Projekt se zabýval možnostmi kulturní participace starších lidí. Zejména těch, kteří se potýkají se zdravotními či finančními problémy, žijí v izolaci nebo mají v dosavadním životě jen omezený přístup ke kulturním aktivitám. Abych to zkrátila, všechny seniory se svými kulturními nabídkami běžně neoslovíte.

V rámci tohoto projektu Erasmus jsme chtěli zjistit, kde jsou překážky participace a jak je lze překonat? Podívali jsme se na struktury a strategie obcí, ale také na úspěšnou praxi a projekty. Když říkám „možnosti kulturní participace“, nemám na mysli pouze návštěvy muzeí nebo divadel, ale spíše nabídky kulturních poskytovatelů nebo kulturního vzdělávání. Projekty, workshopy, akce, na kterých lidé mohou sami být kreativní nebo se jich aktivně zúčastnit. A u těchto druhů nabídek jsou překážky participace ještě vyšší.

Kdo se na projektu podílel? Šest evropských měst, konkrétně Berlín, Leeuwarden, Ostende, Brighton&Hove a Mnichov. Zvláštní na naší projektové skupině bylo, že každé město vyslalo zaměstnance z městské správy i odborníky z praxe. Setkali jsme se tedy na strategické i praktické úrovni. A nejen to, pozvali jsme také lidi z různých

oblastí a odvětví. Z Brightonu & Hove byl zastoupen například odbor zdravotnictví, v Mnichově odbor kultury a sociální péče, v Ostende kultura, volný čas a cestovní ruch. Měli jsme s sebou radní města, taneční umělce, sociální pracovníky, organizátory festivalu kreativního stárnutí, seniorský poradní sbor, lidi z oblasti komunitního managementu, muzeí, knihoven atd.

Už na začátku jsme předpokládali, že mezisektorová spolupráce může být klíčovým faktorem pro to, abychom mohli oslovit naši speciální cílovou skupinu. A po těchto dvou a půl letech mohu říci: ano, je! Mezisektorová spolupráce je náročná, ale zásadní.

Nyní bych se ráda krátce podělila o některé dojmy z našeho projektu Erasmus. Samozřejmě nás zasáhla pandemie a nemohli jsme se proto vzájemně navštěvovat v našich městech, jak bylo plánováno, a tak výměna proběhla online. Snažili jsme se například s hybridními akcemi, a začlenili jsme i naši cílovou skupinu. Ale i přesto je to prostě něco jiného, když se potkáte na živo, jako na našem prvním a posledním setkání v Mnichově v květnu. Jaká byla atmosféra a co jsme udělali? Vyzkoušeli jsme si věci, jako vystoupení ve veřejném prostoru, vedení přes sluchátka. Diskutovali jsme o projektech, strategiích a zkušenostech. Navštívili jsme kulturní instituce a projekty. A co bylo zvláště důležité – měli jsme čas na osobní rozhovory a výměnu názorů.

Nyní se ale podívejme na výsledky projektu kreativního stárnutí.

Pod vedením Berlína jsme provedli digitální průzkum mezi městy, která jsou součástí sítě Eurocities. Cílem průzkumu bylo zjistit, jak je téma „kulturní participace starších lidí“ ukotveno a realizováno v evropských městech. Velmi brzy vám ukážu jen několik klíčových kroků.

Z průzkumu 22 zemí a 45 měst jsme dostali odpovědi. Chtěli jsme vědět, zda je téma kreativního stárnutí implementováno ve městech na strategické úrovni, například ve směrnicích města.

- Třetina respondentů nemá vůbec žádné obecné směrnice pro město (což mě překvapilo).
- 64 % odpovědělo, že ano, máme. A máme směrnice, které souvisejí s kulturou.
- Ale pouze 81 % z nich zahrnuje do svých strategií starší lidi.

A co je zajímavé: Z měst, která zahrnují starší lidi, 66 % neuvádí definici této skupiny obyvatelstva vůbec. Například podle věku. Nebo

podle osobních okolností, jako je sociální postavení, zdravotní bariéry a kulturní zázemí. To by však bylo důležitým předpokladem pro rozvoj dobrých strategií k překonání překážek účasti.

Co jsme se dozvěděli: starší lidé tvoří velmi různorodou populaci, jejíž osobní poměry se mohou v průběhu jejich důchodu dramaticky změnit. Může to být velký rozdíl, jestli je někomu 70 nebo 80 let.

Z toho vyplývá, že pro tuto různorodou cílovou skupinu potřebujete různé strategie a různé kulturní nabídky.

Zeptali jsme se vedení města, zda si myslí, že podpora projektů kreativního stárnutí konkuruje opatřením pro jiné věkové skupiny. 60 % odpovědělo, že ano, konkurence zde existuje. Například kvůli omezeným zdrojům ve městech. Zároveň téměř 100 % respondentů uvedlo, že v budoucnu to bude důležitější.

Nemusí to být jen důsledkem demografických trendů – stárnutí populace v celé Evropě, ale také to podtrhuje význam výzkumu, politických a administrativních opatření v této oblasti.

Takže – zdroje jsou potřeba. A také směrnice města, které jsou připraveny této různorodé věkové skupině.

Ráda bych také krátce představila bariéry participace, které respondenti uvedli. Tři nejčastěji pojmenované bariéry jsou:

- Společenská izolace
- Ekonomické překážky (včetně nákladů)
- Digitální dovednosti

Skutečnost, že digitální dovednosti byly tak často zmiňovány, jistě také souvisí se zkušenostmi s uzávěrami během pandemie. Ale tyto bariéry jsou přinejmenším stejně zajímavá. Například:

- Nebyli jsme pozváni
- Nedostatek sebevědomí
- Od pasivního k aktivnímu občanovi
- Omezená pohyblivost / fyzické problémy
- Vzdělávání
- Záměr považovat starší lidi za cenné
- A mnoho dalších

Co je třeba udělat z našeho pohledu? Naše zjištění jsme shrnuli do čtyř dokumentů:

- Celková zjištění

- Poznatky pro realizaci projektu
- Příklady osvědčených postupů
- Doporučení pro tvůrce politik

Všechna naše zjištění jsme prezentovali na veřejné konferenci v Mnichově, která byla také streamována a zdokumentována v němčině a angličtině. Video a dokumenty naleznete na naší webové stránce Creative Ageing: muenchen.de/creativeageing

Dnes bych ráda stručně představila naše politická doporučení, protože jsme viděli, že politické směrnice jsou důležité, ale jen zřídka přizpůsobené potřebám starších lidí, zejména těch, kteří jsou obtížně dosažitelní. A nebojte se, „Kreativní stárnutí“ se v našich člancích používá jako technický termín pro „podporu kulturní participace starších lidí“.

Inkluzivní a přístupná kulturní zařízení a aktivity

Všichni víme, že bychom měli v našich institucích zajistit, aby byly v mnoha ohledech více inkluzivní, ale někdy zapomínáme na bariéry, které zde jsou ohledně věku, vzdělání, financí nebo sociální izolace.

Posuny ve věkové dynamice

Je důležité si uvědomit, že starší demografická skupina prochází generačními změnami stejně jako každá jiná věková skupina. Ti, kteří dnes odejdou do důchodu, budou mít pravděpodobně rádi jiné věci než lidé, kteří odešli do důchodu před 25 lety. Kulturní aktivity a místa jsou pro novou generaci seniorů často „staromódní“.

Viditelnost kreativního stárnutí

Kreativita starších dospělých by měla být oslavována, jejich práce by měla být vystavena. Jeviště jsou většinou pro mladší lidi. Působivé jsou pro nás kreativní festivaly stárnutí jako Luminare ve Skotsku, Bealtaine Festival v Irsku nebo Ageing Well v Anglii.

Mezigenerační výměna

Tato konference zdůrazňuje význam mezigeneračního dialogu. Stejně tak i šest měst v naší projektové skupině. Ale zároveň všichni viděli potřebu dalšího rozvoje. Poznamenali, že v jejich městech není příliš mnoho mezigeneračních nabídek a zážitků. Nevím, ale je to třeba v Praze podobné?

Myslím, že podpora mezigeneračních projektů nabízí v mnoha ohledech velké šance. Jedním z nich je vyrovnat se s problémem konkurence, o kterém jsme se dozvěděli v našem průzkumu.

Digitální zapojení

Pandemie zdůraznila důležitost digitálních dovedností. A upozornila na množství lidí, zejména starších 70 let, kteří nechodí na internet. Možná jste měli stejnou zajímavou zkušenost během lockdownu: že digitální kulturní projekty mohou někdy lépe motivovat off-liney k připojení k internetu, než například potřeba vytvořit si online bankovníctví. Kultura má tedy potenciál pro podporu digitálního zapojení.

Výzkum

Šest měst se shodlo následovně: Máme za sebou mnoho výzkumů v oblasti kulturního vzdělávání dětí a mládeže, ale ne výzkumů zaměřených na vyšší věk. Měla by existovat větší spolupráce s univerzitami, aby byla zajištěna stejná úroveň znalostí.

Mezioborová spolupráce

K zapojení starších lidí do kultury – a především lidí v obtížných životních situacích – potřebujeme zapojit důvěryhodné zástupce z jejich životního prostředí. Jako jsou pečovatelé, lékaři, lékárníci, sociální pracovníci, komunitní manažeři. Jinými slovy – profesionálové z různých sektorů: kultura, sociální péče, vzdělávání a zdravotnictví.

Politika a správa mohou pomoci lépe strukturovat spolupráci a učení. Dle mých zkušeností je důležité, aby různé sektory mohly rozvíjet společné chápání kreativního stárnutí a výhod, které každému sektoru přináší.

Zvyšování kvalifikace

Kvalifikační opatření by byla skvělá. Pečovatelská a sociální zařízení pomohou začlenit kreativní stárnutí do své práce, například začleněním kulturního vzdělávání do svých vzdělávacích programů pro zaměstnance. Profesionální umělci, kteří mají zájem pracovat se staršími dospělými, by také měli absolvovat školení. Město Tampere ve Finsku má s podobnými programy zvyšování kvalifikace velmi dobré zkušenosti.

Mezioborové financování

Mělo by být možné spolufinancovat programy kreativního stárnutí prostřednictvím rozpočtů na kulturu, zdravotnictví a sociální péči. Žadatelé uvádějí, že musí specifikovat, která část jejich projektu spadá do konkrétního okruhu (kulturní, sociální nebo zdravotní). A ostatní oblasti se pak nepropagují. Ale kreativní stárnutí může potenciálně pokrýt všechny tři sektory.

Kulturní směrnice

Pro nás v Mnichově bylo zajímavé dozvědět se, že v mnoha evropských městech a zemích jsou již lékaři schopni předepisovat kulturní aktivity. Tanec, návštěvy muzeí atd. A to z dobrých důvodů:

- Světová zdravotnická organizace ve více než 3 000 studiích podložených důkazy prokázala, že účast na kultuře má pozitivní dopad na zdraví, pohodu a kvalitu života.
- Jedna britská studie zjistila, že více než třetina všech konzultací u praktického lékaře je z nelékařských důvodů. Tito pacienti mají tendenci domlouvat si schůzky se svým lékařem, protože chtějí lidský kontakt, péči a pozornost.

Výsledkem je, že ve Spojeném království existuje mnoho iniciativ, které zpřístupňují společenské a kulturní aktivity na předpis. To může vést k výraznému poklesu počtu konzultací u praktického lékaře a také ke snížení počtu hospitalizací.

Inkluze jako dlouhodobá investice

Obecně je náročné financovat inkluzivní projekty. Jsou totiž:

- Časově náročné.
- Nákladově náročné.
- Vyžadují dlouhodobý přístup. Zvláště pokud jde o lidi žijící v izolaci. Samota by se po skončení projektu samozřejmě neměla zvyšovat.
- Projekty kreativního stárnutí by měly být poskytovány zdarma nebo alespoň by měly být snadno dostupné.

To vše vyžaduje podporu ze strany veřejného sektoru. Projekty je třeba financovat udržitelně. Zvláště účinné mohou být koncepce, které zahrnují obecní, regionální a národní úroveň.

Směrnice zásad

Projekt Erasmus ukázal, že programy kreativního stárnutí nejlépe prosperují v regionech a městech, které do svých politických cílů začlenily směrnice vstřícné vůči starším lidem. Jak jsem již zmínila, máme i doporučení pro realizaci projektu. Některá z nich jsme shrnuli v tomto malém videu. Najdete jej na naší webové stránce kreativního stárnutí: <http://muenchen.de/creativeageing>.

Martin Karas: Pardubice – „Kultura pro všechny“

Statutární město Pardubice je krajským městem se zhruba 90 tisíci obyvateli. Jako desáté největší město v republice a přirozené centrum kraje čelí stejným výzvám jako ostatní srovnatelné obce.

Problematika stárnutí populace je ve veřejné diskuzi akcentována v posledních letech, v Pardubicích je však téma řešení volnočasové nabídky pro seniory na stole již dlouhou řadu let. Už v roce 1989 byla v rámci magistrátu města vytvořena pozice referenta pro volnočasové aktivity pro seniory. Tato pozice existuje dodnes. Senioři jsou také zapojováni do aktivní komunikace s vedením města, a to formou Rady seniorů, která byla na úrovni města zřízena v roce 1999. Významnou roli hraje také Seniorcentrum, coby prostor, který nabízí na jednom místě řadu aktivit a prostor pro setkávání, ale i dílčí kluby seniorů, které se pravidelně scházejí a kterým město propůjčuje své prostory v různých částech města. Těchto klubů je ve městě 24 a mají různý počet členů (od 6 do 60). Celkem se těchto městem podporovaných aktivit účastní okolo 1000 seniorů z celkového počtu zhruba 19 000, kteří ve městě žijí.

Odbor školství, kultury a sportu pardubického magistrátu klade velký důraz na oblast zpřístupňování kultury. Heslo „Kultura pro všechny“ není výkřikem do tmy, ale je propřáno do strategických dokumentů, a to významným dilem. Město disponuje unikátní „Konceptí odstraňování bariér v přístupu ke kultuře“, tedy dokumentu, který se zabývá odstraňováním těchto bariér u různých cílových skupin, z nichž jednou ze šesti jsou právě senioři. V Pardubicích věříme, že výše zmíněná dlouhodobá a koncepční činnost v oblasti zprostředkování a komunikace volnočasových aktivit pro seniory je důvodem, proč v rámci analýzy vytvořené pro potřeby této koncepce vyšlo najevo, že oproti jiným cílovým skupinám jsou potřeby seniorů v této oblasti relativně naplněné. Věříme, že tato dlouholetá práce nese své

výsledky, a proto bych v rámci tohoto příspěvku rád tuto činnost blíže představil a zasadil ji do dalšího kontextu.

Koncepce odstraňování bariér v přístupu ke kultuře

Na základě dlouhodobé strategie města pro oblast kultury a kreativity rozhodlo v roce 2019 zastupitelstvo města o vypracování koncepce specificky zaměřené na odstraňování bariér v přístupu ke kultuře.

Vypracováním dokumentu byl pověřen Odbor školství, kultury a sportu. Díky zmíněné dlouhodobé strategii v Pardubicích dobře víme, jakým způsobem samotná účast na kulturních aktivitách, ať už aktivní, nebo pasivní, přispívá ke zvýšení kvality života obyvatel. Naplňování potřeb v oblasti kultury má výrazné dopady na zdraví obyvatel, podporuje také sociální začlenění, působí jako prevence kriminality a má řadu dalších pozitivních dopadů. Paradoxně je to právě zdraví či sociální vyloučení, které působí jako bariéry v naplňování těchto potřeb u cílových skupin, kterým se tato koncepce věnuje.

Z hlediska definování osob, které by mohly čelit těmto bariérám byla využita klasifikace použitá v rámci Komunitního plánování Odboru sociálních věcí. Ta pracuje se šesti cílovými skupinami:

- Osoby se zdravotním postižením a osoby se zdravotním znevýhodněním
- Cizinci, národnostní a etnické menšiny
- Osoby ohrožené sociálním vyloučením a v obtížné životní situaci
- Seniori
- Rodiny s dětmi a mládež
- Osoby s duševním onemocněním

V rámci každé cílové skupiny se pravidelně schází skupina odborníků a zástupců dané cílové skupiny a diskutuje témata, která se skupiny týkají. Právě možnost získat informace od členů těchto skupin byla využita pro analytickou část koncepce. Každá skupina nejprve na základě dotazníkového šetření odpověděla na základní otázky týkající se definování potřeb, bariér, které brání naplňování

těchto potřeb a možných řešení vedoucích k odstranění těchto bariér. Následně proběhl workshop, během kterého došlo k zpřesnění a sumarizaci odpovědí.

V rámci skupiny č. 4: Seniori byly takto definovány následující potřeby × bariéry:

- a. Informovanost² × nevhodné komunikační kanály, zacílení sdělení
- b. Doprovod × nedostatečné asistenční služby
- c. Potřeba setkávat se × kapacity prostor, doprava
- d. Dostupnost kompenzačních pomůcek × nedostatečné řešení pro nedoslýchavé v městském divadle

Kapacity prostor a potřeba kompenzačních pomůcek jsou již řešeny v rámci jednání o nových prostorech na konkrétním sídlišti s vyšším množstvím seniorů a v rámci doplnění vybavení Východočeského divadla. Potenciál pro řešení potřeby doprovodu vidíme v dohledné době ve službě nazvané „Culture buddy“, která je v současnosti v pilotním režimu zaměřená na osoby zejména s duševním a kombinovaným handicapem.³

Celkově jsme však museli konstatovat, že intenzita a náročnost řešení potřeb seniorů ve vazbě na kulturní a kulturně-volnočasové aktivity byla ve srovnání s jinými cílovými skupinami daleko menší. Zásadní roli přitom hrála informovanost – pokud byli členové pracovní skupiny či zástupci seniorů informováni o již fungující nabídce a službách na straně města, byli s nabídkou spokojeni. Dosavadní strukturu této nabídky hodnotíme tedy jako vysoce funkční a v další části bude představena blíže.

Volnočasové aktivity pro seniory v Pardubicích

V roce 1989 byla v rámci Magistrátu města Pardubic zřízena pozice referenta pro volnočasové aktivity pro seniory. Tato pozice funguje dodnes v rámci Oddělení kultury a cestovního ruchu a je stěžejním kontaktem pro seniory a jejich příbuzné, kteří se o možné aktivity zajímají. Náplň práce je široká, a kromě pořádání řady dílčích

2 Jako zajímavost bych zde zmínil požadavek na definování „akce vhodné pro seniory“ a její označení v přehledu akcí v rámci široce distribuovaného Radničního zpravodaje. Skutečně jsme se pokusili takové akce definovat, ale od tohoto kroku jsme nakonec upustili. Kritéria je teoreticky možné stanovit – dostupné vstupné, bezbariérový přístup, snadná dostupnost od zastávky, dřívější začátek a konec kulturní akce... Nicméně z praktického hlediska jsme byli nuceni konstatovat, že takové označení není vhodné. Dobře si uvědomujeme, že samotné označení senior či akce pro seniory není vhodné plošně uplatnit. Z diskuze bych vypíchnul argument týkající se faktu, že zde mluvíme o „generaci Beatles“. V našich podmínkách je samozřejmě velká skupina konzumentů programové nabídky definované v komunistickém Československu, ale samotný fakt věkové náležitosti do skupiny seniorů by mohl působit nepatřičně pro konzumenty jiné, širší nabídky. Stejný problém by se vyskytl na straně pořadatelů akcí.

3 Služba je založena na doprovodu klienta projektu na kulturní představení formou dobrovolnické práce. Od února se do projektu zapojilo sedm klientů a navštívili již více než 50 představení. Projekt se v současnosti rozšiřuje o další sociální služby a klienty.

a tradičních akcí zajišťuje aktivity, které byly v Pardubicích postupem času realizovány coby reakce na konkrétní požadavky seniorů.

Z konkrétních realizovaných aktivit je vhodné zmínit např. pořádání plesu seniorů, zajištění promítání vybraných filmů v místním kině, pořádání týdne pro seniory s řadou dílčích akcí a mnoho dalšího.

Rada seniorů města Pardubic

Rada seniorů je poradním orgánem rady města a jako taková byla zřízena v roce 1999. (Nemá nic společného s Radou České republiky či jednotlivých krajů). Rada má celkem sedm členů jmenovaných na dvouleté období.

Rada seniorů má kromě poradní funkce vůči Radě města Pardubic také roli určité spojky mezi městem a seniorskou veřejností, přijímá tak podněty, projednává je, a následně je komunikuje dál. Důležitým aspektem je také zapojení jejích členů do všech standardních komisí při Radě města Pardubic, a to formou člena s hlasem poradním. Tímto je tak zajištěno sdílení informací napříč jednotlivými oblastmi.

Kluby seniorů

Kluby seniorů jsou neformální, avšak organizované skupiny seniorů, které se pravidelně scházejí vždy v jednom ze čtyř městem k tomuto účelu poskytnutých prostor. Vybíjejí činnost dle svých zvyklostí a dohody svých členů. V současnosti je v Pardubicích celkem 24 takových klubů a počet jejich členů se pohybuje zhruba od 6 do 60 a celkem se jejich aktivit účastní zhruba 1000 seniorů.

Kluby mají často specifické zaměření. Např. učitelský klub tvořený z bývalých kolegů, cyklisté, turisté apod. Město také jejich aktivity podporuje poskytováním plavenek, vstupenek na akce či pořádáním „odpoledních čajů“.

Seniorcentrum

Pardubické Seniorcentrum vzniklo v dubnu 1998 jako zařízení určené pro vytváření podmínek ke zdravému stárnutí pardubických seniorů. V rámci centra je pořádána řada kroužků a aktivit. V současnosti zde probíhá 19 kroužků – tělocvičné aktivity, tanec, paličkování, pěvecký sbor, přednášky...

Nástup epidemie covid-19 fungování centra výrazně omezil, v současnosti se však již vrací k běžnému fungování. Jednou z aktivit, která byla touto situací zatím pozastavena, bylo např. pravidelné setkávání seniorů s členy dětského a studentského parlamentu. Pevně věříme, že i tuto tradici se podaří obnovit.

Celkový přístup k oblasti kulturních a kulturně-volnočasových aktivit v Pardubicích se tak skládá z řady dílčích aktivit, které se však postupem času podařilo efektivně propojit, a díky realizované analýze a zájmu seniorů o nabízené aktivity věříme, že tento model může být inspirací i pro jiné obce.

Jana Vidímová: Aktivní stáří pro všechny

Po dobu mého čtyřletého působení v samosprávě města Jesenice se motto „Aktivní stáří pro všechny“ stalo leitmotivem široké škály seniorských aktivit, které vždy hrály významnou roli při plánování společenských událostí ve městě. Jaké kroky jsme podnikli?

1. Podpora soudržnosti seniorské komunity
2. Dotační programy na podporu seniorských volnočasových aktivit
3. Technická podpora zlepšení dostupnosti seniorských aktivit

1) Podpora soudržnosti seniorské komunity

Podle sociologického průzkumu z roku 2017, slabou stránkou města byla nízká ochota obyvatel o aktivní zapojování se do dění ve městě – většina obyvatel není členem žádného spolku nebo sdružení a ani se neúčastní žádných akcí.

V Jesenici žije 1401 osob starších 60 let, což je 13,7 % z celkového počtu obyvatel města Jesenice. Z celkového počtu seniorů je 627 mužů a 774 žen. Jedná se tedy o poměrně početnou skupinu, která se ovšem dělíla na rodáky, čítající kolem 10 %, a většinu zde žijících více než 10 let.

Prvním úkolem, který jsme museli zvládnout, bylo najít dobré místo pro setkávání, a zejména odbourání zmíněné bariéry. Postupně se to podařilo tím, že členové dvou seniorských spolků začali vzájemně navštěvovat své akce, přestali mezi sebou soutěžit a vzájemně začali doplňovat nabídku aktivit, zejména poznávacích výletů.

Shodou náhod se uvolnil prostor po bývalé bance a vytvořili jsme v samém centru města Občanské centrum s bezbariérovým vstupem. V té samé budově jsme potom vybavili prostor po infocentru

a na světě bylo Spolkové centrum. Aktivní seniorky se v něm rychle zabydly a rozšířily nabídku kurzů v rámci univerzity 3. věku a o celou řadu tvoření. Prostor posloužil i k malým oslavám a setkáním jen tak nad kávou a domácími dobrotami.

Podařilo se nám kvalitně personálně obsadit sociální oddělení, a tím vytvořit propojení sítě pečovatelských, sociálních a poradenských služeb, které pomáhají ještě většímu sociálnímu začlenění seniorů.

Velkou pomocí byla také možnost hned od začátku volebního období účastnit se kulatých stolů organizovaných MPSV ČR v rámci projektu „Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň“. Senioři v krajích byli nesmírnou studnicí nápadů a inspirace i během těžkého období pandemie.

Ještě nedávno proběhlo školení počítačové gramotnosti díky kontaktu na Moudrou Sovičku, z. s., získanému při kulatých stolech.

2) Dotační programy na podporu seniorských volnočasových aktivit

Město rozdělilo každoročně 150 000 Kč v rámci svého dotačního programu po všechny roky, aby motivovalo aktivní seniory nezůstat v izolaci. Kulturní akce byly sice velmi okleštěny, ale senioři se přesunuli ven, začali organizovat vycházky a město jim na základě nápadů vzniklých při nově zavedené Snídani se starostou tyto vycházky ulehčilo o desítky laviček, které byly na jejich trasách instalovány.

Po opětovném otevření společenského života město i spolky zorganizovaly řadu poznávacích výletů, nově se v kalendáři kulturního života v Jesenici objevilo datum 1. října, kdy oslavujeme se seniory jejich svátek. Letošní návštěva byla opravdu ohromná. Den seniorů využíváme i ke zpětné vazbě a dalšímu plánování seniorských aktivit, jako jsou např. destinace výletů, nabídka divadelních představení apod.

3) Technická podpora zlepšení dostupnosti seniorských aktivit

Pro mnoho seniorů je problémem se na společenské akce dopravit, protože Jesenice je velmi rozlehlá a propojení MHD je nedostatečné nebo žádné. Proto město poskytuje službu přepravy zdarma pro občany nad 65 a se zdravotním postižením do zdravotnických

a městských zařízení, a v případě zájmu pak na společenské akce městem pořádané.

Důležitou roli v odbourávání pocitu vyloučení a osamění seniorů hrají také osobní gratulace pro všechny seniory nad 75 let. Balíček s květinou potěší, členové Komise sociální a zdravotní, kteří gratulace zajišťují, vykonávají také cennou práci při zjišťování stavu a poměrů osamělých seniorů.

Vánoční vitamínové balíčky s drobnými dárky z místních mateřinek zase přesvědčí, že jsou pro nás senioři velmi důležití.

Jediné, co se nám nedaří, je větší mezigenerační propojování v rámci komunit. Tam ještě jsou rezervy, zejména v síťování mládeže v kritickém věku a jejího většího zapojení do komunitního života.

Hana Rabenhauptová: Staré chválíme, ale své době žijeme

V Prachaticích se podařilo zainteresovat do kultury jak místní obyvatelé, tak spolupracující, návštěvníky. Daří se propojovat v kultuře (zaměřené na seniory) jak veřejný prostor (město samotné, Kulturní a informační služby, Jihočeský kraj, okolní města, ale i díky projektům některá ministerstva MPSV, MK), sektor vzdělávací (školy mateřské, základní, vyšší odbornou, střední a gymnázium, dále i oblast univerzity třetího věku, virtuální univerzitu, akademii třetího věku), dále pak podpůrné instituce a neziskový sektor (neziskové organizace poskytující volnočasové aktivity organizující kulturní akce, neziskové organizace obecně, MAS Šumavsko, SOS Šumavsko) a konečně ze soukromé sféry společnosti poskytující služby v rámci kultury, živnostníky, provozovatele kulturních „stánků“, a i podporovatele – investory.

Ke klasickým a tradičním akcím města směřujícím i k seniorům v našem městě patří Štít města Prachatice (přehlídka amatérských divadelních souborů), „Pekání vajec“ (na Velikonoční pondělí u kostela Petra a Pavla, Pálení čarodějnic na Velkém náměstí, Muzejní noci v Prachaticích, Festival duchovní hudby, Slavnosti solné Zlaté stezky – oslava renesance v době rozkvětu solného obchodu, Oslavy sv. Jana Nepomuka Neumanna – poutní mše, bohoslužba, prohlídka rodného domu v Prachaticích, Jazz! YES – jazzový open-air festival, Podzimní městské slavnosti – celodenní přehlídka kulturních souborů z Prachatic a okolí, Dny evropského dědictví – otevření přístupných skvostů z historie města Vánoce v Prachaticích – adventní koncerty, vánoční trhy...

Spolupráce s partnery a cílovou skupinou

Spolupráce s ostatními organizacemi je velmi dobrá. Díky pravidelnému setkávání zástupců všech seniorských organizací a organiza-

osob se zdravotním postižením v rámci tzv. Poradního sboru s vedením města každý měsíc, či dva, jsou obě strany velmi dobře informovány o aktuálním i kulturním a společenském dění ve městě pro seniory, se seniory a s osobami se zdravotním postižením. Město spolupracuje s organizacemi, které nabízejí aktivity pro seniory a se seniory. Podporuje je finančně, prostorem, morálně, organizačně. Finančně – každoročně vyhlašujeme dotační programy na volnočasové aktivity, do kterých se mohou zapojit jak organizace, tak fyzické osoby.

Pár příkladů finanční i materiální podpory zaměřené na seniory:

- Tanec je pohyb (Senior country taneční klub)
- Výstava 160. výročí založení prachatického kláštera „*Neumannium*“ (Kongregace milosrdných sester)
- Půda plná kultury (společnost KreBul)
- Hudba je lék (Pošumavská komorní filharmonie)
- Point nás spojuje – cyklus výstav Um seniorů (SeniorPoint Prachatice)
- Májová veselice – tanec, tradice (ZO SPCCH Prachatice)
- Senioři potřebují být ve společnosti – hudební podzim, literární kavárna (Seniorská občanská společnost)
- SenSen ve fotografii – soutěžní a výstavní akce (Klub SenSen)
- Zpívání pro radost všem (Česká píseň – pěvecký soubor)
- Cyklus duchovní hudby (FO Eliška Weissarová)
- Výstava na hradbách, využití komunitního prostoru parku v hospici spojeným s divadelními a hudebními vystoupeními (hospic)
- Tančírna pro všechny na zámku Kratochvíle (FO – Lucie Rabenhauptová)

Město nabízí **prostor** k setkávání a pořádání akcí a různých aktivit seniorů.

Pár příkladů:

- Radniční sál ve Staré radnici, př. k pořádání Akademii 3. věku
- Zimní zahrada Nové radnice, př. výstava Kde jsou a kam jdou (granty za 20 let)
- Společenský sál Národního domu v Prachaticích – Seniorský bál s Hankou Křížkovou, Ladislavem Kernblem, Jiřím Štědrněm ...
- Zasedací místnost Nové radnice, př. nahrávání časopisu SeniorPoint Pressu do zvukové podoby pro seniory a nevidomé, slabozraké
- Malá zasedací místnost Nové radnice, př. vzdělávání Virtuální realita s technikou

- Městské divadlo, př. koncert k vyhlášení Pečující roku 2022 spojeno s koncertem Bohuše Matuše a výstavou fotografií Roberta Vana v předsáli divadla
- Klub vojenských důchodců, př. pro setkávání bývalých vojáků, rodinných příslušníků s besedami
- Klub SenSen – počítačová učebna a fotografická poradna
- Komunitní centrum Na Sadech, př. výstavy, setkání, kurzy malování
- Komunitní centrum Na půdě, př. koncert, tvůrčí dílny
- Arkády Staré radnice – přehlídka pěveckého seniorského souboru Radostné přátelství

Kultura je nabízena i v prostorech Domova seniorů Mistra Křišťana v Prachaticích, př. literární kavárna je vždy spojena s přednáškou osobnosti, nebo jsou zde pořádány výstavy na „*skle*“ – poslední obrázky od dětí z Ukrajiny, které žijí v Prachaticích, nebo v zařízení Domov Matky Vojtěchy – prostor v přízemí, př. akce výstava Omalovánek, které vznikly z prací klientů, nebo uspořádání koncertu francouzské skupiny Dzigil Gilagio, nebo v Domě s pečovatelskou službou jsou prostory k tvůrčím dílnám – pod názvem aktivní stáří.

Morální podpora: Starosta, místostarostové města, radní udělují záštitu nad pořádanými akcemi, a navíc poskytují v RM individuální dotace. Doporučení a spolupráce s dalšími podporovateli a sponzory pro jednotlivé akce. Např.:

- Nadace Konta bariéry – podpora vydání Mezigeneračních fotografií
- Nadace České spořitelny – podpora koncertu ukrajinského umělce pro seniory

Organizační podpora je prostřednictvím vlastních zaměstnanců, prostřednictvím firemního dobrovolnictví.

Pár příkladů:

- Asistence seniorům s omezeným pohybem, vozíčkářům při návštěvě kulturních památek
- Sběr informací pro příběhy pro Národní kroniku se seniory pamětníky
- Zpěv zaměstnankyň při setkání u baráčníků, pomoc při pečení mětýnek – oslavy výročí republiky
- Sbírká finančních prostředků na nákup radiopřehrávačů v době covidu a zajištění CD mluveného slova pro opuštěné, osamocené seniory

- Zaměstnanci a jejich děti malovali kamínky z lásky a symboly pro radost, sílu lidem, kteří pracují v době nouzového stavu v plném nasazení
- Pomoc při tisku bulletinu pro seniory, plakátů, včetně grafických návrhů, nebo plánů akcí

Jak do budoucna po covidu?

Po covidu, v covidu, s covidem nebyla, není a nebude ohrožena spolupráce seniorů na kulturních a společenských akcích v našem městě. Motivace je stále stejná – kvalita života lidí ve městě (seniorů) po všech stránkách i s kulturou. Do kultury patří vše, co může člověka vnitřně obohatit.

Pokud někdo tvrdí, že nešlo v době covidu – v nouzovém stavu nic dělat, tak naše město, zaměstnanci nejsou toho příkladem.

Pár příkladů:

- Během nouzového stavu jsme natočili s 54 dobrovolníky (včetně seniorů) a pěti herci (Forman, Píša, Dlouhý, Čermák a Dejdar) pět dílů seriálu pro místní kabelovou televizi s režisérem Janem Voldřichem, v rámci níž se týden co týden prezentovalo vždy sedm námětů, co dělat doma při lockdownu (malovat, zpívat, psát přátelům, telefonovat, hrát, budovat, stavět, tančovat, luštit, cvičit, číst, sbírat, fotografovat, učit se básně, vytvářet...), a to vše formou návodů. Kampaň sklídila velký úspěch, měla velkou sledovanost.
- Zaměstnanci úřadu zajistili akce a pomáhali při koncertech pod okny, schody či v zahradě pro uživatele sociálně-zdravotních služeb, ale i pro personál v zařízeních, jako byl uzavřený Domov seniorů Mistra Křišťana, Domov Matky Vojtěchy, Hospic sv. Jana N. Neumanna. Vystupovali jak místní umělci, ve vestibulu za skly klavírista Daniel Turek nebo houslistka Stanislava Kolínová, tak profesionální zpěváci a herci – Bára Hrzánová, Mária Biháry, Bohuš Matuš.
- Do třetice uvedu organizaci výstav například na skle, a to fotografií a obrázků v Domově seniorů Mistra Křišťana, na skle v DPS SOVY Český Krumlov. Zapojili jsme se i do celostátní výzvy fotografie z lockdownu, kde v celostátním sběru fotografií uspěly dvě naše fotografie (autorů Hanky RH+ Rabenhauptové, zaměstnankyně MěÚ a Zdeňka Krejsy, ředitele společnosti KreBul Prachatice), které dokumentovaly šití roušek, a právě zmiňované koncerty. Celostátní putovní fotografická výstava Česká vlna solidarity aneb občanská společnost v boji proti covid-19 zmapovala

ohromnou vlnu solidarity a dobrovolnické pomoci, kterou vyvolala na jaře 2020 pandemie nemoci covid-19. Výstavu připravil sekretariát Rady vlády pro nestátní neziskové organizace a výstava doputovala také do Prachatic (byla v Očkocentru, na úřadu i v nemocnici, domovech...). Výstavu Česká vlna solidarity tak vidělo stovky lidí. Putovní fotografická výstava Česká vlna solidarity.

Závěrem je nutné zmínit, že na mnohých akcích se podílejí samotní senioři či bývalí zaměstnanci úřadu – senioři. Senioři pomáhají kultuře roznosem letáků na akce (ne všichni jsou ještě připojeni na sociální sítě), jsou spoluorganizátoři při městských slavnostech a podobně.

Energetická krize kulturu ve městech nezastaví. Možná se bude více přemýšlet pro kolik lidí se organizuje a k tomu promyslet velikost sálů, místností, ale určitě pojede dál. Určitě se nezastaví spolková činnost, možná se však zamyslíme, zda je nutné mít vlastní klubovny ke scházení se pouze jednou za měsíc, zda není účelnější a hospodárnější využívat sdílená místa, klubovny, nejlépe komunitní centra.

Samotné spolky, organizace, sdružení, církve, iniciativy, nadace společně s městem jsou nezastupitelnými nositeli kulturního života v našem městě. Město je podporuje a kultura obohacuje společenské dění mnoha dalších obyvatel. Motivace znamená jít příkladem, nevymýšlet vymyšlené, stavět na příkladech dobré praxe. Několik příkladů, které u nás fungují, uvádíme.

Město získalo Cenu Makropulos, Cenu za inovaci ve veřejné správě – za fungování Poradního sboru zdravotně postižených a seniorů a bronzovou příčku v Ceně Obec přátelská seniorům, všechna ocenění i za podporu kultury pro seniory a se seniory v našem městě.

ŠTASTNÉ STÁŘÍ OČIMA DĚTÍ

CENY PRO SENIORY A OCENĚNÍ, I SENIORPOIN

NAPŘ. NEJLEPŠÍ KLUB SENZAČNÍCH
SENIORŮ 2017, LUDĚLA NADACE
KVALITY BARIÉRY: POČÍN ROKU 2017
A MÍSTO PRÁTELSKÉ SENIORŮM
2019, UŽÍVALO MĚSTO PRACHATICE.

Nevládní neziskové organizace

Tomáš Martinek: Hurá na výlet! Zábavou to nekončí!

Jak vznikl spolek Hurá na Výlet!

V letech 2013–2014, po publikaci dokumentu „Šmejdi“ scénáristky Silvie Dymákové, pojednávajícím o praktikách mladých lidí, kteří neuctivě zneužívali důvěry seniorů pro své obchodní úspěchy, se začala v městě Chrudim formovat skupina lidí, kteří se s tímto sociálně patologickým jevem nechtěla ztotožnit.

Určitě jste se doslechli o akcích, kdy byli senioři přizváni k účasti na kulturní akci nebo výletu a namísto toho, aby si domů odnesli milý společenský zážitek, odvezli si elektrické deky, předražené hrnce, lalolin či nevýhodné úvěrové smlouvy na vysoké sumy za bezcenné zboží.

Nikdo z nás se nechtěl smířit s tím, že jako zástupci mladé generace máme být v očích seniorů nikoli oporou, ale potenciální hrozbou. Vskutku nás mrzela propast mezi generacemi, které organizátoři těchto „předváděček“ od devadesátých let vytvářeli.

Rozhodli jsme se proto vymezit své další cesty nikoli „businessu na seniorech“, ale mezigeneračnímu sblížení a pomoci seniorům. A založili jsme cestovní agenturu Spolek Hurá na Výlet!

Často jsme byli upozorňováni, že výlet se píše s malým „V“ na začátku slova, avšak jsme přesvědčeni, že si naše výlety zaslouží nosit „V“ velké, a i samotní senioři to brzy pochopili.

Jde o výlety, kdy senior za symbolický příspěvek sto korun získá celodenní zážitek formou zájezdu do okolí jeho domova s průvodcem, zdravotníkem, dobrým obědem, pivem nebo limonádou, a často i hudebníkem na palubě autobusu.

Mezi pasažéry vznikla hned po první výpravě velká obliba našich výprav a zájem o ně, a od té doby vždy násobně převyšuje naše možnosti, i když na výlety vypravujeme až několik tisíc seniorů za rok.

„Naším posláním je nelitostný boj se samotou seniorů a snaha ji nahradit radostí, kamarády, poznáváním nových míst a objevováním krás života. Důchod nemá být časem stýskání, ale dosud neuskutečněných výletů a lidských poznání.“

Velmi brzy jsme zjistili, že majoritní segment účastníků našich výletů jsou ženy, které v nedávné době ztratily svého životního partnera a nemají skoro žádné sociální vazby.

Je třeba si uvědomit, že tyto naše klientky, narozené v letech cca 1930–1955, žily v době, kdy se musely věnovat vaření, uklízení, péči o děti a na posezení s kamarády buďto neměly čas, anebo jejich partner nebyl jejich vycházkám nakloněn.

I proto do autobusů často nastupují tyto ženy obvykle izolované od společnosti, informací a aktivit, které by jim mohly významně pomoci. Nechceme tvrdit, že zástupci mužské generace nikdy nebyly ve stejné situaci a nemají srovnatelné problémy, ale pouze konstatujeme, že většina z našich klientů jsou ženy.

Seznamování

Kdo byl někdy sám, bez partnera nebo rodiny na blízku, může potvrdit, že možnost získat příležitost potkat se někdy s nějakou spřízněnou duší – novým kamarádem, kamarádkou, anebo dokonce budoucím milencem, pro něj může znamenat opravdu mnoho.

A to beze sporu platí i pro lidi v důchodovém věku. Šli byste se seznamovat na besedu na téma „problémy seniora a jejich řešení“? Ne, ale na pěkný výlet, festival nebo kvalitní muziku byste si možná vyrazili.

A to je i případ našich klientů – řada z nich tvrdí, že besedy je často nudí, vzdělávání už nepotřebují a slova jako „problém“ v nich vzbuzují přirozeně negativní vzpomínky a emoce.

Pokud nějakou kulturní akci organizuje náš spolek, tak i my prezentujeme řadu informací, které se seniorům mohou hodit. Ale na akci je zveze s titulkem „Harmonika, skvělé pivo, spousta zábavy, občerstvení zajištěno, řada zajímavých informací, přijďte!“. A máme zkušenost,

že tato formulace, z psychologického důvodu, až několikanásobně zvyšuje návštěvnost akcí.

Jsou monology průvodců o historických artefaktech v útrobách zámků tou pravou příležitostí pro seznámení?

Od začátku našeho výletování navštěvujeme nejrůznější památky, hrady a zámky.

Brzy jsme si uvědomili, že během prohlídky musíme být všichni ticho, a to nejsou ideální podmínky pro prohození pár slov a vzájemné si předání kontaktu.

Dle našeho názoru je vhodné „klima“ pro takové seznamování vytvořit, a proto, když si sedneme k obědu, někdo z našich kolegů často vytáhne z futrálu harmoniku nebo kytaru a zazpívá, co mu dech stačí tak, že v hostinci vznikne přirozeně spontánní prostředí vhodné prakticky pro jakoukoli nezávaznou diskuzi.

Ano, seniorům v ceně zájezdu nabízíme i jedno velké pivo (neděláme s dětmi) a je to radost, když víme, že paní Fanka druhý den volala paní Mařence, zda si na ni vzpomíná z včerejšího výletu a nabízí jí pozvánku na vídeňskou kávu nebo sklenku dobrého vína či alespoň stolního.

Proto, kultura, muzika a jiná, zejména bezprostřední zábava, zvláště v interpretaci mladých a muzikantů, je z naší strany považována za základní kámen pro budování chybějících vazeb mezi „našimi“ seniory.

Dvakrát a dost

Náš spolek, jako nevládní organizace, disponuje omezeným množstvím finančních prostředků. Proto na seniory apelujeme – seznamujte se, zpívejte spolu, tančete a držte se spolu, máte jen dva dny v roce, kdy vás můžeme vzít na výlet, a pak zase bude muset nastoupit do autobusu někdo jiný (Pozn.: každý senior se u nás může přihlásit pouze na dva výlety za rok).

Nejsme schopni, jak se říká lidově, „vodit seniory za ručičku“ celý rok, zbylých 363 dní je na nich a máme zkušenost, že se za dva dny s námi dá v oblasti navázání kontaktů dosáhnout zázraků.

Jako paní Růženka

Odešel jí partner, nikam nechodila, už ani se psem nevyrazila.

Její syn se na nás obrátil, jestli ji vezmeme s sebou do autobusu, že už to snad bude asi její poslední výlet, jak to s ní jde s kopce.

Ale, co se potom vlastně stalo? Paní Růženka nastoupila do autobusu, kde si hned našla partu, dodnes chodí domů často až po 21. hodině, začala chodit do zdravé jídelny, baví se, pracuje u nás jako dobrovolnice a má hodně pohybu.

Říkáme si, že když by dopadem celého toho našeho „hurá projektu“ bylo jen to její záviděníhodné důchodové období, bylo by to pro nás uspokojivé, ale takových příběhů se v kronice naší organizace píše celá řada.

Senior Festival

Jak je zmíněno v předchozích odstavcích – kapacity sedaček v autobusech máme omezené a velmi rychle po vyhlášení výletů jsou všechna místa obsazena.

Proto jsme začali organizovat také kulturní akce, kde za minimum nákladů (na nějaké šumaře, country kapelu, harmonikáře atp.) vytvoříme příležitost pro potkání se větší skupině seniorů.

To se nám osvědčilo, akce byly vždy nabyté účastníky a rozhodli jsme se vytvořit něco velkého – Senior Festival, jehož první ročník v roce 2019 slavil velký úspěch.

Velká podia, srovnatelná s festivaly pro teenagery, vybavená kvalitní zvukovou a světelnou technikou. Tisíce míst k sezení. Velké hvězdy této generace – Eva s Vaškem, Slabákovi a jejich Malinovka, Josef Zíma, revivaly (Elvis Presley, ABBA, Beatles a jiní) vždy přilákaly téměř dva tisíce seniorů.

Zůstali jsme podiveni, jak jsou senioři překvapeni, že kapela nehraje na valníku nebo na trávniku či dlažbě, jak jsou zvyklí od jiných organizátorů, kteří si snad mnohdy řeknou, že to už téměř lidem stačí.

Nestačí. Udělali pro nás, když jsme byli malí a méně schopní, všechno, co mohli, a zasluhují si od nás to samé. Sami navštěvujeme velké festivaly pro mladší generaci a vedle interpretů je kvalitní sound

systém, obrovská podia, světelná show a vůbec kvalitní infrastruktura akce to, proč je tak rádi navštěvujeme.

Informační osvěta na akcích spolku

Nejsme registrovaná sociální služba, ale obyčejné občanské sdružení.

Během každého výletu a akce se však snažíme o síťování těchto služeb pro seniory a informační osvětu. Víme, že vytváříme příležitosti, kam zajdou i lidé, kteří by nešli poslouchat monotónní projevy na informační setkání ČOI. Chodí za námi lidé odříznutí od informací a my toho můžeme v dobrém využít.

Informační osvětu na akcích a festivalu realizujeme obvykle během střídání kapel a dělají to naši přátelé z divadelní branže, jejichž proslov je obvykle mnohem více poutavý, a tak jsou předané informace častěji samotnými seniory zachyceny, a tedy i seniory využity ve prospěch kvality jejich života.

Jiří Hrabě: Stoletý život s Elpidou

Ve Velké Británii před několika lety vyšla kniha Stoletý život. Její autoři Lynda Gratton a Andrew Scott v ní nastiňují, jak se budou vyvíjet jednotlivé generace v závislosti na stárnutí populace. Píší například o tom, že v roce 1880 bylo ve Spojených státech běžné, že více než polovina osmdesátiletých měla nějakou práci. A že až se za pár let stane dosažení stovky normálem, budeme na tom podobně. Pokud je vám šedesát a už se těšíte na důchod, může vám to znít jako poněkud apokalyptická vize. Mám pro vás ale dobrou zprávu: vás se to týkat nebude. Možná je ale tato zpráva i příležitostí k zamyšlení, jak smysluplně trávit čas v důchodu, který si nyní můžete užívat nejdéle v historii.

Také náplň dne lidí v důchodu se totiž v poslední době mění. Ať dělají cokoli, jedno je spojuje: nemají čas. Někteří se starají o vnoučata, ještě pracují, cestují, ale také se vzdělávají. Zkrátka dělají něco pro sebe. V Elpidě se nám to děje přímo před očima. Do Centra k nám ráno přicházejí senioři s notebooky, v kavárně si objednájí anglicky kávu, a ještě před začátkem hodiny mrknou na Facebook nebo si na tabletu projdou aktuální zprávy. Přitom pár let zpátky začínaly kurzy v Centru Elpida tím, že jsme návštěvníkům vysvětlovali, co je myš a jak se správně tlučká do klávesnice. Elpida roste společně s těmi, kteří její služby využívají. Jsou to spojitě nádoby, které se navzájem ovlivňují. Už dávno nejde o vztah výlučně mezi seniory, Elpida přitahuje i mladé lidi. Třeba ty s uměleckým založením, kteří společně se seniory celý rok vytvářejí umělecký program pro Old 's cool ReFestival, jež už tradičně pořádáme na přelomu září a října. Cíl je jediný: ukázat, že stáří a mládí jde dohromady, že společně můžeme dokázat něco, co má smysl a inspiruje ostatní. S chutí inspirovat čtenáře připravujeme i časopis Vital, který se v roce 2015 poprvé objevil v běžné distribuci. Navíc má stále více předplatitelů, zkrátka je to další projekt, který nám dělá radost. Radost v mnohdy neradostném životním období mohli zažít i volající na Linku seniorů 800 200 007. Pracovníci na sluchátku jim pomohou najít východisko ze složitých, a často krizových situací. Jestli budeme žít jednou všichni do stovky, na tom vlastně

nezáleží. Jde o to, aby měl každý náš den smysl. Pro nás osobně. Jsem přesvědčen, že Elpida pomáhá seniorům tento smysl nacházet a že jim také dává příležitost se realizovat, vzdělávat a získávat tolik důležitě sebevědomí. S Elpidou se na ty sté narozeniny můžeme těšit, uteče to jako voda.

Pohled zpátky

Když se v myšlenkách vrátím do roku 2002, kdy byla Elpida založena, vidím úplně jinou společnost a úplně jiné seniory. Byla to doba, kdy v Evropě bylo více pracujících než seniorů, doba, kterou sice otrásly události v Americe a teroristický útok na Světové obchodní centrum, ale to vše jako by bylo daleko a běželo tak trochu kolem. Nebyla tu ještě ekonomická krize, která vypukla o pár let později. V roce 2012 poprvé v historii odešlo z pracovního trhu více lidí, než na něj vstoupilo. Scénáře demografů se tak začaly naplňovat. Evropa začala stárnout. Rychleji. V Česku odejde každý rok do důchodu přes 50 tisíc lidí. Jedno okresní město. A to je výzva nejen pro ně, ale pro celou společnost. Zejména proto, že do důchodu odcházejí v lepší zdravotní kondici než ročníky před nimi, a také proto, že do něj odcházejí později. S touto výzvou aktivně pracujeme ve všech projektech v Elpidě.

Vzdělávání i pomoc

Začali jsme tím, že jsme založili krizovou Linku seniorů 800 200 007. Zpočátku fungovala jen dvě hodiny denně. Od začátku tady byla nejen pro seniory, ale i pro ty, kteří o ně pečují. Postupem času se díky podpoře firemních dárců podařilo prodloužit pracovní dobu linky až na 12 hodin denně, 365 dní v roce. Zásadním tématem, se kterým se seniory na Linku obracejí, je samota. Dále pak zdraví, sociální situace a finance. Dlouhodobým partnerem Linky je Nadace O2, která hradí telefonické hovory. Ročně je jich ke třiceti tisícům. Mzdy pracovníků pak hradí Ministerstvo práce a sociálních věcí, protože je Linka registrovanou sociální službou. Volající se pracovníci snaží nasměrovat ke konkrétnímu řešení jejich situace, navést na konkrétní úřad nebo jinou pomoc v jejich okolí. Kromě řešení akutních a krizových problémů se ale v hovorech vyskytuje i volání po smysluplném trávení volného času. I proto jsme založili Centrum Elpida.

Centrum Elpida je moderní vzdělávací a kulturní centrum, které zpočátku nabízelo seniorům především výuku počítačových dovedností. Doba, kdy k nám chodili seniory, kteří v životě neviděli počítač, je ale dávno pryč. V současnosti se učí používat konkrétní mobilní aplikace, komunikovat přes počítač s rodinou i vrstevníky, rozeznávat

dezinformace, aktivně se zapojovat do kulturního programu a pomáhat ho spoluvytvářet. Další samostatnou linií je pak dobrovolnictví seniorů, kdy se v rámci tzv. dánského modelu snažíme klienty zapojovat do programu centra a zúčtovat jejich životní zkušenosti v různých oborech pro inspiraci ostatních. Širokou programovou nabídku Centra Elpida, kam kromě již zmíněných počítačů patří také jazykové kurzy, cvičení a úzce specializovaný kulturní program by nebylo možné realizovat bez finanční podpory firemních dárců, a především státní správy – zejména Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva kultury a jednotlivých městských částí, které pravidelně přispívají na realizaci jednotlivých akcí i celých programových bloků. Část nákladů nesou i samotní seniory, kteří si lekce platí.

Dalším projektem, který pro seniory připravujeme, je časopis Vital. Čtvrtletník, v jehož podtitulu stojí, že spojuje generace. Není to jen slogan, časopis připravujeme tak, aby tematicky zajímal nejen starší čtenáře, ale i ty o generaci či dvě mladší. Jde to především díky rozhovorům s výjimečnými osobnostmi, které oslovují čtenáře bez ohledu na věk. Časopis má předplaceno před 2500 seniory, ale i institucí a firem, kteří tak projekt nejen podporují, ale umožňují mu samotnou existenci. Vital má i webové stránky www.casopisvital.cz.

Koronavirus, solidarita i příležitost

Důležitým mezníkem v životě Elpidy byla epidemie koronaviru. Seniorsi byly tou nejzranitelnější skupinou. Ze dne na den jsme museli zastavit život v Centru Elpida, na Lince seniorů drnčely telefony, naši linkaři pomáhali s rozptýlením obav, zajišťovali donášku potravin, léků a drogistického zboží, v další vlně registrovali seniory k očkování. Svět se převrátil naruby. Přineslo to s sebou krom jiného i nebyvalou vlnu solidarity, kdy se na nás obraceli naši stálí, ale i úplně noví firemní dárci s tím, že máme hlavně dělat, co děláme, protože to děláme dobře, a že naši práci finančně podpoří.

Ze dne na den jsme navýšili kapacity na Lince seniorů, časopis Vital jsme ve spolupráci s městy distribuovali do domácností osamělých seniorů, a v Centru Elpida jsme přišli s myšlenkou překlopit kompletní program do online prostoru. Když nemohli seniory chodit k nám, začali jsme chodit do jejich obýváků my prostřednictvím počítačů a mobilních telefonů. Mělo to obrovský terapeutický efekt. Najednou opět viděli své lektory, spolužáky, mohli si povídat, nebyli sami. Navíc tím ztratili ostych z komunikace online, a řada konverzací tak probíhala i poté, co lekce skončily. My jsme si z toho odnesli pocit, že můžeme oslovit i mimopražské seniory, i ty, kteří kvůli hendikepu či

pěči o někoho blízkého nemohou na lekce a kurzy docházet fyzicky. Zrodil se tak projekt Elpida do domu i myšlenka online vzdělávacího modulu, kdy se mohou senioři k našim lekcím připojit kdykoliv a odkudkoliv.

Pro naše klienty i nás samotné to byla obrovská motivace. Naučili jsme se přepínat z offline do online a umožnili seniorům, aby v tom byli s námi. Zároveň jsme tak získali nástroj, jak reagovat na potenciální zhoršení epidemické situace, a být tak stále tam, kde je nás potřeba.

Jaroslav Lorman: Komunitní centrum ŽIVOTa 90

ŽIVOT 90 se od roku 1990 snaží zlepšovat podmínky a životy starších lidí v České republice. Během svého působení založil několik sociálních služeb, mezi které patří pečovatelská služba, odlehčovací pobytová služba, tísňová péče, linka Senior telefon, poradenské centrum a také Centrum denních služeb, Akademii seniorů a Divadlo U Valšů. Poslední tři služby spadají do služeb, které nabízíme v rámci našeho Komunitního centra.

Komunitní centrum se nachází v samém centru Prahy a celá budova je bezbariérová. Kromě bezbariérového přístupu jsou také upraveny toalety pro návštěvníky a celé vybavení domu, např. madla, zábradlí, učebny i divadelní sál jsou vybaveny židlemi s područkami, aby se starším lidem lépe vstávalo.

V rámci programu nabízíme jazykové a tvůrčí kurzy, pohybové aktivity, vzdělávací i další přednášky. Další součástí jsou divadelní představení a jiné kulturní programy, které vznikají v rámci Divadla U Valšů. Divadlo, které svým návštěvnícům a návštěvníkům nabízí začátky představení v 16:00, pauzy během představení, ale i zlevněné vstupné.

To, co odlišuje naše komunitní centrum od jiných center zaměřených na program pro seniorky a seniory, jsou jeho lektoři a lektorky. Pod hlavičkou Akademie seniorů jsou právě senioři ti, kteří na dobrovolnické bázi vedou jazykové a pohybové kurzy pro své vrstevníky a vrstevnice. V rámci komunitních programů pak seniorky a senioři vedou tzv. komunitní aktivity, jako třeba Literární klub, Pěvecký sbor, Filatelistický kroužek. Nově třeba Divadelní improvizaci.

Komunitní centrum v rámci semestrů a divadelní sezóny navštíví okolo 600 návštěvníků a návštěvníků týdně. Letos jsme poprvé vyzkoušeli program uskutečnit i během letních měsíců a byli jsme mile překvapeni, jak velký zájem o jednotlivé aktivity byl.

Joke Quaghebeur: Osvědčené postupy – příklady úspěšného seniorského divadla

Jmenuji se Joke, generální ředitelka OPENDOEK (Flandry – Belgie) a ve věku, kdy vás společnost řadí do kategorie seniorů. Cítím se stará? Ani v nejmenším. Jsem naživu a mám před sebou několik projektů a spoustu věcí, které je ještě třeba objevit.

Jsem poctěna účastí na této konferenci, je to inspirující, dává mi to obrovskou podporu. Je tak příjemné potkat partnery, se kterými lze tvořit nové plány. Než vám povím o našem projektu AGE on STAGE, dovolte mi představit svou organizaci a naši politiku.

Opendoek je organizace, která ve volném čase inspiruje, usnadňuje a podporuje divadlo, které umožňuje herci, tvůrci, vypravěči a divákům umělecký i sociální rozvoj v měnící se společnosti. Opendoek přispívá k divadelnímu prostředí, ve kterém se každý s vášní pro divadlo cítí jako doma. Soudržnost a solidarita jsou naše základní hodnoty, které se prolínají při hledání různých a inovačních způsobů sdílení zdrojů, sítí a znalostí.

OPENDOEK je jedinou volnočasovou divadelní organizací dotovanou vlámskou vládou. Kromě nás existuje také organizace pro tanec, hudbu, multimédia, výtvarné umění a výtvarné umění. Pro získání této dotace musíme navrhnout politiku na 5 let. Pro období 2022 až 2026 se zaměřujeme na čtyři strategické cíle:

1. Vytvořte prostor pro mládí a rozmanitost

Spousta divadelních společností se potýká s hledáním mladých herců, mladých dobrovolníků. Hledají se mladí lidé, kteří chtějí investovat do organizace a převzít zodpovědnost.

Na druhou stranu nevidíme odraz naší měnící se společnosti na jevišti. Jen málo společností má členy zahraničního původu, málo společností je otevřených lidem se zdravotním postižením... OPENDOEK chce zahájit kampaň a inspirovat divadelní společnosti k práci inkluzivní a různorodé.

2. Vytvořte prostor pro změnu uměleckých postupů a životního stylu

Svět se mění a je naší povinností být si vědom nových forem umění, nového životního stylu, nových uměleckých postupů...

3. Propojení na místní a regionální úrovni existuje pouze díky štědrosti místních!

Divadlo ve volném čase vzkvétá na místní i regionální úrovni. Chceme se spojit s městskými radami, informovat je o naší nabídce a službách, abychom mohli sloužit všem obcím po celých Flandrech a Bruselu.

4. Sdílení je péče. Klimatické změny jsou velkým problémem a musíme to vzít v úvahu při pořádání akcí nebo při všech našich dalších aktivitách.

Naše společnosti mají problémy s infrastrukturou. Je těžké najít místa, kde by lidé mohli vystupovat, kde by mohli skladovat své kostýmy nebo kulisy. Můžeme vytvořit digitální platformu, na které mohou sdílet informace?

Tato konference byla celá o „aktivním stárnutí“, ale než se k tomu dostanu, ráda bych vám představila naši organizaci, abyste si udělali větší obrázek.

OPENDOEK ve faktech a číslech:

- Máme 1 000 společností a 30 000 individuálních členů.
- Ve Flandrech 1 ze 4 skupin souvisí s volnočasovým uměním.
- Každá vesnice nebo město má alespoň 1 divadelní soubor. Podporujeme společnosti jako místní hasičský sbor, které plánují hru jednou ročně, ale i poloprofesionální soubory s vlastním prostorem a divadelní sezónou o 5 představeních.
- Každoročně navštíví představení amatérského divadla 1 500 000 lidí.
- Podporuje nás vlámská vláda a pracujeme s 20 zaměstnanci.

Co přesně OPENDOEK dělá?

Snažíme se navázat kontakt se všemi společnostmi. Může to být na umělecké nebo organizační úrovni. Abychom to umožnili, máme v našich regionálních týmech 150 dobrovolníků. Mezi nimi je mnoho seniorů, protože mají více volného času na dobrovolnictví. Chodí se dívat na představení, volají našim členům, zvou je na srazy, navazují kontakt a předávají své dotazy či problémy našim zaměstnancům.

- Máme největší divadelní knihovnu her v nizozemštině – 20 000 textů.
- Poskytujeme poradenství v oblasti repertoáru a autorských práv.
- JongDOEK je naše divize pro mladé, 20 dobrovolníků se věnuje našim projektům a iniciativám.
- “Věk na scéně” (AGE on stAGE) je divize pro seniory. Je důležité se seniorů ptát, co chtějí, co potřebují, a na základě jejich podnětů rozvíjet projekty.

Další cílové skupiny, pro které projekty vyvíjíme, jsou:

- Suvenýr. Vyvinuli jsme metodu, jak mohou lidé navázat kontakt s lidmi s demencí prostřednictvím divadla. Po workshopech si jdou hrát do pečovatelských domů. Starší lidé hrají divadlo pro starší lidi.
- Projekt V: děti, které žijí v chudobě, nemají možnost vycestovat do zahraničí a nemají při nástupu do školy 1. září moc co sdílet. O prázdninách nabízí Projekt V dětem jeden den v týdnu divadelní dílnu, během níž připravují představení. Na konci léta vystupují. Projekt V jim dává téma, které mohou sdílet ve škole.
- Vyprávění příběhů: metody pro učitele a studenty, jak používat vyprávění v procesu učení se novému jazyku.
- Jiné menšinové skupiny jako uprchlíci (například Ukrajina) – buddy systém, kde uprchlíky vedeme a integrujeme do firem, akcí nebo workshopů.

Rozvoj talentu

- Poskytujeme bezplatné divadelní poradenství při zkouškách nebo po představeních.
- Společnosti mohou požádat o koučování v konkrétní záležitosti, jako je hlasový trénink, jevištní boj, choreografie, scénografie...
- Pořádáme semináře.
- Společnosti, které se zabývají konkrétními problémy, mohou v této věci získat bezplatné poradenství. To může být čistě umělecké nebo také organizační. Například: společnost chce

rozšířit svou cílovou skupinu, chtějí pracovat na mezigeneračních projektech. OPENDOEK může jmenovat odborníka, který jim pomůže vytvořit strategii. OPENDOEK hradí všechny náklady (až 4500 euro).

Mezinárodní aktivity

- OPENDOEK je členem AITA/IATA (světová organizace amatérského divadla) a regionálního výboru CEC. EDERED, který je setkáním mladých lidí v různých evropských zemích.
- Projekt Future Telling podporuje spolupráci mezi různými zeměmi při pořádání divadelních bootcampů.
- FEST: Federace vyprávění.

Kromě všech běžných způsobů komunikace a snahy zůstat v kontaktu s našimi členy (sociální sítě, newsletter atd.), vydáváme 4x v roce časopis s inspirativním čtením a každé 2 týdny máme 10-minutové televizní vysílání, během kterého ukazujeme sílu, moc a kvalitu volnočasového divadla. Každý týden nás sleduje asi 140 000 lidí, nepočítaje lidi, kteří to pak sledují na YouTube.

Dalším způsobem, jak ukázat, jak dobré, vtipné a kreativní divadlo může být, je dát společnostem možnost předvádět svá představení na festivalech.

Pořádáme čtyři akce:

- Spots on West je festival místního divadla v malé půvabné vesničce Westouter. Ve speciálních prostorách, jako je kostel, stodola, pečovatelský dům, pekárna nebo pole, hrají společnosti svá představení bez velkého množství dalšího scénického materiálu. Žádná klasická divadelní budova, ale divadlo v čistém prostředí s vesnicí a přírodou jako scénografií. Letos proběhl 20. ročník.
- Landjuweelfestival: Společnosti mohou požádat o účast. Dva profesionální porotci sledují představení a rozhodují, zda je zařadí do seznamu. Na konci sezóny porota rozhodne o užším výběru. Každý rok cestujeme po Flandrech, abychom tento festival představili v jiném městě. Kromě užšího výběru (6 až 8 pozoruhodných představení) pořádáme přednášky, workshopy a další projekty. Při této příležitosti žádáme profesionálního režiséra, aby vytvořil nové představení s místními lidmi. V roce 2018 jsme na zahájení tohoto festivalu uspořádali představení se seniory v Genku.

- Festival Toekoer – V září se jedno nedělní odpoledne zaměřujeme na divadlo pro rodiny, děti a jejich rodiče a prarodiče. Workshopy, představení, divadelní procházky. Abychom našli společnosti, vyhlásíme otevřenou výzvu a požádáme dětskou porotu o jejich preference.
- Food For Laughs je poměrně nová akce. Toto mezinárodní setkání začíná v Antverpách. OPENDOEK chce divadelním společenstvem nabídnout platformu, kde mohou hrát a jejich práce bude co nejvíce vidět. Rádi bychom v budoucnu ještě více zařazovali komický repertoár. Než založíme nový festival, chtěli bychom se všemi nejprve zvážít několik důležitých otázek: Co dělá něco vtipným? Čemu se v divadle i v životě pořád smějeme? Co je to komický repertoár a jak ho zprostředkovávat? Čemu bychom se už neměli smát? Směje se nám ještě celý svět? Na tyto otázky se zaměřuje třídní mezinárodní akce Food For Laughs v Antverpách, kde se setkávají milovníci divadla, myslitelé, učitelé, herci, spisovatelé, humoristé a diváci, aby mluvili a přemýšleli o tom, co je zábavné a populární na jevišti i mimo něj. Příští festival bude pro seniory.

Věk na scéně – AGE on STAGE

Když jsem v roce 2016 nastoupila do OPENDOEK jako generální ředitelka z profesionálního divadelního světa, fascinovaly mě příležitosti, možnosti a dopady, které v tomto oboru dokážeme vytvořit. Asistovala jsem na některých mezinárodních akcích a potkala spoustu zajímavých lidí. Vyzvali mě a těch posledních šest let tyto výzvy nepřestaly.

V roce 2017 jsem byla na festivalu v Německu, kde jsme měli setkání EFAT o seniorském divadle. To již bylo skandinávských zemích a Německu seniorské divadlo zavedené a dobře známé. Cítila jsem naléhavou potřebu ho založit ve Flandrech.

Evropa je nejrychleji stárnoucím světadílem. V roce 2050 bude jedna třetina všech Evropanů starší 65 let. Tato rostoucí populace starších lidí vytváří nové příležitosti pro individuální i společenský rozvoj. Kulturní participace prokázala, že zvyšuje pohodu a zdraví ve stáří a poskytuje starším lidem důstojnější a naplněnější život.

Během setkání v Německu jsem slíbila, že uspořádám mezinárodní konferenci, program s workshopy, dokumenty, performance, přednášky. Pozvali jsme hlavní řečníky a účinkující z Kanady, Dánska, Nizozemska, Německa, USA a Belgie. Publikum bylo velmi různorodé: lidé, kteří pracovali ve zdravotnictví, učitelé divadla, herci, starší

lidé, kteří byli prostě zvědaví, profesionální umělci, vědci, zaměstnanci z různých městských rad a tak dále. Tato konference byla ideálním začátkem pro náš projekt AGE on STAGE v OPENDOEK.

Ve strategii 2017–2021 bylo a stále je jedním z našich cílů být inkluzivní organizací. To znamená, že do všech našich aktivit, projektů a akcí zapojujeme seniory. Mysleli jsme na seniory na našem festivalu? Oslovíme seniory představeními, která plánujeme?

Na našem webu, při výběru obrázků, v našem magazínu, ve vysílání v televizi, zobrazujeme dostatek seniorů, aby viděli, že jsou jednou z našich cílových skupin. Malý detail s velkým dopadem: naše televizní vysílání je na Eclips TV standardem a vysílá se ve všech pečovatelských domech po celé zemi. Zapamatujte si: 140 000 diváků!

Než jsme začali s naším projektem Souvenir (navázání kontaktu s lidmi s demencí), použili jsme nástroj Impact Wizard, který nás vedl při stanovení potřebných cílů a stanovení celého postupu. Impact Wizard je online nástroj. Jak přesně funguje?

Impact Wizard vás krok za krokem provede procesem posouzení dosahu. Najdete zde vše, co potřebujete k přípravě a posouzení dopadu: od praktické online šablony až po celou řadu metod pro skutečné měření a analýzu vašeho dosahu. Kromě toho získáte tipy, jak svůj dosah šířit. To vám umožní maximalizovat také dosah vaší organizace.

Tento nástroj mohu vřele doporučit při zakládání nových projektů. Snadno jej najdete na googlu: <https://impactwizard.eu/>

OPENDOEK propaguje divadlo nejen pro herce a tvůrce, ale také pro diváky.

Podívejme se na starší lidi jako herce. Dělíme je do dvou skupin – na zkušené a na ty, kteří divadlo objevují.

Lidé se zkušenostmi

- Existuje jen málo her s jevištními rolemi pro starší lidi. Herci si stěžují, že si společnost vybírá hry, kterých se nemohou zúčastnit. Jsou odsouzeni k prodeji lístků, práci za barem... Chybí jim hraní na jevišti. Navíc senioři tolik neřeší své tělo nebo to, jak vypadají na pódiu. Jsou autentičtější a čistší. Nevypadám moc tlusté? Jsou vidět moje první vrásky?

- Starší lidé mají někdy potíže se zapamatováním textů. Někteří režiséři nemají dostatek empatie, aby to pochopili. Frustrace je pak na obou stranách.
- Při hraní s mladšími lidmi rytmus zkoušek neodpovídá jejich tempu.
- Výběr hry, místa, kde se hraje, atd., není vždy tak dostupný, jak si pro seniory představujeme.

Když je divadlo první životní zkušeností

- Kompatibilní s celoživotním učněním.
- Někteří z nich vždy snili o tom, že budou na jevišti, ale neměli na to čas, příležitost ani odvalu. Sny se musí plnit!
- Divadlo je vhodné pro všechny věkové kategorie, když dáte dohromady seniory, máte ve skupině lidi se stejnými problémy, stejnými bolestmi.
- Seniorům, kteří žijí sami, kteří přišli o partnera, kteří žijí daleko od svých dětí, se nabízí způsob, jak se dostat ze samoty.

Pro obě skupiny je seniorské divadlo způsob, jak být aktivní, poznávat nové lidi, mít stále smysl života i v období, kdy cítíte, že se vám mění tělo, mozek, způsob života. Divadlo spojuje lidi, dává smysl životu a dává jim pocit, že na nich stále záleží.

Když mluvíme o starších lidech jako o publiku, je důležité myslet na dostupnost. Upozorňujeme divadelní společnosti, aby zvýšily dostupnost svých představení, aby bylo pro seniory atraktivnější jít se podívat na představení:

- Při výběru hry proveďte vědomou volbu. Definujte své publikum: je to zejména pro seniory, nebo je to pro smíšené publikum?
- Informujte je, jak se mohou dostat na místo konání. Jaká je doprava, jak daleko od stanice atd.
- Někteří senioři nemají na kulturu velký rozpočet. Uvědomte si to při stanovování cen za představení.
- Večer neradi vycházejí do tmy, chtějí brzy spát, preferují matiné.
- Popište místo konání divadla. Někteří senioři jsou vystresovaní, když jdou na nové místo. Jsou tam výtahy, schodiště, je tam zvuková smyčka, je možné představení absolvovat na invalidním vozíku? Jsou záchody daleko nebo dolů po schodech? Prezentujte to na webu. Můžete dokonce vytvořit malé video.
- Někdy starší lidé dávají přednost doprovodu, když jdou na představení. Můžete poskytnout snížené ceny pro lidi, kteří je doprovázejí.

- Řekněte divákům o představení. Přemýšlejte o propagaci. Mají všichni senioři email, čtou rádi newslettery nebo je lepší propagovat v tisku, na letáčích či plakátech? Existují akce nebo místa, kam můžete jít propagovat naživo?

Konkrétní akce v OPENDOEEK

- Zvláštní pozornost je seniorům věnována při programování festivalů. Zajistěte, aby akce a festivaly byly přístupné seniorům, handicapovaným, lidem s poruchami zraku nebo sluchu.
- Snížení cen na akce a workshopy – dokonce i speciální ceny pro znevýhodněné skupiny.
- Workshopy a bootcampy speciálně a jen pro seniory (v jejich rytmu, v rámci jejich fyzických možností).
- V každé provincii (5 ve Flandrech) chceme zahájit otevřenou výzvu pro všechny lidi starší 55 let. Nezáleží na tom, jestli mají divadelní zkušenosti. Ke spolupráci s nimi zveme profesionálního režiséra během cca 30 zkoušek (odpoledne). Na závěr mohou prezentovat své vystoupení na některém z našich festivalů a snažíme se také uspořádat malé turné v domovech pro seniory. Právě při organizování takových projektů jsme svědky malých překážek, se kterými se senioři musí potýkat: žádná doprava, příliš daleko, což znamená příliš drahé. Pozval nás festival seniorského divadla v České republice. Pro 10 konkrétních seniorů, kteří si přáli světové turné, to byl úžasný zážitek.
- Suvenýr: vzděláváme lidi, kteří pracují ve zdravotnictví a herce, aby dělali představení pro lidi s demencí. Jde o specifickou metodu, jak s nimi navázat kontakt prostřednictvím divadla. V každé vesnici je alespoň jeden divadelní soubor. Naším cílem je zvýšit citlivost všech společností, aby šly hrát pro tyto lidi. Mohou to dělat v pečovatelských domech, ale i v individuálních domovech. Když se hrají představení, zveme jejich rodiny, aby si také mohly užít ten okamžik.
- 4hetleven – Oslavte život. Senioři nad 70 let se chtějí zapojit do kultury, chtějí se jít podívat na představení, ale nemají dopravu, hledají partnera na cestu. Celebrate Life žádá dobrovolníky, aby tyto lidi doprovázeli, aby se mohli zúčastnit. Zaplatí lístek, dva nápoje a zařídí se jim doprovod zdarma. Doprovod vede malé skupiny po 4 lidech. Všimli jsme si, že pečovatelské domy mají také zájem, aby se jejich obyvatelé přidali.
- Vyprávění příběhů: čím jste starší, tím více příběhů musíte vyprávět... Uvažujeme o kombinaci vyprávění seniorů a předškolní péče, ale to je výzva do budoucna. Ve Flandrech to musí zorganizovat městská rada pro předškolní péči. Nyní připravujeme

návštěvy městských rad, abychom mohli získat zpětnou vazbu a návrhy na možnou spolupráci.

Ráda bych skončila skutečným příběhem: byl jeden chlapec, který velmi miloval svého dědečka. Jeho dědeček bydlel v pečovatelském domě a pokaždé, když ho chlapec navštívil, poznamenal, že dědeček je smutný, má svěšenou hlavu, dívá se na podlahu, nemluví a tak dále. Byl opravdu v depresi. Jednoho dne dostal chlapec nápad: napadlo ho umístit svou fotku na zeď. Když chtěl dědeček vidět jeho fotografii, musel vzhlednout. Od toho dne vypadal dědeček šťastněji, dokonce se usmíval. I malý čin může mít velký dopad.

Helena Kubů: **Integrace lidí v důchodovém věku, možnosti aktivit, seniorské divadlo**

Stárnutí je proces, který prakticky začíná naším narozením. Stárnutí populace se často pojmenovává jako sociální problém, i když je to vlastně významné vítězství civilizace. Na stáří se připravujeme každý den, naše cesta životem spoluvytváří to, jací ve stáří budeme. Společenské účinky věku jsou velké. Člověk se ve stáří může díky fyzickým nebo psychickým potížím nebo nedostatečným příjmům dostat do závislé pozice – na zdravotnické péči, na sociální péči, na své rodině či známých. Pracuji se seniory skoro třicet let a jako důležitou součást aktivního stárnutí vidím integraci lidí důchodového věku do společnosti a jako významnou podmínku k tomu celospolečenský pozitivní přístup, kdy jsem já, senior, respektovaným členem společnosti a ten respekt pociťuji na všech úrovních – u lékaře, na úřadě, v sociální službě i na ulici, v obchodě a v neposlední řadě také v médiích.

Pospolité soužití rodin z dřívějších časů je minulostí, dnes senioři mají a také potřebují vlastní zdroje pro samostatný život, a to jak finanční, tak i sociální. Přírozenou snahou člověka je oddálit situaci závislosti na svém okolí, udržet si schopnosti, zdraví a samostatnost, držet krok s dobou, žít dobře svůj život. Cestou k oddálení závislosti je každodenní proces učení, vytváření vztahů, plánování, péče o své potřeby, hledání svého místa, smyslu. Toto je úkol, který s sebou přinesla současnost a tady někdy potřebuje stárnoucí člověk podporu a pomoc.

Podpořit takový nezávislý a důstojný život stárnoucích lidí, to byl náš cíl, když jsme v roce 1998 pozvali k nám do Remedia seniory z okolí a ptali se, co je zajímavá a co je trápí. Na základě toho jsme jim

postupně v našich prostorách nabídli posezení, cvičení, trénování paměti, angličtinu, tanec, počítače a další. Nabídka se rychle rozvíjela, podle toho, s čím senioři přicházeli. A všichni si kromě nabízených aktivit chtěli povídat. Někdo o svých těžkostech a obavách, někdo o své rodině, o tom, co ho těší, co ho trápí, jak prožívá svoje dny. Snažili jsme se proto obohacovat program o nabídku sdílení, důvěrného rozhovoru, o podporu v nejistotě a dodávání naděje. Tak se postupně v programu vyvinula služba, kterou jsme během let registrovali jako sociálně aktivizační službu.

V pojetí sociologie je sociální služba obecně službou kultury společnosti, a tak také vnímáme celý náš program. Lidem v důchodovém věku nabízíme vzdělávání, setkávání i výlety za kulturou. Letos na podzim otevíráme jazykové kurzy němčiny, angličtiny, francouzštiny, španělštiny i italštiny, počítačové kurzy různých úrovní, kurzy ovládání chytrého telefonu, arte dílny, rozličné pohybové aktivity, včetně kruhových tanců a další. Zároveň se snažíme o pěstování a kultivaci dobrých vztahů, o podporu sebevědomí každého jednotlivce a o pozitivní přístup k životním situacím. V průběhu času, s přibývajícimi programy a v rozhovorech se seniory, se také otevřelo téma životní radosti – co vás těší, z čeho máte radost. V důchodovém čase může být dobrá příležitost k naplnění některých snů, tedy dělat to, na co během života nebyl čas, co bylo pro jiné povinnosti odsunuté na „někdy“. *A mezi takovými představami, sny a cíli bylo také divadlo – chuť a touha seniorů hrát divadlo. Tak v roce 2003 vznikl v Remediu divadelní spolek, který otevřel prostor pro uměleckou aktivitu seniorů, podporu jejich tvůrčího potenciálu, a to nejen co se týče herectví, ale i tvorby dialogů, humoru a pohledů na svět, včetně odlehčeného pohledu na sebe sama. Prostřednictvím divadla jsme také chtěli bourat mýty o stáří, o neschopnosti a zbytečnosti starých lidí, které tehdy v naší společnosti byly živé. O divadelním souboru jsme psali např. toto: „Smyslem tohoto amatérského seniorského divadla je oslovit všechny generace diváků, povzbudit k mezigeneračnímu sblížení prostřednictvím kvalitního kulturního zážitku a zviditelňovat aktivity seniorské části populace. V našem programu se u seniorů setkáváme se zájmem účastnit se aktivně dění ve společnosti a zároveň s neshodností najít k tomu příležitost, což zpětně nepříznivě působí na jejich sebevědomí a sebehodnocení. V naší společnosti stále ještě existují mezigenerační bariéry a předsudky.“*

Do vznikajícího souboru se přihlásilo šest žen a jeden muž a s tím vyvstala potřeba najít nadšence, kteří by byli dramaturgy, režiséry, autory našich divadelních her. Hledala jsem v okruhu svých přátel a v pražských divadlech a výsledkem byli dva první režiséři – sami

herci, a tématem našeho prvního představení byla proměna. Hráli jsme vlastně o proměně, kterou jsme nabízeli seniorům v našich programech a kurzech. Šlo o proměnu, která se s člověkem odehraje, když se aktivně zapojí do dění kolem sebe, např. začne se vzdělávat, seznamuje se a mluví s lidmi, cestuje. Odtud jsme soubor nazvali Proměna. Představení bylo rozdělené na několik obrazů, v jenom např. paní při pokynu „vezmi do ruky mys“ zděšeně prchala, ale po proměně se naučila klikat pravým i levým tlačítkem myši. Tak proměny postupovaly až k osvojení si cizích jazyků a navázání nových přátelství. Po tomto prvním představení se na další řadu let ustálil soubor Proměny ve složení herci – jejich počet byl mezi sedmi a šestnácti, jedna osoba režie a druhá dramaturgie a produkce. Ostatní příležitostně spolupracovníky jsme přizývali jako externisty podle potřeby. Velký dík patří Ministerstvu kultury, které nás už dlouhá léta podporuje, a také naši domovské Praze 3. Jako zkušebnu jsme začali využívat jednu z učeben, divadelní sály jsme si museli pronajímat, kostýmy vznikaly dovedností hereček, začali jsme hrát také na festivalech a přehlídkách. Jedno z nejkrásnějších ocenění, které jsme dostali, znělo „*ocenění herečkám souboru za výkony a schopnost přenést svěžest zralého věku na publikum*“.

V průběhu času jsme v souboru vyzkoušeli různé možnosti tvorby, od individuální přes společnou. Jedna ze zakládajících členek souboru byla úžasně pohotová a vtipná pisatelka, která během týdne mezi dvěma zkouškami byla schopná napsat osnovu divadelní hry, což byla velká pomoc a s povděkem na tuto úžasnou ženu vzpomínám. I po jejím odchodu jsme zůstali především u autorského divadla, které vychází ze složení souboru a jeho prostorových a finančních možností. Soubor byl od svého vzniku otevřený všem, kteří přišli, bez jakýchkoli dalších podmínek. Každý přišel s tím, co uměl, přirozenou rivalitu jsme se snažili nahradit kolektivní spoluprací. V začátcích souboru byly zkoušky podobné dýchánkům dámského spolku, postupně se přístup profesionalizoval, na zkouškách přibýlo divadelní práce, ale legrace zůstala. Souborem za léta trvání prošla řada režisérů, nejdelší čas s námi strávila a výraznou stopu své práce zanechala Eva Stanislavová. Dramaturgie divadla se zaměřuje na vystupování stárnoucích postav s jejich každodenními starostmi a radostmi. Ladění našich představení je humorné, všichni chtějí hrát spíš komedii, říkají, že v životě je starost dost a člověka má divadlo potěšit.

V roce 2023 oslaví Divadelní spolek Proměna 20 let svého trvání. Připravujeme k této příležitosti premiéru nové hry, a možná i malé ohlednutí nad uplynulými lety. V listopadu 2023 přijďte slavit s námi! www.vstupujte.cz

Spolupráce obcí a institucí

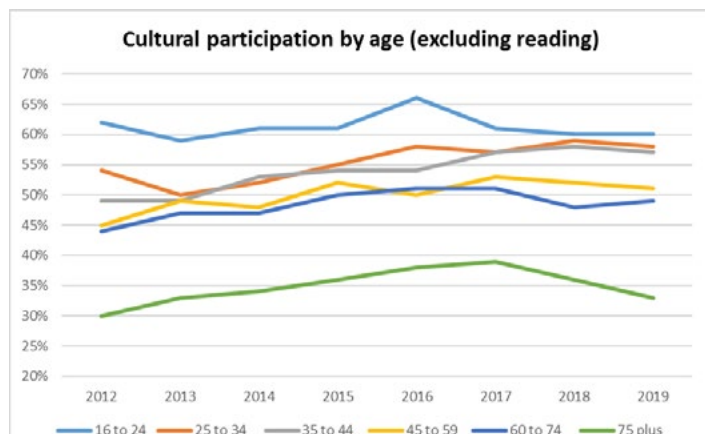
Anne Gallacher: Kreativní stárnutí – skotská zkušenost

Organizace Luminate pracuje po celém Skotsku, aby zajistila rozkvet kreativity starších lidí bez ohledu na okolnosti a jejich zkušenosti, zájmy a ambice. Podporujeme rozvoj kreativní praxe stárnutí širokou škálou způsobů, a o některé se podělím v tomto článku.

Proč to děláme?

Luminate je především organizace založená na právech. Věříme, že starší lidé by měli mít možnost zapojit se do tvůrčí činnosti, pokud chtějí. Myslíme si, že umění přináší radost a naplnění a má pozitivní dopad na kvalitu našeho života a pohodu bez ohledu na náš věk.

Samozeřejmě také přibývá důkazů o specifitějších zdravotních přínosech kreativních činností, jak stárneme. A myslím, že je důležité zamyslet se nad tím, jak důležité byly umění a kreativita pro blaho mnoha lidí během pandemických omezení.

Výše uvedený graf shrnuje zjištění z každoročního průzkumu domácností, který se ve Skotsku provádí. Ukazuje odpovědi na jednu z otázek průzkumu o účasti na uměleckých a kulturních aktivitách podle věku a vidíte, že vyšší čáry v grafu představují mladší věkové skupiny a nižší čáry představují starší věkové skupiny. Lidé ve věku 75 a více let – zelená čára dole – se účastní kulturních aktivit méně než kdokoli jiný, a uvidíte, že v průběhu života dochází k jasnému poklesu angažovanosti, přičemž mladší lidé se kulturních aktivit účastní více než starší lidé.

Tento pokles zapojení je důvod, proč byla založena organizace Luminate. Skotská populace stárne a zakládající partneři se obávali toho, co data ukazují, že účast na uměleckých a kulturních aktivitách s věkem klesá. Organizace Luminate byla vytvořena tak, aby sehrála roli při změně.

Náš příběh

Založili nás tři partneři, kteří se pokusili najít společný přístup k řešení dané výzvy. Proto byla spolupráce hlavním tématem v centru Luminate od jejího počátku. Partneři byli:

- Creative Scotland, národní orgán financující umění;
- Age Scotland, národní organizace pro stárnutí;
- The Baring Foundation, charitativní organizace se sídlem v Londýně, která podporuje umění s marginalizovanými komunitami po celé Velké Británii.

Původně jsme byli založeni v roce 2012, abychom provozovali celostátní festival kreativního stárnutí, ale během let jsme se přeměnili v organizaci, která provozuje celoroční rozvojový program. Řeknu vám o té cestě trochu víc.

Náš festival

V Evropě i jinde ve světě existuje mnoho festivalů kreativního stárnutí a Luminate Festival byl jedním z prvních příkladů. Inspiroval nás festival v Irsku – Bealtaine – který vznikl několik let předtím, než jsme začali my. Zkušenost z Bealtaine byla, že festival inspiroval růst v kreativních aktivitách stárnutí i po zbytek roku, a chtěli jsme zjistit, zda bychom mohli dosáhnout něčeho podobného ve Skotsku.

Pozvali jsme skupiny seniorů, pečovatelské domy, komunitní organizace, umělce a kulturní organizace, aby každoročně pořádaly akce v rámci festivalu. Spolupráce s místními komunitami byla proto pro naši práci od počátku ústřední.

V roce 2014 jsme udělali nový krok. Rozhodli jsme se, že mimo festivalový měsíc nabídneme umělcům školení o demenci a byli jsme zavaleni žádostmi o účast. To byl začátek toho, co se brzy stalo hlavním programem naší celoroční práce.

Program festivalu

Program festivalu zahrnoval širokou škálu akcí, od mezigeneračních projektů až po aktivity pečovatelských domů. To znamenalo, že se komunity mohly zapojit jakýmkoli způsobem, který jim vyhovoval.

Kromě komunitních projektů jsme představili také práce starších profesionálních umělců a profesionální díla, která zkoumala témata stárnutí. Aktivity probíhaly po celé zemi, ve venkovských a městských komunitách i na ostrovech.

Potěšilo nás, že nezávislé hodnocení ukázalo, že festival má dopad, v jaký jsme doufali: samotný program byl živý a rozmanitý, a co je důležité – starší lidé, umělci a kulturní organizace nám řekli, že účast na festivalu je povzbudila, aby se zapojili do kreativních programů i v jiných ročních obdobích.

Mění se program

Postupem času jsme si uvědomili, že podpora růstu kreativního stárnutí nestačí. Bylo potřeba o naši práci pečovat. Školení pro umělce, kteří chtěli pracovat se staršími lidmi chybělo, a množství příležitostí pro rozvoj a zkoumání nových přístupů a myšlení bylo omezené. Naše celoroční práce, která, jak jsem již zmínila, začala v roce 2014, velmi rychle rostla a poptávka byla vysoká.

V roce 2019 jsme proto udělali velmi těžké rozhodnutí, že už nebudeme pořádat žádné celostátní festivaly. Dosáhli jsme bodu, kdy jsme byli přetížení: věděli jsme, že se musíme soustředit buď na festival, nebo na celoroční práci. Stále více ohlasů od našich partnerů zahrnovalo, že celoroční program má zvláště významný dopad na rozvoj praxe. Po mnoha diskusích – i s našimi sponzory – jsme dospěli k závěru, že festival splnil svůj účel a naši náplní se stala celoroční práce.

Naše dnešní práce

Důležitou oblastí naší práce je školení a podpora umělců. Pokračujeme ve školení umělců – jakéhokoli věku – pro práci se staršími lidmi. Během pandemie jsme například poskytli školení na

podporu umělců při práci se staršími lidmi na dálku, včetně rad, jak rozvíjet online přístupy. Právě teď podporujeme umělce, aby smysluplně pracovali v pečovatelských domech pro seniory, což je ve Spojeném království stále poměrně náročné prostředí, i když se pandemická omezení uvolňují.

Podporujeme také starší profesionální umělce, zejména ty, kteří své umělecké vyjádření najdou později v životě. Program stipendií a tvůrčích vývojových laboratoří podpořil starší umělce, kteří se snažili najít podporu z jiných zdrojů, a mnoho z nich pokračovalo v rozvoji úspěšných nových uměleckých kariér.

Výzkum a vývoj je další důležitou oblastí naší práce a jedním z příkladů je výzkum, který jsme zadali krátce před pandemií a který zkoumal vzdělávání dospělých v umění a konkrétně to, jak jsou možnosti vzdělávání dospělých dostupné starším dospělým ve Skotsku. Po tomto počátečním výzkumu byla naše práce v této oblasti zpožděna kvůli covidu, ale nyní konzultujeme s potenciálními partnery nový pilotní program. To prozkoumá možné způsoby řešení některých problémů zdůrazněných ve výzkumu, například problémy, kterým čelí starší lidé v souvislosti s náklady na příležitosti ke vzdělávání dospělých a také v souvislosti s dopravou na místa konání.

Provozujeme celostátní síť Dementia Inclusive Singing Network, která podporuje vedoucí pěveckých skupin, sbormistry a organizátory skupin prostřednictvím příležitostí, zdrojů, školení a grantů. Tato práce se zaměřuje nejen na skupiny, které byly vytvořeny speciálně na podporu lidí žijících s demencí a jejich pečovateli, ale také na komunitní sbory, které mají zájem pracovat způsobem, který zahrnuje i lidi žijící s demencí. Tento program v současné době podporuje skupiny s problémy, kterým čelí při znovuotevření svých aktivit, protože pandemická omezení se zmírňují.

Spolupráce

Tento příspěvek zakončím tím, že věnuji pár minut zamyšlení nad spoluprací. V Luminare je spolupráce klíčová. To zahrnuje spolupráci se samotnými staršími lidmi, s profesionály, kteří s nimi pracují v rámci péče a komunity, a s profesionálními umělci.

Podle mého názoru není spolupráce napříč různými sektory vždy snadná, ale téměř vždy stojí za to! Chce to čas, než zjistíte priority toho druhého, poznáte lidi, se kterými pracujete, a vybudujete si důvěru. A někdy může překážet i odborný žargon v různých odvětvích.

Nicméně je to charakteristické pro každý projekt Luminare od doby, kdy jsme poprvé zahájili náš Festival, a věřím, že je to pro náš úspěch zásadní. Spojení znalostí, dovedností a odhodlání kolegů z různých sektorů dodává práci, kterou Luminare v komunitách vykonává, na bohatosti a hloubce. Než skončím, ráda bych se podělila o dva příklady – jeden strategický a jeden lokální.

Národní spolupráce

Age Scotland jsem již zmínila. Byli zakládajícím partnerem Luminare a nadále sídlíme v kanceláři Age Scotland a úzce spolupracujeme s jejich zaměstnanci. Tým Luminare se od našich kolegů z Age Scotland hodně naučil – od práce, kterou dělají například v oblasti lidských práv lidí žijících s demencí, až po hluboké porozumění politikám skotské vlády v oblasti stárnutí. A na oplátku byla Luminare schopna sdílet znalosti o umění a kultuře a roli, kterou naše práce může hrát v životech starších lidí.

Praktickým příkladem je, že tým Age Scotland pro demenci přispívá do školícího programu našich umělců a Luminare radí ohledně zapojení umělců do některých akcí a programů Age Scotland.

Řekla bych, že největší výzvou byl čas, který obě organizace potřebovaly, aby se ujistily, že využívají co nejvíce příležitostí pro společné cíle. Všichni jsme velmi zaneprázdnění a – dokonce i ve sdílené kanceláři – může být někdy snazší vystačit si s věcmi sami. Jak však čas plynul, kolegové v obou charitativních organizacích stále více chápali výhody sdílení znalostí a odborných znalostí a všichni si stále více a více rádi našli čas na sdílení a spolupráci.

Místní spolupráce

Ráda bych skončila místním příkladem. Luminare a pečovatelské domy Erskine – skupina pečovatelských domovů nacházejících se v Glasgow a Edinburghu – zahájily v roce 2017 tříletou rezidenční spolupráci umělců. Tuto práci přerušila pandemie a ta skončila teprve nedávno, ale pro obě naše organizace to byla cenná zkušenost. Luminare chtěla prozkoumat rozdíl, co by se stalo, kdyby umělci mohli pracovat v domovech s pečovatelskou službou opravdu do hloubky. Umělci James Winnett a Gill White takto pracovali každý 2 dny v týdnu během tříletého projektu a tento dlouhodobý přístup jim umožnil skutečně poznat obyvatele a zaměstnance Erskine. To jim zase umožnilo navrhnout kreativní aktivity pro obyvatele, které byly přizpůsobeny zájmům a schopnostem každého člověka, a díky

tomu mohli s účastníky pracovat opravdu individuálně. Většina práce, kterou dělali, byla individuální.

Tento přístup změnil způsob, jakým tým Luminare rozvíjí naši práci s pečovatelskou službou. Nyní se mnohem více zaměřujeme na individuální práci spíše než na práci s velkými skupinami, protože naše zkušenosti ze spolupráce s Erskine ukázaly, že to je pro lidi žijící s demencí zvláště cenné. Nic z tohoto poučení by nebylo možné bez velmi úzké spolupráce s pracovníky Erskine.

Samozřejmě zde byly i překážky. Pečovatelský personál je velmi zaneprázdněn a pod tlakem a někdy postrádá důvěru ve vlastní kreativitu. Oba umělci v minulosti vedli participativní projekty, ale ani jeden předtím nepracoval v pečovatelských domovech, takže se museli hodně naučit o kontextu, ve kterém pracovali.

Doba trvání projektu však znamenala, že jsme měli spoustu času na vybudování důvěry a porozumění mezi partnerskými organizacemi, což umožnilo umělcům a zaměstnancům se navzájem opravdu dobře poznat, což vedlo k úžasné společné práci.

Na začátku projektu jsme umělcům vyčlenili několik dní na to, aby mohli trávit čas v domovech, aniž by měli pocit, že by museli okamžitě vést nějaké aktivity. To bylo opravdu důležité pro jejich zjištění, jak Erskine funguje, o prioritách pečovatelského personálu a rytmu dnů v domovech s pečovatelskou službou.

Zaměstnanci Erskine nám říkají, jak moc se jim tato zkušenost líbila a že hodně získali na dovednostech a sebevědomí; umělci se podobně hodně naučili díky dlouhodobé úzké spolupráci s pečovatelskými kolegy, a díky tomu se oba umělci stali skutečně schopnými v kreativní práci s lidmi žijícími s demencí.

Poučení společnosti Luminare z tohoto projektu vyústilo v nové způsoby práce na dalších aktivitách pečovatelského domu a také vedlo k novému rezidenčnímu programu umělců v samotném Erskine, který právě začal. Přístup založený na spolupráci mezi našimi dvěma organizacemi byl zásadní pro úspěch projektu a měl na nás oba obrovský dopad.

Závěr

Doufám, že vám tato krátká prezentace nabídla ochutnávku práce organizace Luminare ve Skotsku, a pokud máte nějaké dotazy, neváhejte mě kontaktovat.

Jiří Stárek:

Akademie umění a kultury pro seniory na ZUŠ Hostivař

Než vám představím Akademii umění pro seniory na ZUŠ Hostivař, dovoluji mi, abych se s vámi nejprve podělil o to, nad čím teď v poslední době přemýšlím.

Na naší škole se snažíme jít vstříc nejnovějším poznatkům v oblasti fungování mozku při učení. Je prokázáno, že pokud má mozek fungovat u dětí v procesu učení co nejlépe, musí být splněny tři podmínky: 1) Smysluplnost – pokud děti dělají něco, co jim dává smysl a čemu rozumějí, dělají to samy od sebe, jsou vnitřně motivované a pak ani nepotřebují nás učitele, abychom je odměňovali nějakými známkami. 2) Spolupráce – ukazuje se, že kapacita mozku v prostředí soupeření a konkurence není plně využita, neboť se koncentruje na ochranu sama sebe. Spolupráce je tedy vždy lepší než konkurenční prostředí. Stavět děti proti sobě soutěžením není v prostředí vzdělávání mravné. 3) Svobodná vůle – pokud si dítě samo rozhoduje, kdy, jak a co bude dělat, mozek si sám nejlépe vybere, která chvíle je pro něj ta nejlepší.

A to je fungování mozku ve světě dětí. U nás dospělých platí pravidlo: „Posilujte silné stránky“. Život je příliš krátký na to, abychom se zabývali činnostmi, které nám nejdou, a usilovně pracovali v oblastech, pro které nemáme přirozené dispozice. Myslím si, že toto pravidlo „dospělých“ je ale platné i u dětí, protože my dospělí nejsme ve skutečnosti nic jiného než přerostlé děti.

Nad čím tedy já přemýšlím? Lidstvo je občas, a někdy poměrně dlouhou dobu, v zajetí různých paradigmat a mýtů. Trvá někdy i stiletí, než se nějaké zakořeněné myšlenky zbaví. Například „země je

placatá“ ve starověku nebo v novověku velevážená vědní disciplína – ekonomie. Ta žije dlouhou dobu v přesvědčení, že základem a smyslem ekonomiky je růst hrubého domácího produktu. Teprve dnes se začíná mluvit o tom, že možná různé, ideologicky rozdílné ekonomické směry jsou ve skutečnosti postaveny na chybném paradigmatu. Ten vede k plundrování přírodních zdrojů, nespravedlivému rozdělování životních potřeb apod. Možná ta představa o neustálém růstu HDP je milná.

Napadá mě, zda dnes také nežijeme v nějakém mýtu. Představě, že se lidé dělí na děti, dospívající, dospělé, lidi v produktivním věku a seniory. Toto rozdělení je ale přeci náš výmysl. To jsme si my lidé takto sami nastavili, že nějaký člověk je v osmnácti letech dospělý, že člověka ve věku šedesát plus označujeme jako seniora. Pokud se nastaví tyto uměle vytvořené škatulky, lidé se přirozeně rozdělí i do rolí. Najednou je třeba nadřizovaných a podřizovaných.

Teď si zkuste na chvíli představit, že žádné takové členění neexistuje. Pak jsou děti pouze malí lidé, možná méně zkušení, slabí, kterým je ale třeba projevovat stejnou míru respektu jako dospělým. Ony jsou pouze v této fázi života jiné. A to samé platí i pro lidi pokročilého věku. Pak není potřeba do škol „zavádět“ inkluzi nebo „nastavovat“ principy a zásady rovnosti, lidských práv genderu apod. Ty věci se pak samy od sebe rovnou každodenně žijí.

Když jsem se na vás na této konferenci podíval, viděl jsem ctihodné kolegyně a kolegy, vážené ředitelky a ředitele, dámy a pány, kteří jsou vedoucí čehokoliv. Zkrátka ctihodní dospělí. Napadá mě, že pokud k sobě budeme upřímní, tak si musíme něco přiznat. Já nejsem ředitel školy, dospělý. Ve skutečnosti jsem stále kluk. A vy, vážené dámy, vy jste ve skutečnosti stále holky. A pokud to tak je, a osvobodíme se od našich škatulek, tak na nás i seniory fungují stejná pravidla, jako u dětí. Pak při vzdělávání seniorů platí: 1) že jim to musí dávat smysl, 2) že chtějí spolupracovat víc, než si konkurovat a 3) že sami nejlépe vědí, kdy, co a jak budou dělat. A na tom jsme postavili naši Akademii umění a kultury pro seniory na ZUŠ Hostivař, kterou vám nyní krátce představím.

Akademie byla založena v roce 2014 a poskytuje studium v uměleckých oborech pro studenty seniorského věku, kteří mají zájem studovat a aktivně se věnovat hudbě, tanci, divadlu nebo výtvarnému umění. Personálně je zabezpečena kvalifikovanými pedagogy především z řad učitelů ZUŠ Hostivař. Jedinou podmínkou přijetí je chuť a zájem o umělecké vzdělávání. Studium probíhá formou

individuálních nebo skupinových výuk, přednášek, seminářů, návštěv koncertů a představení. Je rozděleno do zimních a letních semestrů, uskutečňuje se především v dopoledních hodinách a ke studiu lze využít i večerní čas nebo víkendy. Vzdělávání je tříleté, zahájené imatrikulací a ukončené slavnostní promocí. V průběhu vzdělávání nejsou studenti hodnoceni, semestry nejsou zakončeny zápočtovým týdnem ani žádnou zkouškou. Pouze se zaznamenává účast ve výuce do studijních indexů. Vzdělávání v Akademii je pro studenty bezplatné, prostory, materiální vybavení a personální zajištění poskytuje ZUŠ Hostivař a veškeré výdaje, spojené s lektorným hradí MČ Praha 15 a HMP.

„Vážené studentky a vážení studenti Akademie umění a kultury pro seniory, u nás si můžete hrát jako děti, ale my se k vám jako k dětem, nikdy chovat nebudeme.“ učitelé ZUŠ Hostivař

Sabina Matoulková: Česko-polský projekt Aktivní senior

Město Náchod věnuje seniorské populaci velkou pozornost. Snaží se o aktivní podporu jejich začleňování do chodu města, podporuje seniory v aktivním životě na mnoha úrovních. Ve městě fungují různé seniorské spolky, Náchodská univerzita volného času při Městské knihovně Náchod, jejíž 23. semestr právě probíhá, či tzv. Akademie 60+ při místní ZUŠ. Tyto aktivity město Náchod podporuje zejména finančně, nicméně jsou projekty, za nimiž město stojí nejen v roli donátora, nýbrž i hlavního organizátora. Vzhledem k příhraniční poloze města jsou to zejména česko-polské projekty hrazené z velké části EU. Představení těchto projektů bude hlavní náplní této prezentace.

1) Aktivní senior česko-polského příhraničí patří do skupiny tzv. velkých projektů, a to nejen co do finančního plnění, rozpočet projektu činil necelých 480 000 eur což je v přepočtu 12 mil. Kč, do počtu partnerů (tři po české straně: Město Náchod, Město Trutnov, FS Barunka z České Skalice a tři po polské straně: město Swidnice vedoucí partner projektu, město Klodzko a město Kędzierzyn – Koźle), ale i pokud jde o dobu realizace, tento projekt probíhal celých 32 měsíců – od 1. září 2016 – 30. dubna 2019.

Financování projektů: probíhá formou předfinancování s tím, že po půl roce realizace lze žádat o proplacení způsobilých výdajů projektu.

Výše dotačních prostředků činí 90 % ze způsobilých nákladů projektu pro české partnery a 85 % pro polské partnery. V 90 % dotačních prostředků je zahrnuto 85 % evropské dotace a 5 % státního příspěvku. Spoluúčast českého partnera tak činí 10 % ze způsobilých výdajů projektu, v případě polského je to procent 15. V tomto projektu se sešlo pět měst a jeden zapsaný spolek Folklorní soubor Barunka, pro který je právě předfinancování, byť zejména prvního půl roku

projektu, velmi náročné a řeší to většinou úvěrem u města, v tomto případě u České Skalice nebo u peněžního ústavu.

Každý z partnerů má sestaven svůj rozpočet, který nemusí být zcela shodný s rozpočtem partnerů ostatních, je odvislý od počtu a finanční náročnosti aktivit jednotlivých partnerů projektu a ani ty nemusí být shodné, důležitá je jednotná myšlenka, dopad, cílová skupina a společná setkávání.

V rámci projektu jednotliví partneři realizují kromě společných i aktivity zaměřené pouze na seniory ve svém městě. Budu tady uvádět pouze ty, které realizovalo v rámci tohoto projektu město Náchod: čtyři semestry na ZUŠ Náchod v rámci tzv Akademie 60+, což obnáší zejména financování lektorů v pohybovém, výtvarném a hudebním programu, ale i pomůcek a materiálů k těmto programům, dále např. výstavních panelů k prezentaci výrobků, dárků pro absolventy Akademie 60+ a materiálů a lektorů workshopů konaných v Městské knihovně Náchod. Kromě aktivit, které se konají výlučně pro seniory daného města se pak konalo i 14 společných integračních akcí, kterých se zúčastnilo z každého partnerského města 45 seniorů, což představuje tři stovky účastníků na každé z integračních akcí, během nichž byl pro seniory sestaven celodenní program, včetně celodenního stravování. Tyto integrační akce byly náročné nejen finančně (doprava, vstupy, materiály, dárky pro účastníky, celodenní stravování, tlumočení), ale zejména pak organizačně. Nicméně, tolik nadšených tváří aktivních seniorů, ve kterých se zrcadlí radost ze společných setkání, za veškerou tu námahu stojí. Náchod organizoval pouze jednu z těchto integračních akcí, a to z důvodu paralelního souběhu dalších pěti česko-polských projektů a s tím spojené velké vyčíženosti realizačního týmu. 8. září 2018 se do Náchoda sjelo okolo tří stovek česko-polských účastníků Náchodských Kuronských slavností. Jak jsem zmínila již výše, taková akce je náročná nejen po finanční stránce – je třeba zajistit celodenní stravování pro 300 účastníků, pro průvodce jednotlivých skupin a tlumočníky. Zkoordinovat programy jednotlivých skupin. Náchodské Kuronské slavnosti je celodenní akce s uměleckými vystoupeními, divadelními představeními, řemeslnými trhy a dalším, nicméně pro česko-polské účastníky byla navíc připravena i prohlídka náchodského zámku, včetně překladu do polštiny, a komentovaná prohlídka výstavy spojená s výtvarným workshopem v Galerii výtvarného umění v jízdárně náchodského zámku.

V žádosti podávané k projektu Aktivní senior česko-polského příhraničí je vytyčen cíl, kterého by mělo být po realizaci projektu dosaženo: „Cílem projektu je předcházení marginalizaci seniorů

a změna stereotypního vnímání starších osob jako pasivních, vytvořením příhraniční sítě spolupracujících subjektů českých a polských samosprávních jednotek, jim podřízených institucí a nevládních organizací zodpovědných za lokální politiku ve věcech seniorů, navázáním spolupráce seniorů samotných pomocí konferencí, kurzů, poradenství, integračních setkání a také vytvořením a administrací internetového portálu věnovaného starším osobám.“ Pro mne osobně, jakožto koordinátora a realizátora všech aktivit v rámci projektu Aktivní senior česko-polského příhraničí, byla cílem radost v očích seniorských účastníků z obou stran hranice. Radost ze společných setkávání, z nabízených aktivit, z nově nabytých dovedností a z příjemně a aktivně stráveného času, který byl věnován právě jim.

Jak bylo zmíněno výše, bylo uspořádáno celkem 14 velkých integračních akcí, z nichž první se konala v květnu 2017 v Trutnově pod názvem „Už ho nesou aneb Svátek draka“ a přiznám se, že nebylo jednoduché sehnat 45 „duší“ – účastníků z řad náchodských seniorů. Nicméně již od druhé integrační akce, která probíhala taktéž v průběhu měsíce května roku 2017 v Kędzierzyn – Koźle se situace radikálně změnila, nejen že se bez problému účastnická místa zaplnila velice rychle, ale postupně mi začínala vznikat databáze seniorů toužících se zúčastnit dalších připravovaných setkání. Je zajímavé, že téměř polovina seniorů zapojená do těchto projektů je schopna komunikovat e-mailem, umí si sama vyhledat na internetu akce, o něž má zájem, druhou polovinu jsem pak oslovovala mobilními telefony ať už formou SMS zpráv, či přímého volání, jen jednotky seniorů pak mají pouze pevnou linku. Velká část účastníků navštěvuje webové stránky tohoto projektu a ráda si prohlíží fotografie z akcí.

Protože s jídlem roste chuť, a především však roste zájem a počty seniorů toužících aktivně a smysluplně trávit svůj čas, setkávat se a propojovat, seznamovat se se zvyklostmi vrstevníků na druhé straně hranice, a protože se nám za 32 měsíců běhu projektu Aktivní senior česko-polského příhraničí podařilo vybudovat fungující tým realizátorů, kteří vidí smysl ve své práci, rozhodli jsme se přijít s dalším česko-polským projektem zaměřeným právě na seniory, ale tentokrát jsme chtěli inovovat a obohatit projekt i o mezigenerační integraci. Z této myšlenky se narodil nový projekt nazvaný poněkud krkolomně Přeshraniční mezigenerační integrace mezi organizátory, a později i samotnými účastníky označovaný jako JUS = JuniorSenior.

2) Projekt Přeshraniční mezigenerační integrace se opět řadí mezi tzv. velké projekty, tentokrát se celkový rozpočet projektu vyšplhal

na téměř 600 000 eur, tj. 15 mil. Kč. Pro město Náchod jako jednoho z partnerů to znamenalo takřka 98 000 eur, tedy 2,5 mil. Kč, realizoval se celých 38 měsíců od 1. května 2019 do 30. června letošního roku, což bylo zapříčiněno covidovou pauzou, ve které jsme se nemohli setkávat. Opět se setkalo šest partnerů, na polské straně nedošlo k žádné změně až na vedoucího partnera projektu, kterým se stalo Klodzko, dále se účastnila Swidnice a Kędzierzyn – Koźle, česká strana zaznamenala drobnou změnu ve složení projektových partnerů, zatímco město Náchod a FS Barunka z České Skalice v pokračujícím projektu zůstaly, město Trutnov se rozhodlo, vzhledem k velké vyčerpání svých pracovníků podílejících se na jiných česko-polských projektech, tohoto projektu neúčastnit. Zbývající partneři proto oslovili nedaleký Hronov, který šestici doplnil. Vytyčený cíl, tj. propojení účastníků nejen napříč hranicemi, nýbrž i věkovým spektrem, byl výzvou. V rámci projektu nadále pokračovaly aktivity určené jen pro místní, avšak se společnou účastí seniorů i juniorů. Pokračovali jsme ve výuce na ZUŠ v Náchodě v hudebním, výtvarném i pohybovém programu. Seniori a junioři se pak v rámci těchto programů setkávali na společných vystoupeních a výstavách. I nadále jsme pokračovali ve workshopech v Městské knihovně, jejich počet jsme navýšili na 20. Tato setkání měla nejrůznější charakter od folkového notování přes trénování paměti, canisterapii až po setkání zaměřená na počítačovou gramotnost. Z rozpočtu projektu jsme zakoupili 10 kusů tabletů, a zástupci mladší generace se tak mávnutím kouzelného proutku proměnili v učitele, kteří seniory s nadšením zasvěcovali do tajů digitálního světa, a všichni ti dříve narození hltali každé jejich slovo a obdivovali jejich um. Strukturu přeshraničních setkávání během projektu jsme trochu obměnili. Každý z českých partnerů navštívil se skupinou 20 účastníků (juniorů + seniorů) každého z polských partnerů, a naopak každý polský partner podnikl výpravu ke každému z partnerů na české straně hranice. Tyto tzv. malé integrační akce ve formátu 20 + 20, se věnovaly různým tématům od rukodělných přes kulinářské, zahrádkářské až po sportovní. Náchod uspořádal fotografický, umělecko-tvořivý a pohybový workshop, zaměřený na jógu, celkem se tedy uskutečnilo 18 těchto workshopů, to znamená, že jsme tak propojili cca 700 účastníků. Dále pak každý z partnerů uspořádal jednu akci pro 45 účastníků z partnerských měst, s celkovou kapacitou 1620 účastníků. V Náchodě jsme tak 18. září 2021 na náhodském atletickém stadionu Hamra hostili tři stovky mladých i těch dříve narozených při akci nazvané Náchodská Junior-Senioriáda. Plnilo se 13 sportovně-zábavných disciplín tradičních (ruské kuželky, házení kroužků či lukostřelba), ale i netradičních, jakými jsou cornhole, garden rondo nebo spin lader). Celkem tedy partnerská města uspořádala šest těchto velkých akcí. Během celého projektu

se tak potkalo okolo 2500 juniorů a seniorů aktivně se účastnících, ale i mnoho dalších ve formě diváků. Z projektu byla zafinancována nejen tato setkání, včetně veškerých nákladů s tím spojených, ale i drobné dárky a odměny soutěžícím, a také opět i mzda pro lektory a materiály pro výuku ve čtyřech semestrech v ZUŠ a v knihovně, ale i vybavení disciplín Senioriády, které nám budou sloužit při její organizaci i v letech následujících. Projekt lze jednoznačně označit za úspěšný, i když se nám ne vždy lehce naplňovala myšlenka propojování generací. Ukázalo se, že někteří ze seniorů nemají vnoučata, kteří by se chtěli akci účastnit nebo nejsou ve věku, který by odpovídal aktivitám, a pravnoučata jsou ještě příliš malá, anebo seniori vlastně nestojí o to, aby ve svém volném čase na vnoučata dohlíželi. Řešení jsme našli v „adopci“ i nevlastních vnoučat, a především v přednostním právu účastnit se akce ve dvojici junior-senior.

3) Poslední česko-polský projekt v rámci prezentace je Setkávání seniorů v evropském městě Náchod-Kudowa Zdrój a je příkladem tzv. mikroprojektu, tedy projektu, jehož realizace je maximálně 12 měsíců a výše dotačních prostředků maximálně 20 000 eur pro každého z partnerů. Projektoví partneři jsou většinou dva. Tento projekt jsme realizovali se sousedskou Kudowou Zdrój. Naplánovali jsme si 5 + 1 setkání u každého z partnerů. Spojencem pro naše aktivity se stala časem prověřená knihovna, s níž jsme zrealizovali dva rukodělné workshopy, při nichž 20 českých a 20 polských seniorů vytvářelo jarní dekorace a obaly na knihy. Další tři setkání byla tematická, zaměřená na tři slavné krajové spisovatele, absolvovali jsme procházku městem Náchod nazvanou Procházka po stopách Josefa Škvoreckého, dále jsme navštívili Ratibořice a ratibořický zámek při akci Neobyčejná žena Božena Němcová, v knihovně pak následovalo stejnojmenné divadelní představení v podání dětského divadelního kroužku při Městské knihovně v Náchodě, třetí setkání se odehrálo v Malých Svatoňovicích, kde jsme tentokrát pátrali Po stopách sourozenců Čapkových, navštívili Muzeum bratří Čapků a setkání opět zakončilo divadelní představení Velká doktorská pohádka. Projekt byl završen opět velkou akcí pro 45 + 45 seniorů. Podařilo se nám za finance získané projektem nejen všechna tato setkání uspořádat (doprava, stravování, materiál, vstup, mzdy pro lektory, drobné dárky pro účastníky i odměny pro herce z dětského divadelního souboru, odměna režiséra i rekvizity), ale hlavně jsme zakoupili knihovně luxusní nůžkový party stan, který bude využívat při své prezentaci na veletrzích i dalších akcích. Na polské straně se odehrálo pět setkání v Klubu seniora, který si kudovská strana z financí získané projektem zrekonstruovala a byla věnována kosmetice a líčení, zdravému životnímu stylu, folkloru, praktikování jógy a výrobě podzimních

dekorací. Při velké akci 45 + 45 jsme navštívili Skanzen ve Stroužném. Projekt Setkávání seniorů se nakonec vzhledem k opakované covidové situaci musel prodloužit, ale o to raději se senioři následně setkávali. I tento projekt se těšil velkému ohlasu a zájemců bylo více, než jsme mohli obsáhnout. Kapacita je vždy omezena počtem míst v autobuse, a především financemi např. při objednávkách stravování.

Tím ale výčet akcí, při nichž aktivujeme seniory, a předcházíme tak jejich vyčleňování na okraj zájmu společnosti, nekončí. Letos jsme realizovali projekt nazvaný Bezpečně v evropském městě Náchod – Kudowa Zdrój, primárně zaměřený na děti, pro které jsme uspřádali výuku v oblasti poskytování první pomoci, požární prevence a dopravní výchovy. Pro seniory pak výuku Sebeobranu pro seniory, nejednalo se jen o tu fyzickou, ale spíše o bezpečnost seniorů v kyberprostoru, a s tím spojenou kyberkriminalitu. Další aktivita věnovaná nejen seniorům jsou tzv. Náchodské Senioriády, letošní již čtvrtý ročník jsme uspořádali z dotace získané od Královéhradeckého kraje.

Kateřina Jirglová: Mezigeneračně s Mezi námi

Často slyším, že si spolu nejmladší a nejstarší generace nerozumí. Děti jsou pořád na mobilech, senioři prý jen koukají na televizi. Mohlo by se zdát, že tyhle dva světy nemůže nic propojit. A přitom to jde snadno. Nezisková organizace Mezi námi motivuje děti a seniory, aby společně podnikli ledačos zajímavého a navzájem se inspirovali.

Naše nezisková organizace představuje úplně jiný pohled na seniory i mladé lidi. Věříme, že má smysl si k sobě najít cestu bez ohledu na to, kolik vám je let. Po celém Česku koordinujeme přes 340 školek, škol a seniorských zařízení. Vytváříme mezigenerační skupiny, ve kterých se pravidelně potkává 15 tisíc dětí a seniorů.

Senioři tvoří v ČR zhruba 20 % populace a tento podíl se stále zvyšuje. Současně se v posledních letech změnila jejich funkce v rodině. Dříve bylo běžné, že ti nejstarší v rodině se starali o ty nejmladší, trávili spolu spoustu času, učili se od sebe navzájem. Přirozená pouta, která tím vznikla, pomáhala k mezigeneračnímu přenosu životních moudr, zkušenosti i rodinných a kulturních tradic z generace na generaci. Dnes se mnoho mladých rodin stěhuje za prací a přirozené propojení dětí a seniorů často mizí.

To je něco, co se my, v Mezi námi snažíme změnit. Pohled na seniory, děti a jejich propojení – stavíme mosty mezi generacemi. Snažíme se mezigeneračně předávat kulturní tradice a bohatství naší země.

Motivujeme nejstarší generaci, aby byla aktivní a sdílela své životní znalosti, zkušenosti a zážitky s dětmi. Dáváme tím jasný vzkaz naší společnosti: stojí za to se zajímat o seniory, o to, co umí, co dokázali a co nám mohou předat. Současně ukazujeme dětem, že stáří je přirozená součást našeho života, a učíme je, jak fajn může být strávit čas se staršími kamarády.

A jak to děláme? Pomocí mezigeneračních programů. V nich se snažíme obohatit a propojit všechny generace. Děti se učí, jak se chovat k seniorům, vyzkouší si, jak mohou pomoci, ale vidí i to, co vše znají, zažili, s čím jim mohou naopak pomoci a co ukázat – budujeme tak přirozený respekt ke starší generaci.

Pro seniory je to nejen nápor energie, bezprostřednosti a radosti, které jim děti přinášejí, ale také inspirace. Mnohdy také motivace zapomenout na své potřeby a znovu pomáhat ostatním. Současně získávají propojení s děním kolem sebe. S tím, co se v místních komunitách děje – představení, kulturní akce, festivaly a oslavy různých svátků.

Zapojujeme také pedagogy, aktivizační a sociální pracovníky ve školách, školkách a seniorských zařízeních, a samozřejmě i rodiče dětí i seniorů, vlastně celé rodiny.

Program Povídej

Je mezigeneračním projektem, při němž propojujeme mateřské a základní školy se seniorskými zařízeními po celé ČR. Děti a senioři se spolu pravidelně setkávají. Stačí pár setkání a vzájemně se na sebe naladí. Mladí totiž pochopí, že musí trochu zpomalit, a naopak senioři trochu zrychlit. Naši koordinátoři ve spolupráci s pedagogy a aktivizačními pracovníky pro ně připravují spoustu aktivit. Společně tvoří, sportují, tančí, staví z lega nebo si vyprávějí příběhy. Vždycky jde o to, aby se od sebe navzájem něco naučili a užili si společný čas. A nikdo neřeší, jestli je mu pět, nebo pětadesát. Vzájemně si pomáhají a komunikují spolu, a to je jeden z největších benefitů našich programů. V ČR je zapojeno již přes 340 školských a seniorských zařízení, pravidelně se tak aktivit účastní přes 10 000 dětí a seniorů.

Program Přečti a Pomáhej

Toto jsou programy, které podporují dobrovolnictví seniorů. Daří se nám díky nim jejich aktivní zapojení v oblastech, které je těší, které měli celý život rádi a baví je předávat je dalším generacím. Ať je to znalost historie a měst při procházkách s dětmi, péče o květiny ve školkách, loutkové divadlo, nebo práce na zahradě se dřevem. Každému najdeme, co je mu blízké, a propojíme ho se školkou nebo školou poblíž jeho bydliště. Velmi rozšířené je pohádkové čtení, kdy se senioři stávají pohádkovými čtecími babičkami a dědečky, a docházejí každý týden číst do mateřských a základních škol dětem. Přináší tam i své příběhy, ale hlavně trpělivost a čas. Děti při

poslechu rozvíjejí svou fantazii, znalost jazyka i vztah ke knížkám. Senioři se stávají někým jedinečným, mohou na oplátku načerpat energii z radosti, upřímnosti a úžasné vitality těch nejmenších. Motivujeme seniory, aby byli aktivními členy naší společnosti. Od roku 2016 vedeme Klub pohádkových čtecích babiček a dědečků po celém Česku. A nezůstává jen u pohádkových příběhů, řada našich dobrovolníků učí děti rukodělnou práci nebo jdou společně na procházku. Pro seniory jsou pravidelná setkání zajímavým zpestřením každodenního stereotypu. A pro děti? Výborná příležitost, jak si najít staršího kamaráda, který jim může předat spoustu životních zkušeností. Aktuálně nám fungují kluby v osmi městech ČR a je zapojeno 200 seniorů dobrovolníků. A jsou velmi aktivní i v rámci Klubu, pořádáme pro ně školení, přednášky i naučné výlety a jsme pyšní, že více než polovinu připravují oni pro své „kolegy“. Většinou se jedná o přednášky z cest, semináře o profesích, kterým se věnovali, i o praktické kreativní workshopy.

Mezigenerační tvořivé dílny a osvěta

Porádáme také mezigenerační tvořivé dílny pro širokou veřejnost v rámci festivalů, konferencí, sezónních trhů a dalších akcí. V našem pohádkovém stanu připravujeme výtvarné a rukodělné aktivity vhodné pro všechny generace. Během tvoření si povídáme a senioři dobrovolníci tam děti učí, jak například ozdobit vajíčko či vyrobit záložku do oblíbené knížky. Je to prostor k předávání zkušeností, tradic a obyčejů. Naši nejmenší si tak zkouší trávit čas se starším kamarádem, společně si povídají a něco hezkého vyrobí.

Náš společný cíl je realizovat mezigenerační aktivity a pomáhat všem, kteří se chtějí zapojit. V rámci evropské spolupráce nabízíme Vzdělávání pro mezigenerační kouče. Pravidelně připravujeme konference věnované mezigeneračním aktivitám a sdílení dobré praxe a pro pedagogické a sociální pracovníky i akreditovaný vzdělávací program. V programu Online využíváme ICT nástroje pro společné mezigenerační aktivity dětí a seniorů i v období, kdy z různých důvodů nemohou být v osobním kontaktu. Natáčíme videopohádky, realizujeme online setkání, videopozdravy, online semináře a vzdělávání seniorů v oblasti IT. Snažíme se stavět mosty mezi generacemi. Snažíme se o to, aby se nikdo nemusel bát stáří a toho, že zůstane sám.

Příklady z kulturních institucí

Virginia Tandy: Kreativní stárnutí v Anglii

V tomto příspěvku vám podám přehled o stárnutí v Anglii, vysvětlím přístup CADA ke kreativnímu stárnutí a nabídnu poznatky z některých našich dosavadních prací. Prozkoumám dopad Covidu na kreativní práci stárnutí v Anglii a zakončím několika myšlenkami o budoucnosti.

Pár statistik o Anglii

Výsledky sčítání lidu v Anglii a Walesu v roce 2021 zveřejněné před několika měsíci ukazují, že počet lidí starších 65 let se za posledních 10 let zvýšil o 20 % a nyní je více lidí starších 65 let než lidí mladších 15 let, ale distribuce starších lidí napříč zemí je víceméně stejná.⁴ V městských oblastech na severu Anglie je vysoká koncentrace starších lidí. Je také zajímavé poznamenat, že Birmingham, který je aglomerací s 1 milionem lidí, má značný počet starších lidí, ale je také nejmladším městem v celé Evropě, kde je více než 40 % populace mladší 25 let.

S tím, jak se v příštím desetiletí zvýší procento starších lidí v populaci, poroste i počet starších lidí žijících s demencí; v současné době je jich ve Spojeném království asi 850 000 a těch, kteří potřebují rezidenční péči, je v současnosti asi půl milionu.

Jako země se Anglie stále přizpůsobuje stárnoucí společnosti a od roku 2015 neexistuje žádná národní politika týkající se starších lidí. Existuje však organizace financovaná Národní loterií s názvem The Centre for Ageing Better, která se zaměřuje na lidi ve věku 50-70 let, která zpochybňuje ageismus, vede kampaně za lepší veřejné

služby a sdružuje starší lidi v sítích přátelských k vyššímu věku po celé zemi.⁵

Zatímco asi 40 procent lidí ve věku 50 a více let je považováno za přiměřeně finančně zabezpečené, přes 2 miliony starších lidí žijí v chudobě, s malou šancí na zlepšení své finanční situace a ve městech jako Manchester může být průměrná délka života v chudších oblastech o 10 let kratší. Současné problémy spojené s nárůstem cen pohonných hmot a potravin tuto situaci jen zhorší. Oblasti s vysokým počtem starších lidí, vysokou úrovní deprivace a nízkou úrovní kulturní angažovanosti jsou soustředěny na severu Anglie.⁶

Umožnění zdravého delšího života pro každého je velkou výzvou, a umění spolu s otázkami, jako je bydlení, doprava, sociální péče a digitální gramotnost, hrají důležitou roli. Zůstat aktivní a ve spojení, učit se novým dovednostem a mít pocit smysluplného života když stárneme, jsou klíčem k našemu blahobytu.

Jak CADA vznikla?

Možná znáte program kreativního stárnutí ve Spojeném království financovaný Baring Foundation od roku 2010. Tato charitativní organizace učinila odvážný krok a zaměřila veškeré své financování umění po dobu deseti let na umění pro starší lidi. Vytvoření CADA je dědictvím tohoto programu a pracuje na řešení některých nedokončených záležitostí uvedených v této závěrečné zprávě.⁷

Máme skromné množství finančních prostředků od Baring Foundation, 250 000 £ na tři roky, a jsme napojeni a podporováni Greater Manchester Combined Authority (GMCA), což je regionální vládní orgán pro 10 městských oblastí s městem Manchester. Centrum GMCA má mezinárodní reputaci pro svůj celistvý přístup ke stárnutí, stejně jako Manchesterská univerzita, která vlastní a provozuje Manchesterské muzeum. Muzeum v současné době hostí sídlo CADA, protože se snaží stát se nezávislou charitativní organizací. I když CADA sídlí v Manchesteru, pracujeme po celé Anglii.

Máme rozmanitý poradní sbor starších lidí a řadu národních a mezinárodních kontaktů, které informují a podporují naši práci.

4 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/bulletins/populationandhouseholdestimatesenglandandwales/census2021>

5 <https://ageing-better.org.uk/>

6 https://cada657445711.files.wordpress.com/2021/11/cada_taa_research_exploring_older_audiences_final_summary_report_12_11.211-2.pdf

7 <https://baringfoundation.org.uk/resource/older-and-wiser-creative-ageing-in-the-uk-2010-19/>

Jaká je role CADA?

CADA věří, že každý má právo na tvůrčí činnost a příležitost bez ohledu na svůj věk, a uznává, že lidé stárnou různými způsoby.

Existujeme, abychom prosazovali uměleckou a společenskou hodnotu kreativní práce ve stáří pro celou společnost. V celé zemi probíhá skvělá práce a poptávka roste, ale stále je třeba klást důraz nejen na umělecké organizace, ale i na ty, kteří pracují se staršími lidmi a pro starší lidi v různých prostředích, aby zajistili vysoce kvalitní spolupráci.

Pracujeme na zpochybnění ageismu – proč je tak málo příležitostí pro kreativní rozvoj nabízených starším umělcům? Jak může umění čelit negativním obrazům starších lidí, které jsou běžné v tisku a médiích? Navzdory tomu, že věk je chráněnou charakteristikou, teprve v posledních 12 měsících existují standardy a pokyny pro tisk, jak správně psát o stárnutí a starších lidech.⁸

Chceme vést zásadní přehodnocení a úvahy o kreativním stárnutí – zejména ve vztahu k poznatkům z pandemie a prostřednictvím přístupu k datům a důkazům. Zkoumáme, co je potřeba k posílení kreativního stárnutí a ke zviditelnění tohoto odvětví. Naším cílem je využít kolektivní energii jak starších lidí, tak těch, kteří pracují v tomto sektoru, k podpoře systémových změn a podpoře osvědčených postupů.

Máme webové stránky, které o nás a všech našich dosavadních výzkumech obsahují více informací.⁹

Co je kreativní stárnutí?

Zdá se, že kreativní stárnutí se jako disciplína objevilo v posledních 20 letech a zahrnuje širokou škálu činností:

- každodenní kreativní činnost – která udržela mnoho lidí v chodu během lockdownu,
- akce samostatně organizované staršími lidmi vytvářejícími kulturu, kterou si chtějí užít,
- kreativní aktivismus ke zpochybnění ageismu – od neageistických narozeninových přání po rozmanitější obrázky starších lidí,

- umění, které zkoumá proces stárnutí a problémy související s věkem,
- projekty se specifickými komunitami týkající se identity,
- práce přátelská k věku s kulturními institucemi, která může podpořit a zahrnout všechny výše uvedené prvky.

Proč je kreativní stárnutí důležité?

Podle mého názoru by kreativní stárnutí mělo být součástí práce každé kulturní organizace a mělo by být vnímáno podobně jako práce s dětmi a mládeží.

Oba okraje životního cyklu by měly být plné příležitostí, které přispívají ke kvalitě života a blahobytu prostřednictvím společenských vztahů a účelu, umožňují objevování a rozvoj nových dovedností a talentů; nabízí kanál pro aktivismus a možnosti pro ty, kteří se toho chtějí chopit, a přispívají k tomu, aby se vaše místní čtvrtě – ve které jako starší nebo mladší člověk pravděpodobně trávíte většinu svého času – stala lepším místem k životu.

Pro některé starší lidi, kteří byli odrazováni od kariéry v umění, když byli mladí, nebo neměli přístup ke vhodným příležitostem, je tento čas v jejich životě příležitostí konečně sledovat svůj zájem a rozvíjet nové dovednosti.

Jaké jsou naše priority?

Jsmes malá organizace dvou brigádníků. Jsme výzkumníci, organizátoři, koordinátoři a kritičtí přátelé. Neposkytujeme programy kreativních aktivit pro starší lidi.

Po konzultaci na národní úrovni jsme zvolili 4 priority. Jsou to:

- Hledání způsobů, jak posílit hlas starších lidí v kulturním sektoru – jak z hlediska tvorby práce, tak tvorby politiky; stavět na občanský vedené práci Manchester Culture Champions, kteří ovlivnili městské kulturní organizace například tím, že povzbuzovali více matiné představení, ale také vlastní organizované projekty.¹⁰
- Zviditelnění práce kreativního stárnutí v etnický odlišných anglických komunitách – právě jsme dokončili náš první výzkum kreativního stárnutí v jihoasijských komunitách v Anglii, přinášíme nové hlasy a porozumění a uznáváme přínos umělců

⁸ <https://ageing-better.org.uk/news/guidance-for-journalists-writing-about-older-age-available-on-IPSO-website>

⁹ <https://cadaengland.org/>

¹⁰ <https://cada657445711.files.wordpress.com/2022/05/cada-culture-champions-executive-summary.pdf>

jihoasijského původu pro kulturní život Anglie a význam dobrovolné činnosti při podpoře práce s těmito komunitami a pro tyto komunity.¹¹

- Podporujeme a inspirujeme umělce a ty, kteří pracují se staršími lidmi prostřednictvím rozvojových příležitostí – připravujeme program akcí a aktivit. Nedávno jsme vedli mezinárodní online konferenci o kreativním stárnutí s téměř 200 delegáty, která byla připravena s partnery ve Velké Británii a Finsku, s řečníky z USA, Japonska a Evropy.¹²
- Vytváření zdrojů prostřednictvím dat a výzkumu, abychom poskytli kontext a pomohli nám i ostatním zdůvodnit kreativní práci ve stáří.¹³

Co víme o starších lidech a kulturní participaci?

Náš výzkum provedený s The Audience Agency (viz poznámka pod čarou 9) ukazuje, kolik starších lidí navštěvovalo kulturní místa v Anglii financovaná Arts Council England před pandemií. Procento navštěvujících starších lidí daleko převyšovalo jejich přítomnost v běžné populaci a umění, kterým se nejvíce zabývali, bylo divadlo, hudba, muzea, památky a tanec. Tyto poznatky by se daly interpretovat tak, že s těmito věkovými skupinami není třeba pracovat, protože se kultuře již věnují.

Velká část těchto dat se však zaměřuje na lidi jako pasivní publikum, spíše než na aktivní účastníky nebo spoluvůrce uměleckých děl. Vysoké procento tohoto staršího publika jsou bílí a dobře vzdělaní lidé a statistiky také ukazují, že zapojení lidí starších 75 let do kultury je obzvláště nízké. Pokud mají být naše umělecké organizace skutečně inkluzivní a relevantní pro každého v Anglii, je před námi ještě více práce.

Jaký byl dopad pandemie na starší lidi a tvůrčí činnost?

Během pandemie přineslo mnoho uměleckých organizací svou práci lidem až ke dveřím jako způsob, jak překonat izolaci, kterou pocítovali mnozí starší lidé, kteří se nemohli vídat se svými rodinami a přáteli nebo pokračovat ve své práci jako dobrovolníci nebo členové spolků a skupin. Hodnotu kreativity během covidu v Anglii uznalo mnoho lidí všech věkových kategorií, což mělo pozitivní vliv na zaměření

charitativních organizací, jako je Age UK, které nyní stále více vnímají tvůrčí činnost jako přispěvatele k blahobytu.

Mnoho kulturních institucí, jako jsou divadla, bylo na mnoho měsíců uzavřeno. Tam, kde byli zaměstnanci stále v práci, byla angažovaná práce jedinou součástí těchto organizací, která byla udržována při životě. Umělci pracující se staršími lidmi byli důmyslní v přizpůsobení svých přístupů, aby zůstali ve spojení.

Byly odhaleny zdravotní a sociální nerovnosti, protože pandemie neúměrně více zasáhla chudší lidi a etnicky různorodé lidi a globální dopad hnutí Black Lives Matter nás donutil zamyslet se nad rozmanitostí naší pracovní síly a lidí, se kterými pracujeme.

I když digitální technologie poskytla zásadní komunikační kanál a otevřela mnoho příležitostí, nebyla řešením pro každého, a mnoho organizací vyvinulo různé způsoby práce na dálku prostřednictvím pošty a telefonu. Skutečnou výzvou byla také špatná digitální infrastruktura v mnoha pečovatelských domech.

Některé národní projektové fondy byly během pandemie speciálně otevřeny pro spojení se staršími lidmi a některé kulturní organizace se ocitly ve vzdáleném kontaktu s úplně jinou skupinou starších lidí, s nimiž nebyly v kontaktu nikdy předtím, zejména ve venkovských oblastech, kde je špatné dopravní spojení. Tento přístup také otevřel více příležitostí pro ty, kteří jsou v domácnosti.

Jaké jsou problémy po pandemii?

Umělecké organizace se stále zotavují a mnohé z nich vyčerpávají nejistoty posledních 2 let a vyčerpání peněz a zaměstnanců. Mnozí v současné době čekají na výsledky národního programu financování umění Arts Council England, který na konci října oznámí granty na financování umění pro roky 2023–2026. Náklady na energii a dopad krize rostoucích životních nákladů na schopnost vydělávat příjmy zvyšují nejistotu.

Mnoho starších lidí si po měsících pobytu doma stále obnovuje sebevědomí, což má za následek méně starších dobrovolníků, návštěvníků a účastníků. Počet se pomalu zlepšuje, protože byla zrušena

11 <https://cada657445711.files.wordpress.com/2022/05/cada-visionaries-summary.pdf>

12 <https://www.youtube.com/playlist?list=PL1hVZYMWMrOCV2uzRcilDjCZMBckldVO>

13 https://cada657445711.files.wordpress.com/2021/11/cada_taa_research_exploring_older_audiences_final_summary_report_12_11.21-2.pdf

omezení pohybu a zavedeny očkovací programy, ale jak se míra infekce opět zvyšuje, není jasné, jaký to bude mít dopad.

Během posledních dvou let došlo v kreativním stárnutí k mnoha inovacím a učení. Jaké nové inkluzivní postupy pomocí telefonu a pošty a práce na dálku lze udržet a rozvíjet?

Národní mnohamilionové a víceleté programy financování pro starší lidi jak v kultuře, tak v komunitním rozvoji byly zavedeny do roku 2022. Program Ageing Better, založený Národním loterijním fondem investoval do starších lidí v 15 komunitách po celé Velké Británii a program Celebrating Age, financovaný Arts Council England a Baring Foundation podpořil 31 kreativních projektů po celé zemi. Obě byly časově omezené a skončily. I když za sebou zanechávají mnoho poučení, není jasné, jaké nové specializované národní kreativní iniciativy a zdroje pro tuto rostoucí skupinu populace přijdou.

Jaké jsou další směry CADA?

Hlavní národní sponzor umění, Arts Council England, má novou strategii, která zdůrazňuje hodnotu kreativity pro každého a důležitost práce na místě. Děti a mladí lidé mají v tomto dokumentu velkou důležitost, starší lidé už méně.

Když přemýšlíme o inkluzi, která se často zaměřuje na postižení, rasu a pohlaví, je také důležité, aby nebyli přehlíženi starší lidé. Zkušenosti z pandemie ukázaly hodnotu dlouhodobých projektů v podpoře starších lidí, protože například divadla s dobře zavedenými programy pro seniory byla schopna pokračovat ve své práci díky navázaným vztahům mezi členy, kteří pak podporovali aktivity jako např. sdílení digitálních dovedností, které lidem umožní zůstat ve spojení. Potřebujeme nové modely financování, které podpoří poskytování kreativních činností stárnutí, nikoli časově omezené projekty, které lidi spojují, ale potom je nelze udržet.

Objevují se známky provázanosti mezi kulturou a zdravím, podporované společenským míněním, které upozorňuje na výhody tvůrčí činnosti, protože se dostávají do umění prostřednictvím doporučení komunity. Během pandemie byly vybudovány nové vztahy v různých lokalitách a napříč agenturami a obecně je kladen větší důraz na duševní pohodu. Tyto faktory by měly usnadnit přístup k řadě kreativních činností, který je pro tyto věkové skupiny příznivější, a existuje řada důkazů, které prokazují jejich výhody.

Stále je třeba pracovat na diverzitě, a to jak z hlediska pracovní síly, tak publika, a také na digitální gramotnosti, aby byli starší lidé lépe propojeni s lidmi a službami; hlas starších lidí musí být stále více slyšet. Musíme podporovat více mezigenerační práce, jako je společné umístění jeslí a rezidenční péče pro starší lidi, a snažit se podporovat více projektů, kde starší a mladší lidé kreativně spolupracují a překonávají generační propast.

Závěrečné myšlenky

Stárnutí je globální problém – roky 2020–2030 jsou podle WHO desetiletím zdravého stárnutí. Jako uznání tohoto a po úspěchu mezinárodní konference vedené CADA v červnu tohoto roku, spolupracuje CADA s Baring Foundation, městem Helsinky, Greater Manchester Combined Authority a Lifetime Arts v USA na další celosvětové konferenci v roce 2023. Tato práce udržuje mezinárodní spolupráci a síťování a nabízí inspiraci.

Právo zůstat kreativně angažovaným občanem až do konce našich dnů je záležitostí nás všech. Pokud budeme mít štěstí, užijeme si také dividendu dlouhověkosti. Co chceme dělat se svým vlastním pozdějším životem? Jednou z největších překážek pokroku, pokud jde o zvyšování investic do množství a přístupu k vysoce kvalitním kreativním aktivitám stárnutí, je to, že o stárnutí neradi mluvíme. Chudoba pozitivního jazyka o stárnutí je toho důkazem.

Protože se mnoho zemí musí přizpůsobovat stále starší populaci, musíme přeformulovat svůj pohled na pozdější život, postavit se své smrtelnosti a uznat důležitost zdravého stárnutí nejen pro ostatní lidi, ale i pro nás samotné. Aktivnější starší lidé jsou důležití pro naši místní a národní ekonomiku a kreativní stárnutí spolu s dalšími intervencemi nabízí zdravotním a sociálním službám nové přístupy k lepšímu stárnutí.

Tvůrčí stárnutí je o kvalitě naší budoucnosti a kreativní práce starších lidí a se staršími lidmi, která zkoumá umění se zkušeností věku, je možná jedním z neúčinnějších způsobů, jak podnítit intenzivnější a lepší komunikaci o životním běhu a obohatit životy těchto lidí, kteří se jí účastní.

Monika Mikulášková: Muzea jako přirozený partner v active ageing projektech (na příkladu Muzea Brněnska)

V minulých dekádách se výzkum muzejních návštěvníků, a zejména pak muzejně-pedagogický výzkum, orientoval (a do určité míry stále orientuje) na jednotlivé segmenty konzumentů muzejního publika. Pozornosti tak samozřejmě neunikli ani senioři, většinou definovaní věkovou hranicí, a zájem o tuto cílovou skupinu byl ještě podpořen povědomím o stárnutí evropské populace. Pokud bychom měli shrnout základní myšlenky, které se v literatuře o seniorech v muzeích objevovaly, zněly by následovně:

- Senioři patří k nejvýznamnějším návštěvnickým skupinám muzeí.
- Senioři mohou být všestranně přínosnými partnery muzeí – jako uchovatelé paměti či dárci sbírkových předmětů.
- Při přípravě muzejně-prezentačních forem a doprovodných programů je třeba pamatovat na odstraňování fyzických bariér, které činí návštěvu muzea pro seniorské publikum méně komfortní.

Ruku v ruce s tímto výzkumným zájmem přišla vlna přípravy aktivit specificky zaměřených na seniory v muzeích. Z fáze vyčleňování seniorského publika se v posledních letech obracíme k mezigeneračnímu dialogu a přípravám aktivit, v nichž se setkává více skupin muzejního publika. Nakonec výstavy, a zejména expozice, hlavní komunikační a interpretační výstupy činnosti muzeí, jsou typicky připravovány s cílem nabídnout zábavu, poučení a zážitky všem návštěvníkům bez ohledu na věková nebo jiná specifika. V muzejní nabídce proto dnes nacházíme kombinaci nabídky programů pro

seniorské návštěvníky (které se k tomu často přihlašují i svým názvem), akce, u nichž se převážná účast seniorského publika očekává vzhledem k tématu (často besedy a přednášky, v závislosti na interpretech také například koncerty), a už zmiňované aktivity, v nichž se návštěvnické skupiny mísí (výstavy a expozice, ale také například akce k muzejní noci, komentované prohlídky, vernisáže apod.).

Kruh – Klub seniorů Muzea Brněnska

Pokud jde o zmíněnou škálu aktivit nabízených návštěvníkům seniorského věku, Muzeum Brněnska se v posledních desetiletích své činnosti nijak zásadně nelišilo od všeobecného diskurzu. Návštěvníci seniorského věku si v muzeu vybírali (a vybírají) ze široké nabídky akcí. Nicméně v roce 2019 zde vznikla snaha založit klub dedikovaný právě této skupině návštěvníků, který by představoval cílené rozšíření nabídky, program vyšší úrovně náročnosti. Prvním krokem k založení klubu bylo vymezení základních ideových linií. Celkem se jednalo o tři body: (1) Aby mohl být projekt dlouhodobě udržitelný a aby bylo podpořeno formování institucionální identity Muzea Brněnska jako celku směrem k veřejnosti, nebylo možné založit klub pouze při jedné pobočce, byl tak dedikován ke zprostředkovávání muzejních kontextů celé instituce. Z důvodu dopravní dostupnosti a širokého potenciálního publika byla jako místo konání prvních setkání vybrána Vila Löw-Beer v Brně s tím, že bylo již od počátku jasné, že výhledově budou součástí programu i výjezdy na ostatní pobočky a cesty kurátorů a sbírkových předmětů z ostatních poboček do Vily Löw-Beer v Brně. (2) Druhým zásadní charakteristikou vyjadřuje právě název klubu – KRUH. Klub je koncipován nikoliv jako možnost navštívit frontální přednášky, kterých moravská metropole nabízí dostatek a které neskýtají dostatečný potenciál pro podporu sociálního života participantů a podporu koheze v nově vzniklé skupině. Zásadní součástí programu klubu je proto diskuze mezi účastníky, sdílení vzpomínek, zážitků a myšlenek. Sbírkové předměty, zvolená témata a informace povolaných odborníků z řad muzejních kurátorů slouží v klubu jako evokační a motivační prvky právě k realizaci následně společné promluvy – diskuze, v níž si jsou účastníci rovni. (3) Třetím charakteristickým znakem je propojování témat, která nabízejí sbírky, s každodenním životem účastníků či jinak vyjádřeno: hledali jsme a hledáme témata, která jsou stále živá a smysluplná napříč generacemi a u nichž se dá očekávat, že bude pro účastníky poměrně snadné se k nim vyjádřit. Zároveň se snažíme vytvořit neformální prostředí, v němž bude členům klubu příjemné sdílet své myšlenky a být aktivní.

Členská základna klubu prošla v průběhu let určitými proměnami. V prvním běhu klubu se do něj zapojilo do deseti účastníků, což přispělo k vybudování pevnější vazby mezi organizátory klubu a účastníky a zároveň bylo možné provoz klubu vyzkoušet s menší skupinou. Témata prvních setkání, která probíhala od září do prosince roku 2019, byla například Zahrada a zahrádka, Rodinné bydlení, Móda včera a dnes nebo Cestování a dovolené. Stejně jako všechny další aspekty muzejní práce i provoz klubu ovlivnila omezení spojená s šířením nového typu koronaviru. Činnost klubu byla v období pandemie zcela pozastavena i s přihlédnutím k tomu, že členové klubu patřili k nejvíce ohroženým skupinám. K obnovení činnosti došlo proto až na podzim roku 2021 a setkalo se s velkým zájmem. Ještě před začátkem covidové krize se podařilo značně navýšit členskou základnu prostřednictvím propagace klubu u posluchačů univerzit třetího věku a naprostá většina z těch, kteří si sice podali přihlášku, ale neměli poté možnost se klubu účastnit, na podzim roku 2021 přišla, aby se zapojila. V době přípravy tohoto článku navštěvovalo klub pravidelně okolo 25 členů, přičemž sbírky a související odborná práce probíhající na pobočkách Muzea Brněnska, nabízejí nevyčerpatelnou zásobu témat, která mohou podnítit zajímavou diskusi. V rámci výjezdů z Vily Löw-Beer v Brně jsme měli dosud možnost navštívit Muzeum ve Šlapanicích, Památník písemnictví na Moravě a Muzeum v Ivančicích, v následujících semestrech plánujeme postupně navštívit všechny pobočky muzea. Mezi tématy, která jsme po obnovení činnosti klubu otevřeli, byla například témata Svatby a veselky nebo Plesy, kluby, vinárny. Vzhledem ke zmíněnému počtu aktivních participantů aktuálně nepřijímáme nové členy, aby bylo stále možné zachovat diskuzní charakter setkávání. Výjimku z tohoto pravidla tvoří přátelé již aktivních členek klubu (participanty jsou v současnosti výhradně ženy). Věříme, že skutečnost, že se členky zúčastní klubu s blízkou osobou, povede k další reflexi návštěvy a diskutovaných témat. Při uvažování o dalším rozvoji klubu se snažíme jít spíše cestou zkvalitňování služby než rozšiřování počtu členů nebo vytváření paralelních skupin. Stejně je pro nás vztah mezi participanty a pracovníky muzea, práce v menší skupině dovozuje vytvářet úzké přátelské vazby. Zároveň je zásadní zmínit, že podobnou aktivitu může realizovat pouze plně kvalifikovaný personál, který instituci, její činnost a sbírky dobře zná, a může tedy být ambasádorem instituce směrem ke zkušenému a vzdělanému publiku.

Muzea a aktivní stárnutí

Dlouhodobým problémem v přístupu k seniorskému publiku je malý důraz na další segmentaci. Ve výše uvedeném případě se setkáváme

v klubu s participantkami, které splňují určité charakteristiky dané skupiny: jedná se o ženy, v rámci seniorské věkové kategorie spíše mladší, zvyklé vyhledávat možnosti aktivního trávení volného času, často napojené na kulturu nebo vzdělávání. Ačkoliv je tento segment publika více než zajímavý, jistě je na místě připomenout i ty, kteří se do podobných aktivit zapojují méně (muži, skupiny seniorského publika, které jsou více ohrožené chudobou, lidé ve věkové skupině staršího stáří, lidé s významnějšími motorickými obtížemi aj.). I tyto skupiny, ač hůře dosažitelné, by neměly uniknout snahám o zkvalitnění života ve vyšším věku. Právo na kulturu a standard ekonomické dostupnosti standardizovaných veřejných služeb muzeí jsou podkladem pro to, aby muzejní instituce pracovaly na nabídce, kterou budou moci využívat více znevýhodněné skupiny staršího publika. To se zdá být ještě zásadnější v době, kdy se ekonomická situace obyvatel České republiky i Evropy zhoršuje vzhledem k postcovidové a válečné krizi. Instituce zaměřené na služby poskytované seniorům by měly v nastalé situaci revidovat svou cenovou politiku, možnosti odstranění dalších ekonomických bariér spojených s využitím těchto služeb a, jak bylo naznačeno výše, zvážit rozšíření své nabídky o služby smysluplné i pro méně ekonomicky silné segmenty publika.

Na začátku článku byly zmíněny organizační formy, které muzea při práci se seniorskými návštěvníky používají. V příkladu z činnosti Muzea Brněnska jsme se snažili o zdůraznění aktivní role participantů. Aby mohla muzea, ale i jiné instituce, naplňovat své cíle v oblasti aktivního stárnutí, jistě je třeba revidovat formy, které tomuto segmentu publika nabízíme, a konfrontovat představy zaměstnanců kulturních institucí s reálnými potřebami cílové skupiny. Právě na půdě kulturních institucí by tak mohly v budoucnu vznikat inovativní formy práce s tímto segmentem publika.

Česká republika se může pyšnit bohatou sítí muzejních institucí s profesionálním personálem, pracovníky s vysokou znalostí vědních oborů spojenými s výzkumem sbírkového fondu, ale i fundovanými odborníky v oblasti muzejní edukace. Zároveň jsou muzea místy, která se stále více snaží stát v centru svých komunit, ostatně už ze své definice slouží společnosti, přičemž disponují jedinečným potenciálem prospět společnosti i v oblasti aktivního stárnutí, mimo jiné prohlubováním socializace, prevencí osamělosti seniorů a ageismu i podporou duševního zdraví.

Dagmar Kučerová: Třetí věk za školou

Aktivity knihovny v období covidu

Moderní knihovny 21. století dávno překročily hranice klasických půjčoven knih, staly se (pokud si chtěly zachovat důvod k existenci) vzdělávacími, kulturními a komunitními místy. Musí plnit potřeby konkrétní cílové skupiny v místě působnosti a pružně reagovat na neočekávané situace. Současně mohou být, pokud samospráva a stát chce, akceschopnou provázanou hustou sítí pomoci v nouzi.

Svoji důležitou roli knihovny ukázaly, nebo mohly ukázat, právě v době nouzového stavu. Knihovny musely zásadně omezit svůj online provoz. Ale mohly nastartovat zcela jiné aktivity a posílit svoje pozice.

Městská knihovna Louny sice zavřela dveře, ale dokořán otevřela virtuální prostor

Smyslem bylo udržení kontaktu se čtenáři a návštěvníky všech věkových skupin. Podpora v tíživé situaci, naplnění hesla, že knihovna je majákem, že s knihovnou nelze zabloudit. A také příprava na budoucnost, která se může opakovat. Příprava na skutečnost, že je nutné měnit způsob práce, komunikace a obsah poskytovaných služeb.

A to „teď hned“, nikoli někdy v budoucnu.

Městská knihovna Louny dlouhodobě (16 let) provozuje projekt „Třetí věk“. V podstatě se jedná o fenomén, ve městě s necelými 20 tisíci obyvatel je běžně přihlášeno 400 studentů. S nabídkou kolem 25 předmětů a cenou, která je symbolická, kvalitou, která je mimořádná, je pochopitelné, že zájem trvá a senioři si rádi za službou dojedou i ze vzdálenějších míst. Dalo by se předpokládat, že v situaci nouzového stavu zájem setrvá, studenti se zařadí do online prostředí a zůstanou svému studiu věrní.

To však nebylo tak samozřejmé a jednoduché.

Poté, co knihovna přenesla výuku do online prostoru, přestalo studovat zhruba 40 % přihlášených, přesněji – čekali na běžnou formu výuky.

Jako hlavní důvody absence v online prostoru uváděli, že:

- Nemají vyhovující techniku
- Nemají dostatečné dovednosti a znalosti k používání techniky
- Nemají vyhovující připojení k internetu
- Stydí se komunikovat ve virtuálním prostředí

Bylo potřeba okamžitě reagovat na jejich obavy, motivovat je a podporovat.

Studenti-senioři, kteří do online programu vstoupili, dokázali definovat pozitiva zmíněné formy:

- Neztrácejí kontakt se světem
- Naplňují přebytek volného času
- Zůstávají součástí komunity
- Tříbí mysl, procvičují paměť
- Nehrozí nebezpečí nákyz pobytem mimo domov

Positivní či negativní přístup k online výuce rozhodně nesouvisel s věkem, jak se knihovna původně domnívala.

První pokusy, první jarní vlna

První vlna viru přinesla první pokusy přesunu do virtuálního prostoru, a to prostřednictvím úkolů a cvičení na webových stránkách, v některých předmětech dokonce soutěžní formou. Dále rozesílání úkolů a cvičení do e-mailových schránek. Formát dostačující pro začátek však bylo nutné doplnit interaktivnější výukou. Snaha o přesun přinesla problémy, které bylo nutné řešit.

Přesun do virtuálního prostoru byl limitován:

- Nedostatečně vyškoleným personálem (lektorským týmem) pro distanční výuku
- Nedostatkem vhodné techniky
- Malou pružností některých zaměstnanců (nezáleží na věku)
- Neochotou či obavou externích lektorů
- Vyšší finanční náročností

Prvním úkolem vedení bylo tudíž motivovat personál. Pomoc s technickými problémy a nastavení takových platforem, na kterých se naučí pracovat.

Budoucnost: sociální práce, anebo kultura

Městská knihovna Louny je již 12 let registrovaným poskytovatelem sociální péče, provozuje sociálně-terapeutickou dílnu pro dospělé mentálně postižené klienty. To, že knihovny velmi často plní sociální službu, je jasné. Vyplývá to z komunitní role, která je čím dál silnější. Pro práci tohoto charakteru však často chybí vyškolený personál, protože právě práce v sociální oblasti je velmi náročná a vyžaduje odbornou přípravu. Nevyškolený personál může způsobit spousty problémů.

Pohybujeme se tedy na pomezí. Na jakémisi rozcestí. Chceme, nebo budeme, poskytovat spíše kulturní, nebo vzdělávací, nebo sociální služby? Pravděpodobně kombinaci všech, a to právě vyžaduje dlouhodobou přípravu.

Třetí věk za školou, v online prostoru nemohl plně nahradit prezenční studium. Je to stejné jako u dětí a studentů školního věku. Chybí to zásadní – přímý sociální kontakt, ovlivňování, setkávání, interakce...

Pro komunikaci a kontakt si právě senioři a starší dospělí do knihovny přicházejí. V podstatě není úplně důležité, co přesně se vyučuje, spíše jde o to, kdo a jak se studenty pracuje.

Samotné studium (obsah třetího věku) je doplněno komunikačními linkami, na kterých, na první pohled, volající mohou chtít nějakou jasnou službu knihovny (objednat si knihy apod.), ale většinou je to záminka pro rozhovor o starostech, obavách, budoucnosti. Není pravidlem, že linky využívají pouze starší a staří lidé, často se na linku obrazejí lidé středního věku, občas děti.

Právě z toho důvodu je nutné jasně vymezit mantinely, o čem je možné konverzovat, co už je za hranou našich kompetencí, kde je potřeba intervence a nasměrování na jiné instituce. Je potřeba vytipovat takové členy týmu, kteří dokážou komunikovat, analyzovat, třídit informace a rychle je vyhledávat. V lounské knihovně za tímto účelem vznikl manuál, který popisuje postupy, situace, zahrnuje základní kontakty.

Konkrétní komunitně sociální aktivity (příklady v odkazech):

- Řekni babičce, řekni dědovi <https://www.mkl.cz/aktuality/rekni-babicce>
- Horká linka s Marcelkou <https://www.mkl.cz/aktuality/horka-linka-do-knihovny-rozvoz-knih-za-dvere>
- Linka pro lidi <https://www.facebook.com/knihovnalouny/posts/3550587804984623>

Konkrétně online Třetí věk

Online semináře probíhaly oproti běžné prezenční výuce častěji, interval byl zkrácen na polovinu, čas výuky stejně tak. Je to z toho důvodu, že knihovna nenabízí všechny předměty a také proto, že se studenti nedokážou soustředit na online výuku delší dobu.

- semináře: literatura, divadlo (divadelní soubor – zkoušky), hospodyňka, trénování paměti, média
- přednášky: myslivost, dějiny umění, retro, politologie

Anotace a podrobné informace k jednotlivým předmětům a projektu na www.mkl.cz/tretivek

Přednášky natáčeli lektoři v knihovně, zaměstnanec knihovny je zpracovával, následně zasílal odkaz přihlášeným studentům. Přednášky nezůstaly volně ve virtuálním prostoru.

Na zpracování záznamu přednášek využívá knihovna také dobrovolníka, studenta gymnázia, který plnil dobrovolnickou práci v rámci svého projektu (DofE).

Technická podpora studentů

Studenty bylo potřeba zbavit obav z technické nedostatečnosti. Předem dostávali instruktážní video, kde je lektor, který běžně vyučuje vědu a techniku (tedy jejich lektor), učil pracovat se zvolenými platformami.

K tomu dostávali přesný, jednoduchý, písemný návod.

Během prvních seminářů pracoval tandem – jeden vyučuje, druhý je přítelem na telefonu a řeší se studenty veškeré technické problémy. Tímto pracovním způsobem získávají technické sebevědomí. Bohužel získané dovednosti, vzhledem k věku, nejsou trvalé. Přítel na telefonu je tedy k dispozici stále. Podobnou, menší technickou podporu bylo třeba nabídnout také lektorskému sboru.

Financování, přístup zřizovatele a studentů

Přes veškerá finanční omezení je zřizovatel projektu nakloněn. Finanční náročnost online výuky je větší než náročnost prezenčního vyučování. Navíc mají někteří studenti (menšina) pocit, že je-li výuka online, má být zadarmo. Výběr školního byl tudíž obtížnější. K výuce je potřeba nabízet další doplňkové aktivity a využívat zdroje a platformy, které pomohou se smysluplnou náplní volného času.

Byly to programy mezigenerační. Knihovna reagovala na fakt, že mnohé děti při distanční výuce hlídali prarodiče, a hledali další náplň času pro děti.

Doplňkové aktivity z produkce lounské knihovny

- Knižní kecka Jana

https://www.youtube.com/watch?v=LaiK-kxfRYs&feature=share&fbclid=I-wAR1hHlOqqFVryKWgyiUHotDPoYy3ltSOizhB58YiBv8JZ6gsgrdsUC_vQrQ

- Karolína a Dagmar o knihách

<https://www.facebook.com/knihovnalouny/posts/3572809302762473>

- Knihovna dětem – Bibi a Bruno (nejen pro děti)

<https://www.facebook.com/knihovnadetem/videos/367156617681367>

Důležité je věnovat čas následné diskuzi k programům, rozebírat didaktické představení, bavit se o knihách, s tématy pracovat.

Také studenti hledali další zábavu, nechtěli pouze sledovat televizní kanály. V návaznosti k jednotlivým předmětům knihovna nabízela odkazy k dalším kvalitním kulturním zdrojům, např.:

- Alfa zirá
- Dramox.cz

Další krize? Tentokrát finanční

Zmíněnými aktivitami knihovna jako instituce neztrácí postavení v komunitě.

Posiluje svoji roli. Dává jasně najevo, že s ní musí zřizovatelé počítat. Je to každodenní velmi náročná práce, což ostatně všichni zainteresovaní dobře vědí.

Zřizovatel si je vědom (a vždy byl) důležitosti aktivit knihovny. Finančně zajišťuje aktivity tak, aby příspěvek uživatelů byl

symbolický. Na druhou stranu většina studentů je momentálně připravena zaplatit za služby vyšší částky.

Ve složitém budoucím období je nutné hledat zdroje u sponzorů a donátorů v soukromém sektoru (často jsou ochotni podpořit projekt děti studentů, jsou knihovně vděční, že nabízí smysluplný program pro jejich rodiče. Díky tomu jejich rodiče žijí kvalitnější a zdravější život).

Mnozí lektori jsou ochotni pracovat jako dobrovolníci. Senioři knihovně také vracejí vklad zpět prostřednictvím aktivit, které přináší v rámci dobrovolnictví – např. vyhlášený je v Lounech Spolek paní, dam a dívek (15 let existence). Dobrovolnice pořádají kurzy a semináře pro děti a rodiče, udržují lidové tradice. Peníze, které vydělají šitím hraček, investují do publikační činnosti knihovny. Tento uzavřený kruh lidské soudržnosti je motivačním prvkem pro celou komunitu.

A jak motivovat sebe a zaměstnance? Dávat jim najevo, že díky jejich práci je svět lepší.

Dominika Bartošová, *Alžběta Kvapilová:* **Divadlo na cucky** **– Studio SEN** **a Dramatický kurz** **SENIor**

Dramatický kurz SENior je roční kurz pro účastníky seniorského věku, který je od ledna 2016 realizován v Divadle na cucky. Skupina účastníků se pravidelně schází vždy na dvě hodiny týdně a pracuje pod vedením divadelní lektorky. Senioři jsou provázeni všemi oblastmi spjatými s dramatickým uměním. Pracují s hlasem, pohybem, vypravěčstvím, zaměřují se na práci v prostoru, improvizální dovednosti, rozvíjejí představivost a kreativitu, pracují na svém sebevyjádření a sebe prezentaci. Součástí ročního kurzu jsou i lekce vedené odborníky na specifické oblasti, jako je například hlasový terapeut, choreografka a tanečnice, lektorka storytellingu apod.

Nástavbou Dramatického kurzu SENior se stal v sezóně 2017/2018 soubor SENior, později transformován do Studia SEN. Činnost tohoto Studia je pak soustředěna především na uměleckou tvorbu, při které členové zúročují a dále rozvíjejí získané dovednosti a znalosti nabyté v Dramatickém kurzu SENior. Senioři zde pod vedením profesionálních tvůrců každoročně připraví jednu divadelní inscenaci. Vzniklé dílo pak pravidelně reprizují v rámci programu Divadla na cucky.

Mezi základní cíle, které jsou pro projekt SENior určující, se řadí:

- Profesionální vzdělávání seniorů v oblastech spjatých s dramatickým uměním

- Vytváření prostoru pro seberealizaci a osobnostní rozvoj seniorů, za který sami senioři přebírají svou odpovědnost
- Podpora celoživotního vzdělávání a rozvoje práce s publikem

Jednou z ústředních vizí projektu je vyvrácení stereotypního vnímání slova senior.

Projekt je realizován díky finančním prostředkům z Ministerstva kultury ČR, Nadačního fondu NET4GAS a Visegrádského fondu, a to v zázemí kulturní instituce, kterou je obecně prospěšná společnost DW7. Jednou ze stěžejních aktivit společnosti je celoroční provoz Divadla na cucky, které se zaměřuje na vlastní uměleckou, především autorskou, tvorbu a prezentaci předních českých divadelních a tanečních souborů.

Poslední realizovaná inscenace Studia SEN s názvem Genetika se svou premiérou 26. června 2022 poprvé zařadila do aktuálního repertoáru Divadla na cucky.

Celý projekt se postupně od roku 2016 vyvíjel a jeho podobu ladíme a ohledáváme dodnes. Počáteční pozornost a péče o Dramatický kurz se přesunula směrem ke Studiu, tuto tendenci dobře zachycuje popis vývoje projektu, uvedený dále.

Studio SEN a jeho inscenace

Prvním celoročním tvůrčím procesem byla divadelní adaptace Malého prince pod vedením amatérského režiséra Zdeňka Vévody. Šlo o konvenční dramatické zpracování a jasnou autoritu v podobě režiséra, který má předem konkrétní představu o výsledném tvaru. Organizační tým oslovil k první tvůrčí spolupráci právě Vévodu, na základě jeho dlouholetých zkušeností s režijní prací v oceňovaném amatérském studentském souboru Slovánský tyátr, vedeném při Slovánském gymnáziu Olomouc. Právě zkušenosti s režijním vedením amatérského souboru byly hlavním důvodem navázané spolupráce. Tvůrčí skupinu tehdy tvořilo šest seniorů, absolventů prvního ročníku Dramatického kurzu SENior. Tento tvůrčí proces nesl výrazné rysy práce ochotnického souboru, co do zapojení neherců do produkčních záležitostí, jako je shánění rekvizit, nebo do způsobu zkoušení přesné adaptace knižní předlohy. Účastníci byli s tímto procesem spokojeni, inscenace sklízela slušný divácký ohlas a byla pravidelně uváděna jak v Olomouci, tak i na několika zájezdech.

Následující půlrok v období od září do prosince 2018 se ujal spolupráce se Studiem SEN tanečnice a choreografka Veronika Knytllová a herečka, scenáristka a režisérka Martina Slúková. Ty sestavily z koláže vzpomínek a sepsaných povídek vystupujících seniorů autorskou inscenaci Spářka. Účastníci vycházeli sami ze sebe a ze svých životů. V rámci domácích příprav sepsovali své vzpomínky do krátkých příběhů, jejichž části byly použity pro jednotlivé obrazy a scény výsledného tvaru. Tento typ tvůrčí práce byl pro účastníky zcela nový a narozdíl od předchozí tvůrčí zkušenosti se vymykal jejich představám o divadle a o tom, jak se divadlo tvoří a vzniká. Nad to všichni účastníci tvůrčího procesu, od seniorů po tvůrčí umělkyně, vnímali nedostatek času na přípravu, celý proces proběhl na deseti čtyřhodinových setkáních s jedním víkendem a následnou premiérou. Navíc se skupina SENiorů v září 2018 rozrostla o další absolventy Dramatického kurzu SENior, takže se celý soubor v průběhu krátkého zkoušení teprve sžíval. To vše se promítalo do určité nejistoty z připravovaného výsledku. Celkovou půlhodinovou performance však účastníci nakonec vnímali jako vydařenou a jejich slovy to byl „dobrý odváž“. Spářka byla také prezentována v rámci festivalu Divadelní Flora.

V následujícím půlroce vznikla scénická báseň Kráva v teleti na motivy poezie Sylvie Plath. Senioři pracovali s loutkářskou režisérkou Dorou Bouzkovou, a poprvé od počátku tvorby SENiorů se do procesu zapojila i tehdejší divadelní lektorka projektu SENior, Jana Jurkasová. Možná pro ženské téma nastolené právě tematikou života Sylvie Plath, možná z důvodu nevyhovujícího vedení, ze skupiny odstoupil jediný muž. Oproti původnímu dynamickému a energickému procesu se tedy čistě ženská skupina věnovala poklidnějšímu tvoření a ohledávání ženských témat. SENiorky do tvorby přinášely vlastní zkušenosti s rozličností ženství. Výsledná inscenace byla prezentována v rámci festivalu Loutkářská Chrudim a celý tvůrčí proces nesl první známky profesionalizace. To můžeme doložit i tím, že po premiéře vznikla mezi organizačním týmem a jednotlivými SENiorkami Dohoda o vzájemné spolupráci, která upravovala podmínky a povinnosti zúčastněných stran. SENiorky se v ní mimo jiné zavázaly účinkovat v představeních bez nároku na honorář. Ukončení již třetího tvůrčího procesu budilo u účastníků projektu i organizačního týmu očekávání, kterým směrem se bude vývoj skupiny ubírat, a kladlo na obě strany určité nároky.

V září 2019 vzniklo Studio SEN, které bylo jasně definované už ne jako pokračující skupina Dramatického kurzu, ale jako svébytná jednotka, pro kterou je Dramatický kurz SENior potřebným předstupněm.

V tomto období jsme řešili organizační nastavení týkající se členů Studia, kteří z tvorby na určitý čas odstoupili, a to z nejrůznějších důvodů, a chtěli se po čase k novému tvůrčímu procesu připojit. Uvědomovali jsme si, jak je soustavná dramatická průprava důležitá u neherců, a obzvláště pak u seniorů.

Dalšího tvůrčího procesu se ujala opět choreografka Veronika Knytllová s rozšířeným týmem. Celou organizaci Studia SEN si tehdy na sebe vzal ředitel Divadla na cucky, Jan Žůrek, čímž se Studio SEN ještě více propojilo s činností Divadla na cucky a Žůrek měl zároveň potřebný odstup od náročnějších procesů a změn, které se prolínaly každým zkoušením seniorské skupiny.

Knytllová přišla s tématem smrti a snů, které chtěla reflektovat v autorské inscenaci Byla jsi na Marsu. Členové Studia SEN však upozorňovali, že by uvítali téma, které nevychází přímo z nich, z jejich životů. Inscenace Byla jsi na Marsu využívala prostory celého divadla, jednalo se opět o relativně rychlý proces zkoušení, který jsme stihli ukončit krátce před vypuknutím pandemie covid-19.

Tento tvůrčí projekt nesl již význačnější známky profesionalizace ze strany produkčního zajištění. Divadlo jednak přinášelo téma ke zpracování, a to z pozice organizátora ve spolupráci s tvůrčím týmem, a pokud se téma členům Studia SEN nelíbilo, nemuseli do tvůrčího procesu vstoupit. V průběhu generálového víkendu byl také při zkoušení přítomný technik i produkční, kteří následně na každou reprimandu chystali potřebné rekvizity i technické zabezpečení.

Pandemie covidu-19 na jaře 2020 přerušila reprízování i případně nové zkoušení. Na podzim 2020 byla pro tvorbu Studia SEN oslovena režisérka Eva Lietavová. Divadlo vždy hledalo především tvůrce, pro které by mohlo být zajímavé pracovat s neherci, seniory. Lietavová se se členy Studia SEN potkávala z důvodu pandemických opatření výhradně online na platformě Zoom. V průběhu tohoto zkoušení se ukázalo, jak je pro SENiory důležitý pravidelný kontakt a jakou mají potřebu tvořit. Lietavová chtěla několikrát zkoušení na Zoomu vzdát a přesunout tvorbu až do času, kdy by bylo možné setkávat se na živo. Členové Studia SEN ji však opakovaně přesvědčili k provizorní činnosti ze svých domovů, až z celoročního online setkávání vznikla zvuková koláž sepsaných povídek, doprovázená stínohrou, kterou z virtuálního prostředí SENiori přenesli do výloh divadelní kavárny. Lietavová se velice dobře popasovala bez větší produkční podpory s takto náročným procesem a výsledná stínohra „rozžil“ v létě 2021 jednu z výloh na Dolním náměstí v Olomouci.

V létě 2020 ukončila své působení v organizaci divadelní lektorka projektu SENior Jana Jurkasová. Na začátku roku 2021 došlo ke změně ve vedení Divadla na cucky a pozice ředitelky se ujala Alžběta Kvapilová. To vedlo k revizi projektu SENior a obzvláště pak Studiu SEN se dostalo velké evaluace, a to jak ze strany vedení, tak ze strany členů Studia.

Divadlo na cucky i členové Studia SEN vytvořili zakázku směřovanou k výsledné podobě tvůrčího procesu. Umělecká šéfka Divadla na cucky se stala zodpovědnou za výběr nového profesionálního tvůrce, který bude pracovat se SENiory. Lektorka Dominika Bartošová se stala garantkou celého projektu SENior, za podpory vedoucí Ateliéru Divadla na cucky Vladislavy Závrské. Bartošová byla také plnohodnotnou součástí tvůrčího procesu, a to výhradně z pozice divadelní lektorky. O zajištění chodu se pak postarali produkční a technici Divadla na cucky. Oproti předchozím letům tak za celým projektem stál široký organizační a produkční tým.

Premiéra inscenace Genetika, kterou autorsky a režijně připravil Adam Steinbauer, poprvé za dobu pětileté existence projektu naplnila vizi organizačního týmu.

Faktory a specifika umělecké práce s členy Studia SEN platné pro rok 2021/2022

Ačkoliv bychom mohli říct, že naše zkušenosti považujeme za platné, je nezbytné zmínit, že náš příspěvek není podložen ani kvalitativním, ani kvantitativním výzkumem. Naše výsledky vycházejí z naší několikaleté zkušenosti s plynulou prací a uměleckou tvorbou Studia SEN. V následujících řádcích se tedy budeme zabývat faktory a specifiky, díky kterým se v letošním roce podařilo vytvořit produkt, který uspokojil samotné seniory ze Studia SEN, ale také organizační tým Divadla na cucky.

Skupina prochází neustálým vývojem. Na začátek je třeba zmínit, jaká byla v létě 2021 zakázka členů Studia SEN a jaká byla zakázka divadla jako instituce.

V první řadě se členové Studia SEN toužili účastnit tvorby, která nebude vycházet z jejich životní historie a nebude nést sebereflexivní charakter. Jak samotní senioři uvedli, jsou již unaveni z tvorby, která vychází z jejich životních příběhů a nechtějí trávit čas „štouráním se“ v sobě. Skupina prošla za svou existenci řadou evaluací, hodnotících skupin a hlubinných procesů. Řada předchozích tvůrců vycházela

ve své tvorbě a výsledné inscenaci právě z příběhů a ze života těchto seniorů. Součástí těchto tvůrčích procesů bylo psaní textů, práce se sny, přáními, dětstvím a senioři často ztvárňovali sami sebe. Jejich přáním bylo vyzkoušet si pracovat na něčem novém a toužili pracovat – dle jejich slov – jako profesionální herci. Většina členů Studia SEN považuje za tvorbu profesionálního herce práci s předem daným scénářem, a to nejlépe tradiční divadelní hry. Což je přesný opak metody kolektivní tvorby neboli devised theatre, ve které jsou herci částečně také tvůrci textů, objevují témata apod. Faktorem, který tuto tužbu ještě více prohloubil, může být také to, že během covidové pandemie bylo setkávání skupiny značně omezeno a senioři, stejně jako většina společnosti, získali mnoho prostoru trávit čas vlastní sebereflexí a o samotě.

Za divadlo si letos poprvé tvůrčí proces vzala na zodpovědnost umělecká šéfka divadla s předpokladem, že se inscenace stane součástí repertoáru Divadla na cucky. Jde o autorskou inscenaci, která je veřejnosti pravidelně představována v několika reprízách a pracuje na ní celý tvůrčí tým. Zakázka pro umělce byla tedy jasně stanovená, reflektovala přání skupiny a zároveň také dodržovala podmínky Divadla na cucky.

Při tvůrčím procesu byli od začátku přítomni zejména režisér a divadelní lektorka, kteří měli předem stanovené role a v procesu se navzájem doplňovali.

V práci s touto skupinou jsme vyzorovali několik specifík, mezi které patří například snížená schopnost improvizace, která může být typická pro stáří, ale samozřejmě je spojená také s faktem, že herci jsou neprofesionálové. Naopak můžeme mluvit o dosazování improvizace do situací, kde není příliš vítaná. Příkladem může být úprava kostýmu i přes protest režiséra nebo shánění chybějících herců – kamarádů v době, kdy je inscenace již hotová a není čas a prostor na doučování či alternace v podání osob, které se na tvorbě nepodílely. Skupina projevuje velkou potřebu setkávání se, sdílení příběhů z vlastního života a většina členů má touhu navozovat „pohodu“ ve skupině, i v případech, kdy se mezi některými jedinci objeví konflikt. Toto zastírání několikrát vedlo k zrcadlení konfliktů do výsledné tvorby a škodilo to tvůrčímu procesu. Potřeba setkávání, spojená s posezením u kávy, je u skupiny příznačná také pozdními příchody a často neschopností dodržovat stanovený čas a pravidla, která jsou předem stanovená. Jedním z příkladů omezené schopnosti dodržovat pravidla při tvůrčím procesu, je častá potřeba verbálně vstupovat tvůrci nebo divadelní lektorce do vedení procesu. Jako

specifikum proto zmiňujeme taktéž potřebu autority ze strany tvůrce. Režisérem, tvůrcem inscenace byl Adam Steinbauer, který měl jasně stanovená pravidla, stejně tak jako divadelní lektorka. Pravidlem bylo dodržování včasných příchodů, trvání přestávek, stejně tak jako nevstupování do projevu režiséra a plná soustředěnost na tvůrčí proces. Senioři, kteří si delší dobu zvykali na jasně vymezená pravidla, nakonec zmiňují, že například díky tomu, že museli být na svém místě, na scéně v kostýmu, také v době, kdy nemají zrovna dlouho žádnou promluvu, zjistili, že mají důležitou roli ve scéně, i v případě, že jsou v danou chvíli mlčící postavou.

Režisér takto přistupoval k hercům jako k umělcům, nikoliv jako k seniorům, a to ve smyslu nároků na jejich výkon, dodržování časového harmonogramu a nemožnosti improvizace v situaci, v níž není na místě. Nejen díky těmto okolnostem senioři získali odpovědnost za tvůrčí proces, kterou v závěru tvorby ohodnotili za velmi prospěšnou a důležitou.

Senioři během tvorby pracovali se scénářem, který se postupně rozšiřoval. Text ve finální podobě získali až krátce před premiérou, tudíž zvláště někteří herci strávili mnoho času také domácí přípravou.

Jako podstatnou okolnost, která dle nás pozitivně ovlivnila tvůrčí proces a přispěla k pozitivnímu hodnocení celého procesu, bylo jasné vymezení rolí tvůrčího týmu. V tomto ohledu můžeme mluvit zejména o roli režiséra jako tvůrce (a dramaturga), herců, kteří ztvárňují postavy, ale jsou také aktivní v tvůrčím procesu a výzkumu tématu inscenace, a divadelní lektorky. Role divadelní lektorky má svá úskalí zejména v opečovávání potřeb skupiny i režiséra. Vede reflexe, řeší konflikty ve skupině, informuje skupinu o potřebných termínech a změnách, zastává roli lektora dramatických dovedností, a případně doplňuje roli režiséra.

Domníváme se, že všechny zmíněné okolnosti přispěly k úspěšnému zakončení tvůrčího procesu a spokojenosti jak seniorů, tak tvůrčího týmu a divadla.

Během skupinového setkání jsme se snažili zjistit, jak tvůrčí proces hodnotí samotní aktéři – senioři. Jako podstatné získané dovednosti či aspekty této společné tvorby zmiňují například odpovědnost k týmu a procesu, zdokonalení ve schopnosti identifikace s postavou, důvěru, profesionalitu režiséra a jeho pozornost k hercům a celému projektu, překonání studu, strukturu a dodržování pravidel, dochvilnost, odolnost vůči tlaku ze strany tvůrčího týmu, objeovávání

a vytvoření funkčního díla. Jedna z hereček zmiňuje hrdost spojenou s částí vlastní tvorby textů, kterou režisér nakonec využil v samotném scénáři. Tvořivým procesem se taktéž prohloubilo vzájemné napojení, naslouchání všem členům či překonání ostychu.

Jistě by stálo za to provést validní výzkum a zjistit, zda jsou naše domněnky platné. Momentálně není cílem naší umělecké tvorby výzkum, nýbrž neustále se transformující tvůrčí proces a práce s konkrétní skupinou a lidmi, kterými jsou v tomto případě herci Studia SEN.

Co nás čeká dál?

V následující sezóně chceme pro činnost Studia SEN uplatňovat stejné produkční a organizační nastavení, jako tomu bylo v rámci tvůrčího procesu s Adamem Steinbauerem. Umělecké spolupráce se chopí renomovaný režijně-dramaturgický tandem Petr Erbes – Boris Jedinák, který momentálně působí v Divadle Na zábradlí. Tvorba Studia SEN bude jak po umělecké, tak i produkční stránce plně ukotvena v inscenační činnosti Divadla na cucky. Členové Studia SEN budou pravidelně reprízovat inscenaci Genetika, pro kterou vznikla nová Smlouva o spolupráci uzavřená mezi organizací a každým členem. Obě strany se v ní zavázaly k minimálnímu počtu odehraných repríz a zároveň budou SENioři honorováni za každou reprízu symbolickou částkou 400 Kč. Lektorské vedení Studia SEN se oproti předchozím letům rozroste na tandem Dominika Bartošová – Magdalena Svozilová, lektorky se budou zaměřovat nejen na podpůrnou práci během nového tvůrčího procesu, ale především na herceoukupu průpravu potřebnou k profesionálně vedené tvůrčí práci.

Závěry z konference

Konference ukázala celou škálou příspěvků z ČR i zahraničí, že životní etapa „stáří“, naplněná kulturou a uměním, může znamenat životní etapu šťastnou a naplněnou. Bariér ve stáří přichází mnoho a není jednoduché pro nikoho z nás s nimi bojovat. Ale najdeme-li osobní odvalu tyto bariéry překonávat, máme-li kolem sebe síť lidí, kteří nám v boji pomohou a naše obec, město, kraj a stát vytvoří takové prostředí, které je „na naší straně“ a vytváří dobré podmínky, máme vyhráno. Umění a kultura zvyšuje kvalitu našeho života, životní etapu stáří nevyjímaje.

Na konferenci zazněla z pléna otázka: „Zvyšuje se počet seniorů – postaráme se o ně?“ Položme si ji jinak: „Všichni stárneme – jak se s tím vyrovnáváme; má k tomu společnost dostatek nástrojů?“ Je třeba vzájemně spolupráce na úrovni společenské i politické, abychom si vytvořili takové podmínky, ve kterých bychom my sami chtěli zestárnout. Neboť všichni bychom se chtěli na své stáří těšit.

Co jsou největší výzvy pro aktivní stárnutí v ČR?

Ze zkušeností, které jsme na konferenci sdíleli, vychází jasné poselství, že je třeba všemi prostředky pracovat na odbourání stereotypů, které v naší společnosti stále panují. Je třeba si uvědomit, že...

„Senior“ není jeden. Často pojmenování „senior“ homogenizujeme. „Seniorský věk“ obnáší prožívání dobrodružství s těmi, kteří jsou aktivní a mají spoustou nápadů (a kteří se sami často ani nechťejí ztotožňovat s tím, že jsou „senioři“) až po zlepšování kvality života těch, kteří pomoc/asistenci vzhledem např. ke svému zdravotnímu stavu potřebují. Každý „senior“ na této škále má jiné potřeby a jiná přání, jinou osobní historii i kulturní návyky, každý z nich žije v jiném prostředí a má jiné podmínky k životu (často např. velikost obce, její umístění a infrastruktura jsou rozhodujícím faktorem).

- Senior není jen někdo, kdo potřebuje pomoci, ale může toho sám hodně nabídnout. Je třeba vnímat seniorskou populaci v celé její pestrosti a s potenciálem, který má.
- Je třeba bojovat proti dehonestaci stáří (často slychaná otázka): „Co byste paní chtěla, ve svém věku?“
- Velkou výzvou pro všechny je, jak dosáhnout na ty (seniory), kteří stojí doposud mimo kulturní iniciativy a aktivity. Jak je přivést k aktivní či pasivní účasti na kulturních a uměleckých aktivitách?

- „Neservírovat“ seniorům to, co si my myslíme, že je pro ně nejlepší. Důvěřovat a spolupracovat: senior si sám má právo určit, co potřebuje, co chce a jak to chce. Kulturní a umělecká nabídka by měla respektovat a aktivně pracovat s jejich přáními a potřebami.
- Právo na kulturu a kulturní vyjádření má každý z nás (je to v listině Základních lidských práv a svobod). Seniory z toho rozhodně nelze vyjímát!

Jak o tuto oblast pečovat, jak ji podporovat?

„Ačkoli je na politické úrovni věnována stále výraznější pozornost problematice aktivního (úspěšného, zdravého) stárnutí, tento trend bohužel nerezonuje v podobě většího zaměření politické podpory na oblast kulturních nebo edukačních aktivit seniorů.“

Problematika stárnutí je obecně chápána primárně jako sociální, případně ekonomické téma, nikoli kulturní nebo edukační. Z toho důvodu lze identifikovat převahu aktivit iniciovaných ministerstvy spravujícími segmenty sociální problematiky a zaměstnanosti.“ (M. Šerák)

Strategické dokumenty zaměřené na stárnutí v České republice dlouhodobě máme. Ale...

- Kultura jako stavební prvek se z jejich současné podoby vytratila.
- Na státní úrovni není dlouhodobě a efektivně nastavena potřebná mezirezortní spolupráce sociální oblast – zdraví – vzdělávání – kultura, která je v řadě evropských zemí běžným standardem (viz např. Long Live Arts Manifesto / Manifest umění dlouhého života).
- Lepší situace je na úrovni regionálních a lokálních samospráv; řada obcí a krajů velmi kreativně podporuje pozitivní stárnutí, např. formou svého komunitního plánování, přeshraniční spolupráce, v úzkém provázání s místními organizacemi, institucemi, spolky.
- Nejlépe funguje občanský sektor: silné a velmi inspirativní iniciativy, na jedné straně dlouhodobé, etablované, doširoka rozkročené, na druhé straně menší a inovativní projekty a programy.

Co dál? Spolupracovat!

- Veřejná správa by měla fungovat jako jeden systém, s tím, že všechny úrovně by měly být navzájem provázané. Je věcí státu, aby vytvářel především legislativní a strategický rámec a usiloval o jeho naplňování. Úkolem samosprávy regionální a lokální by mělo být uskutečňování a praktická implementace těchto cílů a záměrů. Občanský sektor má v tomto ohledu nezastupitelnou roli: je realizátorem kulturního a společenského dění v místech a regionech a může svou činností (aktivitami, iniciativami, projekty, apod.) velmi silně ovlivnit „*mentální posun*“ ve vnímání seniorů a kultury.
- Veřejná správa by měla jednoznačně počítat s občanským sektorem jako rovnocenným partnerem.

PhDr. Michal Šerák, Ph.D. je vysokoškolský pedagog, vědecký pracovník a lektor. Vystudoval Katedru andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kde působí jako odborný asistent. Mezi oblasti jeho odborného zájmu patří především vzdělávání seniorů a starších dospělých, preseniorská edukace, age management, politika vzdělávání dospělých, zájmové a občanské vzdělávání dospělých. Je autorem nebo spoluautorem řady publikací, studií a učebních textů, mezi které patří *Zájmové vzdělávání dospělých* (2009), *Celoživotní učení a sociální politika: vazby a přesahy* (2012), *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly* (2016), *Senioři v muzeu* (2016) nebo *Komparativní analýza přístupu veřejné správy ve vybraných státech EU k participaci seniorů na veřejném rozhodování* (2019). Působí jako hlavní editor mezinárodní vědecké edice *Czech-Polish-Slovak Studies in Andragogy and Social Gerontology*, v minulosti byl členem Pracovní skupiny na podporu vzdělávání a dobrovolnictví Rady vlády ČR pro stárnutí

populace nebo Pracovní skupiny AIVD ČR pro vzdělávání starších dospělých.

PhDr. Michal Šerák, Ph.D. is a university teacher, researcher and lecturer. He graduated from the Department of Andragogy and Personnel Management at the Faculty of Arts, Charles University, where he works as an assistant professor. His areas of professional interest include mainly education of seniors and older adults, pre-senior education, age management, adult education policy, adult leisure and civic education. He has authored or co-authored a number of publications, studies and teaching texts, including *Adult leisure education* (2009), *Lifelong learning and social policy: linkages and overlaps* (2012), *Andragogy and adult education: selected chapters* (2016), *Seniors in the museum* (2016) and *Comparative analysis of public administration approaches in selected EU countries to senior participation in public decision-making* (2019). He is the editor-in-chief of the international scientific edition of *Czech-Polish-Slovak Studies in Andragogy and Social Gerontology*, in the past he was a member of the Working Group on Supporting Education and Volunteering of the Czech Government Council on Ageing and the Working Group on Education of Older Adults of the AIVD Czech Republic.

Dr. Miriam Haller vystudovala literaturu, historii, filozofii a pedagogiku. Po mnoha letech působení ve funkci zástupkyně ředitelky Centra pro studium stárnutí na univerzitě v Kolíně nad Rýnem nyní vede výzkum v Centru kompetence kreativního stárnutí a inkluzivního umění (kubia). Jejími hlavními výzkumnými zájmy jsou obrazy a diskurzy věku a stárnutí ve vědě, vzdělávání a umění; kreativní stárnutí, kulturní vzdělávání a učení v pozdějším věku; kulturní participace starších dospělých a mezigenerační kulturní učení.

Dr. Miriam Haller studied literature, history, philosophy and education. After many years as vice-director of the Centre of Ageing Studies at the University of Cologne, she is now head of research at the Centre of Competence of Creative Ageing and Inclusive Arts (kubia). Her main interests in research are images and discourses of age(ing) in sciences, education and the arts; Creative Ageing, Cultural Education and Learning in Later Life; Cultural Participation of older adults and Intergenerational Cultural Learning.

Mgr. Iva Matějková absolvovala Pedagogickou fakultu v Praze. Působila jako učitelka angličtiny, ruštiny, hudební výchovy a později také jako výchovná poradkyně na základní škole v Praze. Poté pracovala jako manažer-kordinátor ve vyšší odborné škole, zaměřené na obory odhadcovství a projektový manažer, kde v letech 2002 až 2007 zastávala funkci ředitelky školy. Spolupracovala jako překladatelka z angličtiny a ruštiny s několika nakladatelstvími. Od roku 2007 působí na odboru regionální a národnostní kultury Ministerstva kultury, od ledna 2021 ve funkci vedoucí oddělení kulturně výchovných aktivit.

Mgr. Iva Matějková graduated from the Faculty of Education in Prague. She worked as a teacher of English, Russian, music education and later as an educational counsellor at a primary school in Prague. Then she worked as a manager-coordinator in a higher vocational school focused on the fields of value estimation and project management, where she held the position of school director from 2002 to 2007.

She worked as a translator from English and Russian with several publishing houses. From 2007 until now, she has been working at the Department of Regional and National Culture of the Ministry of Culture and since January 2021 as the head of the Department of Cultural and Educational Activities.

Mgr. Jana Řeháková Fučíková je vedoucí v oddělení Sociálního bydlení, bezdomovectví a podpory seniorů. Je členkou pracovní skupiny pro ukončování bezdomovectví a podílela se na zpracování Strategie sociálního začleňování. Je vedoucí sekretariátu Rady vlády pro seniory a stárnutí populace. V minulosti pracovala jako vedoucí oddělení nepojistných sociálních dávek, vedoucí oddělení státní sociální podpory, dávek pěstounské péče a hmotné nouze na Úřadu práce ČR, lektorka nepojistných sociálních dávek. Zaměřovala se také na bytové rodinné právo a občansko-právní aspekty lidských práv.

Mgr. Jana Řeháková Fučíková is a supervisor in the Department of Social Housing, Homelessness and Senior Support. She is a member of the Task Force on Ending Homelessness and participated in the development of the Social Inclusion Strategy. She is the Head of the Secretariat of the Government Council for the Elderly and Ageing. In the past, she worked as Head of the Department of Non-insurance Social Benefits, Head of the Department of State Social Support, Foster Care Benefits and Material Need at the Labour Office of the Czech Republic, Lecturer in Non-insurance Social Benefits. She also focused on family law and civil law aspects of human rights.

Ing. Emilie Jašová, Ph.D. pracuje na MPSV v oddělení Sociálního bydlení, bezdomovectví a podpory seniorů, ve kterém se zabývá agendou seniorů a stárnutí populace. Např. se podílela na zpracování Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti 2021-2025.

Je tajemnicí Rady vlády pro seniory a stárnutí populace. Je členkou Výboru pro práva starších lidí Vlády ČR a Stálé pracovní skupiny stárnutí v Ženevě. V minulosti také pracovala jako analytik a stratég v České národní bance (trh práce a inflační tlaky). Je asistentkou na Vysoké škole finanční a správní (předměty ekonometrie a makroekonomie).

Ing. Emilie Jašová, Ph.D. works at the Ministry of Labour and Social Affairs in the Department of Social Housing, Homelessness and Support for the Elderly, where she deals with the agenda of the elderly and the ageing population. For example, she participated in the preparation of the Strategic Framework for Preparing for an Ageing Society 2021-2025. She is the Secretary of the Government Council for the Elderly and Ageing. She is a member of the Government Committee on the Rights of Older Persons and the Permanent Working Group on Ageing in Geneva. She has also previously worked as an analyst and strategist at the Czech National Bank (labour market and inflationary pressures). She is an assistant professor at the University of Finance and Administration (econometrics and macroeconomics).

Mgr. Robert Bargel vystudoval kulturní antropologii na Fakultě humanitních studií UK v Praze. Byl členem týmu autorů učebních materiálů zaměřených na environmentální a multikulturní vzdělávání určených pro SŠ. V rámci NIPOS vedl výzkumný projekt Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni (2018-2020) a v současnosti vede dva výzkumné projekty mapující dopady covid-19 na veřejné kulturní služby.

Mgr. Robert Bargel studied cultural anthropology at the Faculty of Humanities, Charles University in Prague. He was a member of the team of authors of teaching materials focused on environmental and multicultural education for secondary schools. He led a research project within NIPOS titled Promoting intergenerational dialogue and cultural participation of seniors as tools for transferring and sharing cultural values at local and regional level (2018-2020) and is currently leading two research

projects exploring the impact of covid-19 on public cultural services.

RNDr. Radim Perlín, Ph.D. vede na Přírodovědecké fakultě UK v magisterském a doktorském studijním programu přednášky zaměřené na regionální rozvoj, územní a strategické plánování a rozvoj venkova. Je vedoucím výzkumného centra RURAL. Jako hlavní řešitel řídí výzkumné projekty zaměřené na rozvoj venkova a na uplatnění možnosti rozvoje veřejné správy na venkově. Zpracoval desítky územních plánů obcí a podílel se na zpracování několika strategických plánů měst. V letech 2012-2014 pracoval jako koordinátor zpracování Strategického plánu hl. m. Prahy. Je členem České komory architektů jako autorizovaný urbanista. Spoluzakládal Spolek pro obnovu venkova je členem Asociace pro urbanismus a územní plánování a České geografické společnosti. Aktivně pracuje v celé řadě dalších odborných a profesních společností. Od roku 2014 je členem Akademického senátu PřF UK,

a od roku 2018 vykonává funkci předsedy Akademického senátu a je členem kolegia děkana fakulty.

RNDr. Radim Perlín, Ph.D. lectures at the Faculty of Science of Charles University in the Master's and Doctoral programmes on regional development, spatial and strategic planning and rural development. As a principal researcher, he manages research projects focused on rural development and the application of public administration development options in rural areas. He has prepared dozens of municipal land use plans and has been involved in the preparation of several urban strategic plans. In 2012-2014 he worked as a coordinator of the preparation of the Strategic Plan of Prague. He is a member of the Czech Chamber of Architects as an authorized urban planner. He co-founded the Society for Rural Renewal and is a member of the Association for Urbanism and Spatial Planning and the Czech Geographical Society. He is active in several other professional societies. Since 2014, he has been a member of the Academic Senate of the Faculty of Arts, and since 2018 he has been the Chair of the Academic Senate and a member of the Dean's Council of the Faculty.

Gundula Iblher pracuje pro město Mnichov na odboru umění a kultury. Jako členka koordináčního oddělení pro kulturní vzdělávání je zodpovědná za podporu a rozvoj oblasti kulturního vzdělávání v Mnichově. Útvar úzce spolupracuje s městskými odbory sociálních služeb a školství a sportu. Jedním ze zaměření její práce je kulturní participace starších lidí.

Gundula Iblher works for the City of Munich in the Department of Arts and Culture. Being part of the Coordination Unit for Cultural Education, she is responsible for supporting and developing the field of cultural education in Munich. The Unit collaborates closely with the city departments of Social Services and Education and Sports. Cultural participation of the elderly is one focus of her work.

Ing. Martin Karas je absolventem Vysoké školy ekonomické v Praze a v minulosti se pohyboval zejména v hudební oblasti. V současnosti je vedoucím oddělení kultury a cestovního ruchu na Magistrátu města Pardubic. Jednou ze stěžejních oblastí, kterým se v rámci této práce věnuje, je odstraňování bariér v přístupu ke kultuře.

Ing. Martin Karas graduated from the University of Economics in Prague and in the past he worked mainly in the music field. He is currently the head of the Department of Culture and Tourism at the Municipality of Pardubice. One of the key areas he focuses on in this work is removing barriers to access to culture.

Ing. Jana Vidimová byla radní města Jesenice v letech 2018-2022. Profesí ekonomka, která většinu aktivního pracovního života strávila v podnikatelském prostředí. Poslední 4 roky se zabývala jako radní v městě Jesenice na Praze-západ komunitní, sociální, seniorskou a v neposlední řadě kulturní agendou. Stála u zrodu občanského a spolkového centra. Ta se stala zázemím pro setkávání nejen seniorů a zároveň středobodem informací o kulturním dění v městě. Ve věku 59 let je pyšnou matkou syna a dcery a babičkou 2 vnuček.

Ing. Jana Vidimová, Jesenice Town Councillor 2018-2022. *An economist by profession, she has spent most of her active working life in the business environment. For the last 4 years she has been a councillor in the town of Jesenice in Prague-West, dealing with the community, social, senior and cultural agenda. She was at the birth of the civic and social centre, which has become a meeting place not only for seniors but also a centre of information about cultural events in the town. At the age of 59, she is the*

proud mother of a son and daughter and grandmother of 2 granddaughters.

Hana Rabenhauptová se věnuje celoživotně sociální práci, věcem veřejným a dobrovolnictví. Je spoluzakladatelkou SeniorPointu Prachatice. Na MÚ Prachatice je odborným referentem pro samosprávu a komunitní plánování, v gesci má firemní dobrovolnictví. Věnuje se jako aktivizační praktikantka konceptu smyslové aktivizace u seniorů a osob se zdravotním postižením. V roce 2013 získala od Národní rady osob se zdravotním postižením nominaci na Cenu MOSTY v kategorii osobností za mnohaletou činnost ve prospěch osob se zdravotním postižením. V roce 2018 jí byla udělena mimořádná cena „Inspirativní žena“ od Nadace charity 77 jakožto hybatelce seniorských aktivit v Prachaticích a v roce 2019 Cenu Ď. Je spoluautorkou (s Hanou Vojtovou) knih Jak se cvičí smyslovka, aneb cvičení šité na míru a Jak se hraje smyslovka.

Hana Rabenhauptová has a lifelong commitment to social work, public affairs and volunteering. She is a co-founder of SeniorPoint Prachatice. At the Prachatice Municipality, she is a specialist officer for local government and community planning, and she is responsible for corporate volunteering. She is an activation practitioner in the concept of sensory activation for seniors and people with disabilities. In 2013, she received a nomination for the MOSTY Award in the individuals category for her many years of work on behalf of people with disabilities from the National Council of Persons with Disabilities. In 2018, she was awarded the special „Inspirational Woman“ prize by the Charter 77 Foundation as a promoter of senior activities in Prachatice and in 2019 the “Ď Award”. She is the co-author (with Hana Vojtová) of the books *How to practice sensory exercises, or tailored exercises, and How to play with sensory exercises.*

Bc. Tomáš Martinek ve Velké Británii sledoval úroveň sociálních a jiných služeb pro lidi s handicapem a pro seniory. Studoval cestovní

ruch na VŠ v Jihlavě. Po dokončení studií realizoval zájezdy do Jižní Ameriky. Komerční cestovní ruch jej nezaujal, proto s přáteli v roce 2014 založil neziskový projekt Hurá na Výlet! a od té doby vozí seniory na výlety a dělá pro ně další zábavní akce. Je předsedou a ředitelem spolku. Podílí se na realizaci aktivit. Jeho činnost dále spočívá v naplňování strategických cílů organizace, podílení se na jejich aktualizaci a na rozvoji organizace. Ze své pozice rovněž aktivně komunikuje s médii a podílí se na PR, crowdfundingu, fundraising a celý projekt finančně řídí. Ve volném čase dělá muziku s lidovými kapelami po vzoru třech předešlých generací Martineků. Pracuje jako projektový manažer v dopravní firmě a případná odměna za jeho práci ve spolku představuje pro něj, stejně jako honoráře z hudebních vystoupení, přivýdělek. Hlavní benefit v práci ve spolku spatřuje v tom, že může kus svých dovedností nedělat za účelem zisku a věří, že když takových lidí, kteří něco hodí za hlavu, bude více, svět bude zase krásnějším místem pro život.

Bc. Tomáš Martinek monitored the quality of social and other services for people with disabilities and the elderly in the UK. He studied tourism at the University of Jihlava. After graduation he made trips to South America. He was not interested in commercial tourism, so in 2014 he and his friends founded the non-profit project Hurá na Výlet! (Let's Go for a Trip!) and since then he and his friends have been taking seniors on trips and doing other fun events for them. He has been the chairman and director of the association since it was founded. He participates in the implementation of the activities of the association - he is present at trips and

cultural and educational events. His activity also consists in fulfilling the strategic goals of the organisation, participating in their updating and in the development of the organisation. From his position, he also actively communicates with the media and participates in the organization's PR, crowdfunding, fundraising and financially manages the entire project. In his spare time, he makes music with folk bands, following the example of three previous generations of the Martinek family. He works as a project manager in a transport company and any remuneration for his work in the association represents an extra source of income for him, together with fees from musical performances. He sees the main benefit of working in the association in being able to use some of his skills not for profit, and believes that if there are more people like this who put something behind them, the world will be a more beautiful place to live.

Mgr. Jiří Hrabě je absolventem masové a mediální komunikace na FSV UK v Praze, zkušenosti sbíral několik let v celostátních denících i časopisech. Napsal počítačovou učebnici pro seniory, která ho před 17 lety přivedla do Elpidy. O 10 let později se stal jejím ředitelem, kterým je dodnes. Ze své ředitelské židle řídí nejenom organizaci, která mění pohled na stáří, ale také časopis Vital, který měl možnost postavit před 14 lety na zelené louce jako úplně nový projekt, který bude pravdivě a opravdově psát i o stáří.

Mgr. Jiří Hrabě graduated in mass and media communication from the Faculty of Arts,

Charles University in Prague, and has gained experience in national newspapers and magazines for several years. He wrote a computer textbook for the elderly, which led him to Elpida seventeen years ago. Ten years later he became its director, which he still is today. From his director's chair, he not only runs an organisation that is changing the way we look at old age, but also the Vital magazine, which he had the opportunity to build 14 years ago from scratch as a brand new project that would also write about old age in a true and real way.

ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D. je CEO ŽIVOTa 90. Vystudoval Filozofickou fakultu UK a Katolickou teologickou fakultu UK v Praze. Na KTF UK také přednášel teologickou etiku. Zastává se práv starších a starých lidí a LGBTI+ osob. V ŽIVOTě 90 působí od roku 2015.

ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D. is the CEO of ŽIVOT 90 association. He graduated from the Faculty of Arts of Charles University and

the Catholic Theological Faculty of Charles University in Prague. He also lectured in theological ethics at the same faculty. He advocates for the rights of the elderly and LGBTI+ people. He has worked at ŽIVOT 90 since 2015.

Joke Quaghebeur je ředitelkou organizace OPENDOEEK, která inspiruje, zprostředkovává a podporuje divadlo ve volném čase ve Flandrech a Bruselu a umožňuje autorům, tvůrcům, hercům, vypravěčům a divákům umělecký a společenský rozvoj. Po koordinaci renomované taneční skupiny Rosas pracovala jako obchodní manažerka profesionálních divadelních souborů. V roce 2016 se stala ředitelkou společnosti OPENDOEEK a vnesla do tohoto odvětví novou dynamiku. Jedním z jejích hlavních cílů je zřízení rozsáhlého provozu divadla pro seniory pod názvem AGE on stAGE. V roce 2018 OPENDOEEK poprvé uspořádal mezinárodní konferenci o seniorském divadle, na které vystoupili různí zahraniční hosté, lektori a soubory.

Joke Quaghebeur is the director of OPENDOEEK, the organization that inspires, facilitates and supports theater in leisure time in Flanders and Brussels, allowing authors, makers, actors, storytellers and audiences to develop artistically and socially. After coordinating Rosas, the renowned dance company, she worked as a business manager for professional theater companies. In 2016, she became director of OPENDOEEK, bringing a new dynamic to the sector. One of her main goals is setting up an extensive operation for senior theater under the name AGE on stAGE. In 2018, OPENDOEEK organized for the first time the international conference on senior theater, at which various international guest speakers, teachers and companies were present.

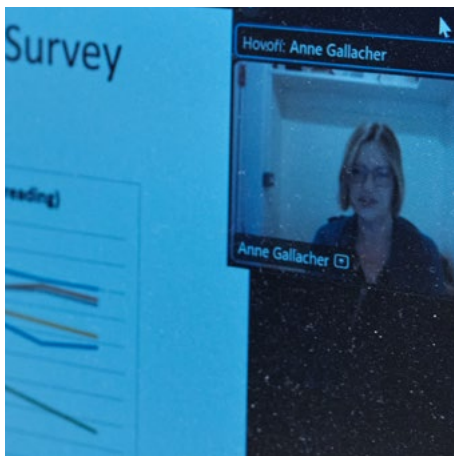
Bc. Helena Kubů je vedoucí Programu pro seniory obecně prospěšné společnosti REMEDIUM Praha. Studovala Pražskou vysokou školu psychosociálních studií, absolvovala pětiletý sebezkušenostní výcvik a terapeutické vzdělávání. Působila jako asistentka

režie v České televizi při tvorbě populárně-vědeckých dokumentů, připravovala magazín pro seniory pro TV Prima, je trenérkou paměti a vedoucí seniorského amatérského Divadelního spolku Proměna. Před dvěma lety absolvovala Školu základů činoherní režie ADA, režíruje představení divadelního souboru a podílí se na autorských scénářích. Celý život jí provází zájem o člověka v procesu stárnutí, společně se zájmem o divadlo a umění vůbec.

Bc. Helena Kubů is the head of the Seniors Programme of the REMEDIUM Prague charity. She studied at the Prague University of Psychosocial Studies, completed five years of self-experience training and therapeutic education. She has worked as an assistant director at Czech Television in the production of popular science documentaries, prepared a magazine for seniors for TV Prima, is a memory trainer and head of the Proměna senior amateur theatre group. Two years ago she graduated from the ADA School of Basic Drama Directing, directs theatre company performances and participates in original scripts. Her interest in the human ageing process, along with her interest in theatre and the arts in general, has guided her throughout her life.

Anne Gallacher je zakládající ředitelkou skotské organizace pro kreativní stárnutí Luminare. Působila v kulturním sektoru Spojeného království, kde zastávala pozice na Mezinárodním festivalu mládeže v Aberdeenu, v Královském baletu v Birminghamu a v divadle Watford Palace Theatre. Pracovala

také jako konzultantka pro organizace jako Royal Opera House, Balletboyz a Arts Council England. V roce 2005 získala stipendium Clore Cultural Leadership Fellowship. Mimo Luminare je Anne předsedkyní správní rady All or Nothing Aerial Dance Theatre a jako nadšená sboristka je členkou sboru Scottish Chamber Orchestra.

Anne Gallacher is the founding Director of Luminare, Scotland's creative ageing organisation. Anne's career in the UK cultural sector has included posts with Aberdeen International Youth Festival, Birmingham Royal Ballet and Watford Palace Theatre. She has also worked as a consultant for organisations including the Royal Opera House, Balletboyz and Arts Council England. In 2005 she was awarded a Clore Cultural Leadership Fellowship. Away from Luminare, Anne is Chair of the Board of All or Nothing Aerial Dance Theatre, and as a keen choral singer she is a member of the Scottish Chamber Orchestra Chorus.

Bc. Jiří Stárek vystudoval Pražskou konzervatoř a jako orchestrální hráč působil v divadle ABC, vyučoval na LŠU, ZŠ i ekologickém gymnáziu. V roce 1996 se stal zástupcem ředitele na ZUŠ Hostivař v Praze a v roce 2001 byl na této škole jmenován ředitelem. Zároveň pracoval jako asistent místopředsedy Senátu Parlamentu ČR a člen správní rady společnosti RESPEKT. V roce 2002 inicioval založení spec. studia pro ředitele ZUŠ na Centru školského managementu PedF UK. Ve stejném roce nastoupil na Výzkumný ústav pedagogický v Praze, kde jako vedoucí koordinačního týmu tvorby RVP ZUV připravoval kurikulární reformu v základním uměleckém vzdělávání. Od roku 2008 působil jako předseda Asociace ZUŠ ČR v HMP a člen Expertní skupiny NÚV pro ZUŠ. V současnosti je předsedou Stálé konference ředitelů a akreditovaným lektorem v oblasti společného vzdělávání, školského managementu a vedení lidí. Redaktorsky působí v nakladatelství Wolters Kluwer, kde vede časopis Speciál pro ZUŠ. Je držitelem Ceny AZUŠ ČR za významný přínos v péči o rozvoj a kvalitu základního uměleckého vzdělávání

(2014), Ceny AZUŠ ČR za realizaci kurikulární reformy v ZUV (2015), Ceny EDUin za zavádění inovací do vzdělávání v ČR a od roku 2017 také Čestným občanem MČ Praha 15. V roce 2018 obdržel Cenu Nadace Karla Janečka za založení Akademie umění a kultury pro seniory na českých základních uměleckých školách.

Bc. Jiří Stárek graduated from the Prague Conservatoire and worked as an orchestral player in the ABC Theatre, taught at a leisure art school, primary art school and environmental secondary school. In 1996 he became deputy director of the Hostivař Primary Art School in Prague and in 2001 he was appointed director of the school. At the same time, he worked as an assistant to the Vice-Chairman of the Senate of the Parliament of the Czech Republic and a member of the Board of Directors of RESPEKT. In 2002, he initiated the establishment of a special study programme for principals of primary art schools at the Centre of School Management of Faculty of Education at Charles University. In the same year, he joined the Pedagogical Research Institute in Prague, where he prepared the curriculum reform in primary art education as the head of the coordination team for the development of the RVP ZUV. Since 2008, he has been the chairman of the Association of Primary Art Schools of the Czech Republic in HMP and a member of the Expert Group of the National Institute for Primary Art Schools. He is currently Chair of the Permanent Conference of Principals and an accredited lecturer in collaborative learning, school management and people leadership. He is an editor at Wolters Kluwer Publishing House, where he runs the Special magazine for Primary Art Schools. He is the recipient of the AZUŠ Award for significant

contribution to the development and quality of basic art education (2014), the AZUŠ Award for the implementation of curricular reform in ZUV (2015), the EDUin Award for the introduction of innovations in education in the Czech Republic and since 2017 also an Honorary Citizen of the Prague 15 Municipality. In 2018, he received the Karel Janeček Foundation Award for the establishment of the Academy of Art and Culture for seniors in Czech primary art schools.

Sabina Matoulková se narodila v Náchodě. Po absolvování místního Jiráskova gymnázia nastoupila do Zvláštní mateřské školy internátní v Broumově jako učitelka MŠ. Dále nastoupila do obchodní firmy F&F s.r.o. jako asistentka. Jako obchodní asistentka působila následujících 20 let v různých náchodských obchodních firmách. Na Městský úřad v Náchodě na odbor Kultury, sportu a cestovního ruchu nastoupila v roce 2015 a působí tam dodnes. Hlavní náplní její činnosti je kromě organizace kulturních akcí regionu i post tajemnice Kulturní a sportovní nadace města Náchoda či Nadačního

fondy pro podporu nemocnice v Náchodě a koordinátorská práce na Česko-polských projektech zaměřených na seniory, juniory a jejich vzájemně propojování.

Sabina Matoulková was born in Náchod. After graduating from the local Jirásek Gymnasium, she joined the Special kindergarten boarding school in Broumov as a kindergarten teacher, where she worked for 5 years. After the birth of her son she decided to change her field and in 1994 she joined the business company F&F s.r.o. as an assistant. She worked as a sales assistant for the next 20 years in various business companies in Náchod. She joined the Municipality of Náchod in the Department of Culture, Sports and Tourism in 2015 and has been working there ever since. Her main activities include, besides organizing cultural events in the region, the post of secretary of the Cultural and Sports Foundation of the City of Náchod or the Foundation for the Support of the Hospital in Náchod and coordinating Czech-Polish projects focused on seniors, juniors and their mutual networking.

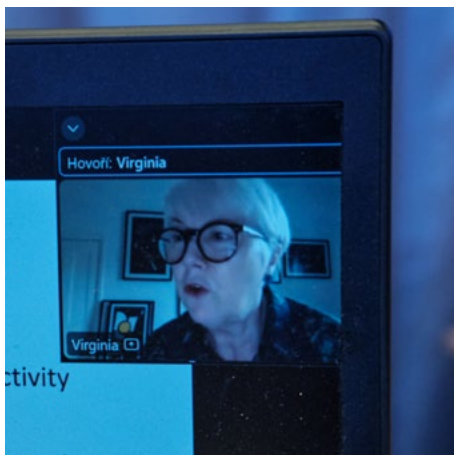
Ing. Kateřina Jirglová je ředitelka Mezi námi, obecně prospěšné společnosti zaměřující se na propojování generací. Společně se svým týmem se snaží o odstraňování bariér, které vznikají mezi nejmladší a nejstarší generací. Kateřina původně vystudovala ekonomii a pracovala v bankovníctví. Zároveň se již více než 16 let věnuje osobnostnímu rozvoji a vzdělávání dospělých. Od roku 2015 působí v neziskové společnosti Mezi námi, nejprve jako dobrovolník, následně jako manažer evropského projektu věnovanému podpoře mezigeneračních aktivit a od roku 2018 je ředitelkou společnosti.

Ing. Kateřina Jirglová - Director of Mezi námi, a non-profit company focusing on connecting generations. Together with her team, she strives to remove barriers that arise between the youngest and oldest generations. Kateřina originally studied economics and worked in banking. At the same time, she has been involved in personal development and adult education for more than 16 years. Since 2015, she has been working in the non-profit company Mezi námi, first as a volunteer, then as a manager of a European project dedicated to promoting intergenerational activities, and since 2018 she has been the company's director.

Dr. Virginia Tandy OBE je ředitelkou CADA, národní agentury pro kreativní stárnutí v Anglii, která sídlí při Manchesterském muzeu, jež je součástí Manchesterské univerzity. CADA je financována nadačí Baring Foundation, Greater Manchester Combined Authority a Arts Council England. Je členkou správní rady National Museums Liverpool, zasedá ve výboru Fabric Committee pro katedrálu svatého Pavla v Londýně, je členkou

správní rady nadace Granada Foundation a předsedá organizaci Brighter Sound, která se zabývá kreativní hudbou a zaměřuje se na děti a mládež v severní Anglii.

Dr. Virginia Tandy OBE is the Director of CADA the national agency for creative ageing in England hosted by Manchester Museum which is part of the University of Manchester. CADA is funded by the Baring Foundation, Greater Manchester Combined Authority and Arts Council England. A member of the board of National Museums Liverpool, she sits on the Fabric Committee for St Paul's Cathedral in London, is a trustee of the Granada Foundation and chairs Brighter Sound, a creative music charity focused on children and young people based in the north of England.

Mgr. Monika Mikulášková vystudovala muzeologii na Masarykově univerzitě a od roku 2016 působí v Muzeu Brněnska jako muzejní pedagog. Ve své odborné činnosti se,

mimo práce se školními skupinami a rodinami s dětmi, dlouhodobě věnuje také projektům zaměřeným na seniory v muzeu, na toto téma napsala také bakalářskou práci. Dále se zabývá propojováním muzejně pedagogické teorie a praxe, novými trendy v muzejním výstavnictví a profesním rozvojem muzejních pracovníků.

Mgr. Monika Mikulášková studied museology at Masaryk University and has been working at the Brno Museum as a museum educator since 2016. In her professional activities, apart from working with school groups and families with children, she has also been working on projects focused on the elderly in the museum for a long time, and she has written her bachelor's thesis on this topic. She is also involved in linking museum pedagogical theory and practice, new trends in museum exhibitions and professional development of museum staff.

Mgr. Dagmar Kučerová v roce 2006 nastoupila na místo ředitelky Městské knihovny Louny, podařilo se jí naplnit stanovené cíle: přestěhovat knihovnu do zrekonstruovaného historického domu č. 1 na náměstí, založit projekt Třetí věk, systematicky pracovat s dětmi a mládeží, vytvořit z knihovny komunitní centrum. Knihovna pod jejím vedením získala titul Městská knihovna roku 2011 a další prestižní profesní ocenění. Projekt Třetí věk je logickým pokračováním její pedagogické činnosti, po studiu na Pedagogické fakultě v Plzni působila jako učitelka českého jazyka a literatury, především na Gymnáziu Františka Křižíka v Plzni. V rámci svých dobrovolnických aktivit je produkční divadelního souboru Třetí věk Louny, předsedkyní Spolku Lounští Lounským a členkou legendárního Spolku paní, dam a dívek. Od roku 2019 je předsedkyní Drsného Severu (Sdružení knihovníků a informačních pracovníků Ústeckého kraje), od roku 2021 členkou rady SDRUK (sdružení knihoven ČR). Mezi osobní zájmy patří četba, divadlo, cestování, cyklistika. Největším koníčkem je však lounská knihovna!

Mgr. Dagmar Kučerová In 2006, she took up the post of director of the Louny Municipal Library and succeeded in fulfilling her goals: to move the library to the reconstructed historical house No. 1 on the square, to establish the Third Age project, to work systematically with children and youth, and to create a community centre from the library. Under her leadership, the library was awarded the title of Municipal Library of the Year 2011 and other prestigious professional awards. The Third Age project is a logical continuation of her pedagogical activity, after studying at the Faculty of Education in Pilsen she worked as a teacher of Czech language and literature, especially at the František Křižík Grammar School in Pilsen. As part of her volunteer activities, she is a producer of the Třetí věk (Third Age) theatre company from Louny, chairwoman of the Lounští Lounským Association and a member of the legendary Association of Women, Ladies and Girls. Since 2019 she is the chairwoman of the Rough North (Association of Librarians and Information Workers of the Ústí nad Labem Region), since 2021 she is a member of the board of SDRUK (Association of Libraries of the Czech Republic). Personal interests include reading, theatre, travelling, cycling. However, her biggest hobby is the library in Louny!

Mgr. Dominika Bartošová vystudovala magisterský obor Speciální pedagogika - dramaterapie. Pracuje jako divadelní lektorka v Divadle na cucky a její práce se soustředí především na projekt SENior. Kromě práce v divadle se věnuje metodickému vedení a lektorství seberozvojových a sebezkušenostních skupin pro děti a mladistvé v oblasti rozpadu rodiny a duševních nesnází.

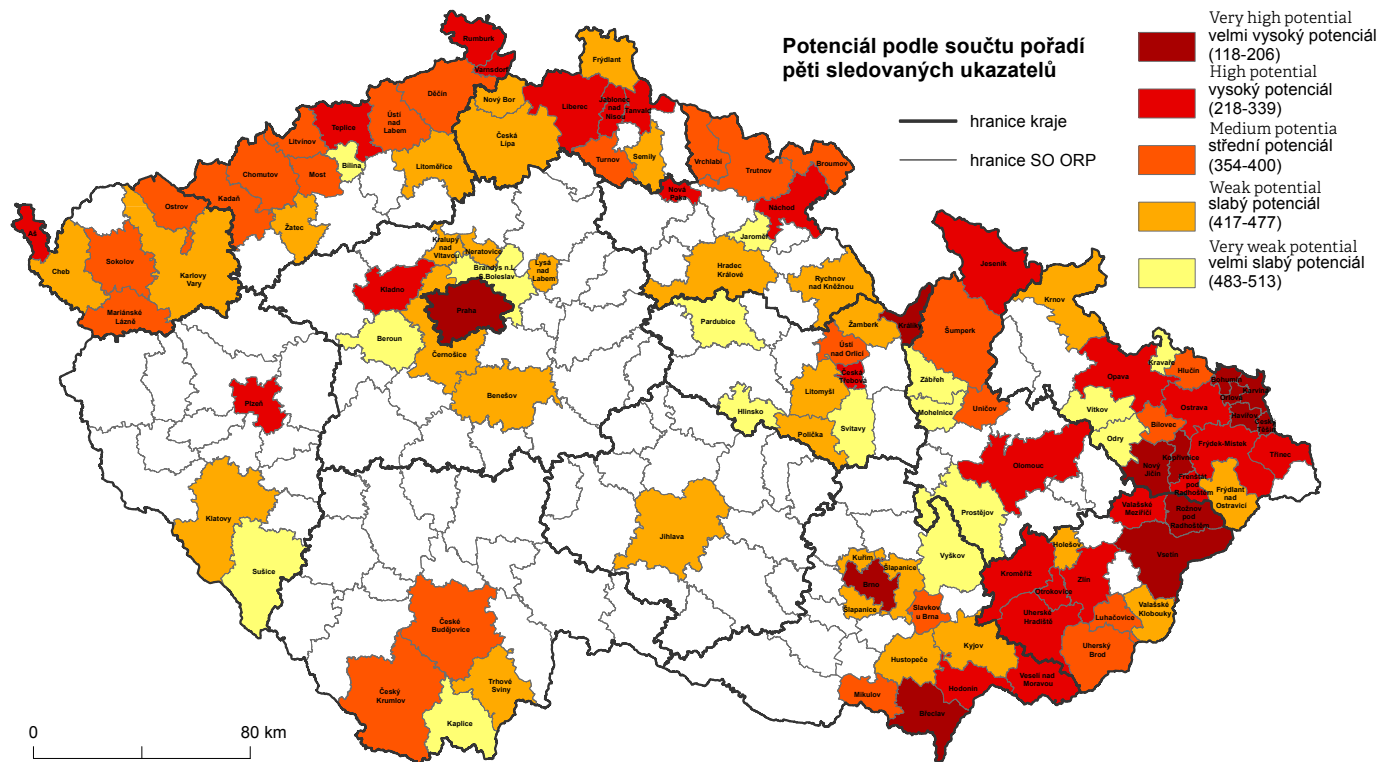
Mgr. Dominika Bartošová graduated with a Master's degree in Special Education - Drama Therapy. She works as a theatre lecturer at Na cucky Theatre and her work focuses mainly on the SENior project. In addition to her work in the theatre, she is a methodical leader and lecturer of self-development and self-experience groups for children and adolescents in the field of family breakdown and mental distress.

Alžběta Kvapilová je ředitelkou obecně prospěšné společnosti DW7, která organizuje chod Divadla na cucky. Spolu s Barborou Žůrkovou a Janou Jurkasovou založila v lednu 2016 Dramatický kurz SENior a s jeho činností je dosud produkčně spjatá.

Alžběta Kvapilová is the director of the DW7charitable company, which organizes the Na cucky Theatre. Together with Barbora Žůrková and Jana Jurkasová, she founded the SENior Drama Course in January 2016 and is still associated with its activities as a producer.

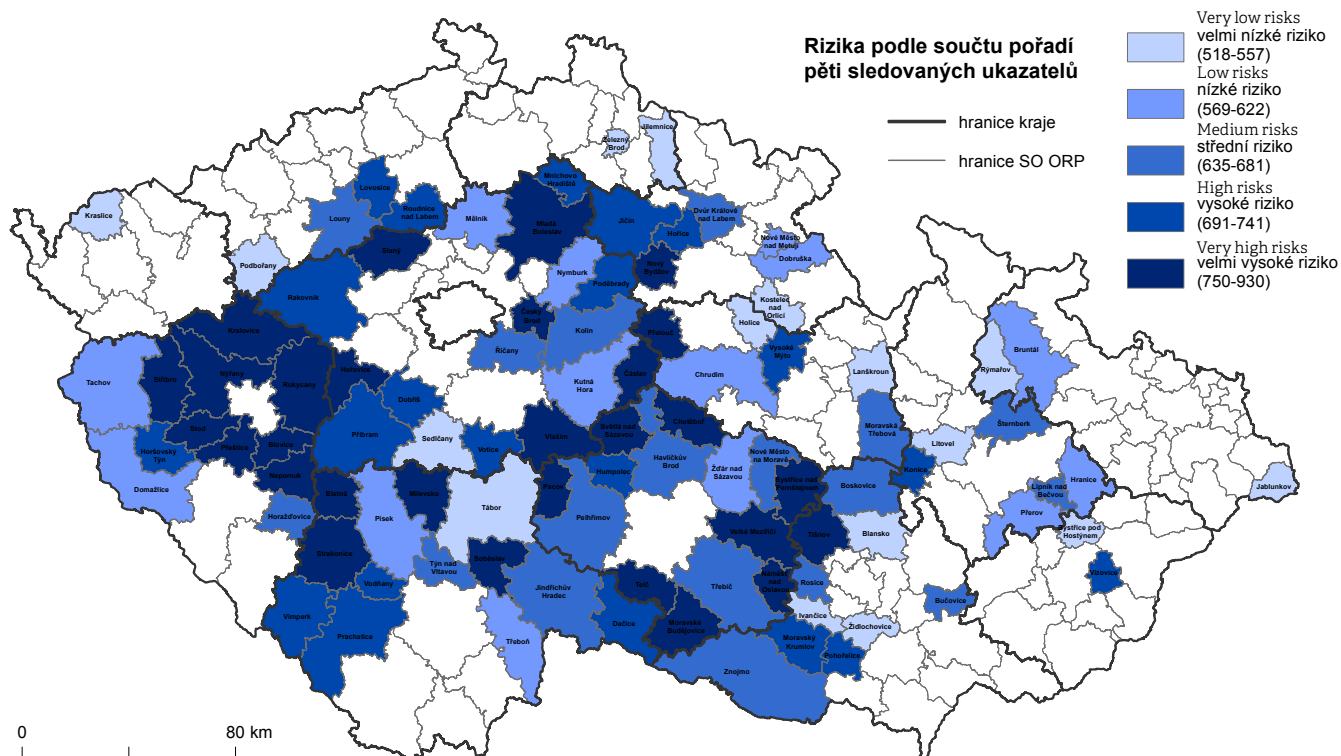

Kulturní potenciál ve SO ORP Česka v roce 2017

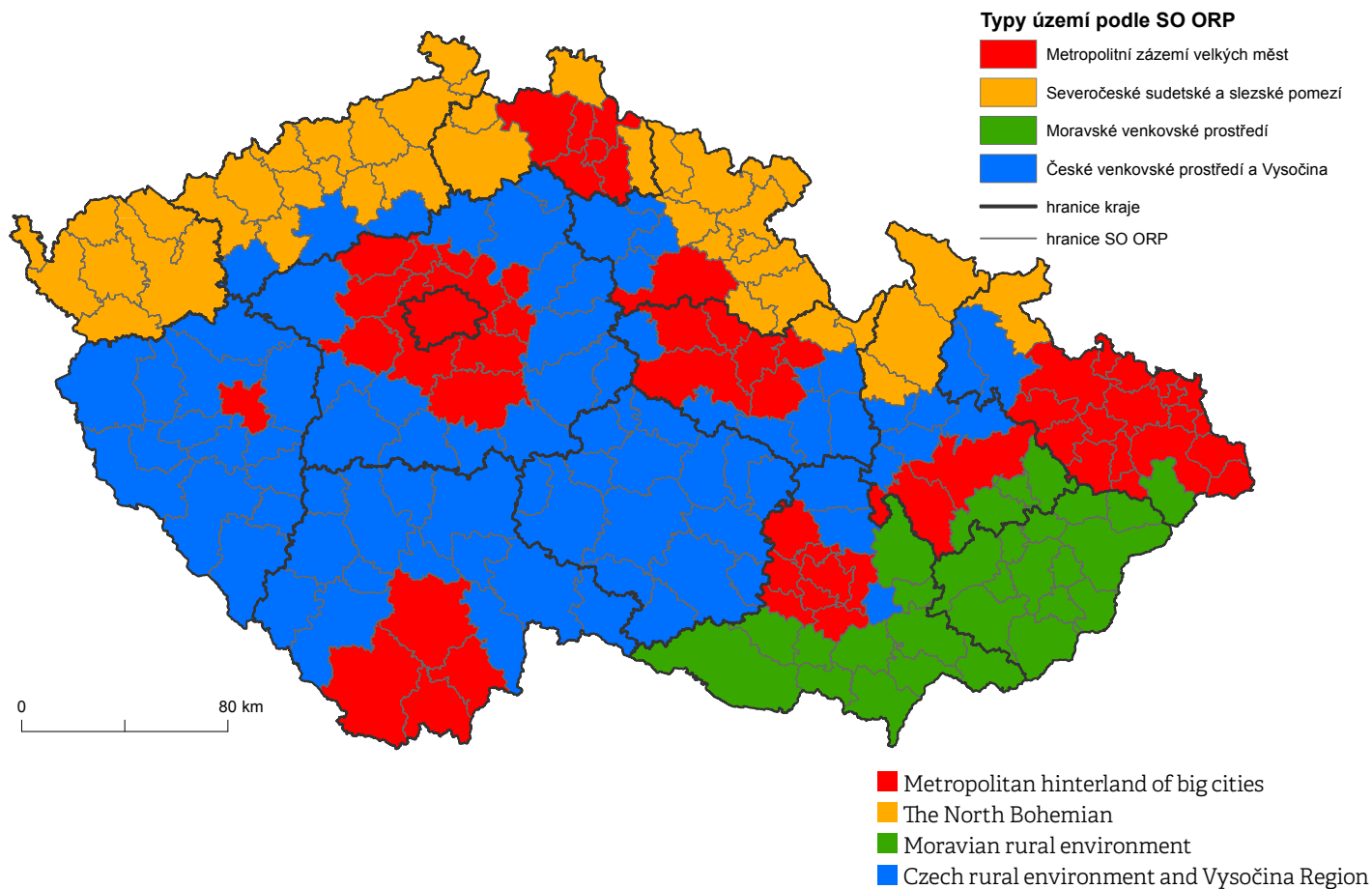
Mapa 2: Kulturní rizika / Cultural risks

Kulturní rizika podle SO ORP Česka

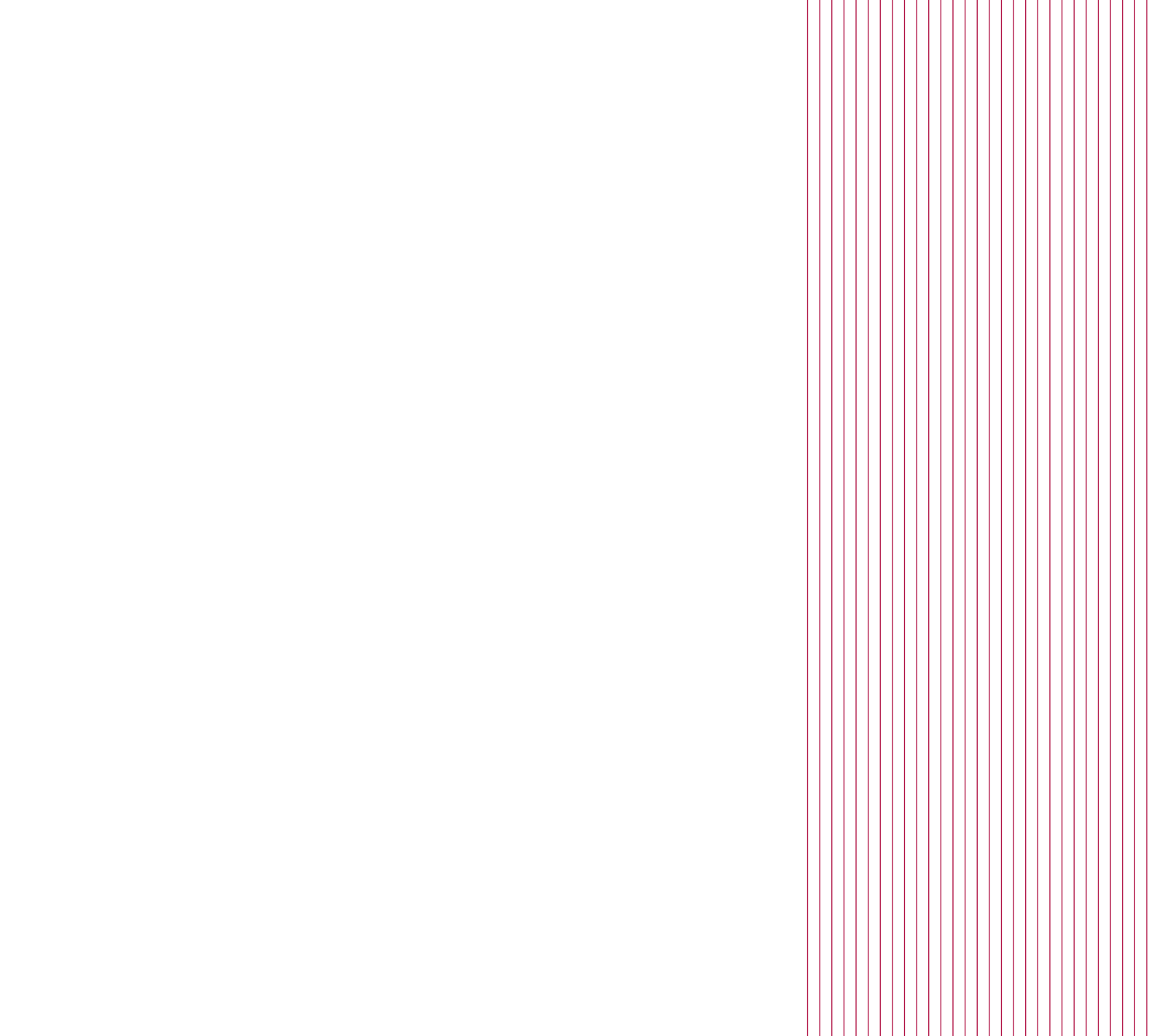

Mapa 3: Typy území česka podle kulturního potenciálu a rizik
Types of territory in the Czech Republic according to cultural potential and risks

TYPY ÚZEMÍ ČESKA podle kulturního potenciálu a rizik

Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic

(II.)

Active Ageing jako výzva pro kulturu v ČR (II.)
Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic (II.)

Sborník příspěvků z konference

Praha, 5. – 6. 10. 2022

Vydalo Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) v roce 2022

Fügnerovo náměstí 1866/5, 120 21 Praha 2

Redakce: Útvar koncepcí a metodiky

Překlad: Kateřina Báňová

Grafická úprava a sazba: Martin Krupa

Vydala: Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.

Náklad 130 ks

První vydání

Publikace vznikla za podpory Ministerstva kultury České republiky.

Tuto neprodejnou publikaci lze šířit pouze jako celek pro potřeby informace a propagace.

© Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Praha 2022

www.nipos.cz

ISBN 978-80-7068-378-1

Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic

(II.)

ACTIVE AGEING SUPPORT

- 8 **Michal Šerák:** Ageing Society as a Challenge for Culture
- 12 **Miriam Haller:** Un/Doing Generations. Generational Differences in Intergenerational Cultural Projects
- 15 **Iva Matějková:** Participation of the Senior Population in Cultural Services and its Support by the Ministry of Culture
- 18 **Jana Řeháková Fučíková, Emilie Jašová:** Activities of the Ministry of Labour and Social Affairs in the Field of Active Ageing and Support for Seniors

METHODOLOGY FOR SUPPORTING INTERGENERATIONAL DIALOGUE

- 24 **Robert Bargel:** Methodology for Supporting Intergenerational Dialogue and Cultural Participation of Older Adults
- 28 **Radim Perlin:** Are the Conditions for the Development of the Cultural Environment in the Czech Regions the Same Everywhere?

LOCAL GOVERNMENT

- 36 **Gundula Iblher:** Creative Ageing – Cultural Engagement Instead of Social Isolation
- 40 **Martin Karas:** Pardubice – „Culture for All“
- 42 **Jana Vidímová:** Active Ageing for All
- 44 **Hana Rabenhauptová:** We Praise the Old, But We Live in a New Age

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

- 48 **Tomáš Martinek:** Let's Go For a Trip! The Fun Does Not End There!
- 50 **Jiří Hrabě:** A Century of Life with Elpida
- 52 **Jaroslav Lorman:** ŽIVOT 90 Community Centre
- 53 **Joke Quaghebeur:** Best Practices – Examples of Successful Senior Theatre
- 58 **Helena Kubů:** Integration of People in Retirement Age, Activity Options, Senior Theatre

COOPERATION OF THE MUNICIPALITY AND INSTITUTIONS

- 62 **Anne Gallacher:** Creative Ageing – The Scottish Experience
- 66 **Jiří Stárek:** Academy of Arts and Culture for Seniors at Hostivař Primary Art School
- 67 **Sabina Matoulková:** Czech-Polish Active Senior Project
- 71 **Kateřina Jirglová:** Intergenerationally with „Mezi námi“

EXAMPLES FROM THE CULTURAL INSTITUTIONS

- 74 **Virginia Tandy:** Creative Ageing in England
- 79 **Monika Mikulášková:** Museums as a Natural Partner in Active Ageing Projects
- 81 **Dagmar Kučerová:** Third Age after School
- 84 **Alžběta Kvapilová, Dominika Bartošová:** Na Cucky Theatre – SEN Studio and SENior Drama Course

Conclusions
CVs

Active Ageing Czech Republic (II.)

October 6, 2022

Introduction

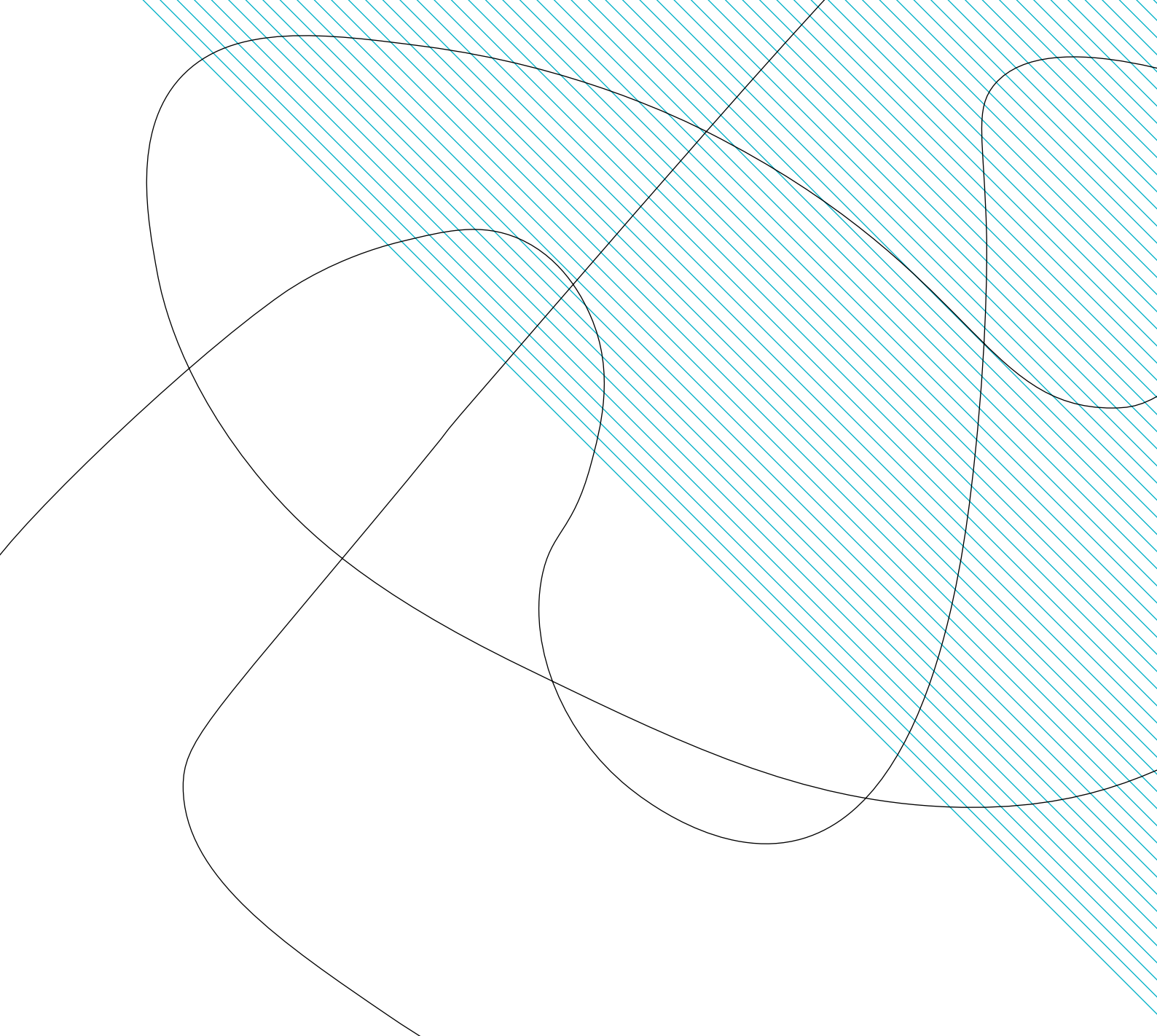
5-6 October 2022, Vavruska Congress Centre, Prague hosted an international conference entitled Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic (II). The conference's goal was to present the issue of active ageing from several points of view and to emphasize the role of culture as an essential factor in the process of active ageing. The organizer was the National Information and Consulting Centre for Culture.

The conference took account of the fact that seniors make up to 20% of the population, and the share will continue to increase. This demographic change will fundamentally affect all spheres of life, including culture. We tried to answer the questions, how should public administration and the non-profit sector react to this fact, and what can each of us personally do in this area? How to age actively and thereby prevent the negative effects that accompany ageing?

In two days and six thematic blocks (Support for active ageing, Methodology for supporting intergenerational dialogue, Self-government, Non-governmental organizations, Cooperation between municipalities and institutions, and Examples from cultural institutions), we presented the entire spectrum of projects and approaches, both from the Czech Republic and abroad, from Great Britain, Germany and Belgium.

The conference also included a presentation of the methodology on the topic of Supporting of intergenerational dialogue and cultural older adults' participation as tools of transferring and sharing cultural values at local and regional levels. The conference participants were also presented with examples of good practice that highlighted the contribution of public administration, the non-profit sector and cultural institutions to active ageing.

We hope the conference contributed to the mutual sharing of knowledge in the given area and brought new experiences and contacts. The event was held under the auspices of the Ministry of Culture.

The background consists of a dense pattern of thin, parallel teal lines slanted at approximately 45 degrees. Overlaid on this are several thick, smooth, black wavy lines that curve across the page in various directions, creating a dynamic, abstract design.

ACTIVE AGEING SUPPORT

Michal Šerák: Ageing Society as a Challenge for Culture

Population ageing

An increasingly discussed problem of contemporary society is the demographic change, manifested primarily by gradual ageing. The dynamics of this long-term process are primarily affected by three synergistic effects: increasing life expectancy, a long-term low birth rate and the shift of the strong years of the population to older age categories. Available statistics thus point to a constant increase in the representation of seniors in society, where they currently represent approximately one fifth of the population (CZSO, 2022). Moreover, this trend can be identified to varying degrees in most countries of the developed world. It is characterized by the so-called regressive type of age structure as a result of the dynamic development of medicine and the continuous improvement of the quality of life, while these factors have led to a gradual increase in the length of human life on the one hand and an unstoppable decrease in the birth rate on the other.

This continuous increase in the number of elderly and senior citizens has placed at the centre of social discussion the issue of their full integration into social processes and maintaining the highest possible level of their activity until late age. Although attention has long been devoted primarily to socio-economic topics (stability of the pension system, maintenance of an ageing workforce on the labor market, etc.), other levels of this multidimensional issue have begun to be developed over time. Professional debate is thus increasingly oriented towards issues of education, volunteering, political participation, etc. The topic of culture appeared as one of the last.

Active ageing concept

It can be stated that, for the time being, culture is on the fringes of the political mainstream, and culture as a platform for bringing generations together is still a relatively infrequent target of public administration institutions. Nevertheless, one notices a certain transformation of this perspective, and at the expert and political level, culture is increasingly perceived through the lens of its potential to fulfill the initial ideas of the concept of active ageing.

Its development and gradual integration into the structure of (not only) ageing policies of most developed countries of the world can be registered since the beginning of the 1990's at the latest (and at the expert level already much earlier). Among the main declared principles is the demand for more significant use of the potential of older individuals, an effort to fully integrate them into the life of society, and at the same time to provide them with dignified living conditions. As stated by the European Commission, the expected demographic change can be successfully managed through a positive approach focused on the potential of older age groups (European Commission, 1999).

Even the phraseology of international documents points to the need to redefine the view of the ageing process and the position of older adults and seniors in society. Through the activities of international organizations (mainly the WHO, the UN, etc.), concepts addressing the possible impacts of ageing on various areas of social reality and proposing instruments enabling the marginalization of potential non-dative impacts become an integral part of national policies (MoLSA, 2014). It is primarily about the concepts of active or healthy ageing. A comprehensive grasp of all important contexts for supporting the positive development of an ageing society is typical above all for strategies based on the environment of the above-mentioned international organizations. Principles for Older People (UN, 1991), Towards a Europe of All Ages (European Commission, 1999), Active Ageing: a Policy Framework (WHO, 2002), The Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health (WHO, 2016) or, for now, the most current Green paper on ageing (European Commission, 2022).

Active ageing is characterized within these documents as: “...the process of optimizing the conditions and opportunities for maintaining health, active participation and life security in order to increase the quality of life of people as they age.” (WHO, 2002, p. 12). Its aim is not only to prolong work activity, but above all to combine elements of productive ageing with a strong emphasis on quality of life and psychological and physical well-being (European Commission, 1999). As it is pointed out in many contexts, it can be, among other things, active participation in cultural and other social events, which represents an essential aspect of successful and active ageing, and also plays the role of a factor supporting development both at the individual level (e.g. development of cognitive and physical functions, reduction of social exclusion and isolation, development of social contacts, deepening of independence and self-dignity, strengthening of identity, enabling reflection of social changes, etc.), as well as societal (reduction of manifestations of ageism and stereotyping, initiation of intergenerational communication, development of silver economy, etc.).

The ageing policy of the Czech Republic and its character

Although this is by no means a new topic and the first professional discussions on various aspects of the integration of the senior population into the life of society can be located as far back as the 1970's, the accelerating transformation of social reality, the dynamic development of new technologies and, last but not least, the growing heterogeneity of the elderly always generate new questions and challenges for research and practice. Culture is also an area that is very significantly affected by the above statements, and in a broader perspective the whole complex issue of the participation of older adults and seniors in a wide range of social activities. Although at the political level, more and more attention is paid to the starting points of active (successful, healthy) ageing, unfortunately this trend does not resonate in the form of a stronger focus of political support on the cultural or educational activities of seniors. In addition, seniors are not usually presented as a dynamic group that would be understood as an integral part of society participating in its functioning.

As already stated, the potential risks of the ageing of society were registered at the expert and political level in the last decades of the 20th century at the latest. With the onset of the new millennium, this topic finds itself in the centre of attention, among other things, as a result of significant media coverage. The direction of ageing policy is usually associated with two basic requirements: to integrate older people into economic and social development and to create an age-inclusive society (MoLSA, 2014). Political goals and priorities are then specified in a number of strategic documents and studies. However, they usually do not reflect the full reality of the ageing population, and their focus can be characterized as significantly fragmentary and selective. The question of intergenerational sharing and dialogue or the support of cultural activities is indeed presented in them, but mostly on a latent level, without significant concreteness.

The current dynamic, unsystematic and often improvised form of formulation and implementation of the ageing policy did not allow the creation of a coherent segment within public policies. The available strategic documents elaborating the visions and objectives of the ageing policy are therefore often only declarative in nature. In addition, their reduced content focus usually does not reflect the entire reality of an ageing society. Targeting a narrow range of selected socio-economic and medical topics is typical, while the field of culture is largely absent.

In addition, the issue of ageing is generally understood primarily as a social or economic issue, not a cultural or educational one. Also for that reason, in the mentioned documents one can identify the predominance of contents linked to the areas of competence of the ministries managing the segments of social issues and employment, or healthcare. In addition, the potential change of the current situation is also hindered by the competence overlaps of the state report. A number of problems are also caused by the fact that a significant part of the cultural activities associated with the senior population takes place at the level of non-governmental non-profit organizations, outside the sphere of public policy.

Therefore, the long-term absence of systemic support and appropriate legislative or financial instruments is therefore characteristic of the

entire sphere. The professional public is also drawing attention to the persistent homogenization and stereotyping of the senior population. Ageing is a highly individualized process and seniors as a whole do not form a homogeneous and simply typed group. However, much unquestionable progress has been achieved in the field of the implementation of ageing policy over the past few decades, the inability to respond individually, and sufficiently reflect the real specifics and needs of the target groups of older adults and seniors remains a significant deficit of most strategies and activities (Šerák, Vidovičová, Wija, 2019, s. 63). A certain problem is also the fact that, in addition to organizations and activities a priori aimed at the target group of the senior population, the majority of cultural activities is aimed at society as a whole, although older adults and seniors often make up the majority of the clientele.

Culture as a topic of public policies

The area of culture, representing an integral part of social identity, plays a significant role in the framework of the ideas of active ageing. Many studies point to the fact that it is precisely older adults and seniors who play a fundamental role in the process of its preservation and transmission through intergenerational learning (Newman, Hatton-Yeo, 2008, p. 38). Active and passive participation in cultural life (society, community, municipality) thus plays the role of a personal activation factor, but also fulfills the role of a public platform for meeting people of different generations and intergenerational learning. Culture is therefore valued as an effective and natural tool that positively affects the quality of life of an individual and acts synergistically on an individual, group and social level. The role of culture as a platform enabling bringing generations together and strengthening intergenerational solidarity is also essential. The positive influence of culture and art on the mental, physical and social well-being of older people is explicitly declared in the document Long Live Arts Manifesto (Long Live Arts, 2016).

However, in the Czech Republic, contrary to the declared social significance and the many times proven impact on the quality of life of seniors, minimal attention is paid to the area of culture as one of the tools of the implementation of ageing policy by the state. The vast

majority of available strategies and concrete measures neglect or marginalize this aspect of social reality. This approach can be traced in all national strategies published in the past. These are the following documents: National Action Plan Supporting Positive Ageing for the period of 2013-2017, National Programme of Preparation for Ageing for the period of 2008 to 2012, National Programme of Preparation for Ageing for the Period of 2003 to 2007, and the current Strategic framework for preparing for the ageing of society 2021–2025.

When comparing the content, goals and priorities of the above-mentioned documents, one can clearly note the significant marginalization of the reality of the population in the so-called third age. Although the strategy declaratively espouses the ideals of the active ageing concept in many places, it does so in a highly selective manner. Compared to the diction of international documents, they also focus on a significantly narrower range of topics. While the primary focus is on selected problems of an economic, social or health nature, there is on the contrary a clear resignation to a comprehensive and systematic grasp of the entire context.

At the same time, it is participation in cultural life (society, community or village) which can represent an important aspect of the activation of an individual and, as a result, helps to maintain the quality of their life. Culture also serves as a public platform for meeting people of different generations. It can thus strengthen intergenerational communication, e.g. in the form of sharing cultural content and passing on values, possibly improving existing and creating new social relationships and getting to know members of different generations. Based on many studies, it has been proven that it is older adults and seniors who have an essential role in community development (Newman, Hatton-Yeo, 2008, p. 38).

On the other hand, it is necessary to notice the vital development of the entire segment, even without adequate political support. This progress is conditioned not only by the development of practice and the continuous increase in the quantity and quality of the services provided, but also by the transformation of the target group. The gradual transformation can thus be identified both on the demand side (mainly manifested by the changing motivation of participants,

increasing functional literacy, better financial situation, higher expectations) and on the supply side (a general quantitative increase, diversification of content and forms, gradual professionalization, availability of financial support tools, etc.). Nevertheless, it can be stated that the real expansion of this area of culture is still ahead of us.

Conclusion

Culture and its manifestations are an inseparable and integral part of social identity. It has been confirmed many times that older adults and seniors play a vital role in the process of its preservation and transmission, primarily through intergenerational learning. Greater support for the participation of seniors in cultural activities thus represents a benefit from which society as a whole can benefit. A prerequisite is that the issue of culture becomes an integral part of all long-term political strategies following the reality of an ageing society in the Czech Republic.

Literature

- BARGEL, Robert, Renata KOCIANOVÁ (eds.) and col. Support of Intergenerational Dialogue and Cultural Older Adults' Participation as Tools of Transferring and Sharing Cultural Values at Local and Regional Levels: Methodology NAKI II. Praha: NIPOS, FF UK, 2021. Available from: <https://naki2.nipos.cz/data/metodika.pdf>
- ČSÚ. Age structure 31/12/2021. Praha: Czech Statistical Office, 2022. Available from: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>
- European Commission. Green paper on ageing. Publications Office of the European Union, 2022. Available from: <https://data.europa.eu/doi/10.2775/785789>
- European Commission. Towards a Europe of All Ages – Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity. [online] Brusel, 1999. (cit. 2016-09-17). Available from: http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/com221_en.pdf
- KOPECKÝ, Martin and Michal ŠERÁK. Adult education and learning policy in the Czech Republic after 1993: Discontinuous and paradoxical development between vocationalism and Europeanization. In: Marcella MILANA, Tom NESBIT, eds. Global Perspectives on Adult Education and Learning Policy. Palgrave Macmillan, 2015, p. 29–43. ISBN 978-1-137-38824-7.
- ICL-Brazil. Active Ageing: A Policy Framework in Response to the Longevity Revolution. [online] Rio de Janeiro: International Longevity Centre Brazil, 2015. (cit. 2016-09-17). ISBN 978-85-69483-00-7. Available from: http://ilcbrazil.org/wp-content/uploads/2016/02/Active-Ageing-A-Policy-Framework-ILC-Brazil_web.pdf
- LONG LIVE ARTS. Long Live Arts manifesto: feel the arts. UK: The Baring Foundation, 2016. Available from: <https://www.artshealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/2016-Long-Live-Arts-manifesto-feel-the-arts.pdf>
- MoLSA. Strategic framework for preparing for an ageing society 2021-2025. Praha: MoLSA, 2020. Available from: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Strategicky_ramec_pripravy_na_starnuti_spolecnosti_2021-2025.pdf/99bc6a48-abcfe555-c291-1005da36d02e
- MoLSA. Preparatory manual for old age for citizens. Praha: Ministry of Labor and Social Affairs and Center for Social and Economic Strategies FSV UK, 2020. Available from: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/CESES_manual_pripravy_na_stari.pdf/ddd7ba32-9885-d038-ef87-9c41034ca9e6
- MoLSA. National action plan supporting positive ageing for the period 2013 to 2017. Praha: Ministry of Labor and Social Affairs, 2014. Available from: http://www.mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf
- NEWMAN, Sally and Allan HATTON-YEO. Intergenerational Learning and the Contributions of Older People [online]. Ageing Horizons, 2008, No. 8, 31–39. Available from: <http://riolis.ipleiria.pt/files/2011/03/Intergenerational-Learning-and-the-Contributions-of-Older-People.pdf>
- ŠERÁK, Michal and Łukasz TOMCZYK, eds. Preparation to ageing and old age. Kraków, Praha: Pedagogical University of Cracow, 2019. Czech-Polish-Slovak studies in andragogy and social gerontology part X. ISBN 978-83-953737-2-5. Available from: https://www.researchgate.net/publication/337389448_PREPARATION_TO_AGEING_AND_OLD_AGE
- ŠERÁK, Michal, Lucie VIDOVIČOVÁ and Petr WIJA. Comparative analysis of the approach of public administration in selected EU countries to the participation of seniors in public decision-making. Praha: Institute for Social Policy and Research, r.a., 2019. [online]. Available from: https://socialnipolitika.eu/wpcontent/uploads/2019/08/Analy%CC%81za_participace_web.pdf
- WHO. Active ageing: a policy framework. [online] Geneva: WHO, 2002. [cit. 2016-09-12]. Available from: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/67215/1/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf

Miriam Haller: Un/Doing Generations. Generational Differences in Intergenerational Cultural Projects

The understanding that age and generational differences are not simply biologically given, but are social distinctions like gender or class we are all together „doing“, is still only gradually gaining acceptance. In an explorative study I investigated practices of Doing and Undoing Generations in projects of Intergenerational Cultural Learning (cf. Haller 2022) These cultural projects received funding from the Centre for Creative Ageing and Inclusive Arts (kubia) in North Rhine-Westphalia (Germany). The data for this empirical analysis were collected from three group discussions with participants and project leaders, observation protocols of group meetings and performances, videos of the performances and websites of the projects as well as project data sheets from the application for funding.

Funding Cultural Education in Old Age in North Rhine-Westphalia

The three investigated projects were funded in 2021 by the Fund for Cultural Education in Old Age, that is provided by the Centre for Creative Ageing and Inclusive Arts (kubia). Responding to demographic changes, the Ministry of Culture of the German federal state of North Rhine-Westphalia took the initiative in 2008 to introduce a new strategy establishing kubia, the Centre for Creative Ageing and Inclusive Arts (cf. Fricke 2016). kubia is a professional forum

and service platform for artists, arts facilitators, care professionals and staff in cultural institutions and local authorities. The centre provides funding, information, training, networking opportunities, consulting and research on all issues relating to cultural and arts-based activities and lifelong learning. Our aim is to raise awareness of the important role of cultural participation at all ages by developing trend-setting concepts and innovative models. We focus on professionalising arts-related educational practices for older adults and persons with disabilities. Last but not least we encourage intergenerational dialogue through the arts. Therefore, the Fund for Cultural Education in Old Age promotes not only cultural education in later life but also Intergenerational Cultural Learning.

How do we distinguish generations?

At the moment not only the demographic change, but also other major social transformation processes – first and foremost climate change – are topic of intergenerational discussions. Most recently, pandemic-related measures drew divides between the generations. There is a need for intergenerational dialogue in and through the arts and cultural education. In order to learn more about generational differences in intergenerational arts projects, I focused in my explorative study on the following research questions: How are these projects doing generational differences? But also: How do they question or criticise generational differences? Do ambivalences towards stereotypical age and generational attributions play a role within practices of Undoing Differences?

Cultural gerontology describes social practices with which age groups are distinguished from one another as practices of Doing Age: They are practices of producing age differences „which are not natural or biological, but which, once constructed, are treated as real existing facts“ (Schröter 2021, p. 31). In contrast, the concept of Undoing Age (cf. Haller 2020 / 2010) refers to practices that critically rethink, undermine and deconstruct age differentiations and their associated images of age. Analogously, the term Doing Generations refers to social practices that distinguish generations from one another, while practices of Undoing Generations blur such distinctions or ironically undermine stereotypical images of generations (cf. Haller 2022).

Research on ageing and intergenerational relations describes various practices of how we distinct generations from one another (cf. Lüscher et al. 2017).

1. Generations are often polarised into age groups – into „the old“ and „the young“.
2. The genealogical-familial understanding of generations, distinguishes generations according to their family roles like grandparents, parents, children or grandchildren.
3. Generations are also differentiated according to socio-historical generational affiliations, for example, the baby boomer generation on one side and on the other side the Fridays for the Future generation.
4. Furthermore, generations are characterised by their media competences. We distinguish for example the ‚digital natives‘ from the ‚silver surfers‘.
5. The pedagogical understanding of generations in turn assumes a distribution of roles in the teaching-learning relationship, according to which traditionally the younger generations learn from the older, but today – especially in informal learning contexts – older generations are also increasingly learning from younger generations. Concepts of Intergenerational Learning differentiate into „learning together“, „learning from each other“ or „learning about each other“ (Franz et al. 2009).

All these practices of Doing Generations are contrasted with socio-cultural practices of Undoing Generations, which criticise stereotypical attributions of generations and ages, deconstruct and relativise generational distinctions.

Doing Generations in „Grandpa and me“: An intergenerational film project

The project „Grandpa and me“, directed by Peter Küstermann, is structured by practices of „Doing Generations“ in the sense of the genealogical-familial understanding of generations. A group of young refugees from Syria who lost their own grandpas in war „adopted“ a group of senior citizens in order to create a film about the history of the churchyard „Johanniskirchhof“ in their city Minden.

The project concept divides the participants into two groups by marking an age difference that distinguishes the seniors from the juniors. This practice of Doing Age entails a polarising generation construction in older participants on the one hand and the younger ones on the other hand. Additionally, the project is shaped by genealogical-familial generational distinctions: This is already expressed in the project title „Grandpa and me“. Such practices of „Doing Generations“ can be found in numerous projects of Intergenerational Learning: They are characterised by a genealogical-familial understanding of generations which is transferred to extra-familial generational relationships, so that a social kinship is established (cf. Franz et al. 2009). In „Grandpa and me“, the relationship between the generations was established right at the beginning of the project through a symbolic act of „adoption“. Contrary to convention, however, the older ones were „adopted“ by the younger ones. This performative act of Undoing Generations turned conventional notions of familial generational relations with a twinkle in the eye upside down.

In the group discussion, some of the project participants expressed their ambivalence towards dualistic old-young distinctions. A 55-year-old participant sees himself as an „older participant“, but more as a member of a middle generation. He feels less like a grandfather, but more in the role of an uncle. Another participant identifies himself as member of the generation of 1968, but refuses strictly being addressed as old person. Another participant, who was a child during WWII considers himself as a member of the war generation, which is why he feels connected to Syrian youth and their war experiences. Even if the strict old-young distinction, that shaped the project concept, disappears in the course of the group discussion in favour of a more diverse understanding of generations, the practice of Doing Generations in mode of social kinship is affirmed on all sides: The participants of this cultural project see themselves as a kind of family.

Undoing Generations in „2186-Nemesis“: An intergenerational dance theatre project

„2186-Nemesis“ is the title of a dance theatre project about climate change and intergenerational responsibility. The dance theatre „Meine

Zeit ein Raubtier“ is based in Solingen and directed by Markus Grolle (choreography/direction), Renate Kemperdick (dance) and Stephan Haeger (lighting design/documentation). In the performance, the older members of the ensemble are juxtaposed with two young performers, acting as a kind of Adam and Eve, who in the year 2186 have to deal with the ruins of the Earth destroyed by previous generations.

The project concept divides two generations from each other, according to their calendar age: The ensemble members aged 55 plus are distinguished from the two younger ones. This age distinction is then reshaped by a socio-historical generation difference: The project concept refers to the Fridays for Future generation and its anger towards the previous generations who will leave them a devastated environment.

This project developed during its course critical practices of Undoing Generations to deconstruct those polarising generation differences. In the group discussion, it became clear that younger and older participants as well as the project initiators show ambivalence about the polarisation of the young versus old generation. They say that many of the older people had already protested for environmental protection when they were young. They see now the dance project as an appropriate way for them to keep on protesting. The initiators see the goal of their project in a critical gesture of dissolving generational boundaries – in other words, in practices of Undoing Generations. They are convinced that by working together on „*body consciousness*“ in dance projects, it is possible for age and generation boundaries to fall.

Un/Doing Generations in „*The distant body*“. Intergenerational dance performances by „*Silke Z. – Die Metabolisten*“

The dance performance project „*The distant body*“ by the Cologne choreographer Silke Z. and her intergenerational professional dance ensemble „*Die Metabolisten*“ reflected both: practices of Doing Generations and Doing Age as well as practices of Undoing Generations. The aim of the project was to explore the effects of the pandemic distance regulations on intergenerational relations with the means of dance.

Therefore, the professional dance ensemble worked with dance amateurs of different ages. During those dance laboratories the construction of generational differences was investigated by dancing. The Ensemble „*Die Metabolisten*“ brought the results of this work with different age groups on stage. Throughout the project, the practice of pandemic-related intergenerational distance was reflected in all its ambivalences. Current practices of constructing and deconstructing differences between generations and ages were critically reflected and made aesthetically tangible on stage. Also, the audience was encouraged to reflect on what we do when we constantly distinguish us by labeling the other group as old and frail or young and active.

Don't fear intergenerational ambivalences

The explorative study shows that Intergenerational Cultural Learning can open up for intergenerational dialogue promoting learning together, from each other and about each other (cf. Fricke 2013/2012), but also may enable the participants to gain insights into the practices of generational distinctions and the critical reflection of generation stereotypes through the medium of the arts. In the three projects, diverse practices of Doing and Undoing Generations come into play, sometimes simultaneously. The analysis shows how interwoven they can be and that „*intergenerational ambivalences*“ (cf. Lüscher et al. 2017) may at last help to question stereotypical role patterns and generational images. Therefore, it is important that the teaching artists do not hesitate to deal with ambivalences, but rather bring them up creatively and help to give them an aesthetic expression. The arts can perform how social generational distinctions are done or undone or may be done differently.

Literature

Julia Franz, Norbert Frieters, Annette Scheunpflug, Markus Tolksdorf und Eva-Maria Antz (2009): *Generationen lernen gemeinsam. Theorie und Praxis intergenerationaler Bildung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.

Fricke, Almuth (2016): *Cultural Geragogy. A new discipline for the Cultural Education of Seniors in Germany*. In: *Active Ageing. Culture as an Opportunity for Active Ageing in the Czech Republic*, Praha, pp. 165-171, <https://eshop.nipos.cz/obchod/sbornik-z-konference-active-ageing-jako-vyzva-pro-kulturu-v-cr/>

Almuth Fricke (2013/2012): Kulturelle Bildung im Dialog zwischen Jung und Alt. In: Wissensplattform Kulturelle Bildung Online. <https://www.kubi-online.de/index.php/artikel/kulturelle-bildung-dialog-zwischen-jung-alt>

Miriam Haller (2020 / 2010): Undoing Age. Die Performativität des alternden Körpers im autobiographischen Text. In: Wissensplattform Kulturelle Bildung Online. www.kubi-online.de/artikel/undoing-age-performativitaet-des-alternden-koerpers-autobiographischen-text.

Miriam Haller (2022): Altersdiversität und andere Vielfältigkeiten. „Un/doing Differences“ in Projekten intergenerationeller Kultureller Bildung. In: Gero Research Journal 7, pp. 16-26. <https://www.gero.lu/de/produit/geroresearch-journal-herunterladen>

Kurt Lüscher et al. (2017): Generations, intergenerational relationships, generational policy. A multilingual compendium. http://www.generationen-compendium.de/downloads/Luescher_Kompendium_englisch_10-10-2017.pdf

Klaus R. Schroeter (2021): Doing Age im Fokus von Agency, Corporality und Embodiment. Eine Heuristik zur sozialen Konstruktion des Alter(n)s. In:

Franz Kolland, Vera Gallistl und Viktoria Parisot (Hrsg.): Kulturgerontologie. Konstellationen, Relationen, Distinktionen. Wiesbaden: Springer VS, pp. 25-57. [kubia – Centre for Creative Ageing and Inclusive Arts: www.kubia-nrw.de](http://www.kubia-nrw.de)

Iva Matějková: **Participation of the Senior Population in Cultural Services and its Support by the Ministry of Culture**

First of all, let me thank the organizers for the opportunity to inform the participants of this conference about the programmes and other activities of the Ministry of Culture that it implements or supports in order to help seniors actively participate in all areas of cultural life in the Czech Republic.

At the outset, it should be mentioned that the Ministry of Culture is increasingly taking into account the availability and accessibility of cultural services for seniors, persons with disabilities and other groups of the population. This fact is reflected in the current strategic document „*National Cultural Policy for 2021 – 2025+*“, approved by Government Resolution No. 843 of 27 September 2021.

We are aware that the involvement of seniors in cultural life plays an important role in their active inclusion in society, which is one of the reasons for supporting activities that offer valuable use of seniors' free time and are also a source of their self-realization and social contacts. This concerns not only providing cultural services and supporting cultural activities, but also using the valuable life experience of seniors as employees or volunteers in the activities of the Ministry of Culture and its subsidiary organisations.

Despite the fact that the economic situation of cultural institutions is not very favourable at present, the subsidiary organisations of the Ministry of Culture have long been providing various discounts and discounted admission fees for seniors and other groups of the population. A list of discounts is available on the websites of individual institutions and heritage sites and is also published on the Ministry of Culture's website at <https://www.mkcr.cz/slevy-ze-vstupneho-nakulturni-akce-a-do-kulturnich-objektu-178.html>. This list is updated twice a year.

With regard to other cultural institutions whose founder is not the Ministry of Culture, the provision of discounts on admission fees always depends on the specific founder and the Ministry of Culture has no way of influencing these discounts, but I know from experience that most museums, galleries and other cultural institutions provide such discounts.

Before I mention the specific activities of museums, galleries, libraries and other cultural institutions, I would like to introduce the separate subsidy title, Support for Cultural Activities of Persons with Disabilities and the Elderly, which the Ministry of Culture announces annually. This programme supports cultural events through which disabled people and seniors present their artistic activities for themselves and for the public. The supported projects include projects implemented by social centres, associations, homes for the elderly, libraries, as well as other legal and natural persons. Subsidised projects include various forms of art therapy, artistic activities, ceramics, theatre and literary work or musical activities, memory courses, lectures, as well as universities for mature citizens. An overview of events for the disabled and the elderly supported by the Ministry of Culture is published under the title "*Calendar of ZPO Events*" on the Ministry's website and on the NIPOS website and is updated monthly. This year, a total of CZK 8 200 740 was distributed under this programme (to 104 projects).

In this post, there is no time to list all the activities that the grant-in-aid organizations of the Ministry of Culture organize, but I will gradually list at least some of them. Events that have become an integral part of museum activities include guided tours for pre-ordered

groups of senior citizens, lectures, workshops, walks and other events. The National Heritage Institute and some libraries are offering the "*University of the Third Age*" courses.

As far as the physical accessibility of buildings is concerned, there has been a big step forward here as well. Subsidiary organizations of the Ministry of Culture make such measures and adjustments as possible to enable access for people with reduced mobility, including people in wheelchairs. However, the architectural conditions do not allow it everywhere. The accessibility of buildings, as well as overviews of all events, can also be found on the websites of the respective institutions.

The vast majority of museums, established by the Ministry of Culture, make the collection items they manage available online on their websites or through the eCollections portal. The number of collection items that can be viewed remotely from the comfort of one's home is constantly increasing with their gradual digitization.

Museums and galleries are gradually becoming a space for intergenerational meetings. I would like to mention at least some interesting activities. For this year, the National Museum has prepared the project "*Experimental University for Grandparents and Grandchildren*" with the Centre for Lifelong Education. The intergenerational learning programme acquaints seniors and their grandchildren with the activities and outputs of individual branches of the National Museum. A total of 40 pairs consisting of a grandparent and a grandchild participate in the project.

Intergenerational programs are also organized by the National Gallery in Prague, where people can attend intergenerational workshops.

In the same way, the Moravian Gallery in Brno (MGB) organizes intergenerational workshops called Family Afternoons, which strive to deepen the intergenerational dialogue between children, parents and grandparents. This type of workshop takes place in all MGB buildings, including the Josef Hoffmann Museum in Brtnice.

The Hussite Museum in Tábor has prepared special worksheets that grandparents and grandchildren fill out together during the visit as part of the “*Grandma and Grandpa with Grandchildren Come to the Museum*” event.

Among the events aimed at seniors, I would like to mention, for example, the Náprstkovo Museum of Asian, African and American Cultures, which has been cooperating with the Cultural Activation Centre for Seniors in Prague 9 for several years in the form of popularizing lectures by curators on selected topics. Since 2021, Náprstkovo Museum implements the project *To the museum? Maybe right now!* as part of this project, the museum offers 4 elaborated themes (The Water Fairy, Charles IV, King of Bohemia and Roman Emperor, Velvet Revolution 1989, Masaryk Phenomenon) in the form of panel exhibitions that can be lent for free to homes for the elderly. The form of exhibitions (color, font size, layout of images and text) is adapted to the preferences of the clients of these facilities. From June 2021 until the end of the year, over 50 exhibitions were held in homes for the elderly throughout the Czech Republic. This project was very positively evaluated by the nursing homes and took the workers and residents of the homes away from the normal events surrounding the coronavirus pandemic, at least for a while.

The Silesian Regional Museum offers seniors guided tours in all its exhibition areas. It also offers them educational programs or special events in three areas (Historical Exhibition Building, Petr Bezruč Memorial and National World War II Memorial). Programs at the Petr Bezruč Memorial offer bibliotherapy and lectures for seniors. The aim of these activities is to support and develop reading literacy among seniors, develop communication skills, support social contacts and enable the experience of reading. Through these activities, seniors are made more comfortable while staying in the Day Care Centre and the Charitable Home. The programs are offered to these facilities as an alternative solution for seniors who cannot go to the Petr Bezruč Memorial for health reasons. Seniors meet in the common room, or in the garden in good weather.

In the Brno Moravian Gallery, a regular series of evenings of art, music and words VOX IMAGINIS and the year-long Basic Art History

Course, consisting of lectures suitable for obtaining a general overview of artistic epochs, trends and personalities, are very popular with the senior audience. For seniors, for whom physical presence at lectures is problematic for various reasons, the lectures of this course are also provided online. For the year 2022, an expanding module of lectures focused on design and the history of fashion and clothing was also prepared for the senior audience.

The National Museum in Nature (Open-Air Museum) purposefully creates cultural programs aimed at senior citizens. In the Vysočina Open-Air Museum, there are the programs *Family Tree* or *Back to the Roots* or the *Avatar* programme or *Why protect intangible heritage*, in the Wallachian Open-Air Museum, there is the *We are still young!* programme.

I should also mention that museums organize interesting events for senior citizens also on Senior Citizens' Day. One of them is a guided tour combined with a demonstration of historical folk skills with a creative workshop in the new *Traditional Folk Culture in Moravia* in the *Mirror of Time* exhibition in the Moravian Regional Museum.

In addition to organizing events for seniors, I should highlight that seniors also play an important role in the field of employment or volunteering. Seniors are employed in the main employment scheme or through work contracts, they are involved in external short-term and long-term cooperation and pass on their rich life experience in their positions. In museums and galleries, seniors mainly work as lecturers, curators, documenters, researchers, accountants, cashiers, technical and economic workers and in other positions. Seniors also find great employment in many professions at the National Theatre and also in various positions in libraries.

Libraries also play an important role in relation to the senior population. The Ministry of Culture establishes the National Library in Prague, the Moravian State Library and the K. E. Macana Library and Printing House for the Blind. In addition to regular activities, libraries also organize other events, and over time they have become multimedia and methodological centres that also organize lectures and

memory training courses for seniors, as well as excursions, trainings and conferences.

Due to time constraints, it was not possible to list all events for seniors that expand and enrich the regular activities of museums and libraries. But I believe that from the few examples given, it is clear that the interest in the senior population is not left behind in the Department of Culture, but is one of the basic trends of cultural institutions established by the Ministry of Culture.

*Jana Řeháková
Fučíková, Emilie Jašová:*
**Activities of the
Ministry of Labour
and Social Affairs in
the Field of Active
Ageing and Support for
Seniors**

Ageing and preparation for it:

- The issue of securing a quality life in old age affects each of us. Each of us should prepare for old age, not be afraid to think about it and discuss it with loved ones who are already in this stage of life.
- Seniors are a group with an age spread of up to 30 years, as the average life expectancy is gradually increasing. It is our duty to create a suitable social climate and opportunities for all seniors, for those who are active, so that they have opportunities to further develop their activities, and for those who need our help, so that they are always provided with the best care with respect.
- It is not possible to negotiate ageing. We can prepare for old age, accept it or reject it, but we can never escape it. Due to the ageing of society, it is essential to adapt our society and its functioning to this trend.
- According to predictions, a third of the population in the Czech Republic will be of senior age, so it is important that we take this into account and adapt not only the pension system, health and

social care or the labor market, but also our thinking and perception of seniors in society.

The concept of active ageing and the definition of an active senior:

- Active ageing is a concept introduced by WHO (2002) that maximizes opportunities for health, participation and protection and increases quality of life in the ageing process. Three pillars of active ageing are: health, participation (participation in social/cultural events in the local area), safety.

An active senior:

- takes care of his health (sport, trips, walks, garden, mushroom picking, memory training, learning new things),
- maintains social contacts (employer, family, friends, courses, associations, education, volunteering, interest in active participation in activities in the community),
- a condition for active ageing is a sense of security (external conditions that society must ensure – equal access to seniors, access to health care, accessibility, sufficient material provision).
- The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE, 2020) in its Guidelines for Mainstreaming Ageing defines mainstreaming ageing as a strategy, process and multidimensional effort to integrate ageing issues into all policy areas and at all political levels.
- The Council of the European Union (2021) in the Green Paper on Ageing – Promoting Intergenerational Solidarity and Responsibility talks about healthy and active ageing, which consists in promoting a healthy lifestyle throughout life and includes consumption and eating habits and the level of physical and social activity. Healthy and active ageing has a positive impact on the labor market, employment rates and our social protection systems and thus on economic productivity growth.

Support of active life of senior citizens by the Ministry of Labour and Social Affairs:

Strategic framework for preparing for the ageing of society 2021 – 2025

- It was approved by the government on September 13, 2021.
- On the basis of an extensive socio-economic and demographic analysis, the Ten Preparation Points for an Ageing Society document was formulated, which will be elaborated into an action plan
- The priorities that need to be addressed in connection with the active ageing of society in the Czech Republic include:
  - More accessible and quality social and health services (e.g. measures to support quality and accessible services with an emphasis on remaining in the home environment).
  - More accessible and barrier-free housing for seniors (e.g. measures to prepare a new subsidy title for barrier-free adaptations of an apartment)
  - Safe life for seniors, fight against discrimination, violence and so-called business crooks, increase in consumer protection (e.g. support of crime prevention services)
  - Lifelong learning, the labor market and active ageing (e.g. measures to support and develop lifelong learning, active ageing and flexible forms of work)
  - Barrier-free public space (e.g. barrier-free public transport measures)

Project Implementation of ageing policy at the regional level

The goals of the project were as follows:

- development of ageing policy in regions
- transfer of information from regional to central level and vice versa cooperation with NGOs and regional senior organizations
- methodical support in the creation of regional ageing policy strategies
- creation of a point of contact for local and regional self-government and senior citizens
- processing of expert analyses × materials for the creation of concepts in individual regions
- cooperation in the preparation of STRAPS

- education, publicity, mainstreaming × information campaigns for professionals and the general public
- support of pro-senior activities in the region – for example leisure activities

Project outputs:

- STRAPS
- Methodology for creating regional ageing policy strategies
- Regional action plans to support preparation for ageing (or its update)
- International conference (2017 – Ageing and public space, 2018 – Financial impact of population ageing and sustainability, 2019 – Seniors and human rights, 2022 – Ageing is a challenge!)
- Senior envelope (data on health status that will facilitate the work of the Social Security Administration):
  - Large – in a plastic envelope on the fridge or on the inside of the front door
  - Mini – for the wallet
- Collection of examples of good practice – an overview of pro-senior activities by region
- Round tables (6/region/year) × intergenerational cooperation, nutrition in old age, discharge from VTOS, barriers for elderly people with disabilities, age management, discrimination and violence against the elderly, healthy ageing, etc.
- Society of Employment 55+ Competition (in cooperation with the South Bohemian Employment Pact)
- Pension reform survey
- Newsletter and Encouragement Magazines
- Projects: Children paint for seniors, Jerusalem challenge, Seniors 2020 – life story
- Analyses and studies, for example:
  - Participation of seniors in public decision-making
  - Intergenerational and community centres in EU countries
  - Life attitudes and preferences of the elderly
  - Segment of services for senior households
  - Healthy ageing
  - Public policies in the EU in the field of preparation for ageing
  - Implementation of the ageing policy at the regional level

- Implementation of the policy of active ageing in the municipalities of the Moravian-Silesian Region

Government Council for Seniors and Population Ageing

- It is the government's permanent advisory body on issues related to seniors and population ageing.
- It strives to create conditions for healthy, active and dignified ageing and old age in the Czech Republic and the active involvement of older people in the development of society.
- At the 45th session, the agenda included a discussion of some of the measures of the Decalogue for preparing society for ageing (active ageing), representatives. At the 46th meeting of Elpida, support was requested for their proposed establishment of an international Senior Line (European Harmonized Number).
- At the 46th meeting, it was agreed to create a Working Group for Seniors and Population Ageing of the Council from representatives of individual departments and experts from external collaborators. The „thematic areas“ for discussion within the Council's Working Group will include, for example:
  - Support for the implementation of the measures of the Strategic Framework for Preparation for Ageing societies 2021-2025 during the creation of the Action Plan;
  - Definition of research needs;
  - Support of educational activities in the field of ageing society.

VÚA: Support of publicly beneficial activities of pro-senior and senior organizations

- Support of projects of the non-profit sector focused mainly on the operation of a volunteer network and volunteering for seniors or volunteering targeted at seniors, ensuring sports activities for seniors or activities aimed at improving lifestyle and preventing social or health complications, activities aimed at improving the health of seniors, ensuring educational activities for seniors, advocacy support and defense of the rights of informal caregivers with an emphasis on care for the elderly, activities aimed at supporting intergenerational cooperation, educational activities aimed at the elderly, counseling and advocacy assistance for the elderly, activities aimed at supporting informal care.

- Support of projects focused on intergenerational cooperation and solidarity – allocation in 2020 to 2021: 2020 – 18 mil. CZK; 2021- 2 rounds, 1st round 14 mil. CZK and the 2nd round of 10 mil. CZK.
- In 2022, the subsidy to support the publicly useful activities of senior and pro-senior organizations with nationwide scope amounted to CZK 18 million.
- Supported topics included for example:
  - Prevention of social exclusion of seniors still living in a natural environment, when the senior is not a passive recipient, but has the opportunity to offer their experience, skills and time to someone else (attendance of seniors – volunteers in kindergartens and primary schools in the form of reading grandmothers and grandfathers).
  - Strengthening the intergenerational dimension of the healthy ageing project with walks and trips implemented in cooperation with the tourism college, where students participate in the preparation and implementation of health walks and trips.
  - Professional consultations that help family caregivers manage the caregiving role. Practical information will help caregivers understand the situation of a senior with memory impairment, care for them, communicate with them and support them as best as possible.
  - Support and further development of an advisory portal that addresses seniors and their loved ones – the sandwich generation. It offers an overview of the most frequently asked questions, information, advice and also the possibility for seniors and their loved ones to send a question online.
  - Support of intergenerational meetings with canistherapy teams, which are aimed at strengthening intergenerational ties between seniors and their grandchildren.
- Support of pro-senior activities, intergenerational solidarity and appreciation of the contribution of seniors to our society (passing on experience to younger workers) as a tool in the fight against the loneliness of seniors and a means of inclusion in society.
- Preparation for ageing by creating conditions for personal activity in old age, civic engagement and the development of quality inter-personal and family relationships.
- Society-wide discussion of the issue of ageing, with the knowledge that everyone can influence the form of life in old age to a large extent already in their youth.

Current topics highlighted by the COVID-19 pandemic incl. vision for the future:

- The benefit of digital technologies as a means of communication, information and education.
- Digital education of seniors as a tool against social isolation and passivity in old age.

NÁRODNÍ
PONS
pro kulturu

Národní informační
a poradenské středisko
pro kulturu

celostátní neprofitní organizace

The National Information
and Consulting Centre
for Culture

Area: Professional Art
Feedback, Selection and Competition
Arts Education
Coaching on Culture
Monitoring and Documentation of
Influences on the Field of Culture
Consulting Services
Conferences and Workshops

Ministerstvo
Kultury
a památkové
zabudování

**METHODOLOGY FOR SUPPORTING
INTERGENERATIONAL DIALOGUE**

Robert Bargel: **Methodology for Supporting Intergenerational Dialogue and Cultural Participation of Older Adults**

This contribution aims to present a certified methodology designed to support the cultural participation of seniors and intergenerational dialogue through culture. The methodology is the main result of the research project titled Support of intergenerational dialogue and cultural participation of seniors as tools for the transmission and sharing of cultural values at the local and regional level, which was supported by the Programme for the Support of Applied Research and Experimental Development of National and Cultural Identity for the years 2016 to 2022 (NAKI II, No. DG18P02OVV043). The project was solved by the National Information and Advisory Centre for Culture (NIPOS) and the Department of Andragogy and Personnel Management of the Faculty of Arts, Charles University. The methodology in pdf format can be downloaded from the website of the research project: <http://naki2.nipos.cz>

The methodology is primarily intended for local representatives, or regional government. Mostly, it is they who, with their work, interest and activity, can most influence the cultural life in the given places. These are not only the highest representatives of municipalities and cities, but also the employees of the authorities who, in their work, deal with issues of culture or the life of seniors (e.g. officers of

cultural or social departments). It is often the employees of urban cultural centres who take care of the overall cultural and social life and citizens' participation in it. All of them can use the methodology in their work. In addition to representatives of municipal and regional government, however, the methodology can also serve representatives of the state administration, employees of departments of the Ministry of Culture of the Czech Republic, or other departments and their professional and advisory teams, especially its theoretical and analytical part.

The methodology can also be used by members of various associations, registered institutes, public benefit societies and other non-governmental non-profit organizations, whose activities contribute to improving the quality of life of (not only) seniors and to expanding the range of cultural and social activities in a given place. They can also use the given practical examples for their other activities. At the same time, they can get inspiration on how to improve mutual cooperation with the local government, what their communication could look like and how it is possible to facilitate obtaining different types of support.

The text can also be beneficial for citizens who want to improve the cultural and social life in the place where they live, and in general for everyone who is interested in the given issue. They may discover that they want to get more involved in the area of culture or improving the quality of life for seniors (e.g. within an association) and that certain tips and activities can be applied to them in the village, where they can transfer them (taking into account the local context). The part of the methodology devoted to communication between citizens and local government is also useful for them, as it can encourage them to take more interest in public events and participate in community planning of life in their municipality and thus participate in decision-making.

The text of the methodology is based on a quantitative analysis of the input assumptions (identification of the cultural potential and risks of the regions of the Czech Republic and sociological research of intergenerational negative phenomena and intergenerational impacts of local and regional cultural activities), and is also based on

a qualitative analysis of barriers, possibilities and techniques for stimulating intergenerational dialogue in the field of culture (interviews with local government representatives and participants and organizers of cultural life).

The methodology is divided into three basic, relatively separate parts. They range from general theoretical and socio-demographic starting points (part A) to analysis of the Czech environment in terms of cultural participation of seniors, intergenerational dialogue and potential and risks in the field of culture (part B) to proposals for specific recommendations (part C), including examples of good practice and chapters containing a sophisticated methodology for evaluating the intergenerational cultural transmission of values. Due to its practical use, we will present part C in more detail here. It is divided into the following chapters, which also represent key factors that are the basis for the successful participation of seniors in culture and intergenerational dialogue and which fundamentally influence the cultural potential of a place:

The municipality and its tools for supporting culture and the participation of seniors

- Communication with citizens, participation in the public life of the village
- Strategic documents, concepts and visions
- Public support
- Active representatives of the municipality

Cultural potential

- Cultural infrastructure
- Tradition
- Cultural activities

Active citizens in the village

- Active individuals and associations
- Volunteering

How to work with the methodology / how to read it:

1. As a continuous text. The parts of the methodology are arranged as a logical whole, if the reader is interested in what can be done to

support intergenerational dialogue and cultural participation of seniors, it is useful to go through it in its entirety.

2. As a set of individual, to some extent self-usable chapters, where the reader can find a specific issue that interests them.
3. As a rich reservoir of examples of good practice. Examples of good practice are highlighted in colour, so the reader can find the ones that are suitable for them and be inspired by them.

The following text summarizes the basic points or selected main theses of the individual chapters of part C in a framework and thus somewhat generally. When reading it, it should be borne in mind that the significance of the methodology lies primarily in the wide range and multitude of specific recommendations and tips, as well as in the variety of examples of good practice from selected municipalities and cities.

Communication with citizens, participation in the public life of the village

High-quality communication between the municipality and citizens is important not only for the cultural participation of citizens and intergenerational dialogue, but also for the overall satisfaction of residents with life in the municipality. It increases citizens' awareness, strengthens their relationship to the place where they live and increases their participation in the functioning of the municipality and in decision-making on public matters, including in the case of senior citizens in the field of cultural and social life. Communication should be two-way.

- Use platforms to share information, such as round tables with representatives of various interest groups and associations, workshops, senior councils, etc.
- Get feedback through surveys, questionnaires, research interviews, focus groups, informal meetings or correspondence.

Strategic documents, concepts and visions

Visions and strategic and community planning must be preceded by knowledge of the place, the people and their needs. The area of culture and cultural policy cannot be thought of in isolation, it

must be perceived in the context of other areas, i.e. social, health or educational.

- Create a strategic document focused on the development of the municipality in the field of culture (for smaller municipalities, at least a separate chapter within the main strategic document).
- In it, focus on the cultural participation of seniors.
- Prioritize multi-generational cultural events and activities.
- Set the rules of public cultural support with regard to seniors and intergenerational dialogue.
- In addition to the long-term concept, have short-term plans (action plans, cultural calendars...).

Public support

On the basis of a good knowledge of the place, it is possible to properly set up and target the support and thereby significantly stimulate the development of cultural participation of seniors and intergenerational dialogue.

- Create a separate grant title to support the participation of seniors and intergenerational dialogue in the field of culture.
- Collaborate and share information with the individual concerned departments of the city office within the context of the topic (social area, cultural area, community development area, etc.).
- Make maximum use of indirect (non-financial) support for various activities.
- In the case of direct (financial) support, simplify administration as much as possible.
- Involve local actors (individuals or associations) in the decision-making process.
- Think long-term about the types of „challenges“ that would best meet the needs and wishes of local cultural actors.

Active representatives of the municipality

There is no universal guide for ensuring local development, it must be defined by local formal and informal leaders. They are able to concentrate social, cultural and social activities around themselves and involve other residents in solving local issues. However, it is important

not to forget the simultaneous institutionalization of established measures and procedures in order for the leader's influence to last.

Key competences of local government representatives for the development of cultural participation of seniors and intergenerational dialogue include:

- the ability to clearly articulate your vision,
- knowledge of the environment (infrastructure, traditions, associations, socio-economic stratification),
- the ability to identify leaders in the community as natural initiators of cultural processes and their support,
- the ability to communicate with the public,
- the ability to obtain funds from other public sources,
- the ability to effectively manage directly established institutions,
- the ability to set up the cooperation of all entities that work in the process of transfer and cultural participation of seniors, i.e. the creation of a motivating and not a competitive environment.

Cultural infrastructure

Cultural infrastructure is one of the basic pillars of the cultural potential of the municipality. Without it, it is not possible to provide cultural activities and thus enable the cultural participation of seniors and intergenerational dialogue.

What to do when the cultural infrastructure is insufficient:

- Look for other spaces (meeting rooms or free spaces at the town hall, in schools...).
- Use elementary art schools as an example of another space dedicated to the education of seniors and intergenerational dialogue.
- Use the capacities of senior facilities in your village to hold cultural and educational events.
- Use public space.
- When building a new cultural infrastructure, involve local actors and the professional public in planning and discussion. Collaborate with local actors, professionals and the general public.
- Create a place for residents to meet (e.g. A community café).

Keep in mind the cultural infrastructure accessibility standards:

- physical accessibility standard – eg barrier-free access to and from the building
- standard of territorial availability – good location availability, Senior taxi
- standard of time availability – suitable date and time of the event for seniors
- standard of economic availability – discounted admission
- content accessibility standard – adapt the programme offer to the composition of the target group according to their interest, age, etc.

Tradition

Cultural activities, including traditions, are an integral part of the cultural potential of the place.

- Support local traditions and the people who practice them.
- Remind, revive, use the history and tradition, the specifics of the place.
- Use the celebration of traditional and understandable holidays (e.g. Christmas, Carnival, etc.) – involve the community in the preparation.
- Build local community through events – Children's Days, Family Days, Church Nights, International Day of Senior Citizens, important days in the history of the village, commemoration of important local natives, etc.
- Establish new traditions, connected, for example, with gastronomy, care for the environment (planting a tree), historical dates (parades, etc.).
- When searching for the village's past, use the local seniors. They are often a living chronicle of the village and have a strong connection to the place.

Cultural activities

- Map and analyze cultural activities in your municipality. A successful intergenerational dialogue must be based on intimate knowledge of the terrain of the municipality: What is the age structure of the population, their lifestyle, cultural needs and expectations?

- Take the necessary steps to ensure that the municipality functions as a community in which all generations have a place, i.e. as a municipality that is friendly to its residents.
- Maximize the active participation of citizens in local culture, i.e. maximally involve active local individuals, associations and institutions in the preparation and implementation of cultural events. Support new initiatives in culture.
- Seniors have enormous potential. Give them space to use it. These skills and knowledge need to be identified, made visible and used.

Action for active cultural participation of seniors

Support one-generation senior-only events:

- If there is no senior association in your village, try to find one or help establish one.
- When organizing events, ask yourself what you would like to do in a few (dozen) years in your spare time.
- Engage former employees of the municipality to get feedback and communication from the seniors.
- Intergenerational (family) events significantly contribute to intergenerational dialogue (cultural events and events not exclusively artistic – e.g. gastronomy or care for the village and its surroundings, e.g. community garden).
- Support artistic activities in facilities for the elderly – art therapy, theatre, literary creation, etc.
- Motivate seniors to participate in the preparation and organization of events themselves.
- Cooperate with other entities in your municipality and surrounding municipalities (trips for senior citizens).

Active individuals and associations

In addition to the self-government and the organizations established by it, non-profit organizations are also important actors in the life of the municipality. Association life contributes significantly to the development of the local community and can help the integration of groups of citizens at risk of social exclusion, incl. seniors.

- Support the diversity of the associations' activities. Identify key associations or other NGOs in terms of their general usefulness

- according to the impact of their activities in terms of providing public cultural services.
- Don't forget informal voluntary groups (e.g. organizing neighborhood celebrations or children's days). Not every activity requires a legal form or not everyone needs to be officially associated. These initiatives are important in building the community, stimulate other similar initiatives and can be the foundation for the development of associational activity, which is especially important where it has not been very successful so far.
- Cooperate more with representatives of the business sector.

Volunteering in culture as an important factor of intergenerational transmission

Volunteering is the best way to build good relations between generations, residents of the village and also a sense of belonging to the place where we live. Seniors are among the most active and loyal volunteers, especially in the field of culture and art.

- Support senior volunteers and volunteering for seniors (programs aimed at helping seniors). Involvement in volunteer activities brings a sense of fulfillment, seniors do not feel lonely, and often find a new meaning in life after retirement.
- Support intergenerational volunteer projects, when generations enrich each other's experiences, and thus there is a natural sharing of cultural values.
- Set an example yourself (mayor as an active volunteer). Be a leader who encourages other community representatives and employees to volunteer.
- Get involved in „corporate“ volunteering – the municipality will introduce the possibility for its employees to spend, as a rule, one day a year in volunteer activities.

If the above-mentioned key factors are present, interconnected and supported by public administration, good conditions are created for a successful intergenerational dialogue and transfer of cultural values. Therefore, it is desirable to support all these factors, perceive them as a whole and regularly evaluate their fulfillment.

Radim Perlín: Are the Conditions for the Development of the Cultural Environment in the Czech Regions the Same Everywhere?

Introduction

The cultural environment is generally perceived as homogeneous. Due to developments in the second half of the 20th century, society in the Czech Republic is still very homogeneous, both socially and according to other characteristics (nationality, socio-economic indicators). Therefore, one could assume that the cultural needs and demands of society for culture will basically be the same. It is generally accepted that there is a differentiation in cultural facilities, where in large cities there is a greater number of cultural facilities and individual facilities are more frequent or have more intensive operation. We all generally accept that a big stone theatre can only be in a big city and that a village of 1000 inhabitants, will not usually include or demand a theatre, cinema or regional museum.

Nevertheless, we all perceive that the intensity of cultural activities, meetings and the offer of cultural programs and activities is very different in different regions of the Czech Republic. On the one hand, there are regions of southern and southeastern Moravia where social, church or civic holidays have a very significant cultural overlap and where there are very good conditions for the development

of local culture. On the other hand, there may be other rural areas where the intensity of the work of civic associations, groups or individuals who provide cultural activities is very little or even non-existent and cultural activities are reduced to traditional balls and feasts, or to the burning of witches (30 Apr.).

Based on a set of statistical data that describe the socio-demographic structure of society, the paper attempts to define the regions in the Czech Republic that have good conditions for the development of cultural activities and regions that have deteriorated conditions or there are even barriers to the development of social and active cultural life.

Data

Sources of information for professional content are, on the one hand, the internal database of the NIPOS project leader, selected socio-demographic and infrastructural data registered by the CZSO, a list of associations from registry courts provided by the Ministry of Justice, data on cinemas from the Union of Film Distributors, supplemented with territorial identifiers. The data set was primarily collected at the level of municipalities; for the purposes of presenting the results, the data is aggregated into administrative districts of municipalities with extended scope of administration.

The data sources were collected in the period before the outbreak of the Covid19 pandemic and before the deep economic crisis caused by the war in Ukraine. The results thus describe the time at the end of a relatively long period of socio-economic growth after the economic crisis of 2009-2011.

The data describe, on the one hand, the socio-economic characteristics of the population, which are essential for active or passive involvement in cultural life, and evaluate the degree of activity of the social and cultural environment in the microregion. In addition, the data, through data on the equipment of the territory with facilities for running cultural activities, also evaluates the prerequisites for ensuring cultural life in a community. The data thus represent both the hardware of cultural life (equipment for cultural activities) and

the software, i.e. the ability, willingness and will of the local population to participate in active participation in the cultural life of the village or microregion.

Methodology

The results are displayed in the form of cartograms and possibly cartograms for municipalities and administrative districts of municipalities with extended jurisdiction (ORP) for the entire territory of the Czech Republic.

For the assessment of potential and threats, it is necessary to formulate more general synthetic indicators that will enable a general evaluation of the monitored variables and monitored cultural facilities. Due to the need to compare and evaluate very different data sources with different frequency of occurrence of the monitored phenomenon in the territory and its significance, the results were transformed into five basic categories for synthetic indicators, relatively according to the relationship to the national average. The categories were chosen as follows:

- Very good 1
- Good 2
- Average 3
- Bad 4
- Very bad 5

The division is made with respect to the frequency histogram into 5 roughly equal (in terms of the number of observed phenomena) categories.

Individual equipment and monitored indicators were recalculated to basic ORP units, and according to frequency and intensity of equipment, average values for equipment and intensity of activities in a specific ORP were calculated according to categorical values 1-5. This result enables a synthetic view of a specific ORP and thus territorial differentiation within the 205 units in the Czech Republic.

Cultural potential is defined as an assessment of the possibilities and opportunities for the development of the cultural environment. The potential is made up of indicators that relate to residents as active elements in the potential participation of seniors and intergenerational dialogue, either on the side of citizens or on the side of the offer of activities. The potential in the area represents an active offer to involve both seniors and younger generations in social life and active leisure.

Cultural potential forms the prerequisites for ensuring the cultural function of a given place. Prerequisites for ensuring the cultural function in a specific territory are created and ensured by specific residents and their activities, cultural institutions, traditions, customs and history.

Cultural risk is defined for the needs of project solutions as the absence of cultural and social infrastructure, i.e. buildings and activities carried out in them. Defining cultural risks represents the identification of existing threats and future threats to the existing cultural environment due to the non-existence or low intensity of cultural infrastructure, i.e. the impossibility of implementing cultural activities in the territory.

The risk assessment of the area's facilities is based on monitoring the presence of cultural and social infrastructure, i.e. buildings or existing institutions within which the participation of senior citizens, the organization of social and cultural life or other activities can take place. The absence of such a facility makes the participation of seniors impossible or difficult, despite the good potential, good, active communities and rich cultural and social life in the municipality or region.

The map representation of cultural potential and cultural risks is made based on the methodology according to the ORP in categorical indicators on a scale of 1-5. This part of the assessment results in two basic synthetic maps of the territory of the Czech Republic

according to ORP units, namely a synthetic map of cultural potential and a synthetic map of cultural risk.

We understand cultural potential (*see page 96*) as a set of general starting points that can strengthen the cultural development of the region in the future as well as the intergenerational transfer of sharing local culture. As an example of the cultural potential of the territory, we could mention the existence of a tradition of local cultural activities or the infrastructure for these activities.

The cultural potential represents an increased offer of both facilities and activities (a high active offer, e.g. a high number of cinema performances), a high number of associations and theatres for residents (including seniors) and creates prerequisites for successful intergenerational exchange and involvement of seniors in social life.

Cultural risks (*see page 97*) are defined as restrictions resulting from the past and present state, which may threaten the future development of cultural activities in the area. Cultural risks include both external threats to the operation or institutional provision of cultural operations (missing facilities, limited support, changes in legislation, etc.) or internal risks that result, for example, from the age limit or from other causes that are created within an ensemble or group organizers of cultural events. This includes, for example, exhaustion of the organizers' activity or other local conditions.

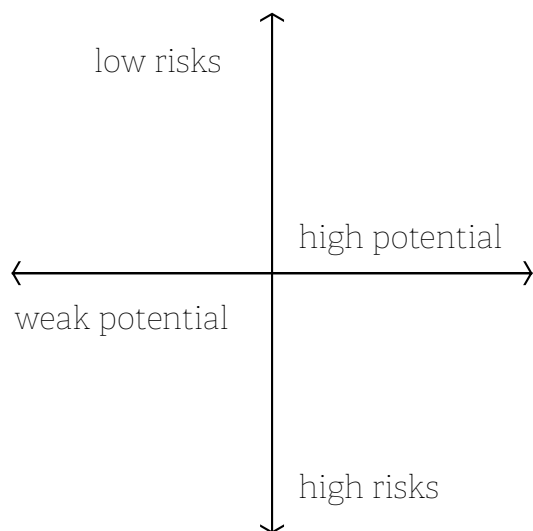
Cultural risks are existing limitations or threats to the current development of local culture. Examples include the demise of a particular cultural activity in a place, from a local periodical in a small rural village to the termination of a theatre troupe or the reduction of funding for cultural activities.

The risk is represented by the low frequency of registered cultural activities in the region in specific cultural facilities, a small number of facilities and activities.

Typology

One of the sub-goals of the project is to create a cultural typology of regions in terms of their cultural potential and cultural risk, thus enabling decision-making bodies at the state and regional (county) levels to take better account of the needs of specific regions when forming tools to support cultural participation and intergenerational exchange in specific activities.

The definition of typological regions is based on the analysis of cultural potential and cultural risks, and the resulting typology also reflects the external environment, which forms the prerequisites for the provision and operation of cultural activities. External factors are mainly based on the character of the settlement system in the Czech Republic, i.e. from the results of the analysis of the social geographical and demographic environment of the Czech Republic. As key indicators that create the external environment for the potential or risk of cultural participation of seniors, it is possible to determine the settlement structure represented by the size of municipalities, the number of municipalities and the degree of urbanization and, additionally, the proportion of people in senior age, both at present (old age index) and even in the future (life expectancy).

In terms of cultural potential and cultural risks, the team of project researchers defined four main types of territory, which are significantly different from each other and have different structural characteristics, both in terms of the level of cultural infrastructure, as well as in terms of the monitored cultural activities and the activities provided by the monitored cultural facilities.

The assessment is based on the differentiation of the area according to the potential and according to the risk of the area's facilities, while all mutual combinations of both types of assessment can exist in the area.

The synthetic assessment of the area is based on a combination of ORP assessments according to the monitored indicators. All ORPs are divided into quantiles according to a specific indicator, and for synthetic indicators, the classification of ORPs according to indicators into quantiles is used. The „average“ position of a particular ORP in the individual monitored types of assessment is evaluated according to quantiles, separately according to the assessment of potential and separately according to the assessment of risk, always on a scale of 1-5.

The definition of types is further significantly influenced by indicators that evaluate both the infrastructure of the territory and the level of activity, i.e. the calculated share of cultural activities in the territory. Indicators that significantly confirm and document the division of ORPs into individual types include, among others, the number of facilities and associations per municipality, the number of amateur theatres per municipality, the number of associations per municipality or the density of organized municipalities or regional differentiation, for example, of sports facilities. Some other indicators have a completely different regional pattern for historical and cultural reasons. On the one hand, the level of religiosity can serve as a comparison, which is significantly higher in the Czech Republic to the south and east of the axis leading through Sušice, Příbram, Kutná Hora, Litomyšl, Náchod, and even in Czech conditions very high in the regions of the Vysočina Region and southeastern Moravia. On the other hand, the regional pattern of the distribution of sacred buildings that are used for religious purposes is, for historical

reasons, very uniform in the territory and does not carry significant regional information that can be used to create a typology of the territory according to its cultural potential.

Types of territory in the Czech Republic according to cultural potential and risks. *(see page 98)*

Description of types

1. Metropolitan hinterland of big cities

The metropolitan hinterland of large cities is made up of ORPs that are adjacent to large regional centres and has been very significantly affected by intensive investment activity in recent decades in the form of suburbanization. On the one hand, this process is associated with a higher intensity of cultural activities. Good or above-standard cultural infrastructure can also be associated with changes in the settlement structure after 1990 and developing suburbanization. More significantly, suburbanization was mainly reflected in a higher proportion of sports facilities, and with the larger size of the municipality, there is also a higher proportion of existing amateur theatres per municipality according to the ORP, these values are also significantly higher in this defined type. Similarly, civic association activity is significantly more intensively reflected in the hinterland of large cities and participates in the formulation of this type.

The definition of this type is, of course, also confirmed by the significantly different socio-demographic characteristics of the area defined in this way, which includes low values of the age index and a higher level of education (the index of education or, conversely, a small proportion of the oldest seniors over 80 years old in the area defined in this way).

High cultural potential has been observed in this area.

2. The North Bohemian

Sudeten and Silesian borderlands a very significant change in the way of life and economic changes associated with this

highly industrialized area contributed to the emergence of the North Bohemian and Silesian border type, which after the change in socio-economic conditions was partly classified as a structurally affected area with a higher rate of unemployment, loss of part of the active population and other sociodemographic problems.

At the time of the implementation of state plans and a dirigiste-controlled economy, large cultural facilities were built in this type of territory, but they mostly did not and still have not found a good application for specific activities and living local needs.

In particular, the density of organized events contributes significantly to the emergence of the type, but also the small size of the organized events has a negative effect. The region is partly also shaped by a higher level of cultural amenities, and a higher proportion of sports facilities per municipality according to the ORP, as well as associational and non-profit activities in the ORP, contributing significantly to the emergence of this type.

Characteristic features of the type are very well developed especially in the regions of Karlovy Vary, the North Bohemian basin region and partly also in the area of Česká Lípa. To a lesser extent, this type is developed in the Orlické mountains area, where it gradually turns into type 1 or type 4. More significantly, the region is again created in the area of Moravian Silesia or in the area of Kralický Sněžník and Jeseníky mountains.

In this type, ORPs with potential in the area of existing infrastructure predominate.

3. Moravian rural environment

The different settlement structure in the regions of central, southern and south-eastern Moravia, east of the axis of the Brno – Olomouc – Ostrava highway, forms another type of territory with different cultural potential. In these regions, for historical reasons, there are large municipalities that have always had and still have a large number of inhabitants (more than 1,000, often more than 2,000), and in large municipalities, traditional associational, cultural, but also

religious life and activities have been preserved and developed associated with traditional holidays, celebrations and folk culture in general. Therefore, this area also shows a high cultural potential, both according to the intensity of cultural activities and also according to the number and density of cultural infrastructure in individual municipalities. Smaller natural centres have always been not only the centre of commuting to work, but also the source of rich cultural activities, celebrations and holidays, which shaped the very high cultural potential of the entire region.

In this defined type, there are also very well developed folk or ethnographic areas that have their traditional cultural and social activities and a clearly defined identity (Valaši, Dolňáci, Podluží, Haná).

The entire region is characterized by high potential in the field of human resources.

4. Czech rural environment and the Vysočina Region

The typological region with a different cultural environment is defined in the rural non-urbanized part of Bohemia and the Vysočina Region and consists of traditional Czech rural villages and towns outside large regions. It consists of both the territory with the original Czech population and the territory where the Sudeten Germans were deported after the Second World War. Due to the nature of the settlement system, it is a type with small municipalities and a dense network of rural parts of municipalities that have a very small number of inhabitants. A smaller number of organized events predominates in the individual monitored ORPs, but the individual events have a higher proportion of visitors. There is also a relatively lower number of facilities and associations and less cultural and sports facilities.

This relatively extensive type is characterized above all by a higher level of risk of cultural participation and intergenerational sharing due to insufficient cultural or other infrastructure, as well as insufficient human resources. Social and cultural centres are mainly in medium-sized district towns, small local culture is not observed in the smallest rural municipalities. However, it is necessary to point

out that reports and other statistical sources can hardly capture even very small and, from my own experience, frequent activities that take place even in the smallest municipalities and that have no formal anchoring or are organizationally linked to other types of activities, associations or entities.

The type characterizes higher levels of risk for cultural participation.

- jasné stanovení role a úlohy, zakázek
- režisér, divadelní lektorka
- umělecká řízení, produkční a te
- snížená schopnost improvizace – a
- vhodně užívání
- velká potřeba setkávání se, sdílení
- většina členů má
- ve skupině –
- díkt
- vát pravidl

iv s
van
an
oq *

The background of the image features a light blue diagonal hatching pattern. Overlaid on this are several thin, dark, wavy lines that create a sense of movement and depth. The text 'LOCAL GOVERNMENT' is centered in the middle of the image.

LOCAL GOVERNMENT

Gundula Iblher: Creative Ageing – Cultural Engagement Instead of Social Isolation

My name is Gundula Iblher, I work for the Department of Arts and Culture of the City of Munich. There I am responsible for cultural education. For the last two and a half years I have been running the project “*Creative Ageing – Cultural Engagement Instead of Social Isolation*”, which ended this August. It was funded by the Erasmus+ programme as a so-called Strategic Partnership.

What was it all about?

The project dealt with cultural participation opportunities for older people. In particular, for those who struggle with health or finance, who live in isolation, or who have had only limited access to cultural activities in their lives so far. To keep it short: all the seniors, you can normally not reach with your cultural offers.

With this Erasmus project we wanted to find out: Where are the barriers to participation? And how can they be overcome? We looked at municipal structures and strategies, but also at successful practice and projects.

When I say “*cultural participation opportunities*”, I don’t mean so much visiting museums or theatres, but rather offers of cultural mediation or cultural education. Projects, workshops, events in which people can become creative themselves or actively participate.

And for these kinds of offers, the barriers to participation are even higher...

Who was involved in the project? Six European cities, namely Berlin, Leeuwarden, Ostende, Brighton&Hove and Munich. Special about our project group was that each city sent staff from city administrations as well as practitioners. So we met on strategic and practical level. And not just that: we also invited people from different areas and sectors.

In Brighton & Hove, for example, the Health Department was represented, in Munich the Culture and the Social Welfare Department, in Ostend Culture, Leisure and Tourism. We had a city councillor with us, dance artists, social workers, organisers of a creative ageing festival, a senior advisory board, people from the field of community management, museums, libraries, etc.

Because already in the beginning we assumed that cross-sectoral cooperation could be a key factor for being able to reach out to our special target group. And after this two and a half years I can tell: yes, it is! Cross-sectoral cooperation is challenging but essential.

Now I would like to briefly share some impressions of our Erasmus project. Of course, the pandemic hit us and therefore we could not visit each other in our cities as planned, and so the exchange took place in Digital meetings. We tried our best with hybrid events, for example, and to nevertheless include the target group. But you also know: it’s just something different when you meet live, like at our first and last on-site meeting in Munich in May.

The atmosphere was like this. What did we do? We tried things out, like here a performance in public space, guided through headphones. We discussed projects, strategies and experiences. We visited cultural institutions and projects. And – especially important – we had time for personal conversations and exchange.

But now let’s look at the results of the creative ageing project.

Under the lead of Berlin, we made a digital survey among the cities that are part of the network Eurocities. The survey's goal was to find out how the topic of “*cultural participation of older people*” is anchored and implemented in European cities.

All in all 22 countries and 45 cities participated in the survey. We wanted to know, if the topic of creative ageing is implemented in the cities on a strategic level, for example in the city guidelines

- A third of the respondents doesn't have any general city guidelines at all (what was surprising for me).
- 64% said yes, we do have it. And we do have guidelines that are culture related.
- But only 81% of these include older people in their strategies.

And, what's interesting: Of the cities that do include older people, 66% do not give a definition of this population group at all. For example by age. Or by personal circumstances such as social status, health barriers and cultural background. But this would be an important precondition to develop good strategies to overcome barriers to participation.

As we've learned: Older adults are a highly diverse population whose personal circumstances may change dramatically over the course of their retirement. It can make a big difference, if someone is 70 or 80 years old.

So for this diverse target group you need divers reach-out strategies and divers cultural offers.

We asked the city administrations if they think that the promotion of creative ageing projects is competing with measures for other age groups. 60% said yes, there is a competition. For example because of limited resources in the cities. At the same time almost 100% of the respondents said, that it will become more important in the future.

This may not only be a result of the demographic trends – with ageing populations in whole Europe – but also underlines the importance of research and political and administrative action in this field.

So – resources are needed. And city guidelines that are tailored to this diverse age group.

I would also like to briefly introduce the barriers to participation that were mentioned by the respondents. The bigger a word, the more frequently it was named. As you can see, the three most frequently named barriers are:

- Social isolation
- Economic barriers (including costs)
- Digital skills

The fact that digital skills were mentioned so often is certainly also related to the experiences with the lockdowns during the pandemic. But the little words in this cloud are at least as interesting. For example:

- Not being invited
- Lack of self confidence
- From passive to active citizen
- Limited mobility / physical challenges
- Education
- Intention, to consider older people as valuable
- And many more

What is to be done from our point of view? We have summarised our findings in four documents:

- Overall findings
- Findings for project implementation
- Best practice examples
- Recommendations for policymakers

We presented all our findings at a public conference in Munich, which was also streamed and documented in German and English. You can find the videos and the documents on our Creative Ageing website: muenchen.de/creativeageing

Today, I would like to present briefly our policy recommendations, as we have seen that policy guidelines are important, but rarely tailored to the needs of older people, especially of those who are hard to reach.

Don't be irritated: "Creative ageing" is used in our papers as a technical term for the "promotion of cultural participation of older people."

Inclusive and accessible cultural facilities and activities

We all know that we should make our institutions inclusive in many ways, but we sometimes forget the barriers they have concerning age, education, finances or social isolation.

Shifts in age dynamics

It is important to remember that the older demographic group undergoes generational changes just like any other age bracket. Those who retire today will probably like different things to people who retired 25 years ago. Cultural activities and venues are often to "old fashioned" for the new generation of seniors

Visibility of creative ageing

The creativity of older adults should be celebrated, their work should be showcased. Stages are mostly for younger people. Impressive for us are creative ageing festivals like Luminare in Scotland, the Bealtaine Festival in Ireland, or the Ageing Well Festival in England.

Intergenerational exchange

This conference highlights the importance of intergenerational dialogue. And so did the six cities in our project group. But at the same time they all saw the need for a further development. They have noted that there aren't too many intergenerational offers and experiences in their cities. I don't know, but maybe it's similar in Prague?

I think, the support of intergenerational projects offers great chances in many ways. One of it is, to cope with the competition problem we've learned about in our survey.

Digital engagement

The pandemic has highlighted the importance of digital skills. And it has drawn attention to the number of people, especially above the age of 70, who do not go online. Maybe you've had the same interesting experience during the lockdowns: that digital cultural projects can motivate off-liners sometimes better to get connected to the internet than for example the need to make online banking. So culture has a potential for the support of digital engagement.

Research

The six cities agreed: We do have a lot of research into cultural education for children and young people. But not for older ages. There should be more collaboration with universities to ensure an equal level of knowledge.

Cross-sectoral cooperation

To engage older people in culture – and above all people in difficult life circumstances – we need to involve trusted ambassadors from their living environment. Such as caregivers, doctors, pharmacists, social workers, community managers. In other words – professionals from the different sectors: culture, social welfare, education and health.

Politics and administrations can help to better structured collaborative working and learning. In my experience it is important that the different sectors can develop a shared understanding of creative ageing and the benefits it provides for each sector.

Upskilling

Qualifying measures would be great. For care and social facilities to help them embed creative ageing in their work. For example by including cultural education in their staff training programmes. The other way round professional artists, who are keen to work with older adults, should receive training. The city of Tampere in Finland has very good experiences with upskilling programmes like that.

Cross-sectoral funding

It should be possible to co-finance creative-ageing programmes through the culture, healthcare, and social welfare budgets. Applicants report, that they have to specify which part of a their project falls under a particular heading (culture, social or healthcare). And the other parts are then not promoted. But Creative ageing can potentially cover all three sectors.

Cultural prescriptions

It was interesting for us in Munich to learn, that in many European cities and countries, doctors are already able to prescribe cultural activities. Such as dance, museum visits, etc. And for a good reason:

- The World Health Organisation has shown in over 3,000 evidence-based studies that cultural participation has a positive impact on health, wellbeing, and quality of life.
- One UK study found that over a third of all GP consultations are for non-medical reasons. These patients tend to make appointments with their doctor because they want human contact, care, and attention.

As a result, there are many initiatives in the UK to make social and cultural activities available on prescription. This can lead to a notable drop in GP consultation rates and also to a reduction in hospital admissions.

Inclusion as a long-term investment

It's challenging to finance inclusive projects in general. They are:

- Time-consuming.
- Cost-intensive.
- Call for a long-term approach. Especially when it comes to people living in isolation. Of course loneliness shouldn't become greater after a project ended.
- And creative-ageing projects should be provided free of charge or at least easy to afford.

All of this requires a good level of support from the public sector. Projects must be funded on a sustainable basis. Concepts that involve municipal, regional, and national levels can be particularly effective.

Policy guidelines

Again: The Erasmus project has shown that creative-ageing programmes thrive best in regions and cities that have included age-friendly guidelines in their policy objectives.

As I've already mentioned, we also have recommendations for project implementation. We've summarized some of them in this small video. You can find it on our creative ageing website: <http://muenchen.de/creativeageing>

Martin Karas: Pardubice – „Culture for All“

The statutory city of Pardubice is a regional city with approximately 90,000 inhabitants. As the tenth largest city in the country and the natural centre of the region, it faces the same challenges as other comparable municipalities.

The issue of population ageing has been accentuated in the public discussion in recent years, but in Pardubice the topic of solving the leisure offer for seniors has been on the table for many years. Already in 1989, the position of senior leisure activities officer was created within the city municipality. This position still exists today. Senior citizens are also involved in active communication with the city management, in the form of the Senior Citizens Council, which was established at the city level in 1999. The Senior Centre also plays an important role, as a space that offers a number of activities and meeting spaces in one place, as well as clubs for seniors that meet regularly and to which the city lends its rooms in different parts of the city. There are 24 of these clubs in the city and they have a different number of members (from 6 to 60). In total, around 1,000 seniors out of a total of roughly 19,000 who live in the city participate in these city-supported activities.

The Department of Education, Culture and Sports of the Pardubice Municipality places great emphasis on making culture accessible. The slogan „*Culture for All*“ is not a cry in the dark, but it is included in strategic documents, and that a significant statement. The city has a unique Concept of removing barriers to accessing culture, i.e. A document that deals with the removal of these barriers for various target groups, one out of 6 of which are seniors. In Pardubice, we believe that the above-mentioned long-term and conceptual activity

in the field of mediation and communication of leisure activities for seniors is the reason why, as part of the analysis created for the needs of this concept, it became clear that compared to other target groups, the needs of seniors in this area are relatively fulfilled. We believe that this long-term work bears its results, and therefore in this paper I would like to present this activity in more detail and place it in another context.

The concept of removing barriers in access to culture

Based on the city's long-term strategy for culture and creativity, the city council decided in 2019 to develop a concept specifically aimed at removing barriers to accessing culture.

The Department of Education, Culture and Sports was entrusted with the preparation of the document. Thanks to the aforementioned long-term strategy in Pardubice, we know very well how participation in cultural activities, whether active or passive, contributes to increasing the quality of life of residents. Fulfilling needs in the area of culture has a significant impact on the health of the population; it also supports social inclusion, acts as crime prevention and has a number of other positive impacts. Paradoxically, it is precisely health or social exclusion that act as barriers in fulfilling these needs for the target groups that this concept addresses.

From the point of view of defining persons who could face these barriers, the classification used in the framework of Community Planning of the Department of Social Affairs was used. It works with six target groups:

- Persons with disabilities and persons with medical handicaps.
- Foreigners, national and ethnic minorities.
- Persons at risk of social exclusion and in a difficult life situation.
- Seniors.
- Families with children and youth.
- Persons with a mental illness.

Within each target group, a group of experts and representatives of the given target group meet regularly and discuss topics that concern the group. It was the possibility of obtaining information from

the members of these groups that was used for the analytical part of the concept. Based on a questionnaire survey, each group firstly answered basic questions regarding the definition of needs, barriers that prevent the fulfillment of these needs and possible solutions leading to the removal of these barriers. Subsequently, a workshop took place, during which the answers were clarified and summarized.

Within Group No. 4, Seniors have been defined as having the following X barrier needs:

1. Awareness¹ × inappropriate communication channels, targeting of messages
2. Escort × insufficient assistance service
3. The need to meet × space capacity, transportation
4. Availability of Compensatory Aids × Inadequate Solutions for the Hearing Impaired in the Municipal Theatre

Space capacities and the need for compensatory aids are already being addressed as part of negotiations on new spaces in a specific housing estate with a higher number of seniors and as part of the addition of equipment to the East Bohemian Theatre. We see the potential for solving the need for an escort in the foreseeable future in the service called „Culture Buddy“, which is currently in pilot mode aimed at people with mental and combined disabilities.²

Overall, however, we had to state that the intensity and difficulty of solving the needs of the elderly in relation to cultural and leisure activities was far smaller compared to other target groups. Information played a vital role – if members of the working group or representatives of seniors were informed about the already functioning offer and services on the part of the city, they were satisfied with the offer. We therefore evaluate the current structure of this offer as highly functional, and it will be presented in more detail in the next section.

Leisure activities for seniors in Pardubice

In 1989, the position of a senior leisure activities officer was established within the municipality of Pardubice. This position still functions within the Department of Culture and Tourism and it is the key contact person for seniors and their relatives who are interested in possible activities. The scope of work is broad and, in addition to organizing a number of partial and traditional events, it provides activities that have been implemented in Pardubice over time as a response to specific requests of senior citizens.

Among the specific activities implemented, it is worth mentioning, for example, the organization of a senior citizens' ball, the provision of screenings of selected films in the local cinema, the organization of a week for senior citizens with a number of individual events and much more.

Pardubice Council of Senior Citizens

The Council of Senior Citizens is an advisory body to the City Council and was established as such in 1999. (It has nothing to do with the Council of the Czech Republic or individual regions). The Council has a total of 7 members appointed for a two-year term.

In addition to an advisory function to the Pardubice City Council, the Council of Senior Citizens also has the role of a certain link between the city and the senior public, thus receiving initiatives, discussing them and subsequently communicating them further. An important aspect is also the involvement of its members in all standard committees of the Pardubice City Council, in the form of a member with an advisory vote. This ensures the sharing of information across individual areas.

¹ As an interesting point, I would like to mention here the requirement to define an „event suitable for seniors“ and its designation in the overview of events in the widely distributed Town Hall Newsletter. We did try to define such events, but we ended up abandoning this step. It is theoretically possible to set the criteria – affordable entrance fee, barrier-free access, easy accessibility from the bus stop, earlier start and end of the cultural event... However, from a practical point of view, we were forced to state that such a designation is not appropriate. We are well aware that the mere designation of senior-suitable or event for seniors is not appropriate to apply across the board. I would remove from the discussion the argument regarding the fact that we are talking about the „Beatles Generation“ here. In our circumstances, of course, there is a large group of consumers of the programme offer defined in communist Czechoslovakia, but the very fact of the age requirements for the group of seniors could appear inappropriate for consumers of a different, broader offer. The same problem would occur on the side of event organizers.

² The service is based on accompanying the project client to a cultural performance in the form of volunteer work. Since February, 7 clients have joined the project and have already visited more than 50 performances. The project is currently expanding to include other social services and clients.

Senior citizens' clubs are informal but organized groups of senior citizens who meet regularly in one of the four facilities provided by the city for this purpose. They develop their activities according to their customs and the agreement of their members. Currently, there are a total of 24 such clubs in Pardubice, and the number of their members ranges from roughly 6 to 60, and a total of roughly 1000 seniors participate in their activities.

Clubs often have a specific focus. E.g. a teachers' club made up of former colleagues, cyclists, tourists, etc. The city also supports their activities by providing swimwear, tickets to events or organizing „*afternoon teas*“.

Senior centre

The Pardubice Senior Centre was established in April 1998 as a facility designed to create conditions for the healthy ageing of Pardubice seniors. A number of clubs and activities are organized within the centre. There are currently 19 clubs running here – gym activities, dance, clubbing, choir, lectures...

The onset of the COVID-19 epidemic significantly limited the operation of the centre, but it is currently returning to normal operation. One of the activities that was suspended due to this situation was, for example, the regular meeting of senior citizens with members of the children's and student parliament. We firmly believe that this tradition will also be restored.

The overall approach to the area of cultural and cultural-leisure activities in Pardubice thus consists of a number of partial activities, which, however, have been effectively linked over time, and thanks to the analysis carried out and the interest of seniors in the activities offered, we believe that this model can be an inspiration for other municipalities as well.

Jana Vidímová: Active Ageing for All

During my four-year period of working in the municipality of Jesenice, the motto „*Active Old Age for All*“ became the leitmotif of a wide range of pro-senior activities, which always played a significant role in planning social events in the city. What steps have we taken?

1. Supporting the cohesion of the senior community
2. Subsidy programmes to support senior leisure activities
3. Technical support for improving the accessibility of senior activities

Ad1)

According to a sociological survey from 2017, the weak point of the city was the low willingness of the residents to actively participate in the events of the town – the majority of residents are not members of any association and do not even participate in any events.

There are 1401 people over the age of 60 living in Jesenice, which is 13.7% of the total population of Jesenice. Of the total number of seniors, there are 627 men and 774 women. This is therefore a relatively large group, which, however, was divided into natives, around 10%, and the majority living here for more than 10 years.

The first task we had to overcome was to find a good place to meet and break down these barriers. This was gradually achieved by the fact that the members of the 2 senior associations began to visit each other's events, not to compete with each other, but to complement each other's offer of activities, especially sightseeing trips.

By coincidence, the space after a former bank became available and we created a Civic Centre with barrier-free access in the very centre

of the city. In the same building, we equipped the space after the info centre and the Social Centre was born. Active seniors quickly took up residence there and expanded the range of courses within the University of the 3rd Age and a whole range of activities. The space was also used for small celebrations and meetings over coffee and homemade goodies.

We managed to fill the social department with high-quality staff, thereby creating a network of care, social and counseling services that help the social inclusion of seniors even more.

The opportunity to participate in round tables organized by the Ministry of Interior of the Czech Republic as part of the project Implementation of Ageing Policy at the Regional Level was also a great help. Seniors in the regions were an immense source of ideas and inspiration even during the difficult period of the pandemic.

Even recently, computer literacy training took place thanks to the contact at Moudrá Sovička civic association obtained at the round tables.

Ad2)

The city distributed CZK 150,000 annually as part of its subsidy programme for all age groups to motivate active seniors not to remain isolated. Although the cultural events were greatly reduced, the seniors moved outside, started organizing walks, and the town, having created the newly introduced Breakfast with the Mayor, made these walks easier with dozens of benches that were installed on their routes based on their ideas.

After the re-opening of social life, the city and the associations organized a number of sightseeing trips, the date 1 October has newly appeared in the calendar of cultural life in Jesenice, when we celebrate their holiday of the elderly. This year's visit was truly overwhelming. We also use Senior Citizens' Day for feedback and further planning of senior citizens' activities, such as trip destinations and theatre performances.

Ad3)

For many seniors, it is a problem to get to social events, because Jesenice is very large and public transport connections are insufficient or non-existent. Therefore, the town provides a free transportation service for citizens over 65 and with disabilities to medical and municipal facilities and, if interested, to social events organized by the town.

Personal congratulations for all seniors over 75 also play an important role in eliminating the feeling of exclusion and loneliness of seniors. A package with a flower will please, the members of the Social and Health Committee, who provide the congratulations, also do valuable work in ascertaining the condition and circumstances of lonely senior citizens.

Christmas vitamin packages with small gifts from local mothers convince us that seniors are very important to us.

The only thing we are not doing well is greater intergenerational networking within communities. There are still reserves, especially in the networking of youth at a critical age and their greater involvement in community life.

Hana Rabenhauptová: We Praise the Old, But We Live in a New Age

In Prachatice, one could interest both local residents and collaborators and visitors in culture. We succeeded in connecting in culture (focused on seniors), both in public space (the city itself, Cultural and Information Services, the South Bohemian Region, surrounding cities, but also thanks to the projects of some Ministries of the Ministry of Internal Affairs and Communications, MK), the educational sector (kindergarten, elementary, higher vocational schools, high school and gymnasium, also the area of the University of the Third Age, the Virtual University, the Academy of the Third Age), supporting institutions and the non-profit sector (non-profit organizations providing leisure activities organizing cultural events, non-profit organizations / in general, MAS Šumavsko, SOS Šumavsko and finally from the private sphere of companies providing services in the field of culture, entrepreneurs, operators of cultural centres, and supporters – investors.

Classic and traditional municipal events aimed at senior citizens in our town include the Shield of the City of Prachatice (parade of amateur theatre groups), „Pecking Eggs“ (on Easter Monday at the Peter and Paul Church, Burning of Witches on Velké náměstí, Museum Nights in Prachatice, Spiritual Festival of Music, Salt Golden Trail Festivals – a celebration of the renaissance during the heyday of the salt trade, Celebrations of St. Jan Nepomuk Neumann – pilgrimage mass, church service, tours of his birthplace in Prachatice, Jazz! YES – jazz open-air festival, Autumn City Festival – day-long parade of cultural ensembles from Prachatice and its surroundings, European Heritage Days – opening of accessible gems from the history of the city, Christmas in Prachatice – Advent concerts, Christmas markets...

Cooperation with partners and target groups

Cooperation with other organizations is very good. Thanks to the regular meeting of representatives of all senior organizations and organizations of persons with disabilities as part of the so-called Advisory Board with the city management every month or two, both parties are very well informed about the current cultural and social activities of children in the city for the elderly, with the elderly and with persons with a disability. The city cooperates with organizations that offer activities for and with seniors. It supports them financially, with space, morally, organizationally. Financially – every year we announce subsidy programs for leisure activities in which both organizations and individuals can participate. A few examples of financial and material support aimed at seniors:

- Dance is Movement (Senior Country Dance Club),
- Exhibition of the 160th anniversary of the founding of the Prachatice monastery „*Neumanneum*“ (Congregation of the Sisters of Mercy),
- Soil full of culture (KreBul company),
- Music is medicine (Pošumava Chamber Philharmonic),
- Point connects us – a series of Um senior exhibitions (SeniorPoint Prachatice),
- May festival – dance, tradition (ZO SPCCH Prachatice)
- Seniors need to be in society – musical autumn, literary cafe (Senior Citizens' Society),
- SenSen in photography – competition and exhibition events (SenSen Club),
- Singing for the joy of everyone (Czech song – singing group),
- Sacred music cycle (FO Eliška Weissarová),
- Exhibition on the walls, use of the park's community space in the hospice associated with theatrical and musical performances (hospice),
- Dance room for everyone at Kratochvíle Castle (FO – Lucie Rabenhauptová).

The city offers space for meeting and organizing events and various activities for seniors. A few examples:

- The Hall in the Old Town Hall is used to host the 3rd Age Academy,

- The winter garden of the New Town Hall, e.g. the exhibition Where are they and where are they going (grants for 20 years),
- The hall of the National House in Prachatice – Senior ball with Hanka Křížková, Ladislav Kerndl, Jiří Štědroň...
- The meeting room of the New Town Hall, e.g. the recording of the SeniorPoint Press magazine in audio format for seniors and the blind and visually impaired,
- The small meeting room at the New Town Hall e.g. education, virtual reality with technology,
- The Municipal Theatre before the concert to announce the Carer of the Year 2022, combined with the Bohuš Matuš concert and an exhibition of Robert Vano's photographs in the hall of the theatre,
- Military Pensioners Club, e.g. for meetings of former soldiers, family members with discussions,
- Club SenSen – computer classroom and photography consultancy,
- Na Sadech Community centre, e.g. exhibitions, meetings, painting courses,
- Community centre On the ground, e.g. A concert, creative workshops,
- Arcades of the Old Town Hall – parade of the senior singing group Joyful Friendship.

Culture is also offered in the premises of the Master Křišťan Home for the Elderly in Prachatice, for example, a literary cafe is always connected with a lecture by a celebrity, or there are exhibitions on „glass“, the latest being pictures by children from Ukraine who live in Prachatice, or in the Domov Matky Vojtěchy facility – space on the ground floor, e.g. an event, an exhibition of coloring pages created from the work of clients, or a concert by the French group Dzigilaglio, or in the Nursing Home there are spaces for creative workshops – under the name active ageing.

Moral support: The mayor, deputy mayors, councillors grant patronage over organized events, and in addition provide individual subsidies in the RM. Recommendations and cooperation with other supporters and sponsors for individual events, e.g.

- The Konto Bariéry Foundation – support of the publication of Intergenerational photographs,

- Česká spořitelna Foundation – support of a concert by a Ukrainian artist for the elderly.

Organizational support is through our own employees, through company volunteering. A few examples:

- assistance to seniors with limited mobility or wheelchair users when visiting cultural sights,
- collecting information for stories for the National Chronicle with senior witnesses,
- female employees singing at a meeting at barracks, helping to bake festive biscuits – celebrating the anniversary of the Republic,
- collection of funds for the purchase of radio players at the time of the covid and provision of spoken word CDs for abandoned, lonely seniors,
- employees and their children painted stones of love and symbols for joy, to strengthen people who worked at full capacity during the emergency,
- help with printing a bulletin for seniors, posters, including graphic designs, or event plans.

What about the future after covid?

After covid, during covid, with covid, the cooperation of seniors at cultural and social events in our city was not, is not and will not be endangered. The motivation is still the same – the quality of life of people in the city (seniors) in all aspects, including culture. Culture includes everything that can enrich a person internally.

If someone claims that nothing could be done during covid – the state of emergency, then our city and employees are not an example of that. A few examples:

- During the state of emergency, 54 volunteers (including seniors) and five actors (Forman, Piša, Dlouhý, Čermák and Dejdár), filmed five episodes of a series for local cable TV with director Jan Voldřich, in which seven episodes were presented week after week ideas for what to do at home during lockdown (paint, sing, write to friends, make phone calls, play, build, dance, puzzle, exercise, read, collect, photograph, learn poems, create...), all in the form

of instructions. The campaign was a great success, it had a great following.

- Office employees arranged events and helped with concerts under the windows, stairs or in the garden for users of social and health services, but also for staff in facilities such as the closed Master Křišťana Home for the Elderly, Mother Vojtěcha's Home, Hospice St. Jan N. Neumann. Both local artists, pianist Daniel Turek and violinist Stanislava Kolínová, as well as professional singers and actors – Bára Hrzánová, Mária Biháry, Bohuš Matuš – performed in the vestibule behind the glass.
- Thirdly, I will mention the organization of exhibitions on glass, for example, of photographs and pictures in the Master Křišťan Home for the Elderly, on glass in DPS SOVY Český Krumlov. We also took part in the national challenge of photos from the lockdown, where two of our photos (by Hanka RH+ Rabenhauptová, an employee of the town hall and Zdeňko Krejsa, director of KreBul Prachatice) were successful in the national photo collection, which documented the sewing of masks and the concerts just mentioned. The nationwide traveling photo exhibition Czech wave of solidarity, or civil society in the fight against covid-19, mapped the tremendous wave of solidarity and volunteer help that was triggered in the spring of 2020 by the covid-19 pandemic. The exhibition was prepared by the Secretariat of the Government Council for non-state non-profit organizations and the exhibition also traveled to Prachatice (it was in the vaccination centre, at the town hall and in the hospital, in retirement homes...). Hundreds of people saw the Czech wave of solidarity exhibition.

In conclusion, I have to mention that seniors themselves, or former employees of the town hall – seniors – participate in many events. Seniors help culture by distributing flyers for events (not all of them are connected to social networks yet), they are co-organizers at city celebrations, and so on.

The energy crisis will not stop culture in cities. Maybe more thought will be given to how many people it is being organized for and to think about the size of the halls and rooms, but it will definitely move on. Association activities will certainly not stop, but perhaps they will think about whether it is necessary to have their own clubhouses to

meet only once a month, whether it is not more efficient and economical to use shared places, clubhouses, preferably community centres.

The associations, organizations, associations, churches, initiatives, foundations themselves, together with the city, are irreplaceable carriers of cultural life in our city. The city supports them and culture enriches the social life of many other residents. Motivation means leading by example, not inventing anything fancy, building on examples of good practice. Here are a few examples that work for us.

The city received the Makropulos Award, the Award for Innovation in Public Administration – for the functioning of the Advisory Council for the Disabled and the Elderly, and the Bronze Rank in the Senior-Friendly Village Award, all awards also for supporting culture for and with the elderly in our city.

The background of the slide features a light blue diagonal hatching pattern. Overlaid on this are several thin, dark grey wavy lines that create a sense of movement and depth. The text is centered horizontally and vertically on the page.

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Tomáš Martinek: Let's Go For a Trip! The Fun Does Not End There!

How did the Let's Go For a Trip association come about?

In the years 2013 – 2014, after the publication of the documentary „Crooks“ (Šmejdi) by screenwriter Silvia Dymáková, discussing the practices of young people who disrespectfully abused the trust of seniors for their business success, a group of people began to form in the city of Chrudim who did not want to identify with this socially pathological phenomenon.

You must have heard of events where seniors were invited to participate in a cultural event or a trip and instead of taking home a nice social experience, they took away electric blankets, overpriced pots, lanolin or disadvantageous credit agreements for high sums for worthless goods.

None of us wanted to put up with the fact that, as representatives of the younger generation, we should not be a support in the eyes of the elderly, but a potential threat. We were really sorry for the gap between the generations that the organizers of these „shows“ had been creating since the nineties.

We have therefore decided to define our future paths not as a „senior business“, but as intergenerational rapprochement and helping the elderly. And we founded the travel agency Spolek Hurá na Výlet!

We were often warned that trip is written with a small „T“ at the beginning of the word, but we believe that our trips deserve to wear a big „T“ and the seniors themselves soon understood this.

These are trips where, for a symbolic contribution of one hundred CZK, a senior gets a full-day experience in the form of a tour somewhere around the country with a guide, a health worker, a good lunch, beer or lemonade, and often a musician on board the bus.

Our trips became very popular among passengers immediately after the first trip, and since then the interest has always exceeded our possibilities many times over, even though we send up to several thousand senior citizens on trips per year.

„Our mission is a ruthless fight against the loneliness of seniors and an effort to replace it with joy, friends, getting to know new places and discovering the beauties of life. Retirement should not be a time for long-ing, but for trips that have not yet taken place and human knowledge.“

We found out very soon that the majority of participants in our trips are women who have recently lost their life partner and have almost no social ties.

It is necessary to realize that these clients of ours, born in the years approx. 1930-55, lived in a time when they had to focus on cooking, cleaning, taking care of children and either did not have time to hang out with friends or their partner was not inclined to go out.

This is also why these women often get on the buses, usually isolated from society, information and activities that could significantly help them. We don't want to claim that representatives of the male generation have never been in such situation and don't have a comparable problem, but we only state that most of our clients are women.

Dating

Anyone who has ever been alone, without a partner or family nearby, can confirm that the opportunity to meet a kindred spirit – a new friend or even a future lover – can mean a lot to them. And this undoubtedly applies to people of retirement age as well.

Would you like to meet at a discussion on „problems of the elderly and their solutions“?

No, but you could go on a nice trip, festival or enjoy quality music. And this is also the case with our clients – many of them claim that the discussions often bore them, they no longer need education, and words like „*problem*“ naturally evoke negative memories and emotions in them.

If our association organizes a cultural event, we also present a range of information that can be useful to seniors. But we invite them to the event with the title „*Harmonica, great beer, lots of fun, refreshments provided, lots of interesting information, come!*“. And we have experience that this formulation, from a psychological point of view, increases attendance at events several times over.

Are the monologues of the guides about the historical artifacts in the castles the right opportunity to get to know each other?

Since the beginning of our trips, we have been visiting various monuments, castles and chateaux. We soon realized that we all had to be quiet during the tour and these were not ideal conditions for exchanging a few words and passing each other's contact information.

In our opinion, it is appropriate to create a „*climate*“ for such acquaintances, and therefore, when we sit down for lunch, one of our colleagues often pulls out an accordion or a guitar from the case and sings as much as he can, creating a naturally spontaneous environment suitable practically for any casual discussion.

Yes, we also offer one large beer to seniors in the price of the trip (we do not do it with children) and it is a joy to know that Mrs. Fanka called Mrs. Mařenka the other day to ask if she remembered her from yesterday's trip and offered her an invitation to Viennese coffee or a glass of good wine or at least table wine.

Therefore, culture, music and others, especially immediate entertainment, especially in the interpretation of young people and musicians, is considered by us a cornerstone for building the missing ties between „*our*“ seniors.

Twice and that's enough

Our association, as a non-governmental organization, has a limited amount of financial resources. That's why we appeal to seniors – get to know each other, sing together, dance and stick together, you only have two days a year when we can take you on a trip and then someone else will have to get on the bus again. (note: each senior can only register with us for 2 trips per year).

We are not able, as they say, to „*lead the elderly by the hand*“ for the whole year, the remaining 363 days are up to them, and we have experience that in 2 days with us, miracles can be achieved in the field of establishing contacts.

Like Mrs. Rose

Her partner left, she didn't go anywhere, she didn't even go out with the dog anymore. Her son asked us if we would take her with us on the bus, that it would probably be her last trip, as things were going downhill for her. But what actually happened then? Mrs. Rose got on the bus, where she immediately found a group, to this day she often goes home only after 9 p.m., she started going to the healthy dining room, having fun, she works as a volunteer with us and she gets a lot of exercise.

We think that if the impact of our whole „*Hooray project*“ was only her enviable retirement period, it would be satisfactory for us, but there are many such stories in the chronicle of our organization.

Senior Festival

As mentioned in the previous paragraphs – we have limited seats on the buses and very quickly after the announcement of the trips, all seats are occupied.

That's why we also started organizing cultural events, where we create an opportunity for a larger group of seniors to meet for a minimum cost (for a brass band, country band, accordion player, etc.).

This worked for us, the events were always well attended and we decided to create something big – the Senior Festival, the first year of which in 2019 was a great success. A large stage, comparable to festivals for teenagers, equipped with quality sound and lighting equipment. Thousands of seats. The big stars of this generation – Eva and Vašek, Slabákovi and their Malinovka, Josef Zíma, revivals (Elvis Presley, ABBA, Beatles and others) always attracted almost two thousand seniors.

We were surprised how surprised the seniors are that the band does not play on a lorry or on the lawn or pavement, as they are used to from other organizers, who perhaps often say to themselves that this is enough for these people.

It's not enough. They did everything they could for us when we were small and less capable and they deserve the same from us. We ourselves attend large festivals for the younger generation, and in addition to the performers, the high-quality sound system, huge stage, light show and overall high-quality infrastructure of the event are why we like to visit the festival so much.

Information and education at association events

We are not a registered social service, but an ordinary civic association. However, during each trip and event, we try to network these services for the elderly and provide information. We know that we are creating opportunities where even people who would not go to a ČOI information meeting to listen to monotonous speeches will go. People cut off from information come to us, and we can use that for good.

We usually provide information at events and festivals during the change of bands, and it is done by our friends from the theatre, whose speech is usually much more engaging, and the information given in this way is more often picked up by the seniors themselves, and therefore also used by the seniors for the benefit of their quality of life.

Jiří Hrabě: A Century of Life with Elpida

The book Centennial Life was published in Great Britain a few years ago. In it, its authors Lynda Gratton and Andrew Scott outline how each generation will develop depending on the ageing of the population. For example, they write that in the United States in 1880, it was common for more than half of the octogenarians to have a job. And that when reaching a hundred becomes normal in a few years, we will be in the same situation. If you're in your sixties and looking forward to retirement, this may sound like a somewhat apocalyptic vision. But I have good news for you: it will not apply to you. But perhaps this news is also an opportunity to think about how to meaningfully spend time in retirement, which you can now enjoy for the longest time in history.

The content of retired people's day is also changing recently. Whatever they do, they have one thing in common: they don't have time. Some take care of grandchildren, still work, travel, but also get an education. In short, they are doing something for themselves. In Elpida, it is happening right before our eyes. Seniors come to the Centre in the morning with their laptops, order a coffee in English in the cafe and check Facebook or read the latest news on their tablet before class starts. At the same time, a few years ago, courses at the Elpida Centre began by explaining to visitors what a mouse is and how to properly type on a keyboard. Elpida grows together with those who use its services. They are continuous vessels that influence each other. It is no longer a relationship exclusively between seniors, Elpida also attracts young people. For example, those with an artistic background who, together with seniors, create an artistic programme for the Old's cool ReFestival, which we traditionally organize at the turn of September and October. There is only one goal:

to show that old age and youth go together, that together we can do something meaningful and inspire others. With the desire to inspire readers, we are also preparing the Vital magazine, which appeared in regular distribution for the first time in 2015. In addition, it has more and more subscribers, in short, it is another project that makes us happy. Callers to the Seniors Line 800 200 007 could also experience joy in an often joyless period of life. Workers on the phone will help them find a way out of complex and often crisis situations. If we all live to be a hundred one day, it doesn't really matter. It's about making each of our days meaningful. For us personally, I am convinced that Elpida helps seniors find this meaning and that it also gives them the opportunity to realize themselves, educate themselves and gain that much important self-confidence. Elpida and I can look forward to the hundredth birthday, it will fly by like water.

Looking back

When I think back to 2002, when Elpida was founded, I see a completely different society and completely different seniors. It was a time when there were more workers than seniors in Europe, a time that, although shaken by the events in America and the terrorist attack on the World Trade Centre, it all seemed far away and kind of passed us by. There was not yet an economic crisis that broke out a few years later. In 2012, for the first time in history, more people left the labor market than entered it. Demographers' scenarios thus began to come true. Europe began to age. Faster. Over 50,000 people retire in the Czech Republic every year. One district town. And this is a challenge not only for them, but for the whole society. Mainly because they retire in better health than the cohorts before them, and also because they retire later. We are actively working with this challenge in all projects in Elpida.

Education and help

We started by establishing the Seniors Crisis Line 800 200 007. At first it only worked for two hours a day. From the beginning, it was here not only for the elderly, but also for those who cared for them. Over time, thanks to the support of corporate donors, it was possible to extend the working hours of the line up to 12 hours a day, 365 days

a year. Loneliness is a fundamental topic that seniors address on the Line. Also health, social situation and finances. The Line's long-term partner is the O2 Foundation, which pays for phone calls. There are about thirty thousand of them annually. The wages of the workers are paid by the Ministry of Labor and Social Affairs, as the Line is a registered social service. Workers try to direct people to a specific solution to their situation, to direct them to a specific authority or other help in their area. In addition to solving acute and crisis problems, the calls also include wishes of meaningful leisure time. That is why we founded the Elpida Centre.

The Elpida Centre is a modern educational and cultural centre, which initially offered seniors mainly the teaching of computer skills. But the time when we were visited by seniors who had never seen a computer in their life is long gone. They are currently learning to use specific mobile applications, communicate via computer with family and peers, recognize misinformation, actively participate in a cultural programme and help co-create it. Another separate line is senior volunteering, where, within the framework of the so-called Danish model, we try to involve clients in the centre's programme and capitalize on their life experiences in various fields to inspire others. The Elpida Centre's wide range of programs, which in addition to the already mentioned computers also include language courses, exercises and a highly specialized cultural programme, would not be possible without the financial support of corporate donors and, above all, the state administration – especially the Ministry of Labor and Social Affairs, the Ministry of Culture and individual city districts, which regularly contribute to the implementation of individual events and entire programme blocks. Some of the costs are also borne by the seniors themselves, who pay for the lessons.

Another project we are preparing for seniors is the Vital magazine. A quarterly whose subtitle states that it connects generations. It's not just a slogan, we are preparing the magazine in such a way that thematically interests not only older readers, but also those a generation or two younger. This is mainly due to interviews with exceptional personalities that appeal to readers regardless of age. The magazine is subscribed to by 2,500 seniors, as well as institutions and

companies, who not only support the project, but enable its very existence. Vital also has a website www.casopisvital.cz.

Coronavirus, solidarity and opportunity

An important milestone in Elpida's life was the coronavirus epidemic. The elderly were the most vulnerable group. From one day to the next, we had to stop life in the Elpida Centre, the phones rang on the Senior Line, our linemen helped to dispel concerns, ensured the delivery of food, medicine and drugstore goods, and in the next wave, registered seniors for vaccinations. The world turned upside down. Among other things, it brought with it an unprecedented wave of solidarity, when our permanent but also completely new corporate donors approached us with the fact that we should mainly do what we do, because we do it well, and that they would support our work financially.

From one day to the next, we increased the capacities of the Senior Line, we distributed the Vital magazine in collaboration with the cities to the homes of lonely seniors, and at the Elpida Centre we came up with the idea of switching the complete programme to the online space. When the seniors could not come to us, we started going into their living rooms through computers and mobile phones. It had a huge therapeutic effect. Suddenly they saw their lecturers and classmates again, they could talk to each other, they were not alone. In addition, they lost their shyness about communicating online, and many conversations continued even after the lessons were over. We took away the feeling that we can also reach senior citizens outside of Prague, even those who cannot attend lessons and courses physically due to a handicap or caring for someone close to them. This is how the Elpida Comes Home project was born, as well as the idea of an online educational module where seniors can join our lessons anytime and from anywhere.

It was a huge motivation for our clients and ourselves. We have learned to switch from offline to online and allow seniors to be with us. At the same time, we thus gained a tool to react to a potential worsening of the epidemic situation and thus always be where we are needed.

Jaroslav Lorman: ŽIVOT 90 Community Centre

ŽIVOT 90 has been trying to improve the conditions and lives of older people in the Czech Republic since 1990. During its existence, the association founded several social services, which include a care service, respite care service, emergency care, a Senior telephone line, a counseling centre, as well as a Day Service Centre, the Academy for Seniors and the U Valšů Theatre. The last three services are part of the services we offer as part of our Community Centre.

The community centre is located in the very centre of Prague and the entire building is barrier-free. In addition to barrier-free access, the toilets for visitors have also been adapted and the entire equipment of the house, e.g. handrails, railings, classrooms and the theatre hall are equipped with chairs with armrests to make it easier for the elderly to get up.

As part of the programme, we offer language and creative courses, exercise activities, educational and other lectures. Other components are theatre performances and other cultural programs that are created within the U Valšů Theatre. A theatre that offers its visitors shows that start at 4:00 p.m., breaks during the show, as well as discounted admission.

What distinguishes our community centre from other centres focused on programs for seniors are its lecturers. Under the banner of the Academy of Seniors, it is precisely the seniors who conduct language and exercise courses for their peers on a volunteer basis. As part of community programs, seniors lead so-called community activities, such as the Literary Club, the Choir, Philately group. And newly, for example, theatre improvisation.

Around 600 visitors per week visit the community centre during the semesters and theatre season. This year, for the first time, we tried to run the programme during the summer months, and we were pleasantly surprised by how much interest there was in the individual activities.

Joke Quaghebeur: **Best Practices – Examples of Successful Senior Theatre**

I am Joke, general manager of OPENDOEK (Flanders – Belgium) and at an age where the society puts you in the category of seniors. Do I feel like old? Not in the least. I am alive and kicking, with multiple projects ahead and a zillion things still to discover. I feel privileged to attend this conference, it is so inspiring, giving me an enormous boost. So nice to meet partners in crime with whom new plans can be established.

Before telling you about our project AGE on stAGE let me introduce my organization and our policy.

Opendoek is the organization which inspires, facilitates and supports theatre in the spare time which enables actors, makers, performers, narrators and audience to develop artistically and socially in an ever-changing society. Opendoek contributes to a theatre and performing arts landscape in which everybody with a passion for theatre feels at home. Cohesion and solidarity are our core values which translates in a search to diverse and innovating ways to share resources, networks and knowledge.

OPENDOEK is the only organization for theatre in leisure time subsidized by the Flemish Government. Besides us, there is also an organization for dance, music, multimedia, fine arts and visual arts.

To obtain this subsidy we need to propose a policy for 5 years. For the period of 2022 until 2026 we focus on 4 strategic goals:

1. Make space for youth and diversity

A lot of theatre companies struggle with finding young players, young volunteers. Young people who want to invest in an organization and take responsibility.

On the other hand we don't see a reflection of our changing society on stage. Few companies have people of foreign origin as members, few companies are open to disabled people... OPENDOEK wants to start a campaign and inspire theatre companies in working inclusive and diverse.

2. Make space for changing artistic practices and lifestyles

The world is changing and it is our duty to be aware of new art forms, new lifestyles, new artistic practices...

3. Connection on local and regional levels

The global only exists because of the generosity of the local!

Theatre in spare time flourishes on a local and regional level. We want to connect with city councils, keep them informed of our offer and services in order to serve all companies throughout Flanders and Brussels.

4. Sharing is caring

Climate change is a big issue and we have to take this into consideration when organizing events or for all our other activities.

For our companies infrastructure is problematic. It's difficult to find venues where they can perform, where they can stock their costumes or sets. Can we create a digital platform on which they can share information?

This conference is all about 'active ageing' but before I come to that I would like to introduce our organization so you can get the bigger picture.

OPENDOEK in facts & figures:

- We have 1.000 companies and 30.000 individual members.
- In Flanders 1 out of 4 is related to the arts in their spare time.
- Every village or town has at least 1 theatre company. We support companies like the local fire brigade who are planning a play once a year but also semi-professional companies with their own venue and a theatre season of 5 productions.
- Every year 1.500.000 people attend performances in amateur theatre.
- We are supported by the Flemish Government and work with a staff of 20 people.

What does OPENDOEK do exactly?

- We try to make contact with all companies. This can be on an artistic or an organizational level. To enable this, we have 150 volunteers in our regional teams. Amongst them a lot of seniors as they have more free time for volunteering. They go watch performances, they call our members, they invite them to gatherings, they make 100 % contact and transmit their questions or problems to the general staff.
- We have the biggest Theater Library for Dutch-speaking plays. 20.000 texts.
- We give advice on repertoire and author's rights.
- JongDOEK is our division for youngsters, 20 volunteers reflect on our projects and initiatives.
- AGE on stAGE is the division for seniors. It's important to ask seniors what they want, what they need and develop projects based on their input.

Other target audiences for whom we develop projects are:

- Souvenir. We developed a method how people can make contact with people with dementia through theatre. After the workshops they go play in care homes. Elderly people playing theatre for elderly people.
- Project V: kids who live in poverty don't have the opportunity to travel abroad and don't have a lot to share when they start school on the 1st of September. During the holidays, Project V offers children a theatre workshop 1 day per week during which

they prepare a performance. At the end of summer, they perform. Project V gives them a subject to share in school.

- Storytelling: methods for teachers and students how to use storytelling in the process of learning a new language.
- Other minority groups such as refugees (for instance Ukraine) – a buddy system where we guide refugees and integrate them in companies, events or workshops.

Talent development

- We give free theatre advice during rehearsals or after performances
- Companies can ask for coaching in a specific matter, such as voice training, stage fighting, choreography, scenography...
- We organize seminars.
- Companies who are dealing with specific issues can get free consulting in that matter. This can be pure artistically or also on an organizational level. An example: a company wants to extend their target group, they want to work on intergenerational projects. OPENDOEK can appoint an expert in order to help them build a strategy. OPENDOEK pays all costs (up to 4500 euro).

International

- OPENDOEK is member of AITA/IATA (world organization for amateur theatre), and the regional committee CEC.
- EDERED is an encounter for youngsters in different European countries.
- Future Telling: a collaboration between different countries to organize theatre bootcamps.
- FEST: Federation of Storytelling.

Apart of all normal ways of communication to keep in contact with our members (social media, newsletter, and so on) we publish a magazine with inspiration 4 times during the year and we make a TV-broadcast of 10 minutes every 2 weeks during which we prove the strength and the force, the quality of theatre in spare time. We have about 140.000 people who watch every week, not counting the people watching it on YouTube.

Another way of showing how good, funny, creative theatre can be, is giving the companies the possibility to show their performances during festivals.

We organize 4 events:

- Spots on West is a festival for location theatre in a small charming village: Westouter. In special venues, for instance the church, a barn, a care home, the bakery or a field, companies play their performances without a lot of additional scenic material. No black boxes but theatre in a pure setting with the village and nature as scenography. This year was our 20th edition.
- Landjuweelfestival: Companies can ask to participate. Two professional selectors watch the performance and decide if they select them for the longlist. At the end of the season a jury decides on the shortlist, which is shown during the shortlist. We travel throughout Flanders to present this festival in a different town each year. Apart from the shortlist (6 to 8 remarkable performances) we organize lectures, workshops and other projects. To this occasion we ask a professional director to create a new performance with local people. In 2018 we staged a performance in Genk with seniors to open this festival.
- Toekoer Festival – In September we focus one Sunday afternoon on theatre for families, children and their parents and grandparents. Workshops, performances, theatre walks. To find companies we launch an open call and ask a kids jury for their preferences.
- Food For Laughs is fairly new. This international encounter starts tomorrow in Antwerp. OPENDOEK wants to offer a platform for theatre companies so that their work is performed and seen as much as possible. We would like to see comic repertoire in the picture even more in the future. Before we set up a new festival, we would first like to consider some important questions with everyone: What makes something funny? What do we still laugh at in the theatre and in life? What is comic repertoire, and how do you bring it across? What should we no longer laugh at? Is the whole world still laughing with us? These questions are the focus of the three-day international event Food For Laughs in Antwerp, where we are bringing together theatre lovers, thinkers, teachers, actors, writers, humourists and audiences to talk and think about

what's funny and popular on and off stage. The next festival will be one for seniors.

AGE on stAGE

When I joined OPENDOEK as general manager in 2016, coming from the professional theatre world, I was fascinated by the opportunities, the possibilities and the impact that we can create in this field. I assisted some international events and met a lot of interesting people. They challenged me, and these 6 years those challenges never stopped.

In 2017 I went to a festival in Germany where we had an EFAT meeting concerning senior theatre. Whereas in Scandinavian countries and Germany senior theatre was already established and well known, I felt an urgency to start it up in Flanders.

Europe is the world's fastest ageing continent. In 2050, one third of all Europeans will be over 65 years old. This growing population of older people creates new opportunities for both individual and societal development. Cultural participation has proven to expand well-being and health in old age, providing older people with a more dignified and fulfilled life. During that meeting in Germany I promised to organize an international conference, a programme with workshops, documentaries, performances, lectures... We invited keynote speakers and performers from Canada, Denmark, The Netherlands, Germany, USA and Belgium. The audience was extremely diverse: people who worked in health care, drama teachers, actors, elderly people who simply were curious, professional artists, scientists, staff from different city councils and so on.

This conference was the ideal start for our AGE on stAGE in OPENDOEK.

In the policy 2017-2021 one of our goals was, and still is now, to be an inclusive organization. This means that in all our activities, projects and events we include seniors. Did we program seniors on our festival? Do we reach seniors with the performances we plan?

On our website, when using images, in our magazine, in our broadcast on TV, do we show enough seniors, so they can see that they are one of our target audiences. Small detail with a lot of impact: our TV broadcast is standard on Eclips TV, shown in all care homes throughout the country. Remember: 140.000 viewers!

Before starting off with our project Souvenir (to make contact with people with dementia) we used a tool: the impact wizard to guide us in setting the necessary goals, and to determine the whole procedure. Impact wizard is an online tool: what exactly?

Impact Wizard guides you through the impact assessment process step by step. You'll find everything you need to prepare and execute an impact assessment: from a handy, online template for a theory of change to a whole range of methods to actually measure and to analyse your impact.

On top of that, you'll get tips about communicating your impact. This will enable you to maximise your organisation's impact.

A tool I can strongly recommend when starting new projects. You can easily find it on google: <https://impactwizard.eu/>

OPENDOEK promotes theatre not only for actors and makers but also for the audience. Let's have a look at elderly people as actors: We divide them in two groups: the ones with experience and the ones discovering theatre.

People with experience

- There are few plays with stage roles for elderly people. Actors complain that the company chooses plays in which they can't take part. They are condemned to selling tickets, being bartender, ... They miss being on stage.
- On top of that, seniors don't care so much about their body or how they look like on stage. They are more authentic and pure. No more, do I look too fat?, are my first wrinkles visible?
- Elderly people sometimes experience difficulties in memorizing texts. Some directors don't have enough empathy to understand this. Frustration on both sides.

- When playing with younger people the rhythm of rehearsals doesn't match with their tempo.
- The choice of the play, the venue where it is played, etcetera is not always as accessible as we imagine for seniors.

When theatre is a first life time experience

- Compatible with long life learning.
- Some of them always dreamt of being on stage but didn't have the time, the opportunity, the courage to do so. Dreams do come true, you know.
- Theatre is appropriate for all ages, when you bring seniors together you have people in your group with the same issues, same small aches.
- Seniors who live on their own, who lost a partner, who live far away from their children are offered a way of getting out of the loneliness.

For both groups, senior theatre is a way of being active, meeting new people, still having a purpose in life even in a period when you feel that your body, brain, way of life is changing.

Theatre brings people together, gives sense to life and makes them feel that they still matter.

When speaking of elderly people as audience, it's important to think about the accessibility. We sensitize companies to increase the accessibility of their performances, to make it more attractive to seniors to go and watch performances:

- Make a conscious choice when you select a play. Define your audience: is it for seniors especially or is it for a mixed audience?
- Inform them how they can get to the venue. Which transport, how far from station etc.
- Some seniors don't have a large budget for culture. Be aware of that when you set prices for the performances.
- In the evening, they don't like to go out in the dark, want to get to bed early, they prefer matinees.
- Describe the theatre venue. Some seniors are stressed out when they go to a new venue. Are there elevators, stairs, is there a hearing loop, is it possible to attend in a wheelchair? Are the toilets

far or down the stairs? Present this on the website. You can even make a small video.

- Sometimes elderly people prefer to be accompanied when they go to performances. They can give reduced prices for people who accompany them or set up a buddy system.
- Tell the audience about the performance. Think about the promotion. Do all seniors have an email, do they like to read newsletters or is it better to work in print, leaflets, posters. Are there events or places where you can go to promote face to face.

Specific actions in OPENDOEK

- Special attention for seniors as we program the festivals. Make sure that events and festivals are accessible for seniors, disabled, people who have sight or hearing difficulties.
- Reduction on prices for events and workshops – even a special prices for disadvantaged groups.
- Workshops and bootcamps especially and only for seniors (in their rhythm, within their physical capabilities).
- In every province (5 in Flanders) we want to launch an open call to all the people older than 55. It doesn't matter if they have experience on stage. We invite a professional director to work with them during approximately 30 rehearsals (afternoons). At the end, they can present their performance on one of our festivals and we try to organize a small tour in care homes.

It is in organizing such projects that we witness the small obstacles that seniors have to deal with: no transport, too far to drive which means too expensive.

We were invited by a senior theatre festival in the Czech Republic. It was a marvelous experience for these 10 seniors who were already asking for a world tour.

- Souvenir: we educate people who work in health care and actors to make performances for people with dementia. This is a specific method to make contact with them through theatre. As I said in the beginning of my presentation: in every village there is at least one theatre company. It is our goal to sensitize all companies to go and play for these people. They can do this in care homes but

also in individual homes. When performances are played we invite their families so they can also enjoy that moment of clearness.

- 4hetleven – Celebrate Life. Seniors of 70 or older want to participate in culture, want to go see performances but don't have transport, are looking for a partner in crime. Celebrate Life asks volunteers to accompany these people so they can participate. They pay for the ticket and two drinks and get a buddy for free. The buddy accompanies small groups of 4 people.
- We notice that also care homes are interested to make their residents join.
- Storytelling: the older you get, the more stories you have to tell... We are thinking of combining senior storytelling and school care but this is a challenge for the future. In Flanders, the city council has to organize this after school care. We are now setting up a tour of city councils so we can get feedback and suggestions for a possible collaboration.
- I would like to end with a true story: there was a boy who loved his grandfather dearly. His grandfather lived in a care home and every time the boy visited him, he remarked that his grandfather was sad, his head hanging down, looking at the floor, not talking, and so on. He was really depressed. One day the boy had an idea: he thought of putting a photo of him on the wall. When his grandfather wanted to see the photograph he had to look up. From this day forward, granddad looked happier, was even smiling. How a small action can create a big impact.

Helena Kubû: Integration of People in Retirement Age, Activity Options, Senior Theatre

Ageing is a process that practically begins with our birth. Population ageing is often labeled as a social problem, although it is actually a significant victory for civilization. We prepare for old age every day, our journey through life co-creates what we will be like in old age. The social effects of age are great. Due to physical or psychological problems or insufficient income, a person in old age can find themselves in a dependent position – in health care, social care, his family or acquaintances. I have been working with seniors for almost thirty years, and I see the integration of people of retirement age into society as an important part of active ageing, and as an important condition for this a society-wide positive attitude, where I, a senior, am a respected member of society and I feel that respect at all levels – at the doctor's, in the office, in social services and on the street, in the shop and last but not least also in the media.

The joint coexistence of families from earlier times is a thing of the past, today seniors have and also need their own resources for an independent life, both financially and socially. The natural effort of a person is to delay the situation of dependence on their surroundings, to maintain their abilities, health and independence, to keep up with the times, to live their life well. The way to delay dependence is the daily process of learning, creating relationships, planning, taking care of your needs, finding your place, meaning. This is a task that the present has brought with it, and this is where an ageing person sometimes needs support and help.

To support such an independent and dignified life for ageing people was our goal when we invited seniors from the neighborhood to Remedia in 1998 and asked them what interests them and what worries them. Based on this, we gradually offered them sitting exercises, memory training, English, dance, computers and more in our premises. The offer quickly developed, according to what the seniors came up with. And everyone wanted to chat in addition to the offered activities. We therefore tried to enrich the programme by offering sharing, confidential conversation, support in uncertainty and providing hope. This is how the service gradually developed into a programme, which we registered over the years as a social activation service.

In sociology's view, social service in general is a service to society's culture, and that is how we perceive our entire programme. We offer education, meetings and cultural trips to people of retirement age. This autumn we are opening language courses in German, English, French, Spanish and Italian, computer courses of various levels, smartphone operation courses, art workshops, various movement activities, including circle dances and more. At the same time, we strive to build and cultivate good relationships, to support the self-confidence of each individual and to have a positive approach to life situations. Over time, with more programs and in conversations with seniors, the topic of joy in life – what makes you happy, what makes you well – also came up. Retirement can be a good opportunity to fulfill some dreams, i.e. to do what there was no time for during life, which was postponed to „someday“ for other obligations. And such ideas, dreams and goals also included theatre – the wish and desire of seniors to perform. Thus, in 2003, a theatre association was established in Remedia, which opened a space for the artistic activity of seniors, the support of their creative potential, not only in terms of acting, but also the creation of dialogues, humor and views of the world, including a light-hearted view of oneself. Through theatre, we also wanted to destroy myths about old age, about the incapacity and uselessness of old people, which were alive in our society at that time. For example, we wrote the following about the theatre group: „The purpose of this amateur senior theatre is to reach all generations of viewers, to encourage intergenerational rapprochement through a quality cultural experience, and to make the activities of the senior population visible. In our programme, we encounter seniors with an interest in

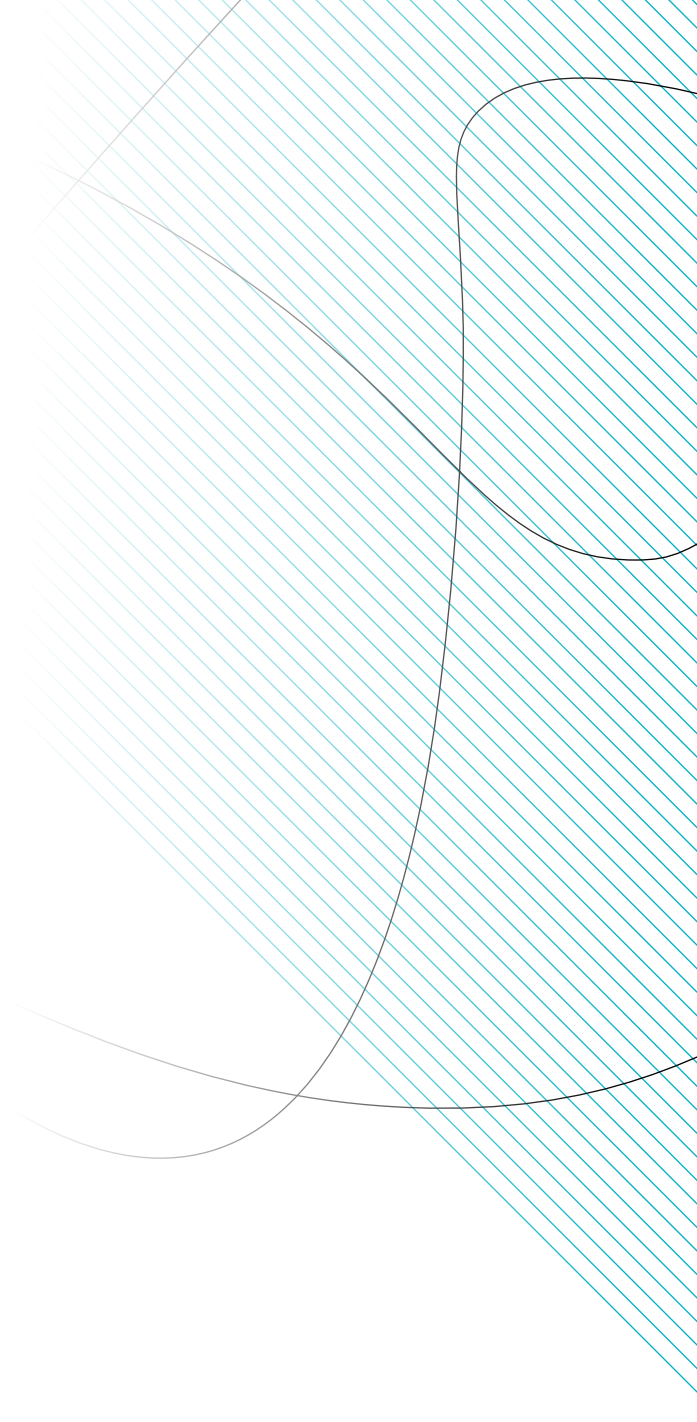
active participation in events, in society, and at the same time with the difficulty of finding an opportunity to do so, which adversely affects their self-confidence and self-valuation. Intergenerational barriers and prejudices still exist in our society.“

Six women and one man signed up for the emerging group, and with that the need arose to find enthusiasts who would be dramaturgs, directors, authors of our plays. I searched among my friends and in Prague theatres, and the result was two first directors – actors themselves, and the theme of our first performance was transformation. We were actually playing about the transformation we offered to seniors in our programs and courses. It was a change that takes place in a person when they actively participate in the events around them, e.g. they start to get an education, get to know and talk to people, travel. That's why we named the ensemble “Transformation” (*Proměna*). The performance was divided into several scenes, in which, for example, the lady fled in terror when instructed to „pick up the mouse“, but after the transformation she learned to click the right and left mouse buttons. This is how the changes progressed until the acquisition of foreign languages and the establishment of new friendships. After this first performance, the cast of Transformation was established for the next several years, consisting of actors – their number was between seven and sixteen, one person directing and others did dramaturgy and production. We invited other occasional collaborators as external helpers as needed. A big thank you goes to the Ministry of Culture, which has been supporting us for many years, and also to our home district of Prague 3. We started using one of the classrooms as a rehearsal room, we had to rent theatre halls, the costumes were created by the skill of the actresses, we also started performing at festivals and parades. One of the most beautiful awards we received was „Award to the ensemble actresses for their performances and the ability to convey the freshness of mature age to the audience.“

In the course of time, we have tried various creative possibilities in the ensemble, from individual to collective. One of the founding members of the troupe was an amazingly quick and witty writer who was able to write an outline of a play during the week between two rehearsals, which was a great help and I remember this wonderful woman with gratitude. Even after her departure, we mainly stayed

with the author's theatre, which is based on the composition of the ensemble and its spatial and financial possibilities. Since its inception, the group has been open to all newcomers, without any additional conditions. Everyone came up with what they could, we tried to replace natural rivalry with collective cooperation. In the beginnings of the ensemble, the rehearsals were similar to parties of the women's association, gradually the approach became professional, theatrical work was added to the rehearsals, but the fun remained. A number of directors have passed through the company over the years, Eva Stanislavová spent the longest time with us and left a significant mark of her work. The dramaturgy of the theatre focuses on the performance of ageing characters with their everyday worries and joys. The style of our performances is humorous, everyone wants to play a comedy, they say that there are enough worries in life and the theatre is supposed to make people happy.

In 2023, the Proměna Theatre Association will celebrate 20 years of existence. For this occasion, we are preparing the premiere of a new play and maybe even a little look back at the past years. Come celebrate with us in November 2023! www.vstupujte.cz , helena.kubu@remedium.cz

**COOPERATION OF THE MUNICIPALITY
AND INSTITUTIONS**

Anne Gallacher: Creative Ageing – The Scottish Experience

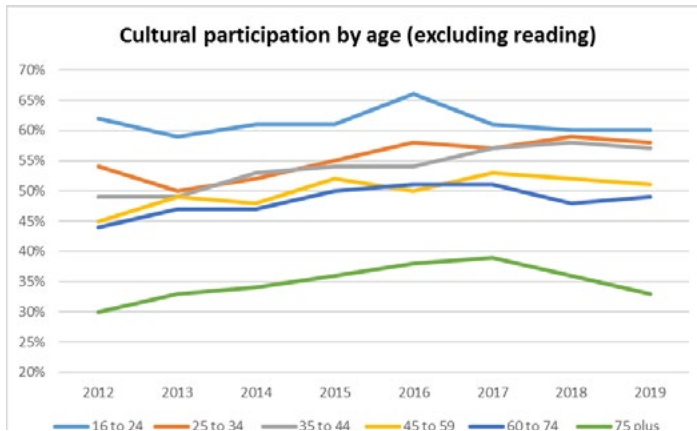
Luminate's statement of purpose is below:

- Luminate works across Scotland to ensure that older people's creativity can flourish whatever their circumstances, experience, interests and ambitions.

We support the development of creative ageing practice in a wide range of ways, some of which I will share in this presentation.

Why do we do this?

Luminate is primarily a rights-based organisation. We believe that older people should be able to take part in creative activities if they want to. We think that the arts bring joy and fulfilment and make a positive impact on our quality of life and wellbeing whatever our age.

There is also growing evidence, of course, of the more specific health benefits of creative activities as we get older. And I think it's significant to reflect on how important the arts and creativity were to many people's wellbeing during the restrictions of the pandemic.

The graph above summarises the findings from an annual Household Survey that is undertaken in Scotland. It shows the responses by age to one of the survey questions about participation in the arts and cultural activities, and you will see that the higher lines on the graph represent younger age groups, and the lower lines represent older age groups. Those aged 75 and over – the green line at the bottom – take part in cultural activities less than anyone else, and you will see that there is a clear drop in engagement across the lifespan, with younger people taking part in cultural activities more than older people.

This drop off in engagement is why Luminate was set up. Scotland's population is ageing, and the founding partners were concerned that the data shows that participation in arts and cultural activities decreases with age. Luminate was set up to play a role in changing this.

Our Story

We were set up by 3 founding partners, who came together to try to find a shared approach to addressing this challenge. Collaboration was at the heart of Luminate from its inception, therefore. The partners were:

- Creative Scotland, the national arts funding body;
- Age Scotland, the national ageing charity;
- The Baring Foundation, a London-based charity that support arts with marginalised communities across the UK.

We were originally set up in 2012 to run a nationwide creative ageing festival, and over the years we have transitioned into an organisation that runs a year-round development programme. I'm going to tell you a bit more about that journey.

Our Festival

There are many creative ageing festivals across Europe and elsewhere in the world, and the Luminare Festival was one of the early examples. We were inspired by a festival in Ireland – Bealtaine – that had been set up a few years before we began. The experience of Bealtaine was that the festival inspired growth in creative ageing activities across the rest of the year too, and we wanted to see if we could achieve something similar in Scotland.

We invited older people's groups, care homes, community organisations, artists and cultural organisations to run events as part of the festival each year. Collaboration with local communities was central to our work from the outset, therefore.

In 2014 we took a new step. We decided to offer some dementia awareness training for artists outside the festival month, and we were inundated with applications to take part. This was the beginning of what soon became a growing programme of year-round work.

The Festival programme

The Festival programme included a wide range of events, from inter-generational projects to care home activities. This meant that communities could engage in whatever way felt right for them.

In addition to community projects we also featured the work of older professional artists, and professional work that explored themes of ageing. Activities took place across the country, in rural and urban communities and on islands.

We were delighted that independent evaluation showed that the Festival was having the impact we hoped for: the programme itself was vibrant and diverse, and – importantly – older people, artists and cultural organisations all told us that taking part in the Festival encouraged them to become involved in creative programmes at other times of year too.

A changing programme

As time passed, we realised that encouraging growth in creative ageing activity wasn't enough. There was a need for the work to be nurtured. Training for artists who wanted to work with older people was lacking, and there was limited opportunity for new approaches and thinking to be developed and explored.

Our year-round work, which as I mentioned began in a small way in 2014, grew very quickly and demand was high.

As a result, in 2019 we made the very difficult decision that we would not run any more nationwide Festivals. We had reached a point where we were over-stretched: we knew that we had to focus on either the Festival or the year-round work.

Increasingly the feedback from our partners was that the year-round programme was having a particularly significant impact on the development of practice. After a lot of discussion – including with our funders – we came to the conclusion that the Festival had done its job, and the year-round work became our focus.

Our work today

An important area of work for us is artist training and support. We continue to train artists – of any age – to work with older people. As an example, during the pandemic we provided training to support artists to work with older people remotely, including advice on how to develop online approaches. Right now, we are supporting artists to work meaningfully in older people's care homes, which remain quite challenging environments in the UK even though pandemic restrictions are easing.

We also support older professional artists, particularly those who come to their artform later in life. A programme of bursaries and creative development labs has supported older artists who have struggled to find support from other sources, and many have gone on to develop successful new artistic careers.

Research and development is another important area of our work, and one example of this is some research that we commissioned shortly before the pandemic exploring adult learning in the arts, and specifically how accessible adult learning opportunities are to older adults in Scotland. Following this initial research our work in this area was delayed by COVID, but we are now consulting with potential partners about a new pilot programme. This will explore possible ways of addressing some of the issues highlighted in the research, for example challenges faced by older people around the costs of adult learning opportunities and also around transport to venues.

We run a nationwide Dementia Inclusive Singing Network supporting singing group leaders, choir conductors and group organisers through networking opportunities, resources, training and grants. This work is focused not only on groups that have been set up specifically to support people living with dementia and their carers, but also community choirs who are interested in working in a way that is inclusive of people living with dementia. This programme is currently supporting groups with the challenges they face in re-opening their activities as pandemic restrictions ease.

Collaboration

I'm going to draw this presentation to a close by taking a few minutes to reflect on collaborative working.

In Luminate's work, collaboration is crucial. This includes collaborating with older people themselves, with the professionals who work with them in care and community contexts, and with professional artists.

In my view collaboration across different sectors isn't always easy, but it's almost always worth it! It takes time to learn each other's priorities, to get to know the people you are working with, and to build trust. And sometimes professional jargon in different sectors can get in the way too.

However it's been a characteristic of every Luminate project since we first launched the Festival, and I believe it is crucial to our success.

Bringing together the knowledge, skills and commitment of colleagues across different sectors adds a richness and a depth to the work that Luminate does in communities. I'd just like to share two examples before I finish – one strategic and one local.

National collaboration

I have already mentioned Age Scotland. They were a founding partner of Luminate, and we continue to be based in Age Scotland's office, working closely with their staff.

The Luminate team has learned a great deal from our Age Scotland colleagues – from the work they do around the human rights of people living with dementia for example, to the in-depth understanding they have of Scottish Government policies on ageing. And in turn, Luminate has been able to share knowledge about the arts and culture, and the role our work can play in the lives of older people.

As practical examples, Age Scotland's dementia team contribute to our artists' training programme, and Luminate has advised on the involvement of artists in some of Age Scotland's events and programmes.

I would say that the biggest challenge has been the time it takes for both organisations to make sure that we are making the most of the opportunities of being co-located. We are all very busy, and – even in a shared office – it can sometimes feel easier to just get on with things ourselves. However as time has passed, colleagues in both charities have increasingly understood the benefits of sharing knowledge and expertise, and everyone has become more and more keen to take the time to share and work together.

Local collaboration

I'd like to finish with a more local example. Luminate and Erskine care homes – a group of 4 care homes located across Glasgow and Edinburgh – embarked on a 3-year artist in residence collaboration in 2017. The pandemic interrupted this work and it has only recently finished, but for both our organisations this was a valuable experience.

Luminate wanted to explore the difference it would make if artists could work in a really in-depth way in care homes. Artists James Winnett and Gill White each worked for 2 days a week over the 3 year project, and this long-term approach enabled them to really get to know Erskine residents and staff. In turn, this enabled them to design creative activities for residents that were personalised to each person's interests and abilities, and as a result they were able to work in a really individual way with participants. Most of the work they did was on a one-to-one basis.

This approach has changed the way that the Luminate team is developing our care home work. We are now much more focused on one-to-one working rather than working largely with groups, as our experience of working with Erskine showed that this is particularly valuable for people living with dementia. None of this learning would have been possible without very close working with Erskine staff.

There were challenges of course. Care staff are very busy and pressurised, and sometimes lack confidence in their own creativity. Both artists had led participatory projects in the past, but neither had worked in care homes before, so they had a lot to learn about the context they were working in.

However the duration of the project meant that we had a lot of time to build trust and understanding between the partner organisations, enabling the artists and staff to get to know each other really well, which in turn led to some wonderful joint working.

We allocated a number of days at the beginning of the project for the artists just to spend time in the homes, without feeling that they had to lead any activities immediately. This was really important in terms of their learning about how Erskine operates, the priorities of care staff, and the rhythm of the care home days.

Erskine staff tell us how much they enjoyed the experience and that they gained a great deal in terms of their skills and confidence; the artists similarly learned a huge amount from working closely with care colleagues over an extended period of time, and as a result both

artists have become highly skilled in working creatively with people living with dementia.

Luminate's learning from this project has resulted in new ways of working on other care home activities, as well leading to a new artists' residency programme at Erskine itself which has just got underway. The collaborative approach between our two organisations was vital to the success of the project, and has had a huge impact on us both.

Conclusion

I hope this short presentation has given you a flavour of Luminate's work across Scotland, and if you have any questions please feel free to get in touch with me.

Jiří Stárek: Academy of Arts and Culture for Seniors at Hostivař Primary Art School

Before I introduce you to the Academy of Arts and Culture for Seniors at ZUŠ Hostivař (Hostivař Primary Art School), let me first share with you what I have been thinking about lately.

At our school, we try to meet the latest findings in the field of how the brain works during learning. It is proven that three conditions must be met if the brain is to function optimally in children in the learning process: 1) Meaningfulness – if children do something that makes sense to them and that they understand, they do it by themselves, they are internally motivated and then they don't even need us teachers to reward them with grades. 2) Cooperation – it turns out that the capacity of the brain in an environment of rivalry and competition is not fully used, because it concentrates on protecting itself. So cooperation is always better than a competitive environment. Pitting children against each other through competition is not moral in an educational environment. 3) Free will – if the child decides for itself when, how and what it will do, the brain will best choose which moment is the best for it.

And that is how the brain works in the world of children. For us adults, the rule is: *„Strengthen Strengths“. Life is too short to engage in activities we are not good at and to work hard in areas for which we are not naturally disposed. I think that this „adult“ rule is also valid for children, because we adults are really nothing more than overgrown children.*

So what am I thinking about? Humanity is sometimes, and sometimes for quite a long time, in the grip of different paradigms and myths. Sometimes it takes centuries to get rid of an ingrained thought. For example, *„the earth is flat“* in ancient times or in modern times a respected scientific discipline – economics. It has lived for a long time in the belief that the basis and meaning of the economy is the growth of the gross domestic product. It is only today that people are starting to talk about the fact that perhaps various ideologically different economic trends are actually built on a faulty paradigm. This leads to the plundering of natural resources, the unfair distribution of life's needs, etc. Maybe the idea of constant GDP growth is wrong.

I wonder if we are also living in a myth today. The idea that people are divided into children, teenagers, adults, people of working age and seniors. However, this division is our invention. This is how we humans set ourselves up, that a person is an adult at the age of eighteen, that we refer to a person at the age of sixty plus as a senior citizen. If these artificially created boxes are set up, people will naturally divide into roles as well. Suddenly superiors and subordinates are needed.

Now try to imagine for a moment that there is no such division. Then children are just small people, maybe less experienced, weak, but they need to be shown the same level of respect as adults. They are only different at this stage of life. And the same applies to people of advanced age. Then there is no need to *„introduce“ inclusion into schools or „set“* the principles and principles of equality, human rights, gender, etc. Those things live by themselves on a daily basis.

When I look at you at this conference, I see honorable colleagues, respected directors, ladies and gentlemen who are leaders of anything. In short, respectable adults. It occurs to me that if we are honest with ourselves, we have to admit something. I'm not a school principal, an adult. Actually, I'm still a boy. And you, dear ladies sitting here, are actually still girls. And if that's the case, and we free ourselves from our boxes, then the same rules apply to us and the elderly as to children. Then the following applies when educating seniors: 1) that it must make sense to them, 2) that they want to cooperate more than compete and 3) that they themselves know best when, what and how

they will do. And on this we built our Academy of Art and Culture for Seniors at ZUŠ Hostivař, which I will now briefly introduce to you.

The academy was founded in 2014 and provides studies in artistic disciplines for senior students who are interested in studying and actively pursuing music, dance, theatre or visual arts. It is staffed by qualified pedagogues, mainly from among the teachers of the Hostivař Primary Art School. The only condition for admission is taste and interest in art education. The study takes place in the form of individual or group lessons, lectures, seminars, visits to concerts and performances. It is divided into winter and summer semesters, takes place mainly in the morning hours, while evenings or weekends can be used for studying. Education lasts three years, starting with matriculation and ending with a graduation ceremony. Students are not evaluated during their education, the semesters are not concluded with a credit week, or any exam. Only participation in classes is recorded in study books. Education at the Academy is free for students, premises, material equipment and personnel are provided by the ZUŠ Hostivař and all expenses connected with the lecture are covered by the Prague 15 city district and the Municipality.

„Dear students of the Academy of Arts and Culture for Seniors, you can play like children with us, but we will never treat you like children“, teachers of the Hostivař secondary school.

Sabina Matoulková: Czech-Polish Active Senior Project

The city of Náchod pays a lot of attention to the senior population. It strives to actively support their integration into the running of the city, supports seniors in an active life on many levels. Various senior associations operate in the city, the Náchod University of Leisure at the Náchod Municipal Library, whose 23rd semester is currently underway, or the so-called 60+ Academy at the local ZUŠ. The city of Náchod supports these activities mainly financially, however, there are projects behind which the city stands not only in the role of a donor, but also as the main organizer. Due to the city's border location, these are mainly Czech-Polish projects funded largely by the EU. Presentation of these projects will be the main content of this presentation.

1) The active senior citizen of the Czech-Polish border belongs to the group of so-called large projects, and not only in terms of financial performance, the project budget amounted to less than €480,000, which translates to CZK 12 million, to the number of partners (3 on the Czech side: The City of Náchod, the City of Trutnov, Barunka folklore ensemble from Česká Skalice; and 3 on the Polish side: the city of Swidnice, the leading partner of the project, the city of Klodzko and the city of Kędzierzyn – Koźle), but also in terms of the implementation period, this project lasted a full 32 months – from 1. 9. 2016 – 30. 4. 2019.

Financing of projects: they take place in the form of pre-financing, with the fact that after half a year of implementation, reimbursement of eligible project expenses can be requested.

The amount of subsidy amounts to 90% of eligible project costs for Czech partners and 85% for Polish partners. 90% of the subsidy includes 85% of the European subsidy and 5% of the state contribution. The participation of the Czech partner thus amounts to 10% of the eligible expenses of the project, in the case of the Polish partner it is 15%. This project brought together 5 cities and one registered association, the Barunka Folklore Ensemble, for which pre-financing, especially for the first six months of the project, is very demanding and is usually solved by a loan from the city, in this case from Česká Skalice or from a financial institution.

Each of the partners has its own budget, which may not be completely identical to the budget of the other partners, it depends on the number and financial complexity of the activities of the individual project partners, and even these do not have to be identical, what is important is a unified idea, impact, target group and joint meetings.

As part of the project, the individual partners implement, in addition to joint activities, activities aimed only at senior citizens in their city. I will list only those implemented by the city of Náchod as part of this project: 4 semesters at the ZUŠ Náchod as part of the so-called Academy 60+, which mainly includes funding for tutors in the movement, art and music programme, but also tools and materials for these programs, as well as exhibition panels for product presentations, gifts for graduates of the Academy 60+ and materials and tutors for workshops held in the Náchod Municipal Library. In addition to the activities that are held exclusively for the senior citizens of the given city, 14 joint integration events were also held, which were attended by 45 senior citizens from each partner city, which represents three hundred participants at each of the integration events, during which a full-day programme was put together for the senior citizens, including full-day catering. These integration events were challenging not only financially (transportation, entrance fees, materials, gifts for participants, all-day meals, interpretation), but especially organizationally. However, so many enthusiastic faces of active seniors, in which the joy of meeting together is reflected, makes all the effort worth it. Náchod organized only one of these integration events, due to the parallel running of 5 other Czech-Polish projects and the associated heavy workload of the implementation team. On

8 September 2018, around three hundred Czech-Polish participants of the Náchod Curonian gathered in Náchod. As I mentioned above, such an event is demanding not only from the financial point of view – it is necessary to provide all-day meals for 300 participants, for guides of individual groups and interpreters. Coordinate programs of individual groups. The Náchod Couronian Festival is a day-long event with artistic performances, theatre performances, craft markets and more, however, a tour of the Náchod Castle including translation into Polish and a guided tour of the exhibition combined with an art workshop in the Gallery of Fine Arts in the Náchod Riding Hall were also prepared for the Czech-Polish participants in the castle.

In the application submitted for the Active seniors of the Czech-Polish border project, the goal that should be achieved after the implementation of the project is set out: *„The goal of the project is to prevent the marginalization of seniors and to change the stereotypical perception of older people as passive, by creating a cross-border network of cooperating entities of Czech and Polish self-governing units, their subordinate institutions and non-governmental organizations responsible for local policy in matters of seniors, by establishing the co-operation of seniors themselves, with the help of conferences, courses, counseling, integration meetings, as well as the creation and administration of an internet portal dedicated to the elderly“*. For me personally, as the coordinator and implementer of all activities within the Active Senior Czech-Polish border project, the goal was joy in the eyes of senior participants from both sides of the border. The joy of joint meetings, of the activities offered, of the newly acquired skills and of the time spent pleasantly and actively, which was dedicated to them.

As mentioned above, a total of 14 large integration events were organized, the first of which took place in May 2017 in Trutnov under the name *„They're Bringing Him Here or the Dragon Festival“*, and I must admit that it was not easy to find 45 „souls“ – participants from among the Náchod seniors. However, since the second integration event, which also took place during the month of May 2017 in Kędzierzyn – Koźle, the situation changed radically, not only did the participant places fill up very quickly without any problems, but gradually I started to create a database of seniors who wanted to participate

in other upcoming meetings. It is interesting that almost half of the seniors involved in these projects are able to communicate by e-mail, they can search for events they are interested in on the Internet, and I contacted the other half by mobile phones, either in the form of text messages or direct calls, just a few seniors only have a landline. A large part of the participants visit the website of this project and like to view photos from the events.

Because the appetite grows with food and, above all, the interest and number of seniors who want to spend their time actively and meaningfully, meet and network, get to know the habits of their peers on the other side of the border, and because during the 32 months of the Active Seniors project on the Czech-Polish border, we have managed to build a functioning team of people who find a meaning in their work, we decided to come up with another Czech-Polish project aimed specifically at seniors, but this time we decided to innovate and enrich the project with intergenerational integration as well. From this idea was born a new project called, somewhat head-scratchingly, *“Cross-border intergenerational integration between the organizers and later also the participants themselves”*, referred to as JUS = JuniorSenior

2) The Cross-Border Intergenerational Integration project is again among the so-called large projects, this time the total budget of the project reached almost €600,000, i.e. 15 million CZK. For the city of Náchod, as one of the partners, this meant almost €98,000 = 2.5 million CZK, it was implemented for the entire 38 months from May 1, 2019 to June 30 of this year, which was caused by the covid break, during which we could not meet. Six partners met again, on the Polish side there was no change except for the leading partner of the project, which was Klodzko; Swidnice and Kędzierzyn – Koźle also participated, the Czech side saw a slight change in the composition of the project partners, while the city of Náchod and FS Barunka from Česká Skalice remained in the ongoing project, the town of Trutnov decided not to participate in this project due to the heavy workload of its employees participating in other Czech-Polish projects. The remaining partners therefore approached the nearby Hronov, which completed the six. The set goal, i.e. connecting participants not only across the border but also across the age spectrum, was a challenge.

As part of the project, activities intended only for locals continued, but with the joint participation of seniors and juniors. We continued teaching at the ZUŠ in Náchod in the music, art and movement programme. Seniors and juniors then met at joint performances and exhibitions as part of these programs. We continued with the workshops in the City Library, increasing their number to twenty. These meetings varied in nature from folk singing, memory training, canis-therapy to meetings focused on computer literacy. We bought 10 tablets from the project budget, and the representatives of the younger generation turned into teachers with the wave of a magic wand, and enthusiastically initiated the seniors into the secrets of the digital world, and all those earlier-born devoured their every word and admired their skill. We changed the structure of cross-border meetings a little during the project. Each of the Czech partners visited each of the Polish partners with a group of 20 participants (juniors + seniors), and vice versa, each Polish partner undertook a trip to each of the partners on the Czech side of the border. These so-called small integration events in the 20 +20 format were devoted to various topics from handicrafts, culinary arts, gardening to sports. Náchod organized a photography, creative and movement workshop focused on yoga, so a total of 18 of these workshops took place, which means that we connected approximately 700 participants. Furthermore, each of the partners organized one event for 45 participants from the partner cities, with a total capacity of 1620 participants. There are 18 of us in Náchod. On 18 September 2021, the Hamra athletics stadium in Náchod hosted three hundred young people as well as those born earlier, in an event called the Náchod Junior-Senior Games. There were 13 traditional sports and entertainment disciplines (skittles, ring throwing or archery), but also non-traditional ones such as Cornhole, Garden Rondo or Spin Ladder). In total, the partner cities organized 6 of these large events. During the entire project, around 2500 juniors and seniors actively participated, but also many others in the form of spectators. The project financed not only these meetings, including all related costs, but also small gifts and rewards for the contestants, as well as the salary for the tutors and materials for teaching in the 4 semesters at the ZUŠ and in the library, as well as the equipment for the Senior Games disciplines, which will serve in its organization in the following years as well. The project can clearly be described as a success, even if the idea of connecting generations was not always

easy for us to fulfill. It turns out that some of the seniors don't have grandchildren who want to participate in the events, or they aren't old enough to do the activities, and the great-grandchildren are still too young, OR the seniors don't really care about supervising their grandchildren in their free time. We found a solution in the „adoption“ of step-grandchildren, and above all the preferential right to participate in the event as a junior-senior couple.

3) The last Czech-Polish project in the presentation is the Meeting of Seniors in the European city of Náchod – Kudowa Zdrój and is an example of a so-called micro-project, i.e. A project whose implementation lasts a maximum of 12 months and the amount of subsidies is a maximum of €20,000 for each of the partners. There are usually two project partners. We implemented this project with the neighboring Polish spa town of Kudowa Zdrój. We have planned 5+1 meetings with each of the partners. The time-tested library became an ally for our activities, where we realized 2 handicraft workshops, during which 20 Czech and 20 Polish seniors created spring decorations and book covers. The next three meetings were thematic, focused on three famous regional writers, we took a walk through the town of Náchod called a Walk in the Footsteps of Josef Škvorecký, we also visited Ratibořice and the Ratibořice Chateau during the event The Extraordinary Woman Božena Němcová, followed by a theatre performance of the same name performed by a children's theatre in the library circle at the Municipal Library in Náchod, the third meeting took place in Malé Svatoňovice, where we searched for the traces of the Čapek siblings, visited the Čapek Brothers museum, and the meeting again ended with a theatre performance, The Great Doctor's Tale. The project was completed again with a big event for 45 + 45 seniors. With the funds obtained by the project, we not only managed to organize all these meetings (transportation, catering, materials, admissions, salaries for lecturers, small gifts for participants and rewards for actors from the children's theatre group, director's reward and props), but most importantly we bought the library a luxury scissor party tent, which they will use during their presentation at fairs and other events. On the Polish side, 5 meetings took place in the Senior's Club, which the Kudowa side renovated with the funds obtained from the project and focused on cosmetics and make-up, healthy lifestyle, folklore, practicing yoga and making autumn

decorations. During the big 45+45 event, we visited the open-air museum in Pstroužné. In the end, the Senior Meeting project had to be extended due to the repeated covid situation, but the seniors preferred to meet afterwards. This project also enjoyed great response and there were more interested parties than we could accommodate. Capacity is always limited by the number of seats on the bus and, above all, by finances, e.g. when ordering meals.

But the list of events during which we activate seniors and thus prevent them from being isolated to the fringes of society's interests does not end there. This year we implemented a project called Safely in the European city of Náchod – Kudowa Zdrój, primarily aimed at children, for whom we organized lessons in first aid, fire prevention and traffic education. For seniors, Self-defense for seniors was offered, not aimed only on the physical area, but rather the safety of seniors in cyberspace and related cybercrime. Another activity dedicated not only to seniors is the so-called Náchodské Senioriády, this year's 4th edition was organized with a subsidy received from the Hradec Králové Region.

Kateřina Jirglová: Intergenerationally with „Mezi námi“

I often hear that the youngest and oldest generations do not understand each other. Children are always on mobile phones, seniors are said to just watch TV. It might seem that nothing can connect these two worlds. And yet it is easy. The non-profit organization Mezi námi motivates children and seniors to do something interesting together and inspire each other.

Our non-profit organization presents a completely different perspective on seniors and young people. We believe that it makes sense to find your way to each other, no matter how old you are. We coordinate over 340 kindergartens, schools and senior facilities throughout the Czech Republic. We create intergenerational groups in which 15 thousand children and seniors meet regularly.

Seniors make up roughly 20% of the population in the Czech Republic, and this proportion is still increasing. At the same time, their function in the family has changed in recent years. It used to be common for the oldest in the family to take care of the youngest, spend a lot of time together, learn from each other. The natural bond that was created thereby helped the intergenerational transmission of life wisdom, experience, and family and cultural traditions from generation to generation. Today, many young families move for work, and the natural connection between children and seniors often disappears.

This is something that we at Mezi námi are trying to change. A view of seniors, children and their connection – we build bridges between generations. We try to pass on the cultural traditions and wealth of our country between the generations.

We motivate the oldest generation to be active and share their life knowledge, experience and adventures with children. We thereby send a clear message to our society: it is worth taking an interest in the elderly, in what they can do, what they have achieved and what they can pass on to us. At the same time, we show children that old age is a natural part of our lives and teach them how nice it can be to spend time with older friends.

And how we do it? Using intergenerational programs. In them, we try to enrich and connect all generations. Children learn how to treat the elderly, they try out how they can help, but they also see what they know, what they have experienced, what they can help them with and what they can show – this way we build a natural respect for the older generation.

For seniors, it is not only a rush of energy, immediacy and joy that children bring them, but also inspiration. Often also the motivation to forget your own needs and help others again. At the same time, they gain a connection with the events around them. With what is happening in local communities – performances, cultural events, festivals and celebrations of various holidays.

We also involve teachers, activation and social workers in schools, kindergartens and senior facilities and, of course, parents of children and seniors, actually the whole family.

Talk programme

It is an intergenerational project in which we connect kindergartens and elementary schools with senior facilities throughout the Czech Republic. Children and seniors meet regularly. It only takes a few meetings and they tune into each other. Young people understand that they have to slow down a little, and seniors, on the other hand, speed up a little. Our coordinators, in cooperation with teachers and activation workers, prepare a lot of activities for them. Together they craft, play sports, dance, build Lego or tell stories. It's always about them learning something from each other and enjoying their time together. And no one cares if one is five or eighty-five. They help and communicate with each other and this is one of the biggest benefits

of our programs. In the Czech Republic, over 340 school and senior facilities are already involved, so over 10 000 children and seniors regularly participate in the activities.

Read and Help programme

These are programmes that support senior volunteering. We are successful thanks to their active involvement in areas that make them happy, that they have loved all their lives and that they enjoy passing on to the next generations. Whether it is knowledge of history and cities while walking with children, taking care of flowers in nurseries, puppet theatre, or working in the garden with wood. We will find what is close to everyone and connect them with a kindergarten or a school near their place of residence. Fairytale reading is very widespread, when senior citizens become fairy tale-reading grandmothers and grandfathers and come to read to children in kindergartens and elementary schools every week. They also bring their stories there, but mainly patience and time. Children develop their imagination, language skills and relationship to books while listening. Seniors become someone unique, they can in turn draw energy from the joy, sincerity and amazing vitality of the little ones. We motivate seniors to be active members of our society. Since 2016, we have been leading the Club of Fairy Tale Reading Grandmothers and Grandfathers throughout the Czech Republic. And it doesn't just stop at fairy tales, many of our volunteers teach children handicrafts or go for a walk together. For seniors, regular meetings are an interesting diversion from the everyday stereotype. And for children? An excellent opportunity to find an older friend who can pass on a lot of life experience to them. We currently have clubs in 8 cities of the Czech Republic and 200 senior volunteers are involved. And they are also very active within the Club, we organize trainings, lectures and educational trips for them, and we are proud that they prepare more than half of them for their „colleagues“. These are mostly lectures from travels, seminars on professions, which were also complemented by practical creative workshops.

Intergenerational creative workshops and education

We also organize intergenerational creative workshops for the general public as part of festivals, conferences, seasonal markets and other events. In our fairy tale tent, we prepare art and craft activities suitable for all generations. We chat while creating, and senior volunteers teach children how to decorate an egg or make a bookmark for a favorite book, for example. It is a space for passing on experiences, traditions and customs. Our little ones will try to spend time with an older friend, talk together and make something nice.

Our common goal is to implement intergenerational activities and help everyone who wants to get involved. As part of European cooperation, we offer Education for Intergenerational Coaches. We regularly prepare conferences dedicated to intergenerational activities and the sharing of good practice, as well as an accredited educational programme for pedagogical and social workers. In the Online programme, we use ICT tools for joint intergenerational activities of children and seniors even in periods when, for various reasons, they cannot be in personal contact. We film fairy tales, hold online meetings, video greetings, online seminars and education for seniors in the field of IT. We try to build bridges between generations. We strive to ensure that no one has to fear old age and being alone.

The background of the slide features a light blue diagonal hatching pattern. Overlaid on this are several thin, black, abstract, curved lines that sweep across the frame in various directions, creating a sense of movement and depth.

EXAMPLES FROM THE CULTURAL INSTITUTIONS

Virginia Tandy: Creative Ageing in England

In this article I will give you an overview of ageing in England, explain CADA's approach to creative ageing and offer insights from some of our work to date. I will explore the impact of Covid on creative ageing work in England and finish with some thoughts about the future.

Some statistics about England

The 2021 census results for England and Wales released a few months ago show that the numbers of people over 65 has increased by 20% over the last 10 years and there are now more people over 65 than under 15, but the distributions of older people across the country are broadly the same.³ There is a high concentration of older people in the urban areas across the north of England. It is also interesting to note that Birmingham, which because it is a conurbation of 1 million people has a significant number of older people, is also the youngest city in the whole of Europe where over 40% of the population is under 25.

As the percentage of older people in the population increases over the next decade, so will the numbers of older people living with dementia, currently about 850,00 across the UK and those needing residential care currently about half a million.

As a country, England is still adjusting to becoming an ageing society and there has been no national policy on older people since 2015. However, there is an organisation funded by the National Lottery

3 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/bulletins/populationandhouseholdestimatesenglandandwales/census2021>

4 <https://ageing-better.org.uk/>

5 https://cada657445711.files.wordpress.com/2021/11/cada_taa_research_exploring_older_audiences_final_summary_report_12_11.211-2.pdf

6 <https://baringfoundation.org.uk/resource/older-and-wiser-creative-ageing-in-the-uk-2010-19/>

called the Centre for Ageing Better that focuses on people aged 50-70 that challenges ageism and campaigns for better public services and brings older people together in age friendly networks across the country.⁴

While about 40 percent of people aged 50 and over are considered to be reasonably financially secure, over 2m older people live in poverty, with little chance of improving their financial situation and in cities like Manchester, life expectancy can be 10 years shorter in poorer areas. The current challenges with the increases in the price of fuel and food will only exacerbate this situation. Areas with high numbers of older people, high levels of deprivation, and low levels of cultural engagement are concentrated in the north of England.⁵

Enabling a healthy longer life for everyone is a major challenge and the arts alongside issues such as housing, transport, social care and digital literacy have an important role to play. Keeping active and connected, learning new skills and having a sense of purpose are key to our wellbeing as we age.

How did CADA come about?

You may be aware of the programme on creative ageing in the UK funded by the Baring Foundation during the 2010s. This charity took the bold step to focus all its arts funding on arts for older people for a decade. The creation of CADA is the legacy of that programme and is working to tackle some of the unfinished business identified in this final report.⁶

We have a modest amount of funding from the Baring Foundation, £250K over three years and we are connected to and supported by Greater Manchester Combined Authority (GMCA), which is the regional government body for 10 urban areas with the city of Manchester at its centre. GMCA has an international reputation for its holistic approach to ageing, as does the University of Manchester, which owns and runs the Manchester Museum. The Museum

currently hosts CADA as it works towards becoming an independent charity. While CADA is based in Manchester, we work across the whole of England.

We have a diverse advisory board of older people and a range of national and international connections to inform and support our work.

What is CADA's role?

CADA believes that everyone has the right to creative activity and opportunity whatever their age and recognises that people age in different ways.

We exist to champion the artistic and social value of creative ageing work to society. There is great work happening across the country, and a growing need, but the case still needs to be made, not just to arts organisations, but to those who work with and for older people in a range of settings, for high quality co-produced work by, with and for older people.

We are working to challenge ageism – why are there so few creative development opportunities on offer to older artists? How can the arts confront the negative images of older people that are commonplace in the press and media? Despite age being a protected characteristic, it is only in the last 12 months that there have been standards and guidelines for the press about writing accurately about ageing and older people.⁷

We want to lead a fundamental rethink and reflection on creative ageing – particularly in relation to the learnings from the pandemic and through access to data and evidence. We are exploring what's needed to strengthen creative ageing work and raise the profile of the sector. We aim to harness the collective energy of both older people and those working in the sector to support systemic change and encourage best practice.

We have a website that has more information about us, and all our research to date.

⁸What is creative ageing?

As a discipline, creative ageing appears to have emerged in the last 20 years and covers a vast array of activity:

- everyday creative activity – which kept many people going during our lockdowns,
- self-organised events by older people creating the culture they want to enjoy,
- creative activism to challenge ageism – from non-ageist birthday cards to more diverse images of older people,
- art that explores the ageing process and age-related issues,
- projects with specific communities around identity,
- age friendly work with cultural institutions which can encourage and encompass all of the above elements.

Why is creative ageing important?

In my view, creative ageing should be part of every cultural organisation's work and seen in a similar light to work with children and young people.

Both ends of the life course should be full of opportunity which adds to quality of life and wellbeing through social connection and purpose, enables the discovery and development of new skills and talents; offers a channel for activism and agency for those who want to take it, and contributes to making your local neighbourhood – which as an older or younger person is probably where you spend most of your time – a better place to live.

For some older people who were dissuaded from pursuing a career in the arts when they were young or had no access to opportunities, this time in their life is their chance to finally follow their interest and develop new skills.

⁷ <https://ageing-better.org.uk/news/guidance-for-journalists-writing-about-older-age-available-on-IPSO-website>

⁸ <https://cadaengland.org/>

What are our priorities?

We are a tiny organisation of two part-time workers. We are researchers, convenors, co-ordinators and critical friends. We don't deliver programmes of creative activities for older people.

We have chosen 4 priorities following national consultation. These are:

- Finding ways to amplify the voice of older people in the cultural sector – both in terms of making work and making policy, building on the citizen-led work of the Manchester Culture Champions, who have influenced the city's cultural organisations by, for example, encouraging more matinee performances, but also organised projects of their own.⁹
- Making creative ageing work in England's ethnically diverse communities more visible – we have just completed our first piece of research on creative ageing in England's South Asian communities, bringing new voices and understandings to the table, recognising the contribution of artists of South Asian heritage to the cultural life of England and the importance of voluntary activity in supporting work by, with and for these communities.¹⁰
- Supporting and inspiring arts practitioners and those who work with older people through development opportunities – we are developing a programme of events and activities. Most recently we led an international online conference on creative ageing with almost 200 delegates, developed with partners in the UK and Finland, with speakers from the US, Japan and Europe.¹¹
- Creating resources through data and research to provide context and to help us and others make the case for creative ageing work.¹²

What do we know about older people and cultural participation?

Our research conducted with The Audience Agency (see footnote 9) shows just how many older people attended Arts Council England funded cultural venues in England before the pandemic. The

9 <https://cada657445711.files.wordpress.com/2022/05/cada-culture-champions-executive-summary.pdf>

10 <https://cada657445711.files.wordpress.com/2022/05/cada-visionaries-summary.pdf>

11 <https://www.youtube.com/playlist?list=PL1hVZYMWMrOCV2iuzRcilDjCZMBckldVO>

12 https://cada657445711.files.wordpress.com/2021/11/cada_taa_research_exploring_older_audiences_final_summary_report_12_11.21-2.pdf

percentages of older people attending far exceeded their presence in the general population and the artforms they engaged with the most were drama, music, museums and heritage sites, dance. These insights could be interpreted as demonstrating that there is no need to work with these age groups, as they are already engaged in culture.

However, much of this data focuses on people as passive audiences, rather than active participants or co-creators of artwork. A high percentage of these older audiences are white and well educated and the statistics also show that engagement with culture for the over 75s is particularly low. So there is more work to do, if our arts organisations are to be truly inclusive and relevant to everyone in England

What was the Impact of the pandemic on older people and creative activity?

During the pandemic, many artist and arts organisations took work to people's doorsteps as a way of overcoming the isolation felt by many older people who were unable to see their families and friends or continue in their work as volunteers or as members of social groups. The value of creativity during lockdowns in England was recognised by many people of all ages and this has had a positive effect on the focus of charities such as Age UK, which are now increasingly seeing creative activity as a contributor to wellbeing.

Many cultural institutions such as theatres, were closed for many months. Where staff were still at work, engagement work was the only part of those organisations that was kept alive. Artists working with older people were ingenious in adapting their approaches to keep connected.

Health and social inequalities were revealed, as the pandemic affected poorer people and ethnically diverse people disproportionately and the global impact of the Black Lives Matter movement made us reflect on the diversity of our workforce and the people we work with.

While digital provided a vital channel of communication and has opened up many opportunities, it was not the answer for everyone and different ways of working remotely through post and phone were developed by many organisations. The poor digital infrastructure in many care homes was also a real challenge.

Some national project funds were specifically made available for connecting with older people during the pandemic, and some cultural organisations found themselves in remote contact with a completely different set of older people, that they had never been in contact with before, particularly in rural areas where transport links are poor. This approach also opened up more opportunities for those who are housebound.

What are the Issues post pandemic?

Arts organisations are still in recovery and many are exhausted by the uncertainties of the last 2 years and the depletion of money and staff. Many are currently awaiting the outcomes of the Arts Council England's national arts funding programme, which will announce its revenue funding awards for the arts for 2023-2026 at the end of October. Energy costs and the impact of the rising cost of living crisis on the ability to earn income are adding to the uncertainty.

Many older people, after months of staying at home, are still rebuilding their confidence, resulting in fewer older volunteers, visitors and participants. Numbers are slowly improving as restrictions on movement have been lifted and vaccination programmes implemented, but as infection rates increase again, it is not clear what impact this will have.

There has been a lot of innovation and learning in creative ageing over the last 2 years. What new inclusive practices using phone and post and working remotely can be sustained and developed?

National multimillion pound and multi-year funding programmes for older people both in culture and community development were in place until 2022. Ageing Better, developed by the National Lottery Community Fund invested in older people in 15 communities across

the UK and Celebrating Age, funded by Arts Council England and the Baring Foundation supported 31 creative projects across the country. Both were time-limited and have come to a close. While they leave behind a lot of learning, it is not clear what new dedicated national creative initiatives and resources will come next for this growing population group.

What are CADA's future directions?

The major national funder of the arts, Arts Council England, has a new strategy that emphasises the value of creativity for everyone and the importance of place-based work. Children and young people have a high profile in this document, older people less so.

When thinking about inclusivity, which often focuses on disability, race and gender and it is so important that older people are not overlooked. The experience of the pandemic has shown the value of long-term projects in supporting older people as, for example, those theatres with well-established elders' programmes were able to continue their work through established relationships amongst the members which then supported activities such as sharing digital skills, enabling people to stay connected. We need new funding models that encourage provision of creative ageing activity, not time limited projects which bring people together but then cannot be sustained.

There are signs of more joined up working between culture and health, supported by social prescribing which is alerting new people to the benefits of creative activity, as they are introduced to the arts via health and community referrals. New relationships in localities and across agencies have been built during the pandemic and there is generally more emphasis on wellbeing. These factors should facilitate a more age friendly approach to a range of creative work and there is a wealth of evidence to demonstrate the benefits.

There is still work to do on diversity, both in terms of workforce and audiences, and on digital literacy to keep older people better connected to people and services and the voice of older people still needs to be louder. We need to encourage more intergenerational work, such

as the co-location of nurseries and residential care for older people and trying to encourage more projects where older and younger people work creatively together overcoming the generational divide.

Final thoughts

Ageing is a global issue – 2020-2030 is the WHO's decade of Healthy Ageing. In recognition of this, following the success of the CADA led international conference in June this year, CADA is working with the Baring Foundation, the city of Helsinki, Greater Manchester Combined Authority and Lifetime Arts in the US on another global conference in 2023. This work is sustaining international connections and networks and offering inspiration.

The right to remain a creatively engaged citizen to the end of our days is an issue for us all. If we are lucky, we will also enjoy the longevity dividend. What do we want to do with our own later lives? One of the biggest barriers to making progress, in terms of increasing investment in the amount of and access to high quality creative ageing activity, is that we don't like talking about ageing. The poverty of positive language about growing older is evidence of this.

As many countries have to adjust to an increasingly older population, we must reframe our view of later life, confront our mortality and recognise the importance of healthy ageing, not just for other people but for ourselves. More active older people are important for our local and national economies and creative ageing, alongside other interventions, offers new approaches to ageing better to health and social services.

Creative ageing is about the quality of all our futures and the creative work by and with older people that explores art with the experience of age is perhaps one of the most powerful ways of sparking bigger and better conversations about the lifecourse and enriching the lives of those who participate.

Monika Mikulášková: Museums as a Natural Partner in Active Ageing Projects (on the Example of the Museum of the Brno Region)

In past decades, research on museum visitors, and especially museum-pedagogical research, was (and to some extent still is) oriented towards individual consumer segments of the museum audience. Of course, the seniors did not escape attention either,¹³ mostly defined by an age limit, and the interest in this target group was further supported by the awareness of the ageing of the European population. If we were to summarize the basic ideas that have appeared in the literature on seniors in museums, they would be as follows:

- Seniors are among the most important museum visitor groups.
- Seniors can be useful partners of museums in many ways – as memory keepers or donors of collection items.
- When preparing museum-presentation forms and accompanying programs, it is necessary to remember to remove physical barriers that make a visit to the museum less comfortable for the senior audience.

Hand in hand with this research interest came a wave of activities specifically aimed at seniors in museums. In recent years, from the

phase of isolating the senior audience, we are turning to intergenerational dialogue and the preparation of activities in which several groups of the museum audience meet.¹⁴ Finally, exhibitions and especially expositions, the main communication and interpretation outputs of museum activities, are typically prepared with the aim of offering entertainment, education and experiences to all visitors, regardless of age or other specifics. Therefore, in the museum offer today we find a combination of programs for senior visitors (who often sign up for this by their name), events in which the majority of senior audience participation is expected due to the theme (often talks and lectures, depending on the performers also, for example, concerts), and the already mentioned activities in which visitor groups mix (exhibitions and expositions, but also, for example, museum night events, guided tours, openings, etc.).

The Circle – Seniors' Club of the Museum of Brno

Regarding the aforementioned range of activities offered to visitors of senior age, the Museum of the Brno Region¹⁵ has not fundamentally differed from the general discourse in the last decades of its activity. Visitors of senior age chose (and choose) from a wide range of events at the museum. However, in 2019 there was an effort to establish a club dedicated to this group of visitors, which would represent a targeted expansion of the offer, a programme of a higher level of difficulty. The first step towards founding the club was the definition of basic ideological lines. There were three points in total: (1) In order for the project to be sustainable in the long term and to support the formation of the institutional identity of the Museum of the Brno Region as a whole towards the public, it was not possible to establish a club at only one branch, so it was dedicated to mediating the museum contexts of the entire institution. Due to transport accessibility and a wide potential audience, Villa Löw-Beer in Brno was chosen as

¹³ Among the most important texts of Czech provenance, it is appropriate to name the collection from the seminar in the Masaryk Museum in Hodonín (CHOVANČÍKOVÁ, Irena, ed. *Seniors in the museum: proceedings of the seminar 14-15 June 2011*. In Hodonín: Masaryk Museum, 2012. ISBN 978-80-87375-03-7) and methodological text MCMP (DROBNÝ, Tomáš, ŠERÁK, Michal. 2016 *Seniors in the museum*. Methodical material. Brno: Moravian Provincial Museum. ISBN 978-80-7028-484-1)

¹⁴ Finally, when segmenting the audience, we turn from quantitative factors to more complex ones, such as the motivation to visit. In their well-known research, John H. Falk and Lynn Dierking distinguish five types of motivations that bring visitors to museums: Explorers, Facilitators, Experience Seekers, Professionalism/Hobbyist and Rechargers. (FALK, John H. and Beverly K. SHEPPARD. *Thriving in the Knowledge Age: New Business Models for Museums and Other Cultural Institutions*. Oxford: Alta Mira Press, 2006. ISBN 978-0-7591-0758-8.) Elderly people would be found here among all types of visitors.

¹⁵ The Museum of the Brno Region, a contribution organization established by the South Moravian Region, includes six branches – four museums and two memorials: Museum in Ivančice, Museum in Šlapanice, Podhorácké Museum in Předklášteří, Villa Löw-Beer in Brno, Memorial of Peace, Memorial of Literature in Moravia.

the venue for the first meetings, with the fact that it was clear from the beginning that trips to other branches and trips of curators and collection objects from other branches would also be part of the programme in the future to Villa Löw-Beer in Brno. (2) The second essential characteristic is expressed by the very name of the club – The Circle. The club is not conceived as an opportunity to attend face-to-face lectures, which the Moravian metropolis offers in abundance and which do not offer sufficient potential for supporting the social life of the participants and promoting cohesion in the newly formed group. Therefore, a fundamental part of the club's programme is the discussion between the participants, the sharing of memories, experiences and thoughts. Collection objects, selected topics and information from professional experts from among museum curators serve in the club as evocative and motivational elements precisely for the realization of the subsequent joint conversation – a discussion in which the participants are equal. (3) The third characteristic is the linking of the themes offered by the collections to the everyday life of the participants, or otherwise expressed: we sought and are seeking themes that are still alive and meaningful across generations and which can be expected to be relatively easy for the participants to relate to and to express them. At the same time, we try to create an informal environment in which club members feel comfortable sharing their thoughts and being active.

The membership of the club has undergone some changes over the years. In the first run of the club, ten participants joined it, which contributed to building a stronger bond between the club organizers and the participants, and at the same time it was possible to test the operation of the club with a smaller group. The topics of the first meetings, which took place from September to December 2019, were, for example, Garden and garden tending, Family living, Fashion yesterday and today or Travel and holidays. Like all other aspects of the museum's work, the club's operation was affected by the restrictions associated with the spread of the new type of coronavirus. The activity of the club was completely suspended during the pandemic, also taking into account the fact that the members of the club belonged to the most vulnerable groups. The resumption of activity therefore only took place in the autumn of 2021 and was met with great interest. Even before the start of the covid crisis, it was possible to

significantly increase the membership base by promoting the club to third-age university students, and the vast majority of those who applied but did not then have the opportunity to participate in the club came to join in the autumn of 2021. At the time of preparation of this article, around 25 members regularly visited the club, while the collections and related professional work taking place at the branches of the Museum of Brno offer an inexhaustible supply of topics that can stimulate interesting discussion. As part of our outings from Villa Löw-Beer in Brno, we have so far had the opportunity to visit the Museum in Šlapanice, the Memorial of Literature in Moravia and the Museum in Ivančice; in the following semesters we plan to gradually visit all museum branches. Among the topics that we opened after the resumption of the club's activities were, for example, the topics of Weddings and parties or Balls, clubs, wine bars. Due to the mentioned number of active participants, we are currently not accepting new members, so that it is still possible to maintain the discussion character of the meeting. The exception to this rule is friends of already active members of the club (participants are currently exclusively women). We believe that the fact that female members attend the club with a friend will lead to further reflection on the visit and the topics discussed. When considering the further development of the club, we try to follow the path of improving the quality of the service rather than expanding the number of members or creating parallel groups. The relationship between the participants and the museum staff is crucial for us, working in a smaller group allows us to create close friendships. At the same time, it is essential to mention that a similar activity can only be carried out by fully qualified personnel who know the institution, its activities and collections well and can therefore be ambassadors of the institution towards an experienced and educated audience.

Museums and active ageing a long-term problem in the approach to the senior audience is little emphasis on further segmentation. In the above case, we meet female participants in the club who meet certain characteristics of the given group: they are women, rather younger within the senior age category, used to looking for opportunities to spend their free time actively, often connected to culture or education. Although this segment of the audience is more than interesting, it is certainly appropriate to remind those who are less

involved in similar activities (men, senior audience groups that are more at risk of poverty, people in the age group of the elderly, people with significant motor difficulties etc.). Even these groups, although harder to reach, should not escape efforts to improve the quality of life in older age. The right to culture and the standard of economic availability of standardized public museum services are the basis for museum institutions to work on an offer that can be used by more disadvantaged groups of older audiences. This seems to be even more fundamental at a time when the economic situation of the residents of the Czech Republic and Europe is deteriorating due to the post-covid and war crisis. Institutions focused on services provided to the elderly should, in the current situation, revise their pricing policy, the possibilities of removing other economic barriers associated with the use of these services and, as indicated above, consider expanding their offer to include meaningful services for less economically strong audience segments.

At the beginning of the article, organizational forms that museums use when working with senior visitors were mentioned. In the example of the activities of the Museum of the Brno Region, we tried to emphasize the active role of the participants. In order for museums, as well as other institutions, to fulfill their goals in the field of active ageing, it is certainly necessary to revise the forms that we offer to this segment of the audience and to confront the ideas of employees of cultural institutions with the real needs of the target group. In the future, innovative forms of work with this segment of the audience could be created precisely on the grounds of cultural institutions.

The Czech Republic can be proud of a rich network of museum institutions with professional staff,¹⁶ workers with a high knowledge of scientific fields associated with collection fund research, but also well-founded experts in the field of museum education. At the same time, museums are places that are increasingly trying to become the centre of their communities, after all, by their very definition they serve society, while they have a unique potential to benefit society in the field of active ageing, among other things by deepening socialization, preventing senior loneliness and ageism, and promoting mental health.

Dagmar Kučerová: Third Age after School

Library activities during the covid period

The modern libraries of the 21st century have long gone beyond the boundaries of classic book lending spots, becoming (if they wanted to retain their reason for existence) educational, cultural and community places. They must respond to the needs of a specific target group in the area of operation and respond flexibly to unexpected situations. At the same time, if local governments and the state want to, they can act as an operational, interconnected dense network of help in times of need.

Libraries showed, or could show, their important role precisely during the state of emergency. Libraries had to fundamentally limit their online operations. BUT they could start completely different activities and strengthen their positions.

Although the Louny City Library has closed its doors, it has opened its virtual space widely.

The idea was to maintain contact with readers and visitors of all age groups. Support in a difficult situation, fulfillment of the motto that the library is a beacon, you cannot get lost with the library. And also preparing for the future, which may repeat itself. Preparation for the fact that it is necessary to change the way of work, communication and the content of the services provided. And all that „*right now*“, not sometime in the future.

Louny Municipal Library has been running the Third Age project for a long time (16 years). This is a phenomenon, in a city with less than 20,000 people. 400 'students' are normally registered as residents.

With an offer of around 25 items and a price that is symbolic, a quality that is extraordinary, it is understandable that interest continues and seniors are happy to drive from further afield for the service. It could be assumed that in a state of emergency, interest will remain, students will join the online environment and remain faithful to their studies. However, it was not so obvious and simple. After the library transferred the teaching to the online space, roughly 40% of those registered stopped studying, more precisely – they were waiting for the regular form of teaching.

As the main reasons for absence in the online space, they stated that:

- they don't have adequate technology
- they do not have sufficient skills and knowledge to use the technology
- they don't have a satisfactory internet connection
- they are shy to communicate in a virtual environment

There was a need to immediately respond to their concerns, motivate and support them.

Senior students who joined the online programme were able to define the positives of the mentioned form:

- they do not lose touch with the world
- they fill the surplus of free time
- they remain part of the community
- they refine the mind, exercise the memory
- there is no risk of infection by leaving the house

A positive or negative attitude to online learning was definitely not related to age, as the library originally thought.

First attempts, first spring wave

The first wave of the virus brought the first attempts to move into the virtual space, through tasks and exercises on websites, some subjects even in a competitive form. I also sent assignments and exercises by e-mail. The format was sufficient for the beginning, but it was necessary to supplement it with more interactive teaching. The effort to move brought problems that needed to be addressed.

The move to the virtual space was limited by:

- insufficiently trained staff (teaching team) for distance learning
- lack of appropriate technology
- low flexibility of some employees (age did not matter)
- reluctance or fear of external lecturers
- higher financial demands

The first task of the management was therefore to motivate the staff. Help with technical issues and setting up such platforms they could learn to work on.

Future: social work, or culture

The Municipal Library of Louny has been a registered provider of social care for 12 years, running a social-therapeutic workshop for adult clients with mental disabilities. It is clear that libraries very often fulfill a social service. It results from a community role that is getting stronger and stronger. However, there is often a lack of trained personnel for work of this nature, because the work in the social field is very demanding and requires professional training. Untrained staff can cause a lot of problems.

So we are moving on the borderline. At a crossroads of sorts. Do we want, or will we, provide more cultural, or educational, or social services? Probably a combination of all of them, and that just requires long-term preparation.

The third age after school, in the online space could not fully replace face-to-face studies. It is the same for children and young students. What is missing is essential – direct social contact, influencing, meeting, interaction... Seniors and older adults come to the library for communication and contact. In essence, it is not entirely important what exactly is taught, rather it is about who and how the students are worked with.

The study itself (content of the third age) is supplemented by communication lines, on which, at first glance, callers may want some library service (ordering books, etc.), but mostly it is an excuse for a conversation about worries, concerns, the future. It is not a rule that only the

elderly and old people use the lines, middle-aged people often contact the line, sometimes children. It is precisely for this reason that it is necessary to clearly define the barriers, what one can converse about, what is already beyond our competences, where intervention and direction to other institutions is needed. It is necessary to select such team members who can communicate, analyze, sort information and find it quickly. For this purpose, a manual was created in the Louny library, which describes procedures, situations, and includes basic contacts.

Specific community social activities (examples in links):

- Tell grandma, tell grandpa <https://www.mkl.cz/aktuality/rekni-babice>
- Hotline with Marcelka <https://www.mkl.cz/aktuality/horka-linka-do-knihovny-rozvoz-knih-za-dvere>
- Phone Line for people <https://www.facebook.com/knihovnalouny/posts/3550587804984623>

The Third Age online

Online seminars took place more often compared to regular face-to-face classes, the interval was cut in half, and the class time was the same. This is due to the fact that the library does not offer all subjects and also because students cannot concentrate on online learning for a long time.

- seminars: literature, theatre (theatre troupe – rehearsals), house tending, memory training, media
- lectures: hunting, art history, retro, political science

Annotations and detailed information on individual subjects and the project can be found at www.mkl.cz/tretivek

The lectures were filmed by lecturers in the library, a library employee processed them and then sent a link to registered students. The lectures did not remain just hanging in the virtual space.

The library also uses a volunteer, a grammar school student, who did volunteer work as part of his project (DofE) to process the recording of the lectures.

Technical support for students

Students needed to be relieved of their fears of technical inadequacy. Beforehand, they received an instructional video where a lecturer who normally teaches science and technology (i.e. their lecturer) taught them how to work with the chosen platforms. They received precise, simple, written instructions for this. During the first seminars, he worked in tandem – one teaches, the other is a friend on the phone and solves all technical problems with the students. In this hard-working way, they gain technical self-confidence. Unfortunately, given the age, acquired skills are not permanent. So the friend on the phone is always available. Similar, smaller technical support had to be offered to the teaching staff as well.

Funding, founder and student access

Despite all the financial constraints, the founder of the project is in favour. The financial burden of online teaching is greater than the burden of face-to-face teaching. In addition, some students (a minority) feel that if the teaching is online, it should be free. The choice of tuition was therefore more difficult. It is necessary to offer additional activities for teaching and to use resources and platforms that would help with the meaningful use of free time. They were intergenerational programs. The library responded to the fact that many children were looking after their grandparents during distance learning, and were looking for additional time for children.

Additional activities from the production of the Louny library

Jana's bookworm

https://www.youtube.com/watch?v=LaiK-kxFRYs&feature=share&fbclid=I-wARlhHIOqQFVryKWgyiUHHotDPoYy3ltSOizhB58YiBv8JZ6gsgrdsUC_vQrQ

Karolína and Dagmar about books

<https://www.facebook.com/knihovnalouny/posts/3572809302762473>

Children's Library – Bibi and Bruno (not only for children)

<https://www.facebook.com/knihovnadetem/videos/367156617681367>

It is important to devote time to the subsequent discussion of the programs, discuss theatre performances, talk about books, and work with topics.

Students were also looking for other entertainment, they didn't just want to watch TV channels. Following the individual subjects, the library offered links to other high-quality cultural resources: e. g.

- Alpha stares
- Dramox.cz

Another crisis? A financial one this time

With the aforementioned activities, the library as an institution does not lose its position in the community. It strengthens its role. It makes it clear that the founders have to count on it. It is a very demanding job every day, which everyone involved knows well.

It establishes the awareness (and always was) of the importance of library activities. It provides financial support for activities so that the contribution of users is symbolic. On the other hand, most students are currently ready to pay higher amounts for services.

In the difficult future period, it is necessary to look for resources from sponsors and donors in the private sector (students' children are often willing to support the project, they are grateful to the library for offering a meaningful programme for their parents. Thanks to this, their parents live a better quality and healthier life).

Many tutors are willing to work as volunteers. Seniors also give back to the library through volunteering activities. For example, the Women's, Ladies and Girls' association (15 years of existence) is well known in Louny. Volunteers organize courses and seminars for children and parents, maintain folk traditions. The money they earn from sewing toys is invested in the library's publishing activities. This closed circle of human belonging is a motivating element for the whole community.

And how to motivate yourself and employees? Letting them know that the world is better thanks to their work.

Alžběta Kvapilová, Dominika Bartošová: **Na Cucky Theatre – SEN Studio and SENior Drama Course**

The SENior drama course is an annual course for senior participants, which has been running since January 2016 at the Na cucky (Shreds) Theatre. The group of participants meets regularly for 2 hours a week and works under the guidance of a theatre teacher. Seniors are guided through all areas related to the dramatic arts. They work with voice, movement, storytelling, focus on working in space, on improvisational skills, develop their imagination and creativity, work on their self-expression and self-presentation. The annual course also includes lessons led by experts in specific fields, such as a voice therapist, choreographer and dancer, storytelling tutor, etc.

In the 2017/2018 season, the SENior ensemble became an extension of the SENior Drama Course, later transformed into the SEN Studio. The activity of this Studio is focused mainly on artistic creation, during which the members make use of and further develop the acquired skills and knowledge acquired in the SENior Drama Course. The seniors under the guidance of professional creators, prepare one theatre production every year. The resulting work is then regularly reprised as part of the Na cucky Theatre programme.

The basic goals that are decisive for the SENior project include:

- professional education of seniors in areas related to dramatic art,
- creating space for self-realization and personal development of seniors, for which seniors themselves take responsibility,

- support of lifelong learning and development of work with the audience.

One of the central visions of the project is to refute the stereotypical perception of the word senior.

The project is implemented thanks to financial resources from the Ministry of Culture of the Czech Republic, the NET4GAS Endowment Fund and the Visegrad Fund, backed by a cultural institution, which is the DW7 association. One of the core activities of the company is the year-round operation of the Divadlo na cucky, which focuses on its own artistic, especially original, creation and presentation of leading Czech theatre and dance companies.

Studio SEN's latest production called Genetics premiered on the 26 June 2022 and for the first time it was included in the current repertoire of the Divadlo na cucky.

The whole project has gradually developed since 2016, and we are still finetuning and reviewing its form today. The initial attention and care for the Drama Course shifted towards the Studio, a tendency well captured by the description of the development of the project, given below.

Studio SEN and its productions

The first year-long creative process was a theatrical adaptation of *The Little Prince* under the direction of amateur director Zdeněk Vévoda. It was a matter of conventional dramatic processing and a clear authority in the form of a director who has a concrete idea of the resulting shape in advance. The organizing team approached the Mr. Vévoda for the first creative collaboration, based on his many years of experience with directing work in the award-winning amateur student group *Slovanský tyátr*, led by the *Slovanské gymnázium Olomouc*. It was the experience of directing an amateur ensemble that was the main reason for the established cooperation. At that time, the creative group consisted of six seniors, graduates of the first year of the SENior Drama Course. This creative process bore distinct features of the work of a volunteer ensemble, in terms of

the involvement of non-actors in production matters, such as finding props, or in the way of trying for an exact adaptation of a book. The participants were satisfied with this process, the production received a decent response from the audience and was regularly presented both in Olomouc and on several tours.

For the next six months, from September to December 2018, the dancer and choreographer Veronika Knytlová and the actress, screenwriter and director Martina Slúková took up the collaboration with Studio SEN. They put together an original production titled *Spárka* (A Party) from a collage of memories and written stories of the performing seniors. The characters were based on the participants themselves and their lives. As part of the home preparations, they compiled their memories into short stories, parts of which were used for individual images and scenes of the final shape. This type of creative work was completely new for the participants and, unlike their previous creative experience, it was outside of their ideas about theatre and how theatre is created and shaped. In addition, all participants in the creative process, from seniors to creative artists, perceived the lack of time for preparation, the whole process took place in ten four-hour meetings followed by one weekend and the subsequent premiere. In addition, the group of SENiors grew in September 2018 with additional graduates of the SENior Drama Course, so the whole ensemble was just getting used to it during the short rehearsal period. All this was reflected in an uncertainty about the upcoming result. In the end, however, the participants perceived the overall half-hour performance as successful and, in their words, it was „*a good party*“. *Spárka* was also presented as part of the *Divadelní Flora* festival.

In the following six months, the scenic poem *Cow in Calf* was created based on the poetry of Sylvia Plath. The seniors worked with the puppeteer and director Dora Bouzková, and for the first time since the beginning of SENior's work, the theatre lecturer of the SENior project, Jana Jurkasová, joined the process. Perhaps because of the female theme raised by the story of Sylvia Plath's life, perhaps because of unsatisfactory leadership, the only man resigned from the group. Compared to the original dynamic and energetic process, the all-female group devoted itself to more peaceful creation and examination

of female themes. The SENior ladies brought their own experience with the diversity of femininity to the creation. The resulting production was presented as part of the Loutkářská Chrudim festival, and the entire creative process bore the first signs of professionalization. This can also be proven by the fact that after the premiere, an Agreement on mutual cooperation was established between the organizational team and the individual SENiors, which regulated the conditions and obligations of the parties involved. In it, among other things, SENior ladies undertook to perform in performances without the right to a fee. The end of the third creative process raised expectations among the project participants and the organizational team about the direction in which the group's development would go and placed certain demands on both parties.

In September 2019, Studio SEN was established, which was clearly defined no longer as a continuing group of the Drama Course, but as an independent unit for which the SENior Drama Course is a necessary preliminary step. During this period, we dealt with the organizational setup regarding the members of the Studio, who withdrew from creation for a certain period of time, for various reasons, and wanted to join the new creative process after a while. We realized how important continuous dramatic preparation is for non-actors and especially for seniors.

Choreographer Veronika Knytllová again took up the next creative process with an extended team. At that time, Jan Žůrek, the director of the Divadlo na cucky, took over the entire organization of the Studio SEN, which made the Studio SEN even more connected to the activities of the Divadlo na cucky, and Žůrek at the same time had the necessary distance from the more demanding processes and changes that were intertwined with every rehearsal of the senior group.

Knytllová came up with the theme of death and dreams, which she wanted to reflect in the author's production *You were on Mars*. However, the members of the SEN Studio pointed out that they would welcome a topic that does not come directly from them, from their lives. The production *You were on Mars* used the premises of the entire theatre, it was again a relatively quick rehearsal process,

which we managed to finish shortly before the outbreak of the Covid-19 pandemic.

This creative project already bore more prominent signs of professionalization on the part of production management. On the one hand, the theatre brought the topic to be processed, from the position of organizer in cooperation with the creative team, and if the members of Studio SEN did not like the topic, they did not have to enter the creative process. During the dress rehearsal weekend, the technician and production staff were also present during rehearsals and subsequently prepared the necessary props and technical equipment for each rehearsal.

The Covid-19 pandemic in the spring of 2020 interrupted the reprises and further rehearsals. In autumn 2020, the director Eva Lietavová was approached for the production of Studio SEN. The theatre has always been primarily looking for creators for whom it might be interesting to work with non-actors, seniors. Due to pandemic measures, Lietavová met with the members of Studio SEN exclusively online on the Zoom platform. During this testing, it became clear how important regular contact is for SENiors and how much they need to create. Lietavová wanted to give up rehearsing on Zoom several times and postpone the work until the time when it would be possible to meet in person. However, the members of the SEN Studio repeatedly convinced her to temporarily work from their homes, until the year-long online meeting resulted in a sound collage of written stories, accompanied by a shadow play, which the SENiors transferred from the virtual environment to the windows of the theatre cafe. Lietavová coped very well with such a demanding process without much production support, and the resulting shadow play *„came to life“* in the summer of 2021 in one of the shop windows on Dolní náměstí in Olomouc.

Jana Jurkasová, theatre tutor of the SENior project, ended her work in the organization in the summer of 2020. At the beginning of 2021, there was a change in the management of the Divadlo na cucky, and Alžběta Kvapilová took over the position of director. This led to a revision of the SENior project and the SEN Studio in particular received a great evaluation, both from the management and from the

members of the Studio. Divadlo na cucky and members of the SEN Studio created a commission aimed at the final form of the creative process. The artistic director of Divadlo na cucky became responsible for selecting a new professional creator who would work with SENiors. Tutor Dominika Bartošová became the guarantor of the entire SENior project, with the support of Vladislava Závorská, head of the Na cucky Theatre Studio. Bartošová was also a full-fledged part of the creative process, exclusively as a theatre lecturer. The production and technicians of the Divadlo na cucky then took care of the operation. Compared to previous years, a broad organizational and production team was behind the entire project.

The premiere of the Genetics production, written and directed by Adam Steinbauer, fulfilled the vision of the organizing team for the first time during the project's five-year existence.

Factors and specifics of artistic work with members of Studio SEN valid for the year 2021/2022

Although we could say that our experience is valid, it is necessary to mention that our contribution is not supported by either qualitative or quantitative research. Our results are based on our several years of experience with the continuous work and artistic creation of Studio SEN. In the following lines, we will deal with the factors and specifics, thanks to which it was possible to create a product that satisfied the seniors from Studio SEN, as well as the organizational team of the Divadlo na cucky this year.

The group is constantly evolving. At the beginning, it is necessary to mention what was the task of the members of Studio SEN in the summer of 2021 and what was the task of the theatre as an institution.

First of all, the members of Studio SEN wanted to participate in a creation that would not be based on their life's history and would not have a self-reflexive character. As the seniors themselves stated, they are already tired of the work that is based on their life stories and do not want to spend time „*poking around*“ in themselves. During its existence, the group went through a number of evaluations, evaluation groups and in-depth processes. A number of previous creators based

their work and the resulting production on the stories and lives of these seniors. These creative processes included writing texts, working with dreams, wishes, childhood, and seniors often portrayed themselves. Their wish was to try working on something new and they wanted to work – according to their words – as professional actors. Most members of Studio SEN consider the work of a professional actor to be work with a pre-given script, preferably in traditional plays. Which is the exact opposite of the method of collective creation, or divided theatre, in which the actors are partly also creators of texts, discover themes, etc. A factor that deepened this desire even more may also be the fact that during the covid pandemic the group's meetings were considerably limited and seniors, like most of society, have gained a lot of space to spend time in self-reflection and solitude.

For the first time this year, the artistic director of the theatre took responsibility for the creative process, with the assumption that the production will become part of the repertoire of the Divadlo na cucky. It is an original production that is regularly presented to the public in several reruns and the entire creative team works on it. The order for the artists was therefore clearly defined, reflected the wishes of the group and at the same time also complied with the conditions of the Divadlo na cucky.

During the creative process, the director and the theatre tutor were present from the beginning, had predetermined roles and complemented each other in the process.

In working with this group, we observed several specifics, including, for example, a reduced ability to improvise, which can be typical of old age, but of course it is also connected to the fact that the actors are non-professionals. On the contrary, we can talk about putting improvisation into situations where it is not very welcome. An example can be adjusting the costume despite the director's protest or finding missing actors – friends at a time when the production is already finished and there is no time and space for tutoring or alternations performed by people who did not participate in the production. The group shows a great need to meet, to share stories from their own lives, and most members have a desire to create „*well-being*“ in the

group, even in cases where a conflict appears between some individuals. This concealment several times led to the mirroring of conflicts in the resulting creation and it harmed the creative process. The need to meet, connected to sitting over coffee, is also characteristic of the group by late arrivals and often the inability to follow the set time and rules that are set in advance. One example of the limited ability to follow the rules in the creative process is the frequent need for the creators or theatre tutors to verbally enter into the management of the process. As a specific, we also mention the need for authority on the part of the creator. The director, the creator of the production was Adam Steinbauer, who had clearly defined rules, same as the theatre tutor. The rules included timely arrivals, duration of breaks, as well as not interfering with the director's speech and full concentration on the creative process. Seniors who have been getting used to clearly defined rules for a long time finally mention that, for example, due to having to be in their place, on stage in costume, even when they don't have any speech for a long time, they discovered that they have an important role in the scene, even if they are a silent character at the time.

This is how the director approached the actors as artists, not as seniors, in the sense of demands on their performance, adherence to the time schedule and the impossibility of improvisation in a situation in which it is not appropriate. Not only thanks to these circumstances, the seniors gained responsibility for the creative process, which they rated as very beneficial and important at the end of the creation.

During the creation, the seniors worked with a script that gradually expanded. They only got the text in its final form shortly before the premiere, so some actors in particular spent a lot of time preparing at home. A clear definition of the roles of the creative team was an essential circumstance that, in our opinion, positively influenced the creative process and contributed to a positive evaluation of the entire process. In this regard, we can talk especially about the role of the director as creator (and dramaturg), the actors who portray the characters, but are also active in the creative process and research of the theme of the production, and the theatre tutor. The role of a theatre tutor has its challenges, especially in taking care of the needs of

the group and the director. He leads reflections, resolves conflicts in the group, informs the group about necessary deadlines and changes, plays the role of dramatic skills tutor and, if necessary, completes the role of director.

We believe that all the mentioned circumstances contributed to the successful completion of the creative process and the satisfaction of both the seniors and the creative team and the theatre.

During the group meeting, we tried to find out how the actors themselves – the seniors – evaluated the creative process. They mentioned, for example, responsibility for the team and the process, improvement in the ability to identify with the character, trust, the director's professionalism and his attention to the actors and the entire project, overcoming shyness, structure and compliance with the rules, punctuality, resistance to pressure as essential acquired skills or aspects of this joint creation by the creative team, discovering and creating a functional work of art. One of the actresses mentioned the pride associated with the part of her own writing of the texts, which the director eventually used in the script itself. The creative process also deepened mutual connection, listening to all members or overcoming shyness.

It would certainly be worth doing some research to see if our assumptions are valid. At the moment, the goal of our artistic creation is not research, but a constantly transforming creative process and work with a specific group and people, which in this case are the actors of Studio SEN.

What is next?

In the following season, we want to apply the same production and organizational setup for the activities of Studio SEN as it was during the creative process with Adam Steinbauer. The artistic collaboration will be undertaken by the renowned directing and dramaturgical tandem Petr Erbes and Boris Jedinák, who are currently working at the Theatre Na zábradlí. The work of Studio SEN will be fully anchored in the production activities of the Divadlo na cuky, both in terms of art and production. The members of the SEN Studio

will regularly reprise the Genetics production, for which a new Cooperation Agreement concluded between the organization and each member was created. In it, both parties committed to the minimum number of reprises, and at the same time, the SENiors will be remunerated for each reprise with a symbolic amount of CZK 400. Compared to previous years, the teaching staff of the SEN Studio will grow to the tandem of Dominika Bartošová and Magdalena Svozilová; the tutors will focus not only on support during the new creative process, but above all on the acting training needed for professionally led creative work.

Conclusions

The conference showed the whole range of contributions from the Czech Republic and abroad that the life stage of „old age“, filled with culture and art, can mean a happy and fulfilled life. There are many barriers in old age, and it is not easy for us to fight them. But if we find the personal courage to overcome these barriers, if we have a network of people around us who will help us in this fight and if our municipality, city, region and state create an „on our side“ environment, we have won. Art and culture increase the quality of our life, not excluding the life stage of old age.

At the conference, a question was asked: „*The number of seniors is increasing – will we take care of them?*“. Let's put it another way: „*We all age – how we deal with it; does society have enough tools for this?*“ We need cooperation on a social and political level to create the conditions in which we would like to grow old because we would all like to look forward to our old age.

What are the biggest challenges for active ageing in the Czech Republic?

From the experiences we shared at the conference, a clear message emerges that it is necessary to work by all means to break down the stereotypes that still prevail in our society. It should be noted that...

An „elderly“ is not one. Unfortunately, we often homogenize the term „elderly“. „Elderly age“ ranges from experiencing adventures and ideas to improving the quality of life of those who need help/assistance due to, e.g. their health condition. Each „elderly“ on this scale has different needs and wishes, personal history and cultural habits. In addition, each of them lives in a different environment and living conditions (the size of the village, its location and infrastructure are decisive factors).

- An elderly is not just someone who needs help but has a lot to offer themselves. Therefore, it is necessary to perceive the elderly population in all its variety and with the potential it has.
- It is necessary to fight against the defamation of old age (an often-heard question): „*What do you expect at your age?*“

- The big challenge for everyone is reaching the elderly outside cultural initiatives and activities. How to bring them to be active or passive participants in cultural and artistic activities?
- Not to foist to the elderly our conceptions of what is best for them. To trust and cooperate: the elderly have the right to determine what they need, what they want and how they want it. The cultural and artistic offer should respect and actively work with their wishes and needs.
- Each of us has the right to cultural expression and experience (implemented in the Charter of Basic Human Rights and Freedoms). Seniors cannot be excluded from this!

How to take care of and support this area?

„*Although at the political level, more and more attention is paid to the issue of active (successful, healthy) ageing, unfortunately, this trend does not resonate in the form of a greater focus of political support on the cultural or educational activities of seniors.*“

The issue of ageing is generally understood primarily as a social or economic issue, not a cultural or educational one. For that reason, it is possible to identify the preponderance of activities initiated by ministries managing segments of social issues and employment.“ (M. Šerák)

We have had strategic documents focused on ageing in the Czech Republic for a long time. But...

- Culture as a structural element has disappeared from their current form.
- At the state level, the necessary interdepartmental cooperation in the social area – health – education – culture, which is a common standard in many European countries, is not set up in a long-term and effective manner (see, e.g. Long Live Arts Manifesto).
- The situation is better at the level of regional and local self-governments; many municipalities and regions very creatively support positive ageing, e.g. in the form of their community planning, cross-border cooperation, in close connection with local organizations, institutions, associations.

- The civil sector works best: on the one hand, strong and very inspiring initiatives, long-term, established, „widely“ spread, on the other hand, smaller and more innovative projects and programs.

What's next? Cooperate!

- Public administration should function as one system with interconnected levels. The state's job is to create a legislative and strategic framework and strive for its fulfilment. The task of regional and local self-government should be the realization and practical implementation of these goals and objectives. The civil sector has an irreplaceable role: it implements cultural and social events in places and regions. It can strongly influence the „*mental shift*“ in the perception of seniors and culture through its activities (activities, initiatives, projects).
- Public administration should count on the civil sector as an equal partner.